j. B. keijnoogen.

H. DREXELII

S. J.

TRISMEGISTUS CHRISTIANUS

Seu

TRIPLEX CULTUS

Conſcientiæ, Cœlitum, Corporis.

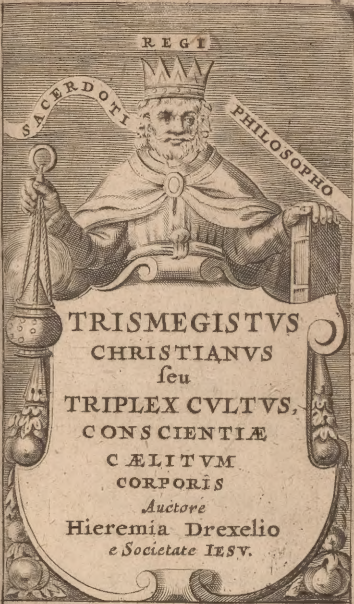
OPERUM.

TOMUS IX.

COLONIÆ,

Apud BALTHASAREM ab EGMOND.

MDCCXV.

TRISMEGISTVS CHRISTIANVS
ſeu
TRIPLEX CVLTVS,
CONSCIENTIÆ
CÆLITVM
CORPORIS

Auctore
Hieremia Drexelio
e Societate IESV.

Colonia Agrippinæ
Apud CORNEL. ab EGMOND.
Anno CIƆ IƆC XXXIV.

B.mæ V.is

MARIÆ

Nobilissimis Sodalibus,

INGOLSTADIANÆ
MONACENSI
DILINGANÆ
AUGUSTANÆ
RATISBONENSI
OENIPONTANÆ
HALENSI
LUCERNENSI
FRIBURGENSI HELV.
BRUNTRUTANÆ
CONTSANTIENSI
EYSTADIANÆ
ENSISHEMIANÆ
NEOBURGENSI
FRIBURGENSI BRISG.

A

DOMINO, ET MATRE

Domini salus æterna.

EX promisso ad vos redeo (Prosapia, Eruditione, Virtute ornatissimi Domini Sodales) unaque adduco *Trismegistum Christianum*, in uno tres viros, aut in tribus unum. Hic, meo jussu, tria

vobis defert munera: LIBRUM ut Philosophus, THURIBULUM quia Sacerdos, tanquam Rex CORONAM. Librum Sapientiæ, Thuribulum Pietatis, Coronam Regni symbolum esse non ignoratis. De triplici hoc symbolo, apud vos, bona venia vestra, Christianus hic *Trismegistus* disserere cupit. Opportune, puto, apud eos optimæ vitæ fundamenta jaciuntur, quibus omnis virtus amabilis est.

Sen. Epist. 90.

Verissime olim Romanus Sapiens dixit: Non dat Natura virtutem, ARS est bonum fieri. Hanc artem inter Christianos vix quisquam exacte discet, qui Libro illo, qui Thuribulo ac Corona illa uti nesciet. E Libro hoc Conscientiam tractare, à Thuribuli usu Cælites venerari, ab usu Coronæ Corpus regere, suavi compendio, quisquis voluit, didicit. Fabius hoc re-

&c:

ςte: Brevis eſt, inquit, inſti-tutio vitæ honeſtæ beatæque, ſi credas. Natura enim nos ad optimam mentem genuit: adeoque diſcere volentibus promptum eſt, ut vere intuenti illud magis mirum ſit, malos eſſe tam multos. Brevem hanc ad integerrimos mores inſtitutionem vobis exhibet *Triſmegiſtus* qui ad triplex ſolum documentum aures & animos petit benevolos.

Fab. l. 12. Inſtit. c. ult.

Primum eſt: Conſcientiam ſcienter diſcutere.

Alterum: Cælites religioſo cultu proſequi.

Tertium: Corpori nimium cultum detrahere.

Primam *Triſmegiſti* partem demonſtrat Philoſophi Liber, ſcrutandæ Conſcientiæ ſignum, hac enim via ad veram Sapientiam itur. Res haec maximi momenti eſt, ſeipſum non aſſidue fugere, ſtatis horis à ſeipſo inveniri & cum

Conſcientia ſua perite loqui poſſe. Malorum hoc proprium eſt, alienam conſcientiam declinare, ſuam non timere. Nam, ut beatus Zeno Veronenſis Antiſtes dixit: Qui ſuam conſcientiam non timet, is eſt qui Deum non timet. Optime aureus orator Chryſoſtomus: Etſi te, inquit, omnes accuſaverint; tu vero teipſum non condemnaveris, neque ipſa conſcientia reprehenderit, beatus es. itaque ne modicum & exile tibi videatur iſtud propriæ conſcientiæ forum.

Zeno Sermon. de Fide. Chryſ. hom. 26. in epiſt. ad Rom.

Mihi credite, Sodales, nihil tam neceſſarium, neque magis cum cura dicendum eſt, quam qua ratione Conſcientiam ad examen quotidie vocemus. Ad omnia vitia perſananda, tam certum ac potens pharmacum vix eſt, quam frequens diligensque ſui diſquiſitio. Hanc quiſquis temere negligit, vitiorum dulcedini

non invitus ſuccumbit. Nec enim prava emendat, nec noxia proſpicit, nec pœnitenda præcavet, ſed cœco quodam impetu in illa proruit, & ignorantia ſui, velut atra nube involutus in præcipitium non unum devolvitur. Certe à quotidiani hujus examinis neglectu certiſſima ſequitur *Ignoratio ſui*, quæ miſero homini eas tenebras offundit, ut aciem in cæleſtia intendere vix valeat, ſed perpetuis erroribus ac labyrinthis inerret, è quibus ſe vix unquam explicabit, cæleſti ſole ſubtracto. Facili negotio malus eſt, qui non quotidie ſerio vult eſſe bonus. niſi enim mens noſtra hoc quaſi continuo freno contineatur, identidem ad aſſueta & erubeſcenda dilabitur. Succumbunt vitiis virtutes ſi illa non cito odiſſe properaveris. Nunquam ex integro ſanus erit, qui morbos à ſuperficie tantum curarit, nec ad mali fontes deſcenderit: ita

nec unquam ex ſolido probus erit, qui non ſæpius in ſeipſum redierit, atque à ſe dicta factaque, ſed & cogitata ad unguem explorarit. Ex habitu peccare facillime diſcit, quicunque ſe perraro ac negligenter diſcutit. hinc enim neceſſe eſt vitia habituſque pravi in dies augmentum ſumant, & fœdorum motuum ac turbarum cauſſæ creſcant, unde proxima ruina eſt in varias vitæ labes.

At vero ſeria & non perfunctoria conſcientiæ diſcuſſio, & mala retegit, & malorum cauſſas. hinc cuivis perfacile ad eorum remedia devenire. Hinc etiam ſanctioris vitæ primarium ſubſidium eſt *Notitia ſui.* nemo autem fortuito ſe ſuaque cognoſcet. Magnum hîc ſtudium aſſiduaque diligentia neceſſaria eſt, quam ii adhibent qui ſua omnia ad quotidianam incudem revocant. Perſuadet deinde hæc conſcientiæ diſ-
cuſſio

cuſſio rem omnium difficillimam, *Contemptum ſui*, magnamque animi ſubmiſſionem, cum in miſeriarum noſtrarum cognitionem nos deducat, milleque ſubmiſſiſſimæ mentis cauſſas præbeat, ac quadam verecundia totum hominem perfundat.

Et hinc altera pars *Triſmegiſti* exſurgit, *Pia cælitum veneratio*, Sacerdotis Thuribulo deſignata. Quo quis enim egentiorem ſe agnoſcit, eo ſtudioſius ditioribus amicis ſe commendat, & quo plus ſuæ cauſſæ diffidit, hoc potentiores invocat patronos. Ita qui conſcientiam ſuam luſtrans, à virtutibus inopem ſe deprehendit, ad illos cæli theſauros, ad beatos cælites confugit, ſuæ inopiæ conſulturus. Qua in re divinis honoribus nihil ſubtrahitur. Alexander Macedo nil gloriæ ſuæ derogatum cenſebat, cum Siſygambis Darii mater, Hepheſtionem

Curtius lib. 3. c. 12.

corpore cultuque præstantem pro Alexandro ipso nunquam viso salutasset. cumque illa tandem ad Alexandri pedes provoluta, ignorationem nunquam antea visi Regis excusaret, Alexander manu eam allevans: Non errasti mater, inquit, nam & hic Alexander est. Nec Deo displicet, per amicos adiri & rogari, de quibus ipsemet: Ego dixi, Dii estis. Sane sancti Angeli, ceterique Cælites libellorum supplicum velut magistri, Deo preces nostras offerunt, suasque addunt. Cuicunque igitur sua Conscientia quotidianos errores & lapsus exprobrat, is merito in eam rem unice solicitus est, ut caussæ suæ patronos apud Deum quam plurimos inveniat, quo divinam largitatem *multiplicatis intercessoribus* (prout Ecclesia precatur) facilius in se derivet. Ita *Notitia sui* provocat *venerationem Cælitum*. At seria, & quæ imitatione potis-

Ps. 81. v. 6.

potissimum constat, Cælitum veneratio, illud cum primis exigit, ut, qui cælestes animos debito cultu velit prosequi, corpus suum non nimium colat, & herile imperium servo nequaquam committat.

Atque hinc Tertia *Trismegisti* pars emergit, quam Regis Corona significat. Vere Rex est, qui novit regere seipsum, nec se ancillæ arbitrio permittit. Ancilla est, *Caro*, sed malæ fidei, & in exitium sui domini nunquam non ingeniosa. Hîc opus imperio severiore: indulgere velle & parcere, sæva bonitas, blandum & affabile odium est, neque hîc aliud quis agit, quam ut pessime clemens sceptrum amittat, & carnem amando animum occidat. An illum dicamus Regem, cui muliercula imperat, cui pecuniola, cui gloria, & alii animorum tyranni? ille vere Rex est, & sui potens dominus, qui imperat sibi

& suæ Carnis malignis cupiditatibus. En tibi Regem: non vitiis, non affectibus, non propriis blanditiis subjectum, & qui omnium minime serviat corpori. Magnæ libertatis est, & vere Christianæ, audere corpori negare quæ inique petit. Corpus natura querulæ impudentiæ est, & hos modo cibos, has modo vestes sibi postulat. Si alterutrum duntaxat adipisci liceat, mavult lautius vestiri quam cœnare. Et hæc ævi nostri labes est, patrimonia vestibus impendere. Obsecro, Sodales optimi, urbium mores corruptissimos considerate, & una mecum libere pronunciabitis, vix quemquam uspiam reperiri, quem vestium luxus aut lusus tam varius nunquam deceperit. Sane rarissimæ jam virtutis est, modestiæ leges non calcare, & intra fortunam suam vestiri velle. Olim forsan vestimentorum usui præscripserit Tem-

pe-

perantia fines terminosque; jam nulli sunt. A numis leges petimus. tam nitidam quisque nunc vestem habet, quam opulentam arcam. status ordinisve vix ullum à veste discrimen sibi constat. Cui plurimum numorum, sæpe plurimum & vestium est, etsi nec sanguine is, nec eruditione inter ceteros emineat. Nec est fere ullum genus vitii, in quo tanta varietate, & lusu tam multiplici passim exorbitemus. Non enim multitudine tantum vestium, sed & pretio ac forma, sed & novitate ac curiositate, aliisque modis delinquimus. Ita quandoque Cælites nimis quam sobrie & parca manu colimus, in nostri corporis cultum crumenas totas effundimus: tum demum nobis ipsi liberales visi, si in corporis ornamentum exhauserimus marsupium. Nec ullus fere tam stupidus est, cui in stultam hanc solertiam non multum

ingenii

ingenii ſuperſit. Hîc *Triſmegiſtus* coronam ſuam quatit, monetq; Chriſtianos, meminerint in quam ſpem nati ſint, ne, dum corpus tam operoſe colunt, perdant incultum animum.

Hæc ego ad vos, Nobiliſſimi domini Sodales, ſub Triſmegiſti nomine ſcribo, non ut ullius hîc culpæ vos arguam, ſed ut illos quos caſtiſſimi veſtri mores tacite arguunt, una vobiſcum reprehendam publica voce. Hoc certe ago, ut quam plurimos alios ad æmulam veſtræ virtutis modeſtiam provocem, idque diverſis monitis. Ideo liber iſte triplicem præfert faciem, Philoſophi, Sacerdotis, Regis. Philoſophus Conſcientiam examinare; Sacerdos Cælites venerari; Rex Corpori imperare docet. Ad omnigenam virtutem compendio diſcendam, triplex hæc facies mihi viſa eſt ſemper momenti plurimum habere. Et id quo-

quoque eſt cauſſæ, cur eam vobis potiſſimum proponere in animum induxerim: effigiem veſtram ad virtutis leges compoſitam non inviti agnoſcetis. Atque, ô utinam meum omnem in vos affectum vobis quam pleniſſime poſſim impendere. nimis mihi exiguum eſt, quicquid veſtro aut honori aut utilitati laboro. Imo dum vetus apud vos nomen conor expungere, novum facio. *Horologium Tutelaris Angeli* veſtro nomini conſecravi: plus reddidiſtis, quam acceperitis. Sacræ liberalitati veſtræ ut gratias agerem. *Nicetam* ſubmiſi. hîc iterum plurima precum veſtrarum remuneratio ſecuta. Sic jam minus quam ante ſolvendo ſum. nam & illud inter veſtra in me beneficia numero, meas ſcriptiunculas tam benevole à vobis accipi. Neque mihi jam aliud ſupereſt, quam ingenue fateri, vos veris beneficiis, me pæne ſolo af-

affectu certare, atque adeo à vobis longe superari. Cedo facilis. suave mihi est sic vinci, sed ne ingratus moriar, *Trismegistum Christianum*, quem scripsi, libens meritissimo jam vobis offero consecroque. Sit illi, oro, locus inter vos, qui prioribus meis libellis fuit. Scriptio non tantæ molis, nec ampla est. At hoc me solatur: Semen quamvis sit exiguum, cum occupavit idoneum locum, vires suas explicat, & ex minimo in maximos auctus diffunditur. Idem, spero, facient hæc *Trismegisti* monita. eadem enim est horum quæ seminum conditio. non late patent, sed inopere crescent: non multa sunt quæ traduntur, sed si illa animus vester plane idoneus exceperit, & in se traxerit, convalescent & exurgent.

Itaque, Sodales optimi, scriptionem hanc obsecro, non ab eruditionis censu, sed ab affectu meo æstimate. Omnium ve-

vestrûm castissimis precibus submississime me commendo. Monachii, die S. Michaelis Archangeli. Anno Christiano M. DC. XXIV.

Vestrûm omnium

servus in Christo

Hieremias Drexelius,
è Societate Iesu.

BENEVOLO
LECTORI.

Vidisti, Lector, in libri fronte Trismegisti *nomen. Veniam dabis tam grandi titulo, si caussam audieris. Nosti,* Trismegistum *prisco ævo celeberrimum & Philosophum, & Sacerdotem, & Regem fuisse. Nam apud Ægyptios, sicut mos majorum ferebat, ex omni numero Phlosophorum Sacerdotes, è Sacerdotibus Reges legebantur.* Trismegistus, *uti Philosophos sapientia, ita religione Sacerdotes, ita & Reges superiores omnes justitia superavit, doctus philosophus, religiosus Sacerdos, æquus Rex. Triplicem hanc personam ex decoro agere, primæ laudis est, in hoc Orbis theatro. Ideo præcepta quæ huic instituto favent, minime spernenda.*

Et hoc, mi Lector, hi tres libri agunt, ut te faciant & Philosophum, & Sacerdotem, & Regem: Philosophum, arcana rimando, Sacerdotem, Cælites venerando, Regem, corpus gubernando. Arcana philosophia est, conscientiæ recessus penetrare, & discere seipsum nosse. Arcanorum arcanissima arcana hic latent, nec unquam deest quod scruteris. Pravum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Sacerdotium est nemini non competens, supremum cæli Dominum, beatosque Cælites

Hier. c. 17. v. 9.

lites

lites religioso cultu prosequi. Ea ratione divinus Petrus, omnes Christianæ professionis, genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis appellat. Regnum est omnibus regnis majus, in seipsum habere maximam potestatem, & corpori non servire. An non regem censes qui liberrima voce proclamat: Castigo corpus meum & in servitutem redigo? Non tibi rex videtur, qui generoso spiritu: Major sum, inquit, & ad majora genitus, quam ut mancipium sim mei corporis. Nunquam me caro ista compellet ad metum, nunquam ad indignam bono simulationem, nunquam in honorem hujus corpusculi mentiar. Cum visum fuerit distraham cum illo societatem, & nunc tamen dum hæremus, non erimus æquis partibus socii: animus ad se omne jus ducet. Contemptus corporis sui, certa libertas est. An non hæ voces sunt regiæ? Talem te regem, mi Lector, talem te sacerdotem, talem & philosophum te formare mens est. Ita tripartita hæc dissertatio mihi prorsus videbatur disjungenda, & in uno hominis capite vultus triplex ostendendus. Cælites perfunctorie colet, qui sui negligens, aut nullum animo cultum, aut, quod tantundem est, omnem impendit corpori. hæc omnino inter se nexa sunt.

1. Pet. 2. v. 9.

1. Cor. 9. v. 27.

Sen. epist. 65. proxime finem.

Hoc igitur est erudite philosophari, Conscientiæ latebras explorare, & in

dies proficere notitia sui : hoc pie sacrificare est, Deum atque Cælites, rite venerari : hoc regie imperare est, corporis servitutem detrectare. Hunc talem Trismegistum *sibi formandum sumpsit hæc scriptio. Summa illius & ordo hic est:*

Primi Libri, Novem capita, de cultu Animi, & examine Conscientiæ agunt.

Secundi Decem capita cultum Cælitum exponunt.

Tertii Undecim capita cultum Corporis nimium persequuntur.

En tibi triginta universe capita, cultum Corporis, Animi, Cælitum complectuntur, & quasi per tres gradus necessario sibi cohærentes eunt. Cælitibus locum medium ut honoratiorem jure aßignavimus; Ultimum corpori, ut servo & mancipio; Primum Animo, ut hero & domino. Hoc te scire, Lector, sed & illud rogare volui; ut si tibi quandoque fastidire libuerit aut nauseare, non liberet hæc legere. In lectione sacra serium & attentum lectorem multa effugient, nedum oscitantem & fastidiosum. Sacra, & ea quæ ad Animum sunt, non tantum legi, sed & capi ac intelligi, sed & cogitari ac expendi volunt. Ita fac, mi Lector, & bene vale.

Argu-

Argumentum

TRISMEGISTI CHRISTIANI.

LIBBR I.

Animi cultum, & rationem docet erudiendæ conſcientiæ, per quotidianum illlus examen.

LIBER II.

Modum tradit colendorum Cælitum, cum per menſtruam illorum ſortitionem ; tum per alia pietatis exercitia.

LIBER III.

Corporis cultum ſupervacuum, & veſtitus inſolentiam caſtigat.

Imaginis sequentis brevis explicatio.

NOx hominem monet, ut nugas & crepundia, sed & negotia tantisper seponat; scribentem Conscientiam attendat, atque ab illa præteritæ diei actiones exigat. Et quia plerumque oculi animusque hominis ad ludicra potius quam ad seria & salubria eunt, ideo vellicat Nox, & Conscientiam audiendam monstrans, HUC, *ait,* RESPICE: *dimitte vana & negotium salutis age. At vero Conscientia mensam accumbens, tam noctu quam interdiu * Antigraphei vices fungitur, omniaque hominis non facta tantum, sed dicta, & ipsa etiam cogitata scriptione sedula in tabulas refert: sub serum vero vesperem, crucifixi Domini quinque vulnera ostendit, & operam quintuplicem sic imperat. 1. Deo pro beneficiis gratias age. 2. A Deo lumen pete. 3. Quid hodie peccaris, inquire. 4. Peccatorum veniam precare. 5. Emendationem seriam propone. Atque hoc est Conscientiæ tribunali se sistere. Non perit, qui quotidie cum conscientia sic rationes ponit.*

* Vertritt einen Gegenschreiber.

LI-

HVC RESPICE

CAPUT I.

Ingressus ad sermonem

DE

ANIMI CULTU, ET EXAMINE CONSCIENTIÆ.

Polychronius & Gerardus colloquuntur.

POLYCHRONIUS.

ANimi cultum is minime negligit, qui Conscientiæ curam religiose gerit: at vere conscientiam is optime curat, qui quotidiano eam examine à vitiis assidue purgat. Porro Examen conscientiæ, uti res est una omnium utilissima, virtuti per compendium assequendæ, sic forsan à paucis bene fit, ab innumeris omnino non fit. Quærere, quid Examen conscientiæ sit, quæstio mihi superflua censetur, optandum, ejus usus tam notus nobis esset, quam est natura vel definitio. quid sit, scimus, quantum prosit, vix scire laboramus. Atque adeo qui conscientiam suam vesperi perfunctorie, & quasi aliud agentes examinent, fortassis multos reperias, eos

eos qui examen hoc utilissimum penitus intermittant: difficile est numerare. Romanus Sapiens queritur olim, & vere sic est: Hoc nos pessimos facit, quod nemo vitam suam respicit. Quid facturi simus, cogitamus; & id raro: quid fecerimus, non cogitamus. atqui consilium futuri ex præterito venit. Atque eo jam incuriæ plerique progredimur, ut examen istud, quod appellamus, *quotidianum*, vocari possit *menstruum*, aut etiam *annuum*; quando aliqui vix singulis mensibus semel, alii vix semel singulis annis id instituunt. GERARDUS. Ne mireris, Polychroni: seipsum accusare insuave negotium est, & tamen hoc examen aliter non constat. POL. Neglecti hujus examinis plures sunt caussæ, non nego hanc unam earum esse. Omnino, *sui ipsius accusatio*, tam pulchra est quam rara virtus. Hinc sanctus ille senex, Pastor, omnes virtutes ad unius domum commigrasse ajebat, extra quam frustra quis desudet in quærendis virtutibus, rogatus, quænam illa esset virtus? Seipsum, respondit, serio ac jugiter accusare.

Senec. epist. 53. initio.

Et hoc docet examen conscientiæ, in quo quisque reum se citat ad tribunal suæ mentis, quod ad vitam probam compendiosa via est. I. D. Basilius, post documenta plu-

Bas. serm. commonit. ad mon.

plurima suis tradita, demum sic concludit: Quæ quotidie feceris opera, vesperi tecum commemora, & cum iis, quæ fecisti pridie, conferto. Ita voluit, ut omnes cum Conscientia sua prius loquerentur quam somno se permitterent. Ratus hoc unum, optimum fore stimulum ad illa omnia, quæ ab ipso didicissent, in opus producendo.

Ber. de int. do. c. 28. & 29. D. Bernardus: Multæ, inquit, scientiæ hominum, sed nulla melior est illa qua cognoscit homo seipsum. Beatus homo qui se potest cognoscere, probare, & improbare. Nam qui sibi displicet, Deo placet; & qui sibi vilis est, Deo carus est. Itaque tibi ipsi carus non sis, accusa teipsum. omnem animi morbum hoc emplastrum & malagma persanat. Tardus es ad preces? in precibus vagus & oscitans? plumbeus ad jussa? volas ad mensam? effusus es in risum & confabulationes, fractus ad laborem, studiosus libertatis, incurius tui officii? sæpius forsan de die auribus, lingua & oculis peccas? huic malo remedium non est opportunius, quam vesperi conscientiam convenire, diei errores in numerum, aut certe in cumulum redigere, & quid, quave ratione sequenti luce sit cavendum, statuere. & nisi hoc modo, quotidie teipso fias melior, se-

cure

eure credas, aut conſcientiam ſæpius non examinatam, aut obiter tantum & perfunctorie. Si ferveat hic induſtria, non poteſt ei non par fructus reſpondere. Quod ſi levi brachio, anhelus ad lectum & ſemiſopitus, oculis in ſomnum jam turgentibus, ſolum in ceremoniæ morem, hoc conſcientiæ judicium inſtituas, non erit hoc verum ſed mentito nomine judicium, aut judicii larva, ſocors & ignava cogitationum diſcurſatio. ex hoc fonte talis emanabit rivus. Eadem poſt menſes & annos in te vivent vitia quæ prius: æque pronus in iram, facilis ad impatientiam, inſtructus ad ſuperbiam, & æque procax in verbis, aſper & mordax in dictis, diſſolutus & levis in moribus, verbo, eris antiquus *Dormitantius*. Et in promptu cauſſa eſt, nunquam domi tuæ es, nunquam te deprehendis, nunquam te obſervas, teipſum nunquam ſerio accuſas: vivis in tranquillo frigore, omnia fluere ſinis, ut fluunt, pacificus homo es, ſed malo tuo. Vitiis tuis quietem non turbas, cum defectibus tuis non litigas, cum concupiſcentiis tuis non pugnas. quid multis? pacificus homo es, in tuam maximam perniciem. alges & torpes; tunc ſolum vivaciſſimus, cum aut comedendum eſt, aut ludendum, aut etiam iraſcendum. hic in te vivunt omnia

omnia, hîc vir, hîc athleta es, & heros.

II. GER. In me hæc omnia declamas, an in absentem alium? POL. Gerarde, ne metuas, nihil hæc contra te; nisi tu binominis sis, & non tam *Gerardus*, quam *Dormitantius* audias. In *Dormitantium* omnia à me dicta sunt & dicentur: illum, inquam, qui qualis olim fuit, talis est & hodie; qui in placido ignaviæ statu perennat, qui nunquam obedientiorem habet somnum, quam cum ei cum conscientia loquendum, qui in se nunquam aut raro admodum descendit: qui omnia alia scire satagit, præter se, miserabili neglectu animi: verbo, qui dormit, cum vigilandum foret. At hac ratione nemini familiaris fit virtus, non enim natura dat virtutem, multo minus socordia; ars est, bonum fieri. hanc artem dat exacta sui notitia, & quotidiani profectus ingens desiderium. istam autem & istud non docet nisi examen conscientiæ nullo die neglectum. Initium salutis, notitia peccati. qui peccare se nescit, corrigi non vult. Ideo D. Bernardus tam sollicitus in suos paterfamilias: Unde, inquit, rogo dilectissimi fratres, ut unusquisque vestrûm intret in cubiculum suum, scopet conscientiam suam, se quærat in angulis cordis,

Sen. ep. 28.

Bern. serm. 11. in cœna Dom.

cir-

circumeat latebras mentis. Idem inculcans alibi: Redeamus, inquit, ad nos & diſcutiamus conſcientiam noſtram. GER. Sed quæ lex, à quo, & quibus lata eſt conſcientiæ diebus ſingulis examinandæ? POL. Ut video, Gerarde, ex Volonibus non es, ſi lege vis cogi. Sed veniam da; ſenſim eo te ducam, ut ad ſolem cernas, quod etiamnum inter nubila videtur abditum. Primum erit ſcire, quam hoc prorſus novitium inventum non ſit. Certe omni ævo fuerunt, qui ſicut ultimam, ita primariam diei actionem eſſe voluerunt, ſuam veſperi conſcientiam excutere, eoque vel ipſius naturæ lege ac luce præeunte ducebantur. Paucos è priſcis nominabo, tuendæ huic veritati.

Proœm. de int. do.

CAPUT II.

Examen Conſcientiæ qui olim, & quomodo fecerint.

RAtio prorſus & Natura huc impellunt. & auſim dicere, hoc naturæ ſcitum eſſe: acto die dici acta cum animo ſuo repetere, ſimulque diſpicere quid in lucem poſteram aut omiſſu ſit futurum optimum, aut facto. Indi ſapientes, quos Gymnoſophiſtas dicebant, nullum ſuæ diſciplinæ adoleſcentem ad menſam admittebant, niſi is prius conſcientiæ

ſuæ

ſuæ ſubiiſſet examen. imo quod pudorem nobis merito incutiat, menſam iis accumbere non licebat, qui in tertio hujus examinis capite (ad morem noſtrum loquor) non pulchre ſtetiſſent, impranſus, impotus, incœnatus ejiciebatur domo, qui nil præclari à ſe geſtum commeminiſſet. luculente id teſtatur ille à Madaura philoſophus. verba illius integra tibi admetiar: Igitur, ubi menſa poſita, priuſquam edulia apponuntur, omnes adoleſcentes ex diverſis locis & officiis ad dapem conveniunt. Magiſtri perrogant: Quod factum à lucis ortu, ad illud diei, bonum fecerint? hic, alius ſe commemorat inter duos arbitrum delectum, ſanata ſimultate, amicos ex infenſis reddidiſſe: inde alius, ſeſe parentibus quippiam imperantibus obediſſe: alius, aliquid meditatione ſua reperiſſe, vel alterius demonſtratione didiciſſe. qui nihil habet afferre cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur.

lib. 1. Floridor.

O pulchrum inſtitutum! & nunquid vel apud Chriſtianos melius poſſit? O legem ſaluberrimam! quæ ſi hodie vigeat, multi dies plurimis jejuni forent ducendi, quod ſeſe his judicibus vel non ſiſterent, vel pejus ſtarent in judicio. En legem, Gerarde, brevem & ſtrictam: *Aut non prande, aut prius Conſcientiæ rationem redde.*

redde. Vis esse? ostende prius te laborasse. Et cur nos ipsi nobis non dicamus vespere: Vis dormire? ante cogita, quam bene vigilaveris. Festinas ad lectum? prius tecum disquire, qualis in templo, in foro, in domo, qualis in mensa, qualis alibi fueris. Adeone vero à recto sensu degeneramus, ut quod sciverunt feceruntque idololatræ, id nesciant Christiani, aut (quod pejus est) facere nolint quod faciendum sciant?

I. Phocylides, si Stobæo fides, primus omnium mortales docuit quotidie seipsum ad hoc Conscientiæ tribunal citare. Pythagoras certe nominatus ille è porticu philosophus, tam occupatus non fuit aut somniculosus, quin prius in seipsum descenderet, quam somnum caperet; & quicquid die toto egisset, se judice damnaret vel absolveret unde apud Pythagoreos pulcherrimum hoc institutum usus quotidiani fuit: *Quid quoque die dixeris, audiveris, egeris, vespere commemorare.* Et hoc est apud Conscientiam suam examen instituere, & seipsum sibi velut censorem aut judicum ferre.

Serm. 6.

Laert. Pythag.

S. Hieron. l. 3. apol. ad Ruff. c. 10. Auson. Eidyl. 8.

Quid prætergressus? quid gestum in tempore, quid non?

Faciebat hoc idem Conscientiæ examen & P. Sextius, eo ipso vir optimus, & adeo sibi nihil indulgebat,

bat, adeo & somnum vincere, & negotia differre, & cogitationes in potestate habere potuit, ut consummato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset (cum Seneca loquor) interrogaret animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? O Pythagora, ô Sexti! quam nos Christiani non paria vobis facimus, in consuetudine tam Christiana! Ah! quam hîc congrue illud Christi vociferarer: Viri Ninivitæ (viri idololatræ) surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabant eam.

L. 3. de Ira c. 36.

Matt. c. 2. v. 41. & Luc. c. 11. v. 32.

Nosti, quid Vir bonus (hic titulus carminis est apud Maronem) de hoc quotidiano examine conscientiæ moneat. Ille igitur Vir bonus

Judex ipse sui, totum se explorat ad unguem.
Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi
Securus justo trutinæ se examine pensat,
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus ut coeat, nil ut deliret AMUSSIS.
Sit solidum quodcunque subest: nec inania subtus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.
Non prius in dulcem declinat lumina

na somnum
Omnia quam longi reputaverit acta dies.
Quæ prætergressus; quid gestum in tempore, quid non;
Cur isti facto decus abfuit, aut ratio illi:
Quid mihi preteritum; cur hæc sententia sedit.
Quam melius mutare fuit, miseratus egentem
Cur aliquem fracta persensi mente dolorem:
Quid volui quod nolle bonum foret utile honesto
Cur malus ante tuli: num dicto aut denique vultu
Perstrictus quisquam: cur me natura magis, quam
Disciplina trahit: sic dicta, & facta per omnia
Ingrediens, ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravis, dat palmam, & præmia rectis.

En Virum vere bonum: tales simus. Neque unus [illegible] tum alter ve (quod quis objiciat) e Romanis G[illegible] hoc fecit, & conscientiam [illegible] discussit; plures in hac classe [illegible] ramus, inter [illegible] L. Annæus Seneca, qui viros relig[illegible] sos multos, [illegible] Sodales Parthen[illegible] [illegible]

in hoc, aut ſuperavit.

II. Erat Seneca potens in aula, Imperatoris doctor & moderator, inter ſtrepitus & diſcurſus aulicos, & tamen examen hoc conſcientiæ non omittebat: erat in conjugio cum uxore, & tamen veſperi conſcientiam ſuam ſuper diei actis audiebat: erat in ſtudiis ſemper aut negotiis, neque tamen ſtudia aut negotia potiora habebat, hac utiliſſima in ſeipſum animadverſione: erat inter ampliſſimas opes, atque ſi voluiſſet, inter maximas voluptates & delicias, & tamen ſub noctem, ſepoſitis omnibus, ſolius conſcientiæ negotium tractabat. Ipſum tibi teſtem ſiſto locupletiſſimum. de fide non eſt quod quidquam ambigamus: malim ego Senecæ narranti credere, quam multis aliis jurantibus. Utor, inquit, hac poteſtate, & quotidie apud me cauſſam dico. cum ſublatum è conſpectu lumen eſt, & conticuit uxor, moris mei jam conſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipſe abſcondo, nihil tranſeo. quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum poſſim dicere: Vide ne iſtud amplius facias, nunc tibi ignoſco.

L. 3. de Ira c. 36.

Obſtupeſco, quoties hæc lego, nec ſine admiratione & rubore unquam legi. Homini tot negotiis, tot ſtudiis;

ſtudiis, nobili etiam uxore diſtracto, hæc tam arcta & quotidiana in ſeipſum inquiſitio fuerit? Et, obſecro te, Gerarde, conſidera mihi, quæ vir iſte incomparabilis, examinis hujus capita ſibi ſtatuerit, quos in ſeipſo errores notarit, quid in dictis ſuis factiſque culparit. Sic ſeipſum accuſans: 1. In illa, inquit, diſputatione pugnacius locutus es. Audite litigioſi. 2. Illum liberius admonuiſti quam debebas: itaque non emendaſti ſed offendiſti. de cetero vide, non tantum an verum ſit quod dicis, ſed an ille cui dicitur, veri patiens ſit. Audite critici, & omnium cenſores. 3. Minus honorato loco poſitus, iraſci cœpiſti convivatori, vocatori, ipſi, qui tibi præferebatur. Audite ſuperbi & iracundi. 4. Non æquis quendam oculis vidiſti, cuia de ingenio tuo male locutus eſt. Audite invidi ac malevoli, & oculos atque dentes continere diſcite. En, quantus vir, quam opulentus, neque tam ad opes ſuas, quam ad ſuam conſcientiam fuit attentus. Poſſedit Seneca (quod ei Suillius opprobrat) ter millies HS. is modus nobis eſſet 75ccccc. hoc eſt, ſeptuagies quinquies centena millia philippicorum: ipſi ſeptem milliones cum ſemidio. Opes pæne regiæ, fateor. Sed ô virum dignum opum vi majoreſque divitias, & quidem tantas in ſinu po-

loc. jam cit. c. 36.

Idem c. 37.

Apud Tacit. l. 13. Annal.

ſitas & circumfuſas ſibi, potuit non adorare, potuit ridere, contemnere. ô virum omni laude majorem, qui potuit in divitiis paupertatem non odiſſe, ſemetipſo & ex ſe naſcentibus bonis contentus eſſe. Divitiarum contubernio non corrumpi, ſane tam præclarum quam rarum eſt, quod Annæus hic noſter habuit, qui non cum ſuis numis, ſed cum libellis ſuis, ſecum ipſe aſſidue locutus eſt. & quod nos aliis libentiſſime facimus, hoc ipſe ſibi fecit, hoc eſt, de ſe apud ſe male exiſtimavit.

Ita, mi Gerarde, Seneca examen conſcientiæ, perinde ac ſi lex cogeret, quotidianum ſibi eſſe voluit; nec ſine profectu. Nam ipſe de ſe: Hoc mihi ſatis eſt, inquit, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos objurgare. O virum vel hoc ipſo argumento non tantum magnum, ſed vere bonum! & qui non ſcripſit ſenſitque ſolum talia, ſed fecit Et homines Chriſtiani, Sodales Parthenii, viri Religioſi, hunc ſtimulum virtutis rejiciant?

De vit. beat. c. 17.

CAP.

CAP. III.

Examen Conscientiæ quantæ utilitatis sit, & quam id à Sanctis impensè commendatum.

UTilitatem hujus sanctissimæ in seipsum inquisitionis nescire non potest, nisi qui cœli & tartari securus, vivit in diem, & passim corvos sequitur; nec ullum post mortem tribunal aut judicem pertimescit. Viri mali, inquit Salomon, non cogitant judicium. Talem mihi da, & videbis quam is vel ab ipsis idololatris longe superetur: da inquam talem, & dices: Hic homo non insistit viam quæ ducat ad cælum: jocando, ridendo, cachinnando totos dies traducit, securus mortis, & post illam secuturi judicii. transacto die cœnat idem hilariter, cœnam confabulatio, confabulationem somnus excipit. hunc ille ordinem, hanc dici methodum servat.

Prov. 28. v. 5.

O curvæ in terris animæ & cælestium inanes!

Pers. sat. 2.

O mi homo, quid demum habes quod hic obducas? sanctissimos illos eremi angelos, Antonios, Hilariones, Onuphrios imitari non vis? Senecas saltem, & Sextios, & Pythagoras te meliores esse non finas. Et quæ

tuæ occupationes tantæ, ut hoc non possis quod potuerunt occupatissimi? Priscis illis persuasissimum fuit, diem pessime finiri, nisi sic finiretur: pæne periisse sibi censebant diurnas horas, quæ non haberent hanc diei clausulam, hoc somni proludium. Nimirum hinc maximum ad probos mores emolumentum capiebant, hanc unam ad virtutem viam compendiosissimam credebant, in hoc continuæ tranquillitatis portu persistebant. Ecquid enim pulchrius simul & utilius hac consuetudine excutiendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quam tranquillus, altus, ac liber, cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui censorque secretus cognoscit de moribus suis? Detumescit sensim superbia; mens avara se latius expandet; libido frænum recipiet; mitescet ira eritque moderatior; omnia vitia minus sibi licere credent, si sciverint sibi quotidie ad judicem esse veniendum. Sed in digitos mitto hujus examinis vespertini commoda.

Sen. l. 3. de Ira. 36.

I. Somnus etsi tranquillus esse possit & placidus, tutus esse non potest, nisi præmittatur ei hoc conscientiæ examen. nam pæne idem est, ignis in sinu, & peccatum in conscientia. Is demum secure dormit, cui dicere

licet

licet: Jam rationes posui cum Deo meo; promptus paratus sum ad omnem Dei nutum. Nec vivere recuso, nec mori pertimesco; bonum *Dominum* habemus. Huic ego me meaque omnia quam integerrime committo. Ades somne, & fac officium; jam tuus sum. Hoc est, mi Gerarde, inter brachia Christi Domini suaviter obdormire.

II. Aurora in sequens tanto erit jucundior, quanto fuerit compositior præcedens vespera. Nam posterum mane felicitatis suæ partem trahit à præterito vespere. matutinas cogitationes nec lætas habebit nec sanctas, qui pridie cum tristibus aut pravis quietem auspicatur. Hinc in cœnobiis lex pia & perpetua, Completorio, quod vocant, finito, linguæ ferias indicere, & altum silere. quies & taciturnitas tunc omnibus imperatur. vult quis loqui? Deum habet, cum illo sermones misceat: vult quis deambulare? in cælo potest, sat amplum deambulationi hoc pratum est: cupit quis esse cum sociis? innumeros habet Angelos, illis se jungat, sed silendo, precando. si secus fiat, nec proximæ noctis, nec secuturæ diei preces succedent; quicquid enim pridiano vespere viderit quis, dixerit, egerit, recurret, & omnem orationis & actionis bonæ vim turbabit &

elidet. Ergo, ne mane malus sis, vesperi bonus esse incipe.

III. In omne genus vitii nil æque pugnat, quam firmum animi decretum ac propositum CAVENDI, idque crebrius restauratum. Atqui animus nitoris sui amans, non opportunius hoc apud se statuet, quam ubi vesperi errores suos ipse recens deprehenderit. Hîc decernat, hîc sanciat ac proponat quam firmissime CAVERE in posterum, quæ toties male non caverat. Juret, hoc est, firmissime statuat custodire judicia justitiæ Dei: non uno alterove duntaxat die, sed per omnem vitam, æternum. Ad hanc animi destinationem facit, disquirere secum, quo loco, qua societate, quibus occasionibus, ad noxias priores committendas, sit inductus, & has constanter evitare, conatu generosissimo insistat. Id si quotidie (inquit Chrysostomus) diligenter facies, terribili futuri judicis tribunali lætus assistes. Hoc modo Paulus seipsum mundavit, ac ideo dicebat: Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

Ps. 118. vers. 100.

In cap. 12. Matt. hom. 43.

1 Cor. 11. v. 21.

IV. Maximi res momenti est, gratum esse Deo, idque si non singulis horis, diebus saltem singulis. momento quovis in nos Deus beneficus est. quid magni reddimus, si nos in

ipſum gratiſſimus, quovis die ſemel ſub veſperem? Æſtimare beneficium, magna hoſtimenti pars eſt, & referre cœpit, qui debere ſe confeſſus. Liberaliſſimus Deus eſt, nec vinci ſe patitur liberalitate: novis nos beneficiis aſſidue cumulat, quoties nos ea grate accipimus. Hîc veriſſime dicitur, *Gratia gratiam parit*; neque nos unquam meritam Deo gratiam referimus, quin novam identidem gratiam obtineamus. Certat nobiſcum Deus, ſed armis imparibus; ille beneficia conferendo, nos ſolum gratias referendo, ſeu agendo; nec iſtæ unquam tot ac tantæ ſunt, quin illa & multo majora ſint & plura. Ita felicitatis noſtræ eſt, hîc ſemper ſuperari. Et quando autem commodius Deo gratos nos præbebimus, quam in veſpertino examine conſcientiæ, cujus primum caput eſt, GRATIAS AGERE.

Sophoc. in Oedip.

V. Quoties diſſenſiones, lites, inimicitiæ plane letales oriuntur interdiu? jurgiorum, ſane & diſcordiarum ubique plurimum eſt, nec ullus finis rixandi. orto igitur incendio tali, & nondum ſopito, cubitum ire & ſomno ſe committere, facinus eſt audaciſſimum, & exitioſa plane temeritas. Si hac nocte ſubito (plurimis contingit) mors te configeret, ah! quo ires miſer?

quo migraret animus?

Eſt veneni genus lene, & quod non ſtatim ſæviat, ſed eo hauſto ſomnus letalis eſt. Et tu, mi Chriſtiane, venenum hauſiſti, quod tibi Rixa, quod Odium & Diſcordia, quod Libido & Incontinentia propinarunt, & jam dormis? nec prius pharmacum adhibes, nec prius hoc toxico conſcientiam liberas? Num tibi videris in plumis cubare? Mihi crede, ad ipſas inferorum fauces dormis: levi fit impulſu, & in imum præcipitaris. Ergo prius venenum expue, conſcientiam purga; ingemiſce, pete veniam & ſic demum ſomnum admitte.

VI. Eadem eſt ratio omnium letalium noxarum. Conſcium ſibi eſſe vel unici letalis criminis, nec illud pœnitentia deleſſe, nihilominus ſe ſomno committere, extremæ temeritatis eſt, & periculum proximum morti, idque æternæ. Et quis magis mortuus eo (ut Bernardus loquitur) qui portat ignem in ſinu, peccatum in conſcientia? nec ſentit, nec excutit, nec expaveſcit. Vide, mi homo, ſi tibi Hiſpaniarum regnum, ſi Turcarum imperium, ſi totius Orbis dominium offerretur in præmium, ut vel nocte unica ſomnum caperes, letalis noxæ conſcius, hæc tamen tibi omnia, velut fruſtillum fungi, reji-

cien-

cienda forent, præ illo formidabili periculo quod adires. Et discrimen non vides? aliquid quidem lucrari posses, sed infinite plus posses perdere. Jam vero nullum tibi præmium ponitur, minæ ingeruntur, supplicium proponitur, idque æternum, tu tamen ludibundus, hilaris, jocabundus, potulentus in plumas te abjicis, absque ullo Numinis pavore; nulla conscientiæ cura, nullo inferorum metu. ô crebram, sed nimis periculosam insaniam! At vero qui læsam Conscientiam, prout par est, vesperi curandam sumit, & male acta deplorat, etsi forte per diem letali nævo se inquinarit, eaque nocte vi subita extinguatur, tamen *in refrigerio erit*, supplicium saltem æternum evadere censendus est. Et hoc vere est brevi dolore cruciatus æternos redimere.

Sap. c. 4. v. 7.

VII. Est ergo hæc conscientiæ exploratio, nostri in virtute profectus incitamentum primarium, & ut tale sanctissimi quique ac doctissimi viri jam olim id nobis commendant. Hanc suis legem tulit Basilius, ut quovis vespere, suam quisque conscientiam rimaretur. Idem Antonius, idem Bernardus, Bonaventura, Cassianus, Ignatius auctor Societatis IESU, aliique suis impense commendarunt. Cassiani verba sunt:

Hom. I. de Instit. mon.

De, int. dom. c. 65.

Quam-

collat. 5. c. 14.

Quamobrem ita nobis adversus haec arripienda sunt prælia, ut unusquisque vitium quo maxime infestatur, explorans, adversus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observationemque defigens. At vero de vitiis explorate judicare, nunquam sciemus, nisi in quotidiano conscientiæ examine naturam eorum nosse didicerimus. Mercator ad incitas redigetur, nisi qua damni, qua lucri calculos creberrime subducat. & hic quidem si industrius sit, tam acceptæ quam expensæ pecuniæ rationes quotidie inspiciet. ita prorsus Ephrem Syrus faciendum suadet iis qui dum vivunt, lucrari cupiunt: Diebus, inquit, singulis vesperi & mane diligenter considera. quo pacto sese habeat negotiatio tua, ac mercimonii ratio, & vespere quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina teipsum ac dicito: Parasne hodie Deum in aliquo exacerbavi? num in re aliqua fratrem irritavi? num alicujus famam detractionibus laceravi? &c: deprehensis noxis gemitum, dolorem, & lacrimas jubet superfundi.

Tom. 3. ser. ascet.

De matutino examine: Facto jam diluculo, inquit, rursus eadem tecum meditare & dicito: Quomodo, putas, ista mihi nox præteriit? Lucratus sum in ea mercimonium meum? num-

numquid improbæ ac ſordidæ cogitationes invaſerunt me, atque illis libenter immoratus ſum? Eodem prorſus modo Dorotheus: Quo pacto, inquit, per ſingulos dies, nos ipſos purgare & propemodum expiare debeamus exactiſſime, docuerunt majores & Patres noſtri. Nempe ut veſperi ſedulo quisque, perquirat & inveſtiget, quomodo pertranſierit diem illum. Rurſus mane examinet, quomodo exegerit noctem illam. & pœnitentiam agat ac reſipiſcat coram Deo, ſi quo pacto (ut fieri poteſt) peccatum aliquod admiſerit. Chryſoſtomus, de hoc ipſo conſcientiæ tribunali diſſerens: Hæc, inquit, fiant ſingulis diebus, nec prius dormietis, ô homo, quam mente verſaveris, quæ à te interdiu perperam acta ſunt: & die ſequenti eris omnino tardior ad ea ipſa rurſus aggredienda. Poſt paucula interjecta: Singulis diebus, inquit, veſperi ab anima rationem exige, & cogitationem quæ peccavit, condemna, eam veluti in ligno ſuſpende, & torque, & jube ne amplius ea aggrediatur. Quid clarius? Et an, Gerarde, notaſti illud, *ſingulis diebus*, bis inculcari? Neque etiam neſcis, hæc à Chryſoſtomo non monachis, ſed civibus, ſed Chriſtianis omnibus ſerio dicta.

Serm. 11.

Tom. 1. in pſ. 4. poſt med.

Ib. tom. 1. pag. 619.

VIII. Sed

VIII. Sed numvis, Gerarde, aliorum etiam Patrum testimonia recitem? GER. Satis me istis lapidasti Polychroni, & liquere puto, de hujus exercitii utilitate: *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Fateor, rem unam omnium utilissimam videri: modo ea etiam aut jucundior nobis videretur aut facilior. Et quis enim est qui non in se deprehendat & maximam proclivitatem peccandi, & peccatorum facillimam oblivionem? utrique malo, non dubitem, insigniter medetur quotidiana hæc conscientiæ perscrutatio. POL. Rem dicis, Gerarde: hinc & hinc miseri sumus, hinc nimis temere delinquendo, illinc propere nimis obliviscendo delicta. Opus foret propemodum facere, quod illi apud Climacum, qui pendentem à cingulo libellum chartaceum ferebant, in quem suas etiam cogitationes quotidie referebant. Et hæc viris sanctissimis caussa fuit, non semel tantum de die in seipsum inquirere, & in istud conscientiæ jus ambulare: una die sæpius id factitarunt. Societatis JESU patriarcha, sanctus Ignatius, horis interdiu singulis animum consuerat colligere, ac sepositis curis examine conscientiam urgere. Tum, si vis afferretur, quæ horam ei consuetudini negasset,

Matt. c. 18. v. 16.

Gr. 4.

Ribad. l. 5. vitæ S. Ign. c. 1. & Maff. l.

ſet ; proxima confeſtim reſarcire. Ignatii ſodalis, magiſtri ſui feliciſſimus imitator, ſanctus Franciſcus Xaverius, eodem prorſus ſtudio fervens, de die ſæpius accurata perſcrutatione intimos animi receſſus inſpiciebat, & cæteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, ratus in eo perfectæ vitæ cardinem verti. Rari exempli ſidus Franciſcus Borgia, eodem magiſterio eruditus, non ſatis habuit bis quotidie conſcientiam pertentare, ſingulis horis diurnis ſeipſe ad unguem excutiens exploranſque, memoria repetebat dicta, facta ac prætermiſſa ; inquirens in ſe graviter. Ab his exemplis, in legem res tranſiit, ut omnes in Societatem IESU adſcripti, quotidie bis examinandæ conſcientiæ accuratam navent operam. Sunt & alii hodieque religioſi homines, qui hanc legem tam exacte obſervant, ut non tantum bis quotidie conſcientiam examinent, ſed huic ſoli examini horam integram diebus ſingulis impendant.

3. c. 1. Turſ. l. 6. vitæ Xaverii c. 6.

Schot. l. 4. vitæ Borg. c. 4.

IX. Re vera, niſi quotidie animi noſtri hortulum ingreſſi, ſubnaſcentes in eo ſteriles herbas quam primum extirpemus, brevi ſilvam, non hortum habebimus. Quiſque ſibi dictum putet divinum illud : *Conſtitui te hodie, ut evellas & deſtruas,*

Hier. c. 1. v. 10.

ſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices & plantes Et niſi hoc ſemel minimum de die fiat, infelix lolium & ſteriles avenæ dominabuntur, ſurget gramen inexpugnabile.

Eccli. c. 10. v. 18. *2 Reg. 4. v. 5.* *Matt. c. 13. v. 28.* *Prov. c. 24. 30.*

Nonne pigri & male feriati hominis domum ſtillicidia tandem demoliuntur? Nonne cum dormiret Isboſeth, à latronibus jugulatus eſt? Nonne hoc pacto zizania dormiente patrefamilias excreverunt? *Tranſivi*, inquit Hebræus Sapiens, *per agrum hominis pigri, & per vineam ſtulti, & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant ſuperficiem ejus ſpinæ, & maceries lapidum deſtructa erat.* Talis eſt animus hominis; ſilveſcit & fit deſertum vepribus fertiliſſimum, niſi conſcientia identidem & quotidiana induſtria repurgetur.

Horat. ſerm. l. 1. ſat. 3.

Neglectis urenda filix innaſcitur hortis.

Hic ligo nunquam manu mittendus, aut mox ſpinæ ſe prodent. Ligo iſte aut ſarculum, eſt examen conſcientiæ, ad omne vitium, antequam ætatem & vires acquirat, ex animo evellendum. Bernardus: Quamobrem, inquit, noveris te, ut inter angustias, quæ non deſunt, fruaris conſcientia [illegible], magis autem ut ſcias quid [illegible] on deeſt [illegible]

Lib. 2. de conſid.

[illegible]

hoc examen, aut ut quot hebdomadibus, sed ut quot diebus fiat, quod Claravallensis ille Antistes gravissime urgens: Disce, inquit, in eo secundum communis instituti leges tu tibi præesse, & vitam ordinare, & mores componere, & temetipsum judicare: teipsum apud teipsum accusare, sæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sed eat judicans justitia, stet rea & seipsam accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius judicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipso exactionem, & venturæ diei tu tibi indicito cautionem. Vespere diei præteritæ rationem exige, & supervenientis noctis fac indictionem. Legem hanc quam aliis tulit Bernardus, eandem & ipse servans: Propterea, inquit, statuam me ante me, & judicabo meipsum, ut illius extremæ & tremendæ diei judicium evadere possim.

De int. do. c. 31.

Et hæc examinis istius ingens est utilitas, in supremo judicio beata securitas. Si nos ipsos judicaremus, non judicaremur à Domino, quem, uti D. Gregorius loquitur, tanto quis securius expectat, quanto quotidie vitam suspectius examinat.

L. 25. mor. c. 5.

CAPUT IV.

Examen Conscientiæ, quantæ sit necessitatis, & quod dispendium, illud negligere.

DIxi jam de utilitate; attexam paucula de necessitate, quæ hîc tanta est, ut affirmare ausim, in plerisque omnibus frustra nos agere, nisi & hoc agamus. Potest concionator clamare & clamando raucescere; frangeantur pulpita, rumpentur columnæ, trement sedilia. omnia frustra, nec in te quidquam fere proficiet, nisi tu ipse tibi vesperi concioneris, tuam ipsius & reprehensionem & adhortationem audias. Frustra monetur, qui se vult negligere; frustra custoditur, qui se vult perdere. Sic & Confessarius docebit te, sed frustra; monebit & incitabit, frustra & hoc; instabit & præscribet pœnam, frustra omnia. sæpius tibi dicet: Hoc vitium nominatim fuge; hos sodales, has ædes singulariter cave; hac via, ut scias, ad cælum non itur. hîc teipsum vince, hîc abstine, hic tuos impetus coërce; hîc autem generose sustine, hîc dura, hîc te virum gere, hîc te Christianum ostende &c: omnia hæc futura sunt frustra, nisi tu ipse tui curam geras, nisi hoc ipsum velis aut noli

nolis, quod velle aut nolle juberis, nisi noctu quotidie tuam ipsius confessionem audias, & à te confessario vel absolvaris vel damneris. Sic & magister in schola commendabit quidem diligentiam in studiis, parsimoniam temporis laudabit, probitatem in moribus majorem desiderabit, pietatem in omnibus constantiorem à discipulo postulabit, sed quo effectu aut fructu? nisi tu tuus ipse sis præceptor vesperi temet instruendo, examinando, puniendo, non hilum proficies; perdidisti minerval.

Sic & prætor, aut judex, seu alius quis magistratus, vinculis te addicet aut eximet; non tamen ideo vere liber eris aut nexus, nisi tu ipse tibi laxes carcerem, aut obseres; nisi caussa cadas vel vincas teipso judice. Atque ita conciones, correctiones, admonitiones, castigationes pleræque frustra sunt, nisi tuus ipse sis & concionator, & confessarius, & præceptor, & judex, quod esse potes, & debes in quotidiano examine conscientiæ. Optima illa disciplina est, quam quisque sibi ipse necessario adhibet, saluberrima mulcta, quam quis ipse sibi imponit. Multam, inquit Siracides, inveni in meipso sapientiam, & multum profeci in ea. Ah, quid tandem sapien-

Eccl. c. 51. v. 22.

tiæ invenit in seipso vel sapientissimus, nisi seipsum nosse, & ad æquam judicii trutinam appendere? quod tum fit, cum quis suam conscientiam ad usque fundum penetrat, & boni malique congeriem secernit districto examine. Hæc illa *multa sapientia* est, quam cuivis in seipso licet invenire, in eaque quotidianis incrementis proficere. Vanum est in omnibus aliis altum sapere, absque hac sapientia.

Libell. 11. *num.* 48.

1. Refert è Græco Pelagius interpres, ascetam senem apud religiosum juvenem de domo conscientiæ semper purganda sic disseruisse: Diabolus est inimicus, & tua conscientia domus. Igitur ingenium inimici tui noris: nunquam non sordes tractat, gaudetque unice, si illas, quas odit, domos sordibus oppleverit. hoc ergo agit, ut, quicquid potest immunditiarum, in te effundat. Tuarum vero partium est, immissas spurcitias continuo regerere, & conscientiæ domum solertia quotidiana conservare mundam. Si neglexeris, tua tibi domus illuvie tanta implebitur, ut ad eam vix ipse reperias aditum. Igitur principiis obsta, & sicut inimicus tuus quotidie aliquid sordium in te conjicit, ita tu quotidie, quicquid inquinamenti per diem resederit, hac velut spongia deterge,

terge, ſuum illi cœnum nullo non die remitte. ſic nitidam ſervabis domum: ceſſet hæc cura, mox hara fiet conſcientia, & immundum cubile vitiorum. In navigii ſentina quid fiat, noſti: uti ea ſemper aliquid aquarum recipit, ita eſt qui ſemper exhauriat, quod perſtillantium undarum receptum fuit, aut navis paullatim illabentibus & creſcentibus aquis ſuaviter ſubmergitur. Eodem prorſus modo cum quotidie aliquid pravi operis, aut incauti ſermonis, aut immundæ cogitationis, nobis etiam vigilantibus ſubrepat, neceſſarium omnino eſt, ut id quotidie hoc velut hauſtro, in dies ſingulos egurgitemus, aut ſane in dulcem ſuccumbemus interitum. Ergo tuam veſpere, mi homo, ſentinam exhauri; tempus eſt, exhauri ſentinam. I modo, & vide, reperies ſemper aliquid illabentium aquarum. Bernardus, de hac ipſa mentis ſentina diſſerens: In illud ſiquidem repoſitorium, inquit, velut in ſentinam aliquam tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluit. Tu itaque exhauri, ne per noctem proximam, in navim excurrat ſentina & mergaris. Ergo exhauri, veſper eſt, exhauri. Non facile peribit, qui quovis die ſerio cavet, ne pereat.

Ad mil. de perfec. ſubſt.

II. Si ligno aut ſaxo ſimiles eſſemus, hoc luſtrandæ toties conſcien-

tiæ labore facile supersedere possemus. Asser dolabra semel dedolatus, lapis scalpro semel levigatus permanent, quales eos vel ascia vel cavatorium ferramentum fabri formavit. At nos, hoc ipso miseri sumus, quia tam mutabiles sumus & varii. Uno anno, una sæpe hebdomade, quandoque etiam die uno, & virtuti & vitio sacrificamus; eadem frequenter hora & in ridiculum furorem excandescimus, & mansuetudinem non duraturam descendimus. Stomachum subinde nobis movet luxuria; cito tamen cum illa redimus in gratiam. Sic arbori crescenti, aut luxurianti palmiti similis sumus: hæc duo sæpius putanda & circumcidendia sunt, ne nimium luxurient, ac in vitiosam sese amplitudinem diffundant, aut inutili fronde, aut pampino superfluo. Seipsam vermibus pro domo locat arbor, quæ nulla unquam brachia olitoris cultro præbet præsecanda, in silvam degenerat vitis, quæ lacrimare non vult, quæ secari non sustinet. Legibus suis pareat hortulanus necesse est, & nec viti parcat nec arbori: secet, stringat, vulneret, incidat, amputet, quidquid vitiosi germinis subnascitur, nulli stirpium libertas sit à purgante ferro, si quidem non flores tantum desiderat olitor, sed & fructus. Sic & homo (nisi sui nimium

mium fit amans) in feipfo nunquam non reperit, quod purget, quod infe-rat, quod refecet, quod excutiat. Et ficut humanis membris, inquit Theologus ille, ab evaporatione fu-liginofi & mali humoris per poros, femper aliquid fordium accrefcit, ita fi caput non pectas, laborabis porri-gine; fi oculos non colluas, lemis; fi dentes non defrices, fcabritie; fi faciem non laves, illuvie; fi un-gues non refeces, in imo fient redi-viofi, à fummo nigrefcent & excref-cent aquilarum more: fi pedum cu-ram negligas, pedore obfolefcent. Sic animus & confcientia, ob concupif-centiæ fomitem perenni fcaturigine inhærentem, paullatim contamina-bitur, & facies illius in carbonem mutabit. ita imago illa & fimilitudo Dei nobiliffima, Chrifti fanguine lota & reftaurata, fenfim fœdabitur, & prototypo fuo fiet diffimillima. Tam neceffaria eft hujus examinis cura: contra nihil pernicio fius eft ejus negligentia & omiffione, quæ revera tabes quædam eft animum exedens; eft quædam fcabies, feu potius clancu-laria lepra, quæ minuta fed crebra le-thalium poftularum congerie ani-mum male infectum conficit.

Delrius facra lect. 12. de fui not.

Facilis pereundi modus eft, minu-ta non cavere, & paullatim prolabi ad grandiora: Nec ille unquam nævis

carebit, qui ſeipſum raro aut nunquam reprehenderit.

Pſ. 6. v. 5. III. Rex Hebræus: Lavabo, inquit, per ſingulas noctes lectum meum. Lectus hic quotidie lavandus, conſcientia eſt. nam uti lectulus fatigatis & ſanis quies eſt & dulce fomentum, ſic ægris ingens tormentum; hos urit, hos affligit & cruciat, illos recreat & ſuaviter ſopitos, molli gratoque calore circumtegit. Ita prorſus conſcientia, ægro à vitiis animo urens lectus, aut cataſta & equuleus eſt; animo à vitiis libero & ſano gratiſſimus thalamus eſt, cui ille quietem ſuam omnem in acceptis referat. Veriſſime ille è D. Auguſtini familia: Gaudebis, inquit, ſemper veſpere, ſi diem expendas fructuoſe. Vigila ſuper teipſum, excita teipſum, admone teipſum: & quicquid de aliis ſit, non negligas teipſum. Neque hoc nimis crebrum putes; quotidie lavanda ſunt, quæ quot diebus ſordeſcunt. Lava ergo hunc tuum lectulum quotidie, *per ſingulas noctes*, quovis veſpere. Niſi hoc à te impetres, ut ille tuus lectulus ſemper quaſi recens ſit lotus, nunquam tu quietus eris. Et quæ illa conſcientiæ quies ſit, optimos dies totoſque ſoles fabulis, jocis, poculis, nugis, deambulatiunculis frangere, noctu ad lectum, velut feſſus

Thomas à Kemp. l. 1. de Im. Chriſti. c. ult. fine.

equus

equus ad ſtabulum, feſtinare, vix paucas voculas precari, & in ſomnum defluere, conſcientia fruſtra inſuſurrante: Perdidiſti diem, homo, diem perdidiſti, jacturam cogita, fors ſequenti die aſportandus es ad tumulum. Hanc ſurdo fabulam occentat conſcientia; non audit ille, jam ſomno ſepultus ſtertit, de craſtina luce ſecuriſſimus. Hoccine vivere eſt, & conſcientiæ tranquillitati ſtudere? unam quamlibet rem vix ad perfectum adducit aſſidua vigilia & intentio, ubi jam in utramque aurem dormire quis incipit, antequam ad rem ſuam vigilare, nil unquam præclari operis prodibit. Statuarium aut lapicidam mihi conſidera, centies uno die regulam ſuam applicat, ne quid in artis ſuæ leges peccet, ne quid curvi relinquat, ne quid debitam menſuram excedat: Et nos nec ſemel quidem de die ad conſcientiæ noſtræ lineam opera noſtra revocemus? Aſpice mihi Chryſoſtomum, & vide quam ſolerter, ad ſuam ille regulam opus ſuum diurnum examinet! Expendimus, inquit, diem ô anima, quid boni fecimus? aut quid mali operati ſumus? Et ſi quid boni feciſti, gratias age Deo: ſi quid mali, de cetero ne facias. Nihil eſt, inquit Auguſtinus, quod ſic quiſque debeat cogitare, niſi ut in ſemetipſum oculos conjiciat, ſe diſcat, ſe

Hom. 2. in Pſ. 50.

discutiat, se inspiciat, se quærat & se inveniat; & quod displicet necet; & quod placet, optet & plantet.

Ps. 4. v. 5. Hoc est quod regius Psaltes suasit: *Et in cubilibus vestris compungimini.* Spinis indormit, qui læsam conscientiam ad lectum defert.

CAP. V.

Examinandæ Conscientiæ quis sit modus.

Hier. c. 31. v. 21. Divinus vates Hieremias, modum examinis hujus instituendi, brevissimo effato docens: Statue, inquit, tibi speculam: pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam. Speculam principio vult collocari, è qua Dei beneficia die illo nobis impensa contueamur, & pro iisdem gratias agamus, sed non cum Pharisæo illo, qui dum gratus fuit in suis, maledicus extitit in alienis. Verum de gratiarum actione postea.

I. Cœnante *Domino* cum suis ultimum, & jam jam suum corpus in cibum, sanguinem in potum porrecturo, cœptum est examen conscientiæ. Nec enim quidquam dubitem, quin Apostolorum quilibet, excepto Iscariote, suam prius conscientiam, dein & Christum interrogarit: *Nunquid ego sum Domine?* Perinde ac si *Matt. c. 26. v. 22.*

pro

pro se quisque diceret: Ego, mi Domine, modo meam conscientiam super vaticinio tuo examinavi; nil illa horum fatetur, nec me reum dicit, si quid tamen in me, me forsan inscio, proditionis lateat, velim, Domine, mihi non parcas, sed proditorem tuum, quisquis ille sit, palam nomines, etiamsi me nominaris: erubescere non recuso, si reus sim. si mihi tantum flagitium celarit conscientia, te, Domine, loco conscientiæ appello, & fidenter interrogo: *Nunquid ego sum?*

En mi Gerarde, qua ratione corpus Dominicum epulaturi Apostoli, suam prius convenerint conscientiam, si quid occultæ proditionis in ea deprehenderent. Dixeret Servator: Amen dico vobis, quia unus vestrûm me traditurus est. At illi ob hoc lugubre vaticinium tristes, se reos esse, nec fateri nec negare ausi, quæsiverunt singuli: *Nunquid ego sum Domine?*

Ita nos vesperi cubitum ituri, à nobis ipsis quæramus: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie preces multas recitavi, & ad illas nihil auscultavi, lingua garriente, corde absente: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie meas ipse laudes tam liberali ore decantavi, alios sprevi, me cælo extuli: aliorum famæ detraxi, meam immodice auxi, lividos dentes aliis infixi, mihi-

mihimet blande indulsi, verbis in-
cautus, levis, sordidus, maledicu
Nunquid ego sum Domine? qui
impuras hodie ac fœdas cogitati
nes hospitio non exclusi, cum i
tamquam id nemo cerneret, coll
vetitæ delectationis avidus, & occ
tus castitatis hostis. *Nunquid ego s*
Domine? qui diem hunc perdidi,
tam male tot bonas horas, parti
colloquiis vanissimis, partim lusu
otio sterilissime combussi? *Numqu*
Domine ego sum? qui Gulæ hodie ve
trique cibo potuque nimio sacrific
vi: qui cœcus & furens ira, in ho
& illos fulmina misi, ad Orcum illo
si licuisset, detrusurus. Ah, mi Domi
ne, numquid ego sum piger ille
dignissimus servulus? Multis qua
doque sic interrogantibus, Chri
nomine, respondebit conscienti
TU DIXISTI; agnosce & corrig

Hic occurrit, cujus primo loco v
demur monendi, ut scilicet hoc cog
noscendæ conscientiæ negotiu
conficiatur INTEGRE. suum illi tem
pus assignemus, & tantisper alia om
nia mittamus, dum hoc perfeceri
mus. Optimus hic modus est, ut quis
que totum diem secum scrutetur, fa
ctaque & dicta illius diei omnia uno
ctu remetiatur, ut ubi viderit, quo
maxime morbo laboret, ei potissi
mum mederi curet. Quicquid in s
no

non sani deprehenderit, eo magis illud persanare conetur, quo minus id videtur sanabile; & hoc ipsum fortius semper aggrediatur & quatiat, quod contumacius resistit. Nullum sit tam potens aut frequens & familiare nobis vitium, in quo dediscendo desperemus: modo id quod facimus, faciamus integre, qua modum, qua tempus, qua omnes hujus examinis partes. Pleræque res hoc ipso non bene fiunt, quia fiunt non integre.

Neque tamen integre solū, hæc vespertina in Conscientiam quæstio instituenda, sed & accurate, ut jam dicā.

II. Hebræorum Regum optimus, David, non solum designavit tempus explorandæ conscientiæ, sed quam accurate id faciendum, exemplo suo docuit. Non ignorabat Rex sapientissimus, quanti referret hîc vigilare, ideo quæsitor sui quotidianus: *Meditatus sum*, inquit, *nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Neque id feci obiter, non levi brachio, non incuriose, non oscitanter aut perfunctorie, sed intentus operi, attente, & accuratione magna, omnes conscientiæ meæ angulos rimabar, & quicquid sordium ac minimi pulvisculi reperiebam, id totum cum ramento everrebam. *Nocte cum corde meo meditatus sum*, ita ut integras quandoque noctes consump-

Ps. 76. v. 7.

ſumpſerim, mecum ipſe colloquendo & *exercitabar* cogitando, varieque ſuper delictis meis ratiocinando, et *ſcopebam ſpiritum meum*, huc atque illuc quaſi ſcopis cogitationum verſabam illum, animumque partes in omnes dividebam, penitiſſimos mentis meæ receſſus ſcrutabar. Non aur[i] venas in ſuffoſſis montibus, ſed animi noxas ſcrutatus eſt David, de quo pulchre Auguſtinus: Quanta, inquit, homo habet intus, & non fodit. Scrutabatur iſte ſpiritum ſuum, & cum ſpiritu ſuo loquebatur, ſeipſum enim interrogabat, ſeipſum examinabat, in ſe judex erat. Vere non blandiebatur ſibi rex iſte potentiſſimus, non excuſabat, ſed Catonianam in ſeipſum cenſuram inſtituebat, & omne pectoris ſui arcanum rimabatur exactiſſime, & quicquid hic latentium ſordium deprehenderat, atroc[i] conatu effodiebat. Cenſet Gregori[us] hoc nobis imperari ab Iſaia, qui ſu[b] clamans: Ingredere, inquit, in petram abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini. Petram ingreditur, qui cordis ſui duritiem penetrat: à facie timoris domini defoſſa humo abſconditur, qui cogitationes terr[æ] inhiantes egerens, in imo ſuæ vilitatis, magna ſubmiſſione ſe contrahit. O cor humanum! ô rupem Marp[e]ſiam! ô ſurdum ſaxum & immobil[e]

Aug. in Pſ. 76.

In Job. l. 31. c. 21.

Iſ. c. 2. v. 30.

ú du

ô duram petram, præſertim cum monitis pulſatur! Vociferatur è cathedra Eccleſiaſtes, inſtruit in pœnitentiæ tribunali ſacerdos, hortantur probi, exempla invitant, funera monent, libri docent, leges urgent, clamat Chriſtus, & tamen cor hominis, velut duriſſima petra, ad hæc omnia obſurdeſcit. Sic petra iſta, nec voces, nec vociferationes illas, nec monita nec clamores hos audit, niſi quis hanc ſuam ipſe petram ſubeat, & in omnia à ſedicta, cogitata, cupita, omiſſa ſeverus judex inquirat. Et hoc alterum eſt, quod ad iſtius examinis modum pertinet, ut id fiat ACCURATE.

III. Tertium in hujus examinis modo ſpectandum, ut id fiat cum ſenſu & DOLENTER. Hieremias Propheta ad hoc cohortatur: *Pone*, inquit, *tibi amaritudines.* Hoc jubet vates, ut cum quis præteritæ diei noxas & errores deprehenderit, non illos tegere, non excuſare, non defendere conetur, ſed ſeipſum accuſet, & omnem in ſe culpam derivet, doleatque, toties, tam proterve & petulanter, tam procaciter & impudenter, Deum offendiſſe. Et quæ animi noſtri levitas eſt? pecuniolam perdimus, aliquot obolorum aut rei viliſſimæ jacturam facimus, & lacrimis maxime ſeriis damnum deflemus: Deum lædimus, tempus prodigimus, cælum amit-

Cap. 31. *v.* 21.

amittimus, & etiamnum ludentibus oculis hilarissime ridemus, nec damni magnitudinem sentimus; stat etiamnum exporrecta & serena frons, nec ullum luctus indicium se prodit. O audacissime mortalium, *pone tibi amaritudines*. Deum offendisti? ingemisce, dole, pectus tunde, de teipso pœnam exige, & quantum ex immoderato usu rerum habuisti delectationis, tantum tibi nunc doloris scias esse animo capiendum. Rex Ezechias accurate hoc observans: Recogitabo, inquit, omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ita quivis vesperi serio dicat: Omnes horas quas per otium expendi, omnia momenta quibus Deum offendi, in amaritudine animæ meæ recogitabo, nec ante lætitiam animi resumam, quam Deum peccatis meis propitiavero. Iobus infensus sibi ipsi: *Nunc autem* inquit, *oculus meus videt te. idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Ah quoties, mi Gerarde, possim ego vesperi dicere: O mi Deus, tui oblitus sum die isthoc integro: vagabar huc illuc, quo me vel oculorum curiositas, vel mentis libido egit: hic colloquiis miscendis, illic pecuniis numerandis intentissimus; istic libri & chartæ, hic alveus lusorius & tesseræ me sibi totum rapuerunt. ... mihi, ô mi Conditor, nunquam

Is. c. 38. v. 15.

Job. c. 42. v. 5. & 6.

quam in oculis, nunquam in memoria eras hac tota die. *Nunc autem oculus meus videt te*; vix sero tandem, & sub exitum diei recordor tui, ô mi amantissime Domine, *idcirco ipse me reprehendo* & ago pœnitentiam, ob tam turpem & prolixam tui oblivionem.

De hoc conscientiæ dolore præclarissime sane disserit Bernardus, cujus verba omnia, prout omnino digna sunt, fidelissime recitabo: De diversis igitur mundi partibus, inquit, in quibus cor vagum & profundum tenetur, vel vane occupatur, ad seipsum redeat, & seipsum discutiat, cumque invenerit culpam, timeat pœnam. Quærendo autem culpam, nusquam illam nisi in se reperiat: reperta autem culpa & pœnæ caussa, seipsum puniendo, se ante se statuat, & tanquam alium se judicet. Se equidem culpatum, ante se afflictum: se reum, ante se judicem severum: se impium, ante se ad pietatem reversum: proponat se ante se, decernat quid à se faciendum sit de se, juste in se injusto infligat justa flagella. Loquatur etiam sic sibi: Quia pacem deseruisti apud dominum Deum tuum, & bellum incurristi apud teipsum, scissuram pateris, ut tu à teipso condemneris, quia pactum pacis rupisti. Vis quod non vis, & non vis quod vis, à

Bern. de int. Dom. c. 24.

teipso condemnaberis. Nolenda vi[s] volenda non vis. Ecce de ore tuo [te] judico serve nequam. Affige itaq[ue] te, & statue contra faciem tuam, [ut] recogites stultitiam tuam. Sic igitu[r] in miseriis suis ad seipsum conveni[tur] cor, & sistitur cor ad cor.

Audis, Gerarde? prius nobis mi[seriæ] noſtræ gustandæ, quam quie[s]. Nemo somnum suavius aut securi[us] admittit, quam qui tale pœniten[tiæ] & doloris præmittit exordium. Erg[o] Conſcientiæ nævi, cum sensu, & DO[-]LENTER abstergendi: hic omn[is] ex animo eradenda est nequitia. Er[-]go, ut idem Bernardus monet, Bapti[-]zemus lacrimis conscientiam no[-]stram: abstergamus & eradamu[s] quicquid ei vitiositatis inhæret.

Bern. serm. 10. de modo bene viv.

IV. Amaritudines sibi posuiss[e] uti Hieremias vates loquitur, sat[is] non est, nisi & illud quod addit, se[-]quatur. *Dirige cor tuum in viam re[-]ctam, in qua ambulasti.* Præteritam culpam horres? ergo & futuram ca[-]ve. agnoscis morbum? ergo & de re[-]mediis jam cogita. Deprehendist[i] forsitan cor tuum procul à cælo, pro[-]cul à Deo in vias avias evolasse; re[-]trahe, & dirige in viam rectam. Et[si] fortassis cum accusante conscienti[a] fateri cogêris: Hodie bis litigavi, unum aliquem in via prætereuntem irrisi, convitia jeci non pauca in do[-]meſti[cos]

Hier. c. 31. v. 21.

mesticum, absentium nomen detractionibus laceravi quinquies, uni amicorum beneficium exprobravi, ter imprudenter & incaute respondi, diras omnes & devotiones pessimas in alios deprecatus sum sexies, temere juravi ultra quam decies, semel iterumque verbum lascivius mihi excidit, in mensa mihi contradicentem audaci dicterio momordi, ut minimum quater mentitus sum, ad morosius imperium eloquenter & copiose obmurmuravi, in cœna virtutes meas nescio quas vanissima ostentatione jactavi, & dives fui promissis, quibus nunquam stare cogitavi: Sed & illud memini, quod in amici aures plaustrum querelarum exoneraverim, simul & susuronem egerim, atque ab uno audita ad alium detulerim amicitiæ dissociandæ. Sed & illud recordor, quod in colloquentiam circulo duorum mores temeraria censura vituperarim: porro verborum otiosorum nullum est inire numerum.

Et hæ tot pestes à sola lingua sunt: quid jam oculi, quid aures, quid manus, quid ingentia cogitationum agmina die uno non delinquent? Dirigam ergo cor meum, & cum eo meos oculos, aures, & manus meas, meamque linguam in viam meliorem. ita propono, ita sanctissime statuo,

neque solum memoriæ hoc tradam, sed & in opere tentabo. nunquam probus ero, si scivero tantum hæc cavenda, nisi & cavero, & fugero vitia. hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. hunc laudemus, *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit.* Ergo hoc unum agam, ut in ea quæ jam detestor, non recidam, aut id pœna præsenti luam: certe toties mentiri, jurare, male imprecari, aliis detrahere, similiaque vitia quæ me toties implicuerunt, posthac studiosissime fugiam. & in hoc obstinabo animum: Dixi custodire legem tuam; Juravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ. Scio, tantum quisque proficit, quantum conatur, & vult. Huc ergo cunctas faciendi & non faciendi rationes dirigam. Etiamsi laboriosum erit, faciam tamen, quod faciendum jam video, & quod facturum me recipio. Simili ratione, quicquid jam turpe judico, etiamsi pecuniam, etiamsi voluptatem ferat, tamen non faciam. Ab honesti amore re nulla deterrebor; ad turpia spe nulla invitabor. decretum est, non committere, ut in antiquas sordes revolvar. Dixi, statui, juravi, hujus tenoris mei permanere, & hanc animi obstinationem quotidianis stimulis urgere. Et modo hoc exercitii

Eccli. c. 31. ℣. 10.

Psal. 118. ℣. 57.

ercitii genus serio tentem, usu ipso fiet facile. acerrimus quisque labor sæpe ad oblectationis dulcedinem mansuescit; nec quidquam est quod principio sui possit perfici. quod aliquanto tempore vix ullum successum habet, tandem succedit. Et quem unquam ista destituêre tentantem? cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia sunt, non audemus: sed quia non audemus, difficilia sunt. Ergo audendum & incipiendum; ergo persistendum in cœptis & perdurandum. Et hoc est CONSTANTER, ac novis quotidie sanctionibus animum ad optima quæque impellere. Alioqui desultoria est nostra probitas, & nos ridiculi judices sumus, qui in dies mutamus & nostra decreta ipsi convellimus; grandes pœnas minamur, sed minamur tantum, & cum jam tenemus fatentem reum, mussitamus occulte: *Sit venia facto, dissimuletur hoc; cur meus ipse sim carnifex?* Hoc non est CONSTANSTER agere. Sed hoc ipsum paullo luculentius octavo capite demonstrabo.

V. Vltima est, sed primaria ratio examinandæ conscientiæ, ut illi vitio magis insistas, à quo magis infestaris. Et hoc ego appellem, Conscientiæ ACCOMMODATE mederi. Quid digitum obligas, cum stoma-

cho labores? quid pedi applicas malagmata, cum in pulmone sit vitium? quid pilos præscindis, cum membrum resecandum est, ne pars sincera trahatur? Illam partem potissimum cura qua æger es. Quid tecum ipse litigas, quod incautus somno cesseris, quod die vetito jusculum è carne nescius sorbueris, quod lævo pede è lecto surrexeris, pransurus manus non laveris, die Veneris ungues secueris? quid in his tricaris? si te luxuria urit, si te coquit invidia, si accendit ira, si pungit avaritia, si inflat superbia. Medere tu prius tuæ libidini, aut ambitioni tuæ; malum expugna robustius. Quid Gabaonitas obsides? Hethæos, Gergezæos, Amorrhæos, Chananæos, Pherezæos, Hevæos & Jebusæos impugna, hos pete, hos ad internecionem cæde, hos extingue, sed paullatim & per partes.

Ego quidem minores noxas non ajo negligendas, sed vitia maligniora potentius subigenda qui omnem conatum confert ad extirpationem unius capitalioris vitii, is una etiam tollit radicem & fibras aliorum multorum. Quisquis itaque serio vult proficere, ante omnia norit, cui vitio sit proclivior, in quem animi morbum propensior. Nam uti sua cuique crux est, quam Servator com-

commendat portandam, ita suum cuique est vitium, quod idem imperat superandum. In multis offendimus omnes.

Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urgetur ——

Quotusquisque est, cujus inter illustria decora non aliquis nævus extet! Hic non penitus iracundiæ, ille non linguæ est potens. Alteri in curando corpore necessitatis imponit species, non nemini species divinæ laudis in suis factis virtutibusque commemorandis. Vir usque quaque sui dominus, perrarus est. Errare, labi, decipi humanum est. Suus cuique nævus, suum cuique domesticum est vitium. Huc vires, huc conatum & industriam, huc machinas & arma transfer ad expugnandum. in hoc vincendo & penitus extirpando quotidie teipso fias fortior. Ira te inflammat? ad iram ergo, sub imperium & potestatem rationis cogendam totus incumbe, crebra eam mansuetudine retundere, vires illius & impetum aliorsum divertere, omnia eifomenta subtrahere, illam denique quomodocunque comprimere, idque quotidianis victoriis assequi stude. Superbia te tumefacit? ad superbiam ergo evertendam, quantus es insurge, eamque frequenti submissione ex

Horat. l. 1. serm. sat. 3.

Plut. de ira cohib.

alto dejicere, & nullo non die sub jugum mittere conare ad ima descende, ubicunque supercilium & fastus in altum te invitat; in omnibus subesse disce. Libido te stimulat? ad libidinem ergo coercendam, omne consilium confer. hoc cogita, hoc meditare, quibus artibus hanc pestem à te penitus excutias: cave & fuge quicquid vel libidinis suspicionem olet. Quæcunque pudica, quæcunque casta sunt, grata tibi sint & amabilia. sentiat te libido capitalem hostem, & sibi nusquam non adversari. Qua vero ratione contra libidinem unoquoque die fias robustior, sub noctem cum tua ipse conscientia expende. Idem assero faciendum cum aliis universis vitiis. Præclare dixit Musonius, eos qui sani esse velint, ita vivere debere ut perpetuo curentur. Nisi hoc agimus, frustra agimus. Nunquam non intenti simus in hanc animi curam. qui animo valere vult, diligentiam assiduam conferat in hanc valetudinem. Illud autem caput rei est, nosse in quod quisque vitium feratur proclivius. Si sic, Gerarde, inquilino malo mederi vellemus, è facili & brevi possemus sanari.

At nos sæpe decimamus mentham, & anethum, & cyminum, & relinquimus quæ graviora sunt legis; exco-

excolamus culicem & glutimus camelum. Terrores conscientiæ nescio quos in minimis fovemus, & negligimus maxima, integro brachio emplastrum imponimus, cum exulcerati renes suppurent. Quid agis homo? tu tuum ulcus cura: tu tuam iracundiam persana, tu fastum & tumorem tuum deprime, tu tuam libidinem extingue: at tu invidiam tuam digere, tu gulam substringe, & de hoc tecum ipse loquere. Quid autem, inquit Seneca, tecum loquaris? quod homines de aliis libentissime faciunt, de te apud te male existima. Assuesce & dicere verum, & audire (præsertim à teipso.) Id autem maxime tracta, quod in te esse infirmissimum senties. Nota, Gerarde, nota: ei parti præcipue medendum judicat Romanus Sapiens, quam senserimus infirmissimam. Et hoc inde liquet. nota habet quisque corporis sui vitia: itaque alius medicamentis exterioriis levat stomachum, alius interposito jejunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino abstinent aut balneo; in cetera negligentes, huic à quo sæpe infestantur, occurrunt. Sic in animo nostro sunt affectæ partes, in pectore collectio & vomica est, cui adhibenda curatio. Quales vomicæ, quam maligna ulcera, Superbia, Libido, Avaritia,

Matt. c. 23. v. 24.

Ep. 68.

ritia, Invidia? Quocirca quotidie ulcus tuum cura, vomicam tuam exterge, aut crescente malo interibit animus. Et hic est modus sua dicta, facta per diem exacte recognoscendi, si quis conscientiam suam INTEGRE, si ACCURATE, si DOLENTER, si CONSTANTER, si denique ACCOMMODATE, ut jam diximus, conetur excutere. Unum hoc superest, non scire hæc tantum sed exsequi, & usu quotidiano facere faciliora. GER. Etiam de partibus hujus examinis dicturum te spero.

CAPUT VI.

Examinandæ conscientiæ quot, & quæ sint partes.

POLYCHRONIUS.

Res pridem nota; plerique omnes, quibus de hac re sermo, partes assignant QUINQUE, quas nunc paullo explicatius proponemus.

In constit. mon. c. 2. post. init.

I. Pars prima: *Gratias agere Conditori, pro acceptis beneficiis.* D. Basilio teste, optimus precum prologus est, Gratiarum actio. Et hæc, vel ea etiam de caussa, loco principe ponenda, ut nostra improbitas liberalitati divinæ collata, vehementiorem nobis pudorem incutiat. Hac prorsus methodo divinus Nathan, una cum Hebræo rege Davide conscientiæ examen orsus

orsus est. Primo loco quæ Deus in eum beneficia conferta manu effudisset, recensens: Rex, inquit, unctus es, insidias Saulis evasisti, domum opulentissimam nactus es, imperium tibi in Israelem & Judam commissum est: & si quidem tibi parva hæc videntur, paratus est Deus adjicere majora. En', quam suaviter & aulice (sic dicam) rex iste invitatur ad agendas gratias. Hoc primum istius examinis caput. Alterum: mox enim cæcitatis illum insimulans, & oculos adhuc clausos vi diducens: *Quare*, inquit, *contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo?* Hoc secundum examinis caput, cui mox adjunctum & tertium hoc modo: Uriam occidisti, uxorem illius rapuisti, adulter & sicarius, gemini sceleris compendio. Ergo, primum in hac conscientiæ tractanda caussa, caput est, Agere Deo gratias. omnia facienda sunt ut Deo quam gratissimi simus. Et quid enim numini magis debemus quam gratiarum actionem. Dei beneficia nostris non tantum non vincere, sed nec exæquare; non tantum non paria iis, sed nec inferiora possumus reddere. Tanti nos non sumus, ut in Deum possimus esse benefici. penes nos sola est potestas referendæ gratiæ. Quotidie, quavis hora, (quid dico?) quovis mo-

2. Reg. 12. v. 9. & seqq.

momento, alia atque alia beneficia confert in nos Deus. ſingulis momentis hoc agit, perinde ſi nos recens & denuo creet, atque inſuper donis auget quam plurimis. Et quod hoc monſtrum ingrati animi, in tantorum beneficiorum mari natare, & nec ſemel quidem per diem benefactoris meminiſſe? miſelli, nec digitum quidem movemus, Deo non juvante, à quo nobis cibus, potus, veſtis, corpus, animus, bona omnia. Quid autem hoc magni ſit, ſemel per diem oculos cælo attollere, & benefactorem ſuum venerari his voculis, AGO GRATIAS. Num poſſumus liberaliſſime danti, minus reddere? qui meminit, ſine impendio gratus eſt. Pluit in nos beneficiis Deus, idque ſine mercede, & nobis grande quid videatur aut grave, veſpere fateri & dicere: ACCEPIMUS. O mortales tam beneficiorum avidi quam iis ingrati! quoties hominem exuitis & in beſtias degeneratis? ſit verbo venia, ſic ſolent porci ſub ilice paſcentes, in dejectum pabulum cupidiſſime feruntur, quis dejecerit, curæ ipſis non eſt; quicquid oculorum habeat, in glandibus hæret, ad paſtorem ſuum in arbore non ſuſpiciunt. ita nos novis ſemper cupiditatibus occupati, non quid habeamus, ſed quid petamus, inſpicimus, non in eum qui

dat,

dat, sed in illud quod datur, intenti. Nihil carius æstimamus quam beneficium quamdiu petimus: nihil vilius, cum accepimus. Sæpe apud nos & gratia beneficii, & memoria omnis adeo intercidit, ut nec confessione quidem grati simus. Quod in prima parte animi positum esse deberet & semper occurrere, ita seponimus ac abjicimus, ut in oblivionem ac ignorantiam vertatur. Inde non mirum, inter plurima maximaque vitia nullum esse frequentius, quam ingrati animi crimen. GER. Putem ego, Polychromi, plurimos hominum non improbitate ingratos esse, sed oblivione. POL. Et hoc tibi videtur non grandis culpa? Ingratus est, si Senecæ credimus, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. En, obliviosum infra omnes deprimit: & apparet, illum non sæpe de reddendo cogitare, cui quidem obrepit oblivio. Et hanc turpissimam oblivionem pars prima in examine conscientiæ nobis eximit, quæ hoc unum apertissime monet: AGE DEO GRATIAS.

Lib. 3. de Benef. c. 1.

II. PETE LUMEN à DEO, cernendis erroribus per diem illum commissis, pars altera est examinis istius, & quidem summe necessaria. In vi-

tiis alienis lynces, in perſpiciendis propriis talpæ ſumus. Nævos noſtros ab aliis videri aut notari non ferimus, nec eos ipſi videmus, nec tamen cæcutire nos fatemur. In his tenebris lumine è cælo nimis quam egemus, ut cernamus tandem erraſſe nos. Eo hoc conſcientiæ judicium inſtituitur, ut quis meliorem ſe ipſe quotidie faciat ut aliquid ex erroribus ſuis ponat, ut intelligat ſua eſſe vitia, quæ putarat aliorum. Jucunde narrat Seneca, onus hæreditarium ſibi in domo remanſiſſe, uxoris ſuæ fatuam, Harpaſten. hæc ſubito deſiit videre, neſciebat tamen ſe cæcam eſſe, & ſubinde pædagogum ſuum rogabat ut migraret, neque oculis ſuis ſed ædibus culpam impingebat, ajebat enim domum eſſe tenebroſam. Hoc, inquit Annæus, quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere, liqueat tibi, nemo ſe avarum eſſe intelligit, nemo cupidum.

Epiſt. 50.

Crebræ ſunt conciones, quæ in Avaritiam, in Superbiam, in Libidinem, in Iracundiam & Invidiam, in Uſuram & improbum Fœnus, in fraudes & dolos diſertiſſime invehuntur, ſed quam paucos reperias qui ſibi ipſis oggerant: Hæc tibi dicuntur, tu ille Avarus, tu Superbus ille es, tua Libido damnata eſt, tua Iracundia, Invidia tua hodie flagellata

eſt, tu es ille nequam fœnerator: hoc ſibi nemo inſuſurrat, nemo. Plerique omnes dicere ſolemus: Euclionem illum ſordidiſſimum hodierna concio inſigniter perſtrinxit; litigioſum vicinum meum optime notavit Eccleſiaſtes; ſuis elogiis hodie ac titulis inſigniti ſunt ſuperbi: contra Venerem acriter hodie dictum eſt, Iracundos hodie frigida perfudit concionator; certe Invidis excuſſit dentes; notus ille in foro uſurarius non immerito è cathedra vapulavit. Ita ſuaviter à nobis ſaluberrimam concionis acrimoniam in alios derivamus, nec fatemur nos tales eſſe quales depinguntur, & quis eſt qui in ſe commotior ſibi dicat? *Tu es ille vir, qui feciſti hanc rem.* Cœci ſumus, & tamen, cum cœci ducem quærant, nos ſine duce erramus, & dicimus: Non ego ambitioſus ſum, nemo aliter Monachii, nemo Auguſtæ aliter poteſt vivere; urbes ipſæ magnas impenſas exigunt. Non eſt meum vitium quod iracundus ſum, quod peſſimos non laudo, quod liberior vivo; illud natura, hoc adoleſcentia facit. ita difficillime ad ſanitatem pervenimus, quia nos ægrotare neſcimus, aliena diſcutientes, ut loquitur Chryſoſtomus, & propria non inſpicientes. Dic tu jam, Gerarde, an non opus ſit lumen à Deo petere,

2. *Reg.* 12. *v.* 7.

Hom. 43. *in Matt.*

petere, ut nostros ipsi errores deprehendamus, accusemus, puniamus? Et hæc vespertini examinis, ut dixi, pars altera est, cupere suum malum nosse. GER. Venia tua, Polychroni, hæc inter prima litterarum rudimenta puer didici. Agendas Deo gratias, scimus: petendum à Deo lumen, & hoc scimus: petendam à Deo lumen, & hoc scimus. sed, an sola mente, an conceptis verbis, & quibus id faciendum, hoc arbitror, multi nesciunt, quod tu tamen nondum docuisti; hanc à te institutionem sperabam, cum de modo explorandæ conscientiæ differeres. POL. Num vidisti, obsecro, libellum, cujus frons hanc præfert inscriptionem, HOROLOGIUM TUTELARIS ANGELI? Hoc opusculum hora diei duodecima (hæc ejus est partitio per horas) verbis conceptissimis docet, quî utrumque illud sit præstandum. Repetam id in tuam gratiam. Deo agendæ sunt gratiæ, hoc modo:

O infinita Bonitas, gratias tibi ago pro omnibus beneficiis tuis, quæ mihi hodie & tota vita mea contulisti, tibi laus & gloria in infinitas sæculorum myriadas.

Lumen à Deo sic petendum:

O immensa Majestas, da ut quicquid tibi hodie in me displicuit, id mihi in memoriam integre redeat.

En

En tibi precandi formulas. Aut, si mavis, cum Jobo Deum alloquere: Quantas habeo iniquitates & peccata? scelera mea, & delicta mea ostende mihi. Habes meliores? utere iis. cupis proliriores? inventis addere, non magnæ artis est. vis breviores? hoc te velle vix puto, nisi omnino nolis precari. satis breves sunt precatiunculæ istæ, sed & longæ satis, modo non in solis labris nascantur, sed magno & ardente affectu, è corde ad Deum recta evolent. ideo enim tam breves proponuntur in exemplum, ut in eas minus possit licere vagis illis & importunis cogitationibus.

Job. c. 13. v. 23.

III. Tertia pars in trutinanda conscientia est, secum hoc disquirere: QUID FECI? quæstionem hanc sequatur altera: QUID DIXI? sed & ulterius progrediendum interrogando: QUID COGITAVI? imo etiam quærendum: QUID NON FECI? quid omisi, quid neglexi faciendum? Ubi hæc tuam conscientiam interrogaris, audi & tace; attende quid illa respondeat. Conscientia natura sua tam est facunda & impatiens silentii, ut jussa dicere, mox quicquid sciverit, eloquatur. Citharœdus aut fidicen si vel digitulo uno chelyn suam aut testudinem carpat, vocem illa protinus reddit: ita conscientia velut gar-

rula & sonora chelys, vix tacta respondet, & suam homini malitiam exprobrat diserte. Reticere illa & cælare non novit, nisi prolixa nequitia & scelere continuato exsurdata & jam propemodum extincta. Si sana sit, modo ei dicendi sit locus, non tacebit, præsertim interrogata: modo ei vespere, loquendi detur spatium, fideli narratione totius diei gesta percensebit: ubi dubitaverit, hoc ipsum, dubitare se, candide fatebitur. Ergo suam quisque conscientiam loqui sinat vespere, non experietur mutam. quod si vel sola lingua & oculi ad hoc conscientiæ tribunal citarentur, satis esset rerum discutiendarum, Quid die uno unica lingua malorum aut etiam pessimorum verborum non effundit? quid non delinquunt oculi, lenones omnium vitiorũ, & raptores ad culpam? Et quanta egent discussione vel tantum preces nostræ? An non hic quærendum? Num me ad precandum disposui? an preces statas & debitas recitavi? an ad id quod precabar attendi? an cogitationibus meis liberam evagationem & excursum permisi? an oculos inter orandum continui? an verba præcipiti lingua deproperavi? an voces fastidiose & frigide pronunciavi? an sub precibus in somnum declinavi? an

instar

instar somniantis, sine sensu & affectu, ore solo, quod cor nesciret, demurmuravi? Crede mihi, delicata res est, serium ac plenum formidinis negotium, cum Deo colloqui. Si uspiam in ulla re, hîc certe attentione opus vigilantissima: Deus non irridetur. Ita longa satis & intricata est quæstio, QUOMODO ORASTI? Ubi jam ceteri errores per diem & lapsus? Ego quidem existimo, noxas quotidianas plerasque omnes hoc brevissimo indiculo contineri. En illum:

Ad Gal. c. 6. v. 7.

Qualis { In precibus, & re divina, In occupationibus, In verbis & sermone, In mensa, } fuisti?

An nihil hodie temporis perdidisti?

An nulli detraxisti, neminem offendisti?

An nunquam iratus, nunquam impatiens extitisti?

An omnes malas, acerbas, impuras cogitationes repulisti?

An quod heri statueras tibi faciendum, aut cavendum, fecisti hodie, aut cavisti?

Si quæ graviora sunt rixarum, perjuriorum, furorum, ebrietatis, libidinis & luxuriæ peccata, in me-

moriam facile revocabit conscien-
tia ; modo illa loqui permittatur,
non dissimulabit has animi labes,
producet in medium hæc monstra, u
plectantur. Conscientia, fidelissimu
est antigrapheus noster, à Deo assig-
natus, qui, quotiescunque postulatu
rerum à nobis gestarum commenta-
rium producit. Ita pars tertia exami-
nis vespertini hoc præcipit : EXPEN-
DE QUID PECCARIS.

IV. Priorem illam ordine natura
sequitur hæc quarta pars : PECCATO-
RUM VENIAM PRECARE. Formula
quibus & anteacta deprecemur, &
futura constituamus, hæ sunt :

*O inexhausta Misericordia, ignosc
mihi quicquid hodie peccavi cont
te. Ego omnes offensas hujus diei, &
totius vitæ meæ, in abyssum miseri-
cordiæ tuæ depono, & per mortem Fi-
lii tui te precor, ô Deus, dimitte mi-
hi quicquid unquam in te peccavi.*

Emendationis consilium & conatu
sic restaurandus :

*O Æterna Sapientia, Christe Jesu
firmissime propono, non pecca
amplius.*

Quarta ergo hujus examinis pars est
supplicium promeritum ab se depre-
cari. *Pœnitentiam itaque age ab hac
nequitia tua, & roga Deum, si for
remittatur tibi hæc cogitatio cordis tu*

Act. c. 8. v. 22.

Ah, quoties toti dies nobis effluun
quib

quibus nec ſemel quidem recordamur Dei, æquiſſimum prorſus ut vel ſero tandem, ſub finem diei, cum dolore & gemitu vagabunda mens redeat ad Deum. Moyſes Deo familiariſſimus, promittens: *Cumque quæſieris*, inquit, *ibi Dominū Deum tuum, invenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Quæri vult offenſus Deus, vult & inveniri, ſed ab iis qui quanta poſſunt induſtria quærunt: invenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Non ignorarunt hoc puræ conſcientiæ amatores. quantis enim lacrimis ſanctiſſimi homines defleverunt nævos non grandes, crimina non ſumma, verbulum imprudentius, molliorem offenſam, riſum leviorem, copioſiorem cœnulam, aſpectum incautiorem, negotium ſolutius curatum, temporis exigui diſpendium, cogitationem tardius expugnatam, ſanctioris operis licet non imperati neglectum, aliaque ejuſcemodi piacula minora. Hinc ille manum, hinc linguam, iſte oculum pœnis mulctat graviſſimis poſt errorem non magnum. Euagrius ſacerdos, ob neſcio quod detractionis verbum ſemel prola tum, dies quadraginta, perdius & pernox ſub dio perduravit. Euſebius monachus ob oculos in agricolarum

Deut. 4. v. 29.

Theod. in Hiſt. SS. PP. ſect. 4. Caſſ. l.

opus evagatos licentius, & hos & omne corpus severissimis legibus castigavit. Moyses abbas responsum duriusculum horribili luit supplicio. Maurilius episcopus, quod pueri mortem sacro fonte non prævenisset, seipsum sede sua emovit, & peregrinationis pauperrimæ damnavit. Maria Ogniacensis, in commemorandis vesperi actionibus suis, si vel minimas noxas deprehendisset, acerrimo dolore in eas vindicavit. Timeri vult Deus, etiam ab amicissimis. Proclamat David: Timete Dominum omnes Sancti ejus. Injuriæ Deo illatæ, etiam minimæ, dolore non perfunctorio expiandæ sunt; ex imo pectore trahatur gemitus, quo peccatum abolere cupimus. Placari se sinit Deus, sed *tota tribulatione animæ*. Regii vatis monitum est: Et in cubilibus vestris compungimini. Nisi dolor de diurnis lapsibus conceptus pungat animum atque fodiat, vanus est, & obtusus sine mucrone gladius, non penetrat saxeam mentis duritiem. Tale sequetur CRAS alterum, quale præcessit HODIE. sic multa agendo nihil proficimus, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Dolor de offenso Deo sincerus & pungens, non solum noxas præteritas delet, sed & cavet futuras: Satis est, ait, lapsum esse, tu jam

pro-

7. coll. c. 27.

Jac. de Vitr. l. 1. vitæ illius c. 6.

Ps. 33. v. 10.

Psa. 4. v. 5.

2. Tim. 3. v. 7.

provide, ne lapsu repetito gemines malum; attende tibi ne posthac tanti emas pœnitere. Nota vox Caligulæ, cum occidendum, juberet lentius torqueri: *Sic feri, ut mori se sentiat.* Idem & huic dolori esset imperandum: *Sic punge, ut sentiat se peccasse.* Idcirco non semper satis erit dolere, nisi & sentias unde plus doleas. Adjungendus erit quandoque comes dolori, afflictatio voluntaria. Fecerunt id integerrimæ vitæ homines. Fuit, qui ubi deprehendisset vesperi crebrius se verbo lapsum, dentibus linguam acrius commordendam objiceret. Germanis verbum vetus est: Suavius digitum admordeas, quam hæc talia lingua effutias. Fuit, qui errores suos, quos noctu observasset, flagris expiaret, & pœnam hanc ad delicti modum attemperaret. S. Agathon ut silere disceret, ipso triennio lapillum ore versavit. S. Ignatius Loyola circa initia sanctioris vitæ, contra risum sic dimicavit, ut quoties per diem se risisse numeraret, tot sibi plagas ante somnum infligeret.

Non satis est, mi homo, ut tuus ipse sis accusator, & testis, & judex, nisi sis ipse tuus carnifex. Multi sunt errores, quos etsi defleas, eosdem tamen facillime repetes, nisi & punias. Ejus genii est Caro, ut ubi aliquid

furtivi mellis gustarit, ad furtum identidem redeat, nisi flagellata discat, deinceps nolle furari. Mos erat priscis monachis, si quis silentii leges violasset, triduo sine mensa simul et prandium & cœnam (sed post quam non sunt lavandæ manus) hoc est, panem cum frigida apponere. Nimirum tacere citius non discit incontinens lingua quam ab hoc pharmaco.

His insuper afflictationibus voluntariis, offenso Deo facile satisfacimus, & favorem illius ad ampliora emeremur. Parum habet obsequii & meriti, quod ab invito, quod à coacto fit. Honestum voluntarium est: admisce illi pigritiam, querelam, tergiversationem, metum; quod habet in se optimum, perdidit. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Hoc nomine Daniel vates se suasque preces mire Deo commendavit. Nam & Angelus recreando illi submissus: *Noli,* inquit, *metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua:* impetrasti quod rogabas, quia precibus rogasti armatis. Suavissimus Deus facillime se sinit expugnari, si preces armentur jejuniis, aliisque corporis castigationibus. Infantulus, si lacteum fontem à matris ubere, signo solum aut plaudentibus manibus poscat,

Sen. ep. 66.

Ps. 54. v. 8.

poſcat, ſæpe fert repulſam, nam ſubinde aut negat mater, aut differt, at ſi ploratu & contentioſis lacrimis agat, ac ſeipſum affligat flendo, non continent ſe diutius materna viſcera, jubent dari quod ſic flagitat. Ita fere nobiſcum bonus Deus ſolet agere. Optimæ ſunt preces illæ: Domine, da mihi conſtantem patientiam. Mi Domine, largire donum caſtitatis. Da, ô Deus, victoriam in hoc prælio. Amem te, mi bone JESU. O Chriſte, fac me mitem & humilem. Optimi deſiderii ſunt hæ petitiones, ſed ſi ſolis conſtent verbis, interdum repulſam, frequenter dilationem patientur. Suos Deus impenſiſſime amat, tunc autem maxime, cum cernit eos ſponte afflictos. Hinc illa tam crebro imperata: *Affligetis animas veſtras. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis. Si voverit & juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam &c.* In quæ verba Origenes: O mira, inquit, feſtivitas! dies feſtus vocatur, animæ afflictio. vide ergo ſi vis diem feſtum agere, ſi vis ut lætetur Deus ſuper te, affige animam tuam, & humilia eam: non ei permittas explere deſideria ſua, nec concedas ei laſciviis evagari: cum enim afflicta fuerit anima &

Lev. c. 16. v. 29, & 31. & c. 23. v. 27. & 29.
Num. c. 29. v. 7. & c. 30. v. 14.

humiliata in conspectu Domini, tunc repropitiatur ei Deus. Ita omnino solet optimus Deus; sibi charissimos in deliciis non nutrit, sed assidue mergit dolorum & amaritudinum mari. Ergo, cui animus est dolore peccata expungere, serio doleat, & ut sentiat se dolere, ultro subinde addat, quod fodieet refractariam carnem. Videat reus ad hoc tribunal consistens, ut gemitibus, suspiriis, lacrimis, quandoque & flagellis, aut aliis ad institutum aptis suppliciis, quibus hîc decernendis proprius locus est, labes animi expientur: hoc agat unice ut cum Deo suo in gratiam redeat, & offensum placet, quacunque de se ipso sumpta vindicta. non expectet ultorem Deum, sed voluntariis pœnis sæviora supplicia deprecetur. Nec prius in dulcem declinet lumina somnum, quam Deum & Cælites ex offensis propitiatos sibi habeat atque reconciliatos. Et hæc quarta pars hujus examinis: PECCATORUM VENIAM PRECARE.

V. Sequitur ultima: EMENDATIONEM QUAM MAXIME SERIAM PROPONE. Vis omnis & efficacitas nocturni hujus judicii, non in audiendis testibus sita est, sed in sancta erubescentia, in dolore legitimo, in severa sui ipsius vindicta, in solerti cul-

parum

parum castigatione, in generoso animi proposito, non deflectendi amplius à vero rectoque tramite virtutis. Hîc quisque cor suum dirigat in viam rectam: statuat apud sese, alius esse aliis atque aliis diebus, & in eam rem, pœnam sibi sanciat, si, quæ recte proposuit, tardius aut nunquam exequatur. Deprehendit quis forsan hodie minus pudicum oculum, magis effrenem linguam; illi pudicitiam, huic silentium imperet, in utroque membro nimiam libertatem castiget. Fuit fortasse alius quis in precibus somniculosus aut vagus, ad fabulas attentus & vigil: somni & cibi plus æquo liberalior, stipis erogandæ parcior: forsan obedire jussus non paruit, silere monitus non tacuit, ad meliora instructus non audivit, ad divina cogitanda incitatus, fastidivit: jam ergo apud animum suum decernat, in precibus vigilare; aure surda fabulas & quicquid est obscœni colloquii transire; somnum & cibum ad dimensum sibi dare; stipem liberalius erogare; negotium salutis contentius curare, æterna præ his fluxis avidius aspirare. Quod si Atheniensem se esse observet, qui semper decernat, nunquam faciat quod decrevit, mulctam etiam addat, & à seipso pœnas exigat. Ita duo

juve-

juvenes illi Beatissimæ Virginis matris Sodales fecere, qui ante quindecim annos literis atque virtuti navantes, examen conscientiæ hunc in modum instituerunt. Ille quidem prior in minimas etiam labeculas severe vindicavit, nec sibimet ignovit, nec timidam censuram exercuit, rigidus in se testis, & accusator, & vindex. quotquot enim noxas in pugillares suos referebat, tot sibi reo colaphos infringebat generosa manu. O dextram heroicam, & præ ambusta illa Scævolæ robustam! Nam nisi Mutius spectatores habuisset, ad ardentem foculum dextram non rapuisset: juvenis ille quia solus & sine teste, suam in se manum armavit, spectatores habere meruit & laudatores superos Divosque omnes. Idcirco poeta, suum illud de hoc verissime pronuntiarit:

Martial. l. 1. epig. 34.

Ille dolet vere, qui sine teste dolet.

Alter, huic non multum impar, quotquot vana seu otiosa verba per diem proximum excidisse sibi annotasset, tot terræ fixit oscula, simul & minatus sibi suæque dicacitati Virgilianum illud:

Post mihi non simili pœna commissa lueris.

Et, redeas modo: ajebat ipse secum, cum tot linguæ delictis, non ea os tantum, sed & tergum sentiet. Hoc

est

eſt ſeipſum glorioſe in triumphum ducere pompa non magna. Addo & tertium, ſi libet audire. GER. Totus jam auris ſum. POL. Miles fuit, qui in peſſimam jurandi, & quod huic vicinum, pejerandi conſuetudinem deflexit: tandem adducto in conſilium animo, ſic ipſeſecum loquebatur: Vide, animum venalem circumfers, & mors tibi in oculis ſemper eſt; quocunque ſtes loco, ſepulchrum tuum calcas: vel unius tantum glandulæ ſibilus te tangat, & totum hoc egiſti, MORI. At quo ires ſi ſic obires in tanta vivendi, jurandi præſertim & pejerandi licentia, (ô bonam conſcientiæ propriæ accuſationem!) quid anima tua fieret? Agedum, legem tibi figo, quam aut violes nunquam, aut illico violatæ des pœnam. Lex hæc erit: Nunquam in poſterum jurare, aut terram toties oſculo ſalutare, quoties jurare contigerit. Et hanc ego legem, ſi vir, ſi miles ſum, ſanctiſſime ſervabo, ita me Deus amet, & hoc meum decretum fortunet ac firmet. Sed audi obſecro rei eventum admirabilem. Conflictus inſtabat cruentus & atrox, nec niſi multorum ſanguine finiendus. Concurrunt tandem acies geminæ, & ſuas quiſque vires in altero experitur: illi cominus acriter inſtare, iſti haud timidi reſi-

resistere, inter quos noster hic miles fuit. Volant utrinque glandes ferreæ, incerti ictus, vulnera improvisa, utrinque cædes & funera plurima. Inter hæc miles ille, quem dixi, legis suæ immemor, devotiones pessimas deprecari, diris hostem omnibus execrari, omnia demum alia contra animi sui propositum & dicere & agere. At en, in ipso prælii ardore, legis à se latæ recordatur, nec differt aut deliberat, sed mox pronus ruit in terram toto corpore, & matrem suam osculatur. Dum hoc facit, glans ignita ferrea supra tergum jacentis volat, ictu certissimo trajectura stantem, quem jacentem impune transiit, & sine omni noxa. Non multo post prælium inde diremptum, ille salvus è cruento campo digressus, & narravit ipse, & ab aliis narrari audiit quod in se observassent: Deum etiam miraculi providentissimum auctorem veneratus est, hancque sibi legem æternam esse voluit, ut toties pronus in terram rueret, eamque lingua lamberet, quoties lingua peccasset. Factum egregium, & conscientiæ probum examen. imitari possumus, imo debemus, aut cælum fugimus. Nam Paulinum illud æternum & inconcussum manet: Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

1. Cor. c. 11. v. 31.

mur. Judicis autem eſt, non tantum abſolvere, ſed & damnare, & mulctam dicere. Accuſatores & teſtes ridiculi ſumus, niſi ſimus & judices in noſmetipſos, & plectamus quicquid male deliravimus. Utique utiliſſimum eſt, & emendationis ſeriæ principium, pro noxarum modo & numero, etiam pœnam injungere. exemplum nobis poſitum ſit hujuſmodi, mulctam ſibimet irrogantis:

1. Orationem dominicam & Angeli ſalutationem jam quinquies recita.
2. Pſalmum quinquageſimũ (Miſerere &c.) paſſis brachiis, & lente, mox pronuncia.
3. Precum hodie ſegniter omiſſarum neglectum, nunc compenſa.
4. Ob tale delictum jam toties repetitum, cœna ſemel abſtine.
5. Carnis petulantiam, aut nunc flagro, aut cras mitiga cilicio.
6. Graviora meritus, terram novies oſculare, & ſepulchrum cogita.
7. Quia famæ aliorum detraxiſti, nunc tuæ detrahe pecuniæ, & tot ſeſtertios cras in ſtipem expende.
8. Pro iis quos offendiſti hodie, craſtina tot preces perſolve.

9. Inter

9. Inter tot oculorum, linguæ, aurium, cordis & operis noxas, Confessionis & Eucharistiæ Sacramenta, ad illum aut illum diem repete.

Hæc vero in specimē duntaxat proposui monstrandæ rationi, qua quis seipsum, ut reum suo bono puniat, si quidem proficere cupiat ad virtutem. Alia atque alia pro gravitate aut numero culparum, aliis atque aliis diebus sibi quisque imperet. Ita quinque sunt partes, ut jam demonstratum est, vespertini hujus judicii:

1. Age Deo gratias.
2. Pete lumen à Deo.
3. EXPENDE QUOD PECCARIS.
4. Peccatorum veniam precare.
5. Emendationem quam maxime seriam propone.

Sed quæso te, Gerarde, dic etiam tu aliquid, ut duo simus: nolo mihi tradas omnes loquendi vices. GER. Si ita vis, Polychroni, loquar equidem, sed contra te: multa hîc habeo obducere. Examen conscientiæ multa sunt quæ suadeant, neque id nego, sed æque multa sunt quæ impediant. Sit hoc genus sacri studii utilissimum, sit omnino necessarium, quam id autem multis sit factu difficile, facilis conjectura est. POL. Age, Gerarde, adversare quantum placet: oppositionum plaustro non terrebis.

CA

CAPUT VII.

Examini conſcientiæ objici ſolita di- luuntur.

GERARDUS.

Optime te dixiſſe affirmarem, ſi ad Examen conſcientiæ inſtituendum, tantum mihi ſemper otii eſſet, quantum animi. Pol. Itane vero, Gerarde, tam occupati ſumus? tam non vacat, parare ſe cælo? Et quis noſtrûm æque multis diſtrictus eſt, atque fuerat rex David? & tamen media nocte ſurgebat, ſingulis noctibus conſcientiam excutiebat, ſepties de die preces fundebat. Sunt hodieque optimates, principes, reges, qui quotidie veſperi multum temporis huic curæ impendunt. Illis hoc tempus ſupereſt, & nobis deſit? præ illis nos in otio ſumus, & vacamus. Et quod illud negotiorum aut occupationum genus tam varium ac multiplex, ut ante ſalutem animi curandum ſit? Et quamvis tempus deforet ad petendum cordis ſui ſecretum veſperi, pars tamen ſtudiis potius aliisve negotiis detrahenda eſſet, quam omittendum illud. Adeo vilis eſt nobis animi ſalus? ecquid ei minus demus? pretioſiſſima gemma eſt Fama bona, at ſi hanc retinere non poſſim niſi velim

perdere conſcientiam, dico libere; abi Fama, abi, abi: mea mihi carior eſt conſcientia. Et hîc illud Annæi libenter exaudio: Nemo, inquit, mihi videtur pluris æſtimare virtutem, nemo illi magis eſſe devotus, quam qui boni viri famam perdidit, ne conſcientiam perderet. Vere magnum & majus bonis omnibus eſt TRANQUILLITAS ANIMI. Tranquilla conſcientia eſt, inquit Bernardus, quæ omnibus dulcis eſt, & nulli gravis, utens amico ad gratiam, inimico ad patientiam, cunctis ad benevolentiam, & quibus poteſt ad beneficentiam. Huic comparandæ, non ego partem horulæ libens quotidie impendam? Abite litteræ, ſi non poſſim eſſe doctus, niſi ſimul ſim impius, Abite. Quid mihi cum Grammaticorum libris, quando meæ conſcientiæ librum inſpicere oportet? illi de litteris, accentibus, ſyllabis, diſpunctionibus altercantur, iſte me vitiis docet obſiſtere. quid mihi ſyllabarum enarratio, verborum diligentia, fabularum memoria, quid verſuum lex ac modificatio, ſi meipſum ignorem? Quid mihi cum hiſtoricorum, poëtarum, philoſophorum libris, qui non raro vana, ridicula, ſpinoſa, incerta, falſa, obſcœna propinant. Procul ô procul omnes hos codices, propter illos conſcientiæ meæ libe-

Sen. ep. 81. circa med.

Bern. c. 21. de int. dom.

sit negligendus. Quid mihi Medicorum, quid Jurisconsultorum aut Theologorum volumina, si nequeam conscientiæ meæ inextricabile volumen quotidie inspicere: illa alia febrim pellere, aut litem componere, aut religionem propagare me docent; at vero hic conscientiæ codex docet me quî meipsum nosse possim, & melior fieri. Clarissime de hoc Bernardus: Unicuique, ait, liber est sua conscientia, & ad hunc librum discutiendum & emendandum omnes alii libri inventi sunt. Anima vero cum de corpore egreditur, nullum alium librum præter librum conscientiæ secum poterit portare, atque in illo cognoscet quo debeat ire, vel quid debeat recipere. Ex his quæ scripta erunt in libris nostris, judicabimur. Illos ergo aliorum scriptorum libros rejicere non debeo, sed hunc quem Deus scripsit in corde meo, præferre. Ergo cedant alii, cum iste mihi legendus & corrigendus est.

Lib. de consc.

I. GER. Legendum hunc librum non nego, sed legendum in quiete, procul turbis & strepitu. At impediri multos & turbari sæpius, facile crediderim, & ego id domi meæ satis experior. POL. Quæ demum hæc impedimenta, quæ turbæ? Si conscientiæ sit locus, ut plurimum aut fabulæ nos impediunt, aut somnus, nam ita

quidam cœnare solent, ut mensam inter fabulas claudant, ubi fabularum satis est, jamque somnus invitat, & ocelli nictant ac clauduntur, tum vero rectissima via itur ad lectum. Hic raptim unoque tractu diffibulatur thorax, volat collare, excutiuntur pedibus soleæ, fluunt reliquæ vestes omnes, ita denique excussis abjectisque laciniis, uno saltu lectus insilitur, operitque suum Curtium mollis hic & plumeus hiatus. O festinationem alibi malam, hic pessimam! quis ita ad scholam uti ad mensam, ad templum uti ad lectum, ad laborem uti ad soporem properat? an non prius figendi humi poplites, cælo manus extendendæ, preces ad Deum fundendæ, elapsæ diei acta omnia reperenda sunt? ita bestiæ somnum ineunt, ut ubi notum cubile obtinent, primo ingressu terræ affundantur, membrisque projectis corpore toto somnum admittant. Vincere has debet, qui homo esse vult, ne dicam Christianus, Catholicus, Religiosus. Somnus licet urgeat ac invitet blandissime, moram tamen is ferre & pati imperium potest; diurna licet fatigatio lectum monstret, & quietem anhelet, illa tamen ad horulæ partem dilata non succumbet.

II. GER. At difficilis est lucta

contra blandientem somnum; fatigato protracta quies, crux est maxima. POL. Sed obsecro cogitemus, mi Gerarde, quotiescunque serus nobis obtingit vesper, adstare tutelarem Angelum, adesse cæli Reginam, Christum ipsum in aurem dicere illud: *Non potuisti una hora vigilare mecum?* Tune has voces audies, & in lectum ac somnum corrues? Angelum custodem contemnes, Domini matrem repelles, Christum monentem negliges? Itane non possis vigilare, non dicam hora una, sed parte horulæ vel unica, cum tuo & in gratiam tui Angeli, tuæ Dominæ, tui Principis, imo in gratiam tuam, tuique animi? Quin ergo in teipsum excandescens, his temet ipse verbis alloqueris? Excute noctem dormitator; caussa tibi dicenda est; adesdum, judici te siste; præteritæ lucis facta, dicta, cogitata tecum expende: differ paulisper somnum: libellos profanos remove; fabellas inutiles abrumpe: cum Deo colloquere, divina beneficia recole, noxas tuas inspice, & ingemisce, emendationem promitte. Nisi tecum ipse sic egeris, vere dicere poteris cum Tito, imo verius quam Titus: AMICI DIEM HUNC PERDIDI. Multum enim perdit, imo perdit omnia, qui nunquam ad calculos sedet, cui ratio expensi & accepti non

constat: multum perdit, qui quod lucrari potest, negligit, multum perdit, qui debita cum potest, non dissolvit. Talis omnino is est qui dies, & menses, & annos ita traducit, ut ephemeridas & diaria sua raro, & non nisi hallucinante & connivente oculo inspiciat, qui quotidie plurimum, delinquit, nihil dolet de delictis, beneficia plurima accipit, nec gratias agit pro acceptis, plurimam ad exercendas virtutes occasionem habet, nec hanc arripit, nec illas acquirit, stertit ad commoda sua, in perniciem suam vigilat. Tale quid omnino examen conscientiæ est; ephemeris est & diarium vitæ, in quod redigenda sunt omnia quæ facimus, loquimur, cogitamus: codicillus est tam peccatorum quæ ipsi committimus, quam beneficiorum quæ à Deo accipimus: stimulus & instrumentum est ad omnem virtutem aptissimum. Is vero nusquam est, qui raro domi suæ est: facultates perdit, conficiendas rationes negligit.

III. Ger. Hominis conscientiam suam fugientis & somniculosi personam cæpi agere, hanc sustinebo, dum missionem dederis, Polychroni, ex hoc theatro. Vis ut ignavorum pulcherrima dicta congeram? tuum erit ea dissolvere. Pol. Placet; audiamus. Sed verbis Gerarde, vapulabis,

labis, prædico. Ger. Non recuso. vapulem ego, modo alii sentiant. Pol. Ergo, hoc dico: Vesperi domi tuæ sis, in teipsum descende, inquire in teipsum, rationes collige & dispunge. Ger. Vellem, modo possem. Pol. Pigrorum hic clypeus est. Sed tuas tibi voces reddo: posses modo velles. *Nolle* in caussa est: *non posse* prætenditur. quid enim? occupationes impediunt? at hæ differri possunt. negotia remorantur? vix hæc tanta erunt, ut horæ partem tibi non relinquant. Ger. At tot preces nimium sibi temporis petunt. Pol. Si somno, si desidiæ, si sphæristeriis, si confabulationibus, si discursationibus, si jocis, lusibus, symposiis temporis partem subtraheremus, esset quod animo, quod huic examini, quod Deo daremus. Ger. At quandoque imperium heri aut jussa patrisfamilias obsistunt. Pol. Fac quod juberis, sed hoc non omitte: Dei jussa potiora sunt quam hominum. Ger. Domesticis parendum est. Pol. Pare illis, magis tamen & ante omnia Deo. Ger. At socii quietem obturbant. Pol. Tu tibi pessimus es socius. Quod si socius hic velit esse frugi, nemo intercedet. Hic ego pæne idem insusurrem tibi, quod olim Diogenes juveni se secum loqui affirmanti, tacite ingesserat: Vide ne cum malo homine

loquaris. GER. At turbæ domesticæ mea me agere non sinunt. POL. Inter ipsas turbas, in medio urbium fremitu brevis tibi solitudo quærenda est: animus sibi sit intentus, & nulla vox te tibi excutiet; omnia licet foris resonent, dum intus nihil tumultus sit, dum inter se vagæ cogitationes non rixentur. nam quid prodest totius regionis silentium, si affectus fremunt? GER. Commodus locus deest. POL. Non multum ad hoc locus confert, nisi se sibi præstet animus, qui secretum, & in occupationibus mediis, si volet, habebit. GER. At unde mihi cera vel sevum? candelæ desunt. POL. Huccine rerum devenimus, ut etiam noctem accusemus? in tenebris teipsum melius reperies, & sincerius judicabis, uti olim Areopagitæ. GER. At tempus est eundi cubitum, & lectus jam vocat. POL. Responde tu, post horæ partem te venturum, modo tibi esse quod cum Deo transigas. GER. At somnis invitat. POL. Excute somnum, & cave venientem annuentibus oculis excipias GER Obrepit incauto. POL. Recte dicis incauto: cavere hunc posses & vincere, si velles. GER. At oculos ex insidiis invadit, & reluctantes claudit. POL. Parva hic lucta est, ubi hostis ceremoniis tam blandis recipitur. GER. At opprimit me & terræ affundit.

Sen. epist. 54.

fundit. Pol. Nimirum cedentem ipsi & volentem vinci. Si vir sis, surges, stabis, in genua procumbes, ambulabis, pectus tundes, suspiria duces, de debitis solvendis, de noxis eluendis cogitabis, non de somno, non de lecto, nisi de eo qui apud inferos damnatis sternitur è flammæ purpura.

IV. Et quæso quæ illa temeraria securitas, & exitiabilis socordia est, cubitum facessere & somnum capere lethali peccato? Satius esset noctem illam insomnem ducere, aut virulentissimam viperam ad dormituri latus applicare, quam ita in stratum se abjicere, ut si somni soror mors lectum invadat, à somno transeundum sit ad vigilias, sed ærumnosas, sed tartareas, sed æternas. Ah! audax & temerarium hominum genus!

Mirabatur Augustus Imp. olim, equitem Romanum ducenties HS. hoc est, quingenta millia philippicorum debuisse, & dormire potuisse: adeo illi creditorum voces somnum non rumpebant. Quare, ubi supellex mortui, voci præconis & hastæ subjecta est, ex omni ea Imperator solum sibi emi voluit cervical, cui consuesset indormire tantus debitor. Et quæso quodnam cervical, quinam pulvilli sunt isti, quænam hæ culcitræ,

Marc. lib. 2. Satur. c. 4.

quæ hominem poſt contractam, nec prius deletam lethalem noxam ſecurum jubeant ſomnum ducere, niſi extrema ſalutis incuria, cæli oblivio, inferorum irriſio, mortis incogitantia, impia denique vitæ ſecuritas, & Numinis contemptus? Hæ ſunt illæ culcitræ, hi pulvilli, quibus indormiunt, qui conſcientia per diem læſa, nec per nocturnam pœnitentiam ſanata; plumis ſeſe immerſos ſepeliunt, & ſoporem in altiſſimam lucem deducunt. At hoc cum Deo ludere eſt, & cælo per jocum valedicere. Neque tamen interea talis à conſcientiæ ſtimulis & vulture cor fodicante penitus liber aget; recurſabunt ſubinde domeſtici teſtes, & à ſuis conſcientia furiis infeſtabitur, quibus quidem ſubinde ſe ſubducere, eas tamen nunquam poterit omnino effugere, niſi per unicum & ſumme neceſſarium hoc amuletum, veſpertinam conſcientiæ cenſuram. Pulchre & vere Minucius Felix contra idololatras differens: Apud nos, inquit, & cogitare peccare eſt: Vos, conſcios timetis, nos etiam conſcientiam ſolam, ſine qua eſſe non poſſumus. neque enim conſcientiam ſuam decipit, qui fallit alienam. Et ô felicem illum qui eam ſic tractat quotidie, ut nec aliorum elogia deſideret, nec monitis egeat aut reprehenſio-

Minu. in Octav. propius fin.

ſionibus, dum eam factis mereri Jandem conatur, quam etſi ab aliis non impetret, à conſcientia tamen nunquam non obtineat, dumque eis ſeipſum objurgationibus urget, quas etſi ab aliis non audiat, hæ tamen occultæ ad emendationem ſufficiant. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* 2. Cor. c. 1. v. 12.

V. GER. At ſi quis diem optime expenderit, & nihil nævorum reperiat? POL. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas non eſt in nobis.* 1. Joan. c. 1. v. 8. Nemo noſtrûm non peccat, neque enim eſt homo qui non peccet, homines ſumus. 2. Par. c. 6. v. 36. Septies in die cadet juſtus, & reſurget Prov. c. 24. v. 16. Verum ſit ita, nullos die aliquo nævos tibi videaris contraxiſſe, non tamen ideo ſuperfluus hic labor, qui eo ſuſcipitur, non ut ſemper reperias culpanda, ſed ne reperias. GER. Sed ſi aut ſtultitia eſt, venatum ducere invitos canes, aut invitos boves plauſtra inducere, quemadmodum nauſeanti ſtomacho cibum obtrudere non expedit, ita hîc prorſus putem minime ſuccedere quod à nolentibus extorquetur. quid in nauſea & faſtidio vexanda conſcientia? POL. Etiam ii qui mari ſe credũt, nauſeant & everſi ſtomachi tributum fideliter mari pendunt, neque tamen cœptam viam deſinunt; progrediuntur,

tur, & spe contingendi portûs sola-
tur stomachum, contemnunt nau-
seam. Virtutis est evictis fastidi-
inchoatum opus pertexere. Triu-
phat diabolus si eam inducat na-
seam, ut à precibus abducat. No-
dum precari didicit, qui tædio ced-
Quod resistentem fatigat, vincente
coronat. GER. At subinde inge-
& monitorum impatiens obrepit t-
dium. POL. Vincendum est, & ill-
prius excutiendum quam conscient-
Si precari nolis, nisi voluptatem in-
trahas, & velut mel lingas, mu-
quandoque dies sine precibus -
bunt. Si vesperi plura non poss-s, -
corde, & ex animo: Deus prop-
tius esto mihi peccatori. Aut; Mis-
rere mei Deus: secundum magna-
misericordiam tuam; deinceps e-
alius, ô mi Deus. GER. Sed qu-
opus præterita in mentem revocare-
Quæ quidem retro sunt oblivis cens,
inquit Paulus, ad ea vero quæ sun-
priora, extendo meipsum. POL.
Quam hoc argute! vana est, fateor,
præteritorum memoria, si nulla eis,
aut ex eis fieri possit medicina. H-
vero errorum cum dolore meminis-
se, est errores tollere. An non sa-
pientissime Seneca, de quo jam supra:
Hoc nos, inquit, pessimos facit quod
nemo vitam suam respicit. quid fa-
cturi simus, cogitamus, & id raro:
quic-

Bern. c. 29. de int. dom.

Phil. c. 3. v. 13.

quid fecerimus non cogitamus. atqui consilium futuri ex præterito venit. GER. At pauci sunt, puto, qui quotidiana hac censura se notent, & peractum diem ad calculos revocent. POL. Vox ista, PAUCI, tantum abest ut hîc terreat, ut etiam animet. Quoties proclamat Christus: Arcta est via ad vitam, & PAUCI inveniunt eam. Præstat cum paucis cælo recipi, quam cum plurimis perire. GER. At durum est, seipsum reprehendere, & reprehensum insuper pœnis coërcere. POL. Durum sit; at pulchrum est & utile, & via recta ad vitæ sanctimoniam. Vis esse sanctus? Circa tuam vitam esto austerus, circa alienam autem benignus & mitis: Ignosce aliis plurima, tibi nihil. Sed discussæ videntur pigrorum voces & querelæ. Ignavorum personam, Gerarde, insigniter egisti, dignus cui lucar persolvam. Superest videre, quo fine conscientia sic urgenda, aut quo potissimum in examine conscientiæ animus sit attendendus.

CAPUT VIII.

In examine conscientiæ quo potissimu collineandum,

ET,

Quanta humanæ voluntatis sit incon stantia,

LAmiis ajunt exemptiles esse o culos, quos tunc primum fron inserant, cùm foras prodeu dum est. Lamias, Gerarde, sæpe im tamur, & domi nostræ ad nostra v tia malumus carere oculis, quam cernere, & dolere: at vero cum ad alienæ sunt penetrandæ, cum vit non nostra sese offerunt, tunc tal fronti oculos imponimus, ut suos v deri possit mutuos dedisse serpens E pidaurius. Hinc tam prompte vitio tatem alienam damnamus, quam callide excusamus nostram. Vitia no stra quia amamus, defendimus, & ma lumus excusare illa quam excuter. Quid culpis vana nomina prætexi mus, miseri, & deformitatem no stram augemus, elegantiam affectan do inconstantissimam? Homines su mus, miseriis, defectibus, vitiis diti simi, & hoc uno nomine vere misera biles, quia non tantum vitiosi, sed & in vitiis cernendis cæci sumus, plu rimaque lippis oculis transimus qu

Sen. epist. 116.

Stirp

ſtirpitus ſunt evellenda. Oculatam hanc cæcitatem emendat EXAMEN CONSCIENTIÆ, ſi eo quo debet inſtituatur fine, qui fere triplex. Primus, ut culparum numerus decreſcat, fiantque ex multis defectibus pauciores, & paullatim nulli. Alter, ut errores antea magni, tranſeant in minores, & ſenſim, quantum id fieri poteſt, in nullos. Tertius, ne ſemper ſint iidem: eandem enim culpam iterum iterumque ac ſæpius repetere, eodemque luto hærere, magnæ ſocordiæ argumentum eſt. Hic, Gerarde, hîc Rhodus, hîc ſaltus; hoc opus, hic labor, ut non ſolum VELLE noſtrum, ſed & FACERE vires habeat. Sæpe multa proponimus facturos, at opus inter oblivionem & tædium ſubinde brevi evaneſcit.

I. Vult & non vult piger, inquit Salomon. Novum hoc auditu, & quod vix capi poſſit. Si enim vult, quomodo non velle affirmatur? quod ſi non vult, qua ratione velle aſſeritur? Hieronymus eleganter in hæc verba diſſerens: Imperare vult, inquit, cum Chriſto, non ſubeſſe pro Chriſto; præmium amat, non prælium. Vult ergo deſidioſus ille, victoriam ſine prælio, coronam ſine certamine, ſine lucta præmium, ſine ſudore gloriam. Vis, ô bone (te com- *Prov. c. 13. v. 4.*

pello,

pello, qui nunquam te talem geris, qualem promittis) vis cælo admitti? Volo. Vis pecuniam non tuam reddere? Non possum. Rectius dixisses, Nolo. Vis beatis adscribi? Volo. Vis vitiis finem imponere, peccandi occasiones fugere? Volo, sed nondum. Vis vitam immortalem auspicari? Volo. Vis palinodiam canere, & ereptam famam restituere? Non audeo. Vis Christo placere? Volo. Vis inimico parcere? Nec possum, nec volo. Vis virtutes adipisci? Volo. Vis adipiscendis illis nervos intendere, industriam omnem adhibere? Nimis hoc operosum est. En tibi, vult & non vult piger, simillimus Balaamo sic optanti: Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia. Improbus erat Balaam, proborum tamen obitu decedere volebat, in vitiis vitam agere, cum virtute mortem obire cupiebat. Perinde ut ille qui olim interrogatus, uter esse mallet, Cræsus an Socrates? In vita, inquit, Cræsus; in morte Socrates. Vult & non vult piger; finem optimum, non item ea quæ ducunt ad finem. Deus per Isaiam de his gravissime questus: Me etenim, inquit, de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ justiam fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit: rogant

Num. c. 23. v. 10.

Is. c. 58. v. 2.

me judicia justitiæ, appropinquare Deo volunt. Sed nolunt cum labore, sed nec vitia, quibus assueverunt, deserere volunt. Hoc vere & velle, & nolle est. Tu, quisquis hanc notam subire non vis, esto firmus in via Domini. Sed scholasticæ inconstantiæ clarum paradigma tibi nunc subjiciam, è quo facile erit perspicere, quantum noceat inconstantia in corrigendis moribus, si ea sic obsit in discendis litteris.

Eccli. c. 5. v. 12.

II. Cernimus quotannis ab adolescentibus non paucis in studiorum instauratione, toto virium complexu disciplinas arripi, chartarum integra volumina, quasi totos Musarum campos exaraturi sint, parari, stilos centum, calamos sexcentos exacui, aures arrigi, magistros attendi, dicta bibi, dictata scribi, multa extra ordinem notari, lectitari, scriptitari, vigilari, & prope pervigilari, denique tantum improbo labore promitti, ut jures uno die, eademque hora Corinthum perventuros, tanto discendi œstro percussi ad studium ingrediuntur. Sed ubi labor & opera sensim crescunt, prælectiones geminantur, scriptiones, disputationes, exercitationes duplicantur, ubi magister vel poematis condendi hypothesin subjicit, vel orationi struendæ quæstionem proponit, vel

 suo-

suorum auditorum ingenia periclitari & tentare incipit, & nunc latinæ, nunc græcæ, nunc solutæ, nunc ligatæ scripturæ pensum exigit, jubetque suo quemque Marte quæ dicenda invenire, inventa loco & ordine componere, composita perpolire, tum discipulus in museo domi quærere, hærere, ungues rodere, caput scabere, libellos volvere, revolvere, nihil reperire, fastidire, projicere, surgere, testudinem aut chelyn arripere. fides tentare an melius quam libri respondeant: aut si indoctus lyræ, pilam vel lusorias chartulas promere, numos deponere, calicem ducere, potare, ludere, ridere, dormire, & pro armis virisque canere:

Tityre tu patulæ stertens sub tegmine plumæ.

Nec corpus levare, donec clarum mane fenestras intret, & in lecto pandiculantem oscitantemque deprehendat. Siccine itur ad astra, ô adoleaſcentes hoc studere est? hoc sudare, algere, vincere? Quid deinde cum in gymnasio classica canunt? Musis magistrisque morbos excusare, pedes, caput, dentes, oculos dolere, negotia prætexere, heros, populares, parentes, ne ferulam subeant, adducere, de litteris & progressu nihil curare, alia omnia cogitare, imo desperare. Ita qui primis mensi-
bus

bus Cleanthes omnes & Demosthenes superaturi videbantur, tertio, quarto, quinto, & sequentibus, fracti animis, & luxu abducti, lurcones fiunt, Endymiones imitantur, glires ignavia vincunt. Nimirum, aliud est incipere, aliud incœpto non abire: felix principium ducere, & finem non disparem subjungere. En, Gerarde, quam brevi tempore scholasticus hic fervor elanguescat! Idem in moribus est observare. Par enim fere ratio est vitæ & virtutis, piorumque operum & litterariæ palæstræ. Et quamquam hæc, quæ in bonis artibus inconstantia, ingens detrimentum inferat, tanti tamen non est, quanti ea, quæ in bonis moribus. A litteris cessare, tametsi turpe adolescenti, cujus hoc unum est studium ut studeat, in eo tamen fortunæ Græciæ suæ non sunt, non vita, non salus, non beata ac perennis immortalitas hic periclitatur. Absque librorum comitatu viam ad cælum reperies, sed non absque virtute, vitæ sanctitate, morum innocentia; cujus elegantiam si corrumpas, & ab integritate deficias, simul spem & rem, & omnia perdas. Hîc opus constantia.

III. Verum, O quoties optimis desideriis turgemus, velut prægnantes ac fœti copiosa prole; videmur mira parituri, magnam morum

emendationem, & seriam ad Deum conversionem: tandem turpiter abortimus, & auram atque ventum parimus. Statuimus grandia, & nihil fit; promittimus multa, & æque nihil fit. Sancta sunt quidem proposita nostra, sed nullum sortiuntur effectum; proles abortivæ, quæ lucem non aspiciunt, sed ante partum extinguuntur. Juramus Deo, hæc, & hæc, & hæc etiam non amplius facturos, sed brevi frigescente hoc juramento redimus ad ejuratas sordes. Laudatur Israëlis populus ab hoc facto: Juraveruntque Domino voce magna in jubilo & clangore tubæ, & in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Juda, *cum execratione: in omni enim corde suo* juraverunt, *& in tota voluntate sua* quæsierunt eum & invenerunt. Jurant multi, sed non *in omni corde suo*; quærunt Deum, sed non *in tota voluntate sua*; damnant peccatum, sed non *cum execratione*, nec istud serio & ex animo detestantur, hinc facilis ad illud regressus. Ægyptio tyranno Pharaoni simillimi sumus, hac tanta voluntatis inconstantia. Quoties improbus ille ingeminscens: Peccavi, ait, in Dominum Deum vestrum, & in vos. Sed nunc dimittite peccatum mihi, *etiam hac vice*. Sunt qui sæpius in anno, confessione piaculari se lustrent, eadem tamen

2. *Par.* c. 15. v. 14. & 15.

Exod. c. 10. v. 17.

tamen vitia plerumque referant & illud, *etiam hac vice* sexcenties occentatum, identidem adhuc ingemiscent, *etiam hac vice.* Condonat illis Deus delicta, *etiam hac vice*, sed illi ad ingenium redeunt *etiam hac vice*, & condonatam culpam omnem repetunt *vicibus innumeris.* Monuit quidem Pharaonem Moyses, & : Veruntamen, inquit, noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. Veruntamen fefellit ultra non semel, sed sæpius. Monet & nos sacerdos auctoritate divina: Veruntamen noli ultra fallere, ut toties repetita, & quæ pridem emendasse oportuit, repetas: Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Exod. c. 8. v. 29.

Joan. c. 5. v. 14.

At nos post paucos dies, post paucculas sæpe horas, & ultra fallimus, & noxas sexcenties condonatas repetimus, millies sanati, nos ipsos iterum iterumque vulneramus, & quicquid demum nobis accidat, ex integro animose peccamus. O volubilem rotam, ô globum erraticum humanæ voluntatis! Lunam mutabilitate vincimus, & modo tam nobis promptum est *Nolle*, quam erat antea *Velle*.

IV. Insistendum est cœptis, ne desit manus ultima; urgenda sunt sanctiora proposita; magnis conatibus agendum ut in opus exeat, quod pul-

Ita Lu-dov. Gran. l. 2.

Duc. Peccat. c. 3.

chrum erat ſtatuere. Clavum per parietem adacturus, non eum ſemel duntaxat iterumve malleo leniter ferit, ſed tam diu ictus ingeminat, ac toties reducit malleum in caput clavi, dum is totus aſſerem penetrarit, & jam fixus firmuſque hæreat. Ita non ſatis eſt qualecunque propoſitum obtinendæ virtuti. Propoſuiſſe, ô mortales, non ſufficit; ulterius tendendum eſt, & propoſita perſequenda. Parum eſt ſtatuiſſe *facere*, niſi, cum licuit, *feciſſe* conſtet, quod fuerat ſtatutum. Eo ſpectet quotidianus conatus, ut è rebus omnibus quæ cernuntur, audiuntur, leguntur, cogitantur, majus atque majus in dies eruatur peccati odium. Hoc quanto magis creverit, tanto feliciore incremento ſe prodet virtus. Atque ut his veſtigiis tenacius inſiſtamus, hoc ſibi quiſque certiſſimum perſuadeat, ſi in libræ lancem unam mala & ſupplicia ſimul omnia, quotquot adhuc ab Orbe condito fuerunt, ſi egeſtas, ſi ærumnæ, carcer, catenæ, ſi cruces, rotæ, ignes, ſi membrorum lacerationes, ſi morbi, dedecus, dolores, ſi mors, ſi omnes humanæ vitæ formidines, ſi univerſi inferorum cruciatus, in unam, inquam, lancem componantur; in alteram vero unum atque unicum lethale peccatum immittatur, ab hoc unico,

unico, illa prorsus omnia, immani pondere superanda. Eheu! ô JESU mi amantissime! Et nobis tamen jocus est, peccato lethali se obstringere. Parum est cæcos nos appellari; insani sumus, & cum insanientibus furimus. Atque ut nosipsos amplissime decipiamus, benigne persuademur, ad animi salutem satis id esse, si vel olim ad valetudinem redituros statuamus. Perinde atque si omnia vitæ nostræ momenta nostri sint arbitrii, ut quamdiu lubuerit, liceat insanire, & tum demum ad bonam mentem redire, cum visum nobis fuerit, insaniam desinere. Ah! miseri, quid voluptatis est, sic erudite falli, & solis se solari propositis? Qui nunc modus peccatorum est, olim & suppliciorum erit.

V. GER. Liceat interfari. Bene proponere, & nunquam exequi, aut male, cum oblivionis, tum imbecillitatis humanæ signa sunt. POL. Verum te dicere credam, si addas, cum pigritiæ tum malitiæ probra sunt. Aliquid, non negem, boni propositi decerpit oblivio, aliquid imbecillitas hominis & corruptior natura: non minus tamen honestum propositum subvertit pigritia; nequitia vero plurimum. Hinc mensibus, hinc annis singulis eadem atque eadem vitia, sæpe plura & graviora ad sacerdotis

aures redeunt, quia licet bene incipiamus, cœptis tamen desimus, aut novo languore victi, aut veteri perversitate.

Apologum tibi recitabo sapienter factum, in nostrorum propositorum vanitatem. Lupo in caula deprehenso mortem minatus est opilio. Lupus ad dolosæ facundiæ artes confugiens: Mi domine, inquit, non redibo huc amplius, sed & greges tui posthac à me tutissimi erunt. ita promitto, ita spondeo, & fidem meam do. Cui pastor: Non me, inquit, decipies nequissima bestia. & vero tunc non redibis amplius, cum te jugulavero. nimis crebro fefellisti fidem. Et cur ego tibi parcerem, cui non satis est meos agnos & oves in campis lacerare, sed & in stabulum clam subrepere, & sola nocendi libidine, fame non urgente, insontes pecudes discerpere. Nunc lues, non parco. Ad hanc vocem lupus: Agnosco, inquit, mi domine vecordiam meam, & quid vis? habes confitentem reum, sed quem nequitiæ suæ pœniteat ex animo. & patieris, scio, me bonum fieri. Deinceps aliis vivam moribus, nec quidquam rapiam, nisi cogente fame. & licet dira me fames coëgerit, non tamen nisi septem obolis cœnabo.

Motus pastor tam sincera confessione,

ſione, tamque ampla pollicitatione: Ergo abi, inquit; ſed memento te vitam liberalitati meæ debere: vide ſtes promiſſis.

Abit lupus; & jam dulcius ei erat vivere, poſt hanc vitæ factam gratiam. In itinere ſecum meditatur frugaliorem abſtinentiam, & menſam ſeptem obolorum. dumque cogitationibus merſus lentiore paſſu progreditur, en tibi vervex pinguiſſimus venit obviam. O nimium potentes illecebræ! quis hîc tam lapis ſit, ut dentes ſaliva natantes ſubſtringit? Ergone, inquit lupus, mihi ultro prandium occurrit? nefas videtur fortunam tam propitiam non ſalutare: Sed quî palpum obtrudam opilioni in jus trahenti! quo nomine hanc culpam purgabo, ſi fidem frangam, ſi foedus negligam? Ponamus ergo rationes: Vervex nihil valet; ego certe illum non emerim tribus obolis. hoc tantum triobolare eſt prandium. itaque prandere non differo. mox vervecem invaſit, diſcerpſit, devoravit. Altero ab hoc die bovem & una paſcualem vitulum habuit obvium. Hîc lupus priore facinore jam audacior: Bene eſt, inquit, bos iſte quatuor obolis cenſeri poteſt, vitulus tribus. hac ratione tota cœna ſeptem obulos non excedet. Hoc joco & iſtud ſcelus prætexuit. Quid tibi videtur,

 detur,

detur, Gerarde, an non mutato nomine de nobis fabula cantatur? An non multi sub humana specie lupo illi paria faciunt? Hos ubi arcanus judex, sacerdos cavere jubet: exitium æternum his talibus imminere, ipsi omnia se facturos recipiunt; ille furtum, hic crapulam, iste adulterium detestatur; crederes eos jurare in leges sanctimoniæ. Sed enim quid jam? pauculi dies abeunt, redeunt occasiones pristinæ delinquendi, invitant socii, blanditur caro, cacodæmon instigat; ita miseri paullatim audent antiqua omnia, & ne conscientia vehementius reclamet, repetitam culpam, ut lupus, variis pigmentis extenuant. Est qui ad popinam aut choreas invitet. Cui alter: Comitarer, inquit, ni promisissem, eo loci me non rediturum. Mox prior: Non, inquit, tabernam, sed crapulam, sed luxuriam inter prohibita numeremus. mens subinde à seriis avocanda est: eamus. Itur, & in seram noctem bibitur, dum

Juven. sat. 6. v. 304.

> *—— jam vertigine tectum*
> *Ambulet, & geminis exurgat mensa lucernis.*

Multo latentius libido sollicitat; tenuissimis sæpe principiis inserpit animo. Munuscula, cantiunculæ, epistolia, picturæ & libelli molliores placere incipiunt: laudatur aliena forma, colloquia quæruntur petulantio-

lantiq.

lantiora, & insidiosa blandimenta aurium, & quo prævolant oculi, paullatim sequuntur manus. Ita demum omne castimoniæ propositum corruit. Ita in aliis etiam vacillamus, & animi nostri decreta ipsi facillime convellimus.

VI. Hunc lusum Hebræi millies luserunt cum Deo. quantam sæpius promiserunt obedientiam? mox ad ingenium redierunt, & ad jam notam perfidiam: *Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus.* Cum hostis hæreret à tergo, cum serpentes ignei morderent, cum varia eos necessitas premeret, quantis clamoribus apud Deum egerunt, ut servarentur? *Et clamaverunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.* Nihilominus: *Exacerbaverunt eloquia Dei, & consilium Altissimi irritaverunt.* Tales post correctionem, quales antea. Ab hac tam flagitiosa inconstantia non multùm nos abludimus; nimium frequenter Judæi sumus. In morbo, vitiorum omnium inimici videri possumus: at ubi morbus valedixit, nos sensim cum vitiis in gratiam redimus, & postliminio morbi, novam jungimus amicitiam cum antiqua Superbia, aut Libidine, aut Avaritia. Si facerent sani, quæ facturos statuunt ægroti, brevi Christianus

Psal. 105. v. 13.

Psal. 106. v. 6. 13. 19. 28.

ſtianus Orbis faciem indueret meliorem.

Videns Pharao quod ceſſaſſet pluvia, & grando, & tonitrua; auxit peccatum. Ita nos, cum adverſis urgemur, grande odium indicimus peccatis; cum redit fortunæ ſerenitas, hilari cachinno peccatum reſalutamus, & hoſtem toties ejectum, largiore, quam ante, benevolentia recipimus. Et hoc eſt non tantum parentum ſuorum, aut ſui nominis obliviſci, ut Meſſala Corvinus, ſed ſui ipſius, quæ omnium eſt damnoſiſſima oblivio.

Exod. c. 9. v. 34.

Hebræis inter alia monimenta plurima, & fimbriæ violaceæ erant in veſte, ne ſui ipſorum Deique obliviſcerentur. Ita Deus Moſi: *Recordentur*, inquit, *omnium mandatorum domini, nec ſequantur cogitationes ſuas & oculos, per varias res fornicantes: ſed magis memores præceptorum Domini, faciant ea, ſintque ſancti Deo ſuo.* Iſaias: *His*, inquit, *qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in ſaturitatem, & veſtiantur uſque ad vetuſtatem.* Pœnitentia & ſanctioris vitæ deſideriis ſæpius bene veſtimur, ſed non *uſque ad vetuſtatem.* Non licet per nos his veſtibus ad ſenium pertingere: vix eas induimus, mox petulanti manu laceramus. Inde merito nobis objicitur: *Et neſcis quia tu es miſer & miſerabilis, & pauper, & ca-*

Num. c. 15. v. 39. &c.

Iſa. c. 23. v. ult.

Apoc. c. 3. v. 17.

& cacus, & NVDVS. Petulantiæ tuæ age gratias, quod optimam veſtem innocentiæ tam cito laceraris, & hoc egeris, ut jam virtutum indumentis careas. Ita poſt initia ſæpe bona, progreſſus malus, peſſimus exitus.

VII. Ah! quæ noſtra eſt hodie rerum gerendarum inconſtantia? Non ſic, quicunque ulla in re clari magnique fuere, ſeſe tractavere. Philoſophiæ princeps evaſit ille Stagirita, ſed viginti totos annos audivit Platonem. Celebrati Pythagorei, ſed annis pluribus tacere prius quam loqui didicere, quamquam rectius ſemper tacuiſſent, quam poſt multos etiam annos ita locuti. Laudatur hodie Apelles, ſed nullum abire diem ſine ducta linea paſſus eſt. Ageſilai dictum mihi ſummopere ſemper placuit. Hic admonitus; ipſe ſibi parceret ob incertam fortunam: at ego, inquit, meipſum aſſuefacio, ut in nulla mutatione admittam mutationem.

Juſſerat Dionyſius, notus ille ab Sicilia tyrannus, ut omnes qui convivio intereſſent, in veſte purpurea ſaltarent. Recuſavit Plato id facere, neque enim Philoſopho hoc tale veſtimentum convenire. At vero Ariſtippus & veſtem eam induit, & imperatas choreas ingreſſus: Qui vere, inquit, pudicus eſt, nec inter bacchana-

lia corrūpitur. Uterque Christiane & constanter, iste dicendo, ille faciēdo.

Atqui hæc ego profanis relinquo. In Christiana Republica, Superi quæ constantiæ suppeditant exempla? Tacebo veteris memoriæ Abrahamos, Jacobos, Moses, Josephos, Jobos, Tobias, Judithas. Paulum nostrum, Ecclesiæ columen, gloriantem audi, qui immensis laborum, ærumnarum, periculorum malis terra marique exantlatis exclamat: Cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, qum reddet mihi Dominus, in illa die justus judex.

2. *Tim.* c. 4. v. 7. & 8.

Fortissimas innumerabilium martyrum legiones, ad mortem & ultima supplicia decertantes intuere, ô vagi & inconstantis animi homo. Anachoretarum patientiam constantiamque vix credendam comtemplare, videbis multos ad quinquagesimum, octogesimum, centesimum annum in summa vitæ egestate, penuria, asperitate, labore, æstu, frigore, siti, fame constantissime perdurasse. Noti nobis Pauli, Antonii, Macarii, Hilariones, Simeones, Danieles, Stylitæ, quorum æternæ stationes, esuritiones, precationes, pervigilia omnem omnium sæculorum posteritatem in admirationem summam adducunt. Hæc magna, hæc præclara, hæc divina

divina sunt. Nos ægre subinde per cineralia, per mensem, per diem, ne dicam per horam, pravos animi affectus in officio continemus. Ita sæpe quidem inchoamus, initium ducimus, facienda destinamus, sed destinatis non insistimus. Non tantum in fine, sed & ante finem corrumpimus.

VIII. Hîc te, Gerarde, velim esse prolixæ patientiæ. Nihil hîc nimium dicitur, quod dicitur, vix ulli satis creditur; nihil nimium inculcatur, ea est hujus morbi pertinacia & malignitas. Et plerique omnes hoc malo corripimur. Sumus promissores grandi hiatu, hostes nostros debellamus super mensam uno halitu, at ubi constanti conatu & ardore, progrediendum est, terga vertimus, & laborem exosi revolvimur ad eandem segnitiem. Nosti quid dicat Thomas à Kempis: O quanta fragilitas humana, quæ semper prona est ad vitia! Hodie confiteris peccata tua, & cras iterum perpetras. Nunc proponis cavere, & post horam agis, quasi nihil proposuisses.

Imit. Christi l. 1. v. 22. n. 6.

Fingebant prisci Tithonium immortali ævo ab Aurora donatum, eum tamen & senuisse & defecisse, in cicadam denique mutatum esse. Et nos quandoque propositis nostris immortales nobis videmur & æterni. Est cum & nostrûm quis audet has

voces

voces jactare: Non movebor in æternum. Ita David tot victoriis clarus: Dixi, inquit, in abundantia mea, non movebor in æternum. At mox subjecit: Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Paullo ante serenitas, lux, decus, felicitas me circumdabant; fortissimus mihi videbar, & maximorum virium. Sed heu, robur hoc meum, à me non erat, à Deo erat: vertit ille se, & ego jam levi ventulo impugnor & dejicior. Princeps ille Apostolorum quantus erat ante pugnam, & quam ingentibus promissis alacer? etiamsi oportuerit, inquit, me mori tecum, non te negabo. Vix abierant tres horulæ, cum jam plenus trepidatione, & ad ancillæ sibilum exterritus, timidissimas voces spargit: Non sum, non novi hunc hominem, nescio quid dicis. Et ceteri quid? dilapsi sunt, fugerunt, latebras quæsiverunt. Sed an non omnes in mortis societatem cum *Domino* conjurarunt? ita prorsus: *Similiter & omnes discipuli dixerunt.* Sed aliud est dicere, aliud facere; aliud proponere, aliud quæ proposueris, in opus producere. Hinc ne miremur adeo sibi dissimiles fuisse discipulos Domini intra paucúlas horas. Monitierant & VIGILARE & ORARE; neutrum fecerunt. hinc in pugna victi, qui ante pugnam impa-

Ps. 29. v. 7.

Matt. c. 26. v. 35. & 36.

Ibid.

imparati. Mala in pace securitas, incertam facit in bello victoriam.

Dicere solebat Cato: Illum sibi militem, omnium minime probari, qui ambulans manus moveret, pugnans pedes, clariusque ſterteret quam inclamaret. Nunquid, Gerarde, nos tales sumus? qui antequam in conspectum hostis veniamus, grandia spiramus facinora, & pæne jam cælum rapimus magna proponendo: at ubi cominus salutandus hostis, ubi ardua fortitudinem, dura patientiam, abjecta submissionem, illecebrosa continentiam nostram desiderant, hem, non jam manus sed pedes agitamus, & imbelli fuga præcipites abimus ad Impatientiam, ad Languorem, ad Fastum, ad Luxuriam. O athletas! ô milites, qui hostes suos inter pocula exarmant! Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. At neminis ullius certamen legitimum fuisse dixeris, quod ad finem debitum non fuerit perductum.

2. ad Tim. 2. v. 5.

IX. Arbor, quamvis primo vere in frondes sese induat, flore triumphet, fructusque uberrimos polliceatur, nisi tamen ad maturitatem baccas provehat, aut speratum cultori pomum largiatur, inutilis habetur ac penitus extirpatur: Vites quamvis gemmantes spem lætam vinitori ostendant, nisi mites uvarum botros educent,

à radicibus convulsæ Vulcano consecrantur: Architectus quamvis alta palatiorum turriumque fundamenta recte jaciat, substructiones moliatur, parietes erigat, si deficiat in tecto, exponit se ludibrio. Par fere ratio vitæ & virtutis; frondemus, floremus, fructus spondemus, nullos damus; fundamenta jacimus, sed domum ad tecti fastigium non perducimus: cum Oratoribus sæpe exordimur; cum nautis sæpe vela damus, sed ingruente procella, ad littus, unde solvimus, redimus; carceribus evolamus cum cursoribus, sed medio in cursu frangimur, languemus, labimur, jacemus. Primus & ultimus est Cacodæmonis aries quem admovet, ut à bene cœptis retardet, ubi hoc impetravit, sensim sine sensu ad alia atque alia, & semper ad deteriora pertrahit. ita quovis die si non pejores, ad malum certe proniores evadimus, nisi cœpta constantissime urgeamus.

Exod. c. 17. v. 11. Quoties victrices manus cum Mose tollimus, sed mox ad primam fatigationem, victas iterum demittimus, sic nunquam serio vincimus. Heu vitam consumimus ædificando, destruendo, & saxum Sisyphi volvendo, quod ubi ad montis umbilicum ascendit, quasi pœnitens tam ardui itineris, repentino lapsu ad imum revolvitur.

vitur. Ita nos identidem post brevem pietatem ad inolitas consuetudines revertimur, velut diuturnioris sanctimoniæ jurati hostes. Ita Penelopes telam semper teximus, ac retexim us; ita omnis ætas elabitur incipiendo, & nunquam finiendo.

Lædetur, inquit Jobus, quasi vinea, in primo flore botrus ejus, & quasi oliva projiciens fiorem suum. Flos olivæ delicatissimus, quamcunque cæli injuriam non sine grandi damno accipit. Reflorescimus nos, velut olivæ, quoties peccasse ingemiscimus, & mores emendatiores promittimus; at ubi vel frigidior malignæ impugnationis, vel mollior amœnæ occasionis aura nos tangit, mox omnem floris opulentiam excutimus, arbores nimis delicatæ, quæcunque temporis injuria aut vicissitudo urere nos aut dejicere potest. Vide mihi Danielem vatem quotidie ter constantissime orantem. non eum æmulorum insidiæ, non leges regiæ, non capitis periculum ab hoc vitæ instituto poterat absterrere. ita decreverat facere, & quod recte ab se decretum fuerat, in eo constantissima mente censuit esse perseverandum. Nos crebro decernimus pie vivere, sed decretis nostris non diu, non pertinaciter inhæremus: corpus habemus, sed nervos non habemus: sidera

Job. c. 15. v. 33.

sumus, sed errantia; manus quidem aratro, sed oculi tergo inhærent. Nimirum stultus sicut luna mutatur: homo autem sanctus in sapientia manet sicut sol. Vox illa prisca de Christianis hîc verissima est: Mane psalterium, meridie convivium, vesperi convitiũ & propudium. Nimirum his gradibus ad cælum nos ascensuros somniamus. Sic stulti sumus, ut cum spiritu cœperimus, carne consummemur. Non sic, ô Christiani, non sic ad alta pervenitur; hoc non est ascendere. Attendite vobis, in disciplina perseverate; est facilis descensus Averni. Qui in via ad æternitatem non continuo ascendit, atque de die in diem proficit, is sane in declive fertur, & de die in diem deficit. In Dei obsequio non progredi, est regredi. Quatuor animalia illa Ezechieli visa, illuc gradiebantur, quo spiritus impetu ferebantur, & non revertebantur. In hoc itinere velle consistere, est velle reverti. Luna crescit, dum ad plenum orbem ditescat, flumina currunt dum in mare se provolvant, ascendit ignis dum ad suam sphæram pertingat. Sic omnino dum vivimus, necessum est crescere, currere, ascendere constanti virtutis cultu. Aristotele monitore, ad virtutem requiritur, firmiter & immobiliter operari. Qui monitis his parent,

Eccl. c. 27. v. 12.

Gal. c. 3. v. 3

Hebr. c. 12. v. 7.

Ezech. c. 1. v. 12.

2 Eth. c. 4.

rent, ibunt de virtute in virtutem.

X. GER. Optime dicis, Polychroni, & verissime dicis. Sed quicquid dicas; Homines sumus, qui ad assueta usque, & usque, & usque relabimur. & quam facile est conquiniscere, cum sic somnus urget? POL. Hoc ipsum nos urgeat ut hunc animi lethargum acrius expellamus, cum ille nos tam nulla vi vincat. Si minus huic hosti pateremus, esset aliqua cessationi nostræ venia, nunc vero cum constet, nihil nobis facilius esse quam à bene cœptis deficere, & male agere, quid est quod adeo in nostram perniciem torpeamus? An genium nostræ voluntatis ignoramus? quæ ubi virtutis consortium declinare incipit, in vitiorum amicitiam mox transit. Putei situlam mihi considera. hæc etsi jam ad supremum os fontis ascenderit, si tamen manum ab ea retinenda subducas, mox impetu deorsum ruit in imam scaturiginem: ita voluntas nostra sibimet permissa, sine duce ruit in vetitum, pæne in dies aut pejor, aut certe ad bonum remissior. Idcirco illi Deo familiares viri quotidianis incrementis se uni constantiæ parabant. Isaacum, Mosen, Davidem aspice seipsis quotidie fortiores. Non est bonus, qui non vult esse melior, & ubi quis

Ps. 83. v. 8.

incipit nolle esse melior, ibi & bonus esse desinit. Quæ quidem retro sunt, inquit Apostolus, obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor. Persequar inimicos meos (iurat David) & comprehendam illos, & non convertar donec deficiant. O male fundatos conatus nostros, quos aut robur aut constantia destituit. Vitia nostra, hostes nostros quandoque cædimus, sed non persequimur cædendo, non comprehendimus; convertimur & deficimus. Pachomius suorum aures assidue obtundebat hoc monito: Frustra ad salutis bravium currimus, nisi sic curramus ut comprehendamus; frustra cum hoste confligimus, nisi certemus ut vincamus. Hoc ipsum nobis assiduissime & quot horis occentemus: Urge negotium, urge, urge: cœpisti mansuetus esse? persevera hanc mansuetudinem. cœpisti castus esse? lasciviam ne repete, retine castimoniam. cœpisti è pigro laboriosus fieri? perpetua laborem. multas vitiorum sordes evomuisti? ne redi ad vomitum. Hoc negotiũ urge, hîc tibi sis similis, hanc telam pertexe & in bene cœptis perdura. Petrum Aldobrandinum purpuratum Romanum senatorem ferunt solitum dicere: Perseverantia est virtutum baculus, quo nisi nitantur omnes, cor-

Philip. c. 3 v. 13. & 14.

Ps. 17. v. 38.

Metaphrast. & alii.

ruunt. Pars certe magna profectus est, quotidie idque serio velle proficere. Bilanx aurifabri tam mobilis est, ut levissima quavis festucula deprimatur: ita nos vel ipsa occasionis umbra, aut asperior iracundiæ ventulus ab honesti rectique via depellit, & jam iterum ad vitæ prioris sordes revertimur, & cum probe circumspexerimus, nos in ipsis principiis vitæ bonæ deprehendemus, quos pridem longius progressos putabamus. Ita demum fama de nobis non bona in cælo inter Angelos spargitur: *Quia hic homo cœpit* ædificare, & non potuit consummare. Exorsus est bene, progressus est aliquamdiu, collapsus est ad extremum. Geminæ illæ boves ad Arcam Domini trahendam junctæ, nec dextra nec læva declinabant per viam Bethsames: & licet vituli matrũ absentiam inclamarent, illæ tamen cœptum iter perseverabant. Jugum Domini ah quoties in nos recipimus, & virtutis via incedimus, sed heu brevi illud excutimus, & ad vitulos nostros redimus. Quid agis, non bos, sed homo? progredere, non desiste; ut cœpisti, sic perge: mugiant licet concupiscentiæ, invitet notum stabulum, tu perge: & quamvis consuetudo reclamet, socii alio trahant, tu vero perge & nec responso dignare avocantes. Paulinum illud assidue cogita:

Luc. c. 14. v. 30.

1. *Reg. c. 6. v. 12.*

2 Thc. c. 3. v. 13. Fratres nolite deficere benefacientes.

Gal. c. 6. v. 9. XI. Ergo, bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. In morte, bonum fuisse, non sufficiet, sed ad mortem bonum permansisse. Luc. c. 12. v. 43. Beatus servus ille, quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem, non, ita fecisse. 2 Reg. c. 11. v. 11. Si prudentia Samsonis, & sapientia Salomonis ad suum finem ematuruissent, nec ille vires amisisset, nec iste regnum scidisset. In Christianis non principium, sed finis attenditur. male cæpit Paulus, bene finiit; bene cœpit Judas & male finiit. Currit incassum qui prius succumbit quam cursum absolvit. Ad desertum cum Hebræis perveniunt multi, in terras illas fertiles vix ullus. Monstrosum opus, cujus principium est ratio, finis libido. Centauros & chimæras enitimur; habent hi partus nostri caput humanum, sed pedes equinos aut leoninos. Initia Saulis fuerunt optima, sed quia in recte cœptis non perstitit, morte pessima finivit. Gen. c. 19. v. 26. Uxor Lothi, vitæ & saluti consuluit urbem egrediendo, vitam & salutem & omnia perdidit, ad urbem respiciendo. Sunt qui icti sapere incipiant, & falacissimas mundi vanitates execrari; at mox cum Lothi conjuge curiosum oculum ad vetitas oble-

ctatiun-

ſtatiunculas reficiunt: vident, ardent, vincuntur, pereunt. O miſeri! brevis eſt labor, præmium erit æternum, momento ſtat pugna, æternitate tota permanet corona.

Narrat ſacra pagina virum Leviten apud ſocerum ſuum diverſatum, laute & humaniter habitum eſſe triduo, quarto demum die Levites, ne hoſpitis ſui liberalitate abuteretur, profectionem adornavit. Cui valedicenti ſocer: *Guſta prius*, inquit, *puſillum panis, & conforta ſtomachum, & ſic proficiſceris. Sederuntque ſimul, ac comederunt & biberunt.* Veſperaſcente die rogat iterum ſocer: *Quæſo te, ut hodie hîc maneas, pariterque lætemur.* Levites, *cœpit* quidem *velle proficiſci*, ſed non profectus eſt. ſic eâ die hoſpitali domo pedem non extulit: manſit, lætatus eſt. Poſtero mane, parabat rurſum Levites iter. quem denuo ſocer blande detentans: *Oro te*, inquit, *ut paululum cibi capias, & aſſumptis viribus dum increſcat dies, poſtea proficiſcêris.* Perſuaſus juvenis blandiſſima hoſpitalitate, jentare cœpit, ſed hoc jentaculum nec ad meridiem finiit. Atque ubi ſolem pomeridianum notavit, ſubito è menſa conſurgens itineris jam certus valedixit. Cui rurſum ſocer: *Conſidera*, inquit, *quod dies ad occaſum declivior ſit, & propinquat ad veſperum: mane*

Jud. c. 19. v. 4. & ſeqq.

Judic. c. 19. v. 4. & ſeqq.

apud me etiam hodie, & duc lætũ diem, & cras proficisceris. Talis omnino est, Gerarde, profectio nostra in patriam, veram illam & beatam, moramur & tricamur dum dies abit. Jam hoc, jam illud vitium suavissime invitans: *Mane apud me*, inquit, *etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficisceris.* Quid nos ad hæc? incipimus *velle proficisci*, non tamen proficiscimur, manemus etiam hodie, & ducimus lætum diem. Altero mane profectionis occasio urget, consurgimus velut jam jam abituri, cum autem tanta humanitate ad jentandum invitamur, non difficillime persuademur; manemus iterum, etiam hodie, & cras (dicimus) proficiscemur. Ita crastino, & perendino, ita quinto & septimo, ita multis diebus aliis manemus. Et licet quandoque pedem domo proferamus & in viam nos demus, mox redimus, & veterem noti hospitii benevolentiam inquirimus. Sic iter nullum absolvimus, etsi plurima ineamus, constanti, seu rectius, pertinaci inconstantia. Hoc illud voluntatis nostræ contagium est. O vacillantes animi! ô homines ventosissimi! Attendite, obsecro, ad extremam patientis Domini vocem: CONSUMMATUM EST. Hæc vox è cruce in Paradisum iter aperuit, Standum, perseverandum,
con-

consummandum est. Patientiæ soror est Perseverantia, illam sibi non conciliat, qui hanc à se procul amandat.

XII. Abrahamum sacrificio intentum, subito agmine volucres advolarant, turbaturæ virum, si ille se turbari fuisset passus, sed enim in sacrificii parte ponebat Abraham, constantiam non perdere, aves abigere, & carnes ab iis intactas servare. Et quanta cogitationum agmina nos invadunt, cum preces fundimus, & Numini supplicamus? Tu vero abige muscas, perge precari, orationis exordio suum epilogum annecte, quod inchoasti perfice. Verum, *in imagine pertransit homo.* Imago hominis quem pictor sedentem aut stare parantem pinxit, nunquam surgit, nunquam stat, etiamsi videatur velle surgere & stare. Millies hanc imaginem intuere, & nunquam surrexisse cernes, sed surgere tantum molientem. Tales pleri quæ omnes pictæ imagines sumus, videmur velle surgere, velle stare, non surgimus, nec stamus. Surgere nos jubet dies Christi Nascentis, molimur surgere, non surgimus: surgere nos jubet dies Christi Resurgentis, nec jam aliud quam antea facimus: surgere nos jubent & alii per annum sacratiores dies, sed nos moris nostri sumus, æque lenta sunt nostra moli-

Ps. 38. v. 7.

molimina ad ſurgendum, nec tum ſurgimus, aut certe mox iterum ſedemus, cadimus, jacemus. ita ſane, *in imagine pertranſit homo:* cadit ut vivus, ſurgit ut pictus.

Pauſanias in Atticis l. 15. c. 7. Philoſtratus, Suidas, Strabo, & alii.

Apud Ægyptias Thebas, Memnonis ſtatuam olim fuiſſe ajunt è nigro lapide ad ortum ſolis converſam. Hæc imberbem adoleſcentem referebat, cujus ambæ manus ſedi ſic innitebantur, ut hominis ſurgere volentis ſimilitudinem exprimerent: videbatur enim ſaxeus ille adoleſcens orienti ſoli velle aſſurgere. Oculorum autem & totius oris conformatio, hominem jamjam locuturum repræſentabat. Et ſunt qui dicant ab hac ſtatua ſonum edi ſolitum, cum illam ſol oriens radiis ſuis attigiſſet. Huic ſimulachro nos prorſus ſimillimi ſumus. In molli vitiorum ſede, dies & annos velut clavis affixi hæremus. Et licet ſurgere velle videamur, & abitum moliri, nunquam tamen ſurgimus, à vitiis nunquam ſerio abimus. Videmur etiam velle loqui, & commiſſas noxas velut non amplius repetendas efficaciſſime deteſtari. Sed heu quam fracte loquimur! inanis ſonitus non ab imo pectore, ſed à ſummis labris evolat. languidas aliquot voculas ab ore fundimus: *Doleo, nollem feciſſe, inconſiderate egi.* Ubi dicta illa robuſtio-

ftiora? Ex animo me pœnitet omnium noxarum, extreme damno quod feci, mallem fluxa hæc omnia perdidiſſe, quam Deum offendiſſe, ſed ſtatuo, cum Pſalte juro, firmiſſime propono, juſtificationes Domini cuſtodire, & has noxas non amplius repetere: mori malo quam talia denuo patrare: totis poſthac viribus in mei mendationem incumbam.

Paucorum hæ voces ſunt, & ſint licet, verbis tamen non reſpondent facta, nec ſermo cum vita concordat: dicimus & non facimus, ſtatuimus & nil perficimus, decernimus & non exequimur. Nimirum ſaxei homines ſumus, in pravas conſuetudines peſſime obſtinati. & hoc ipſo illi lapideo adoleſcenti non abſimiles, quod ad maturam ſanctioris vitæ ſenectutem vix unquam pertingamus, atque ita maneamus lapides.

In veſtis Aaronicæ ora infima inter campanulas aureas, mala punica purpuraſcebant; hæc inter arborum fœtus excellunt, & recte virtutum præmiis conferuntur, ſed illa non ad ſupremum veſtis marginem, non ad umbilicum, ſed imam fimbriam appendebantur: ita præmium virtutis non incipientibus, non progredientibus, nec in medio hæreſcentibus,

Apoc. c. 2. v. 10.

bus, sed finientibus cedit. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Itaque in omni bene beateque agendæ vitæ instituto constare nos nobis ipsis decet, ut semper iidem simus, imo & meliores simus, eademque animi & majori semper alacritate curramus qua cœpimus. Si quo forte vitii diverticulo, justitiæ iter fuerit interruptum rursum ad illud per pœnitentiam revertamur, quoniam autem revertendi facultas interdum morte præciditur, divertere periculosissimum, continuare semper tutissimum. Serviamus illi in sanctitate & justitia coram ipso, *omnibus diebus nostris.* At nos nescio quam morose vitæ nostræ seriem numeremus; longum nobis videtur triginta, quadraginta aut sexaginta annis, integros castosque mores perseverare; pæne tot sæcula quot annos computamus. adeo levi morula nostra omnis elanguescit Constantia. O homines pusilli animi! Noe unum videte, justum, perfectum, cum Deo ambulantem. Hic cum moliendæ arcæ manum admoveret, quingentorum annorum erat Finito sæculari opere illo, sexcentas jam æstates viderat; cum morti concederet, annos vitæ numerabat nongentos quinquaginta. Eo ævi constantissimam innocentiam per-

Luc. c. 1. v. 75.

Gen. c. 6. v. 9.

perduxerat maturus hic cælo senex. Ubi jam anni nostri pauculi, è quibus vel unicum, innocentiæ integrum donare, nimia nobis videtur liberalitas. A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino. Melius est non cœpisse, quam non finivisse. Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Hæc Christianorum vera demum est gloria, cum Christo posse dicere: Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam.

Psal. 129. v. 6.
Aug. de Contin.
Sen. ep. 66.
Joan. c. 19. v. 30.

CAPUT IX.

Examen conscientiæ commendatur Religiosis.

I. VOs ego nunc maxime appello (sed reverenter & submisse) quorum leges quotidianum esse volunt hoc conscientiæ tribunal. Hîc ego oro & obsecro (nihil enim in me imperii) si quid facitis, id recte & integre facite. Animus domi suæ sit, vigilent oculi, perseverent genua, lingua suis partibus ne desit, opus suum faciant & manus, atque in pugillares, chartam, tabellas referant, si quid debitorum contractum, aut si quid rerum aliarum huc spectantium subnotandum est.

Inter profanissima veterum sacra clamabat olim præco: HOC AGE.

Hoc

Hoc ipsum quisque sibi sub noctem severius occlamitet : HOC AGE, conscientiam tuam rimare, & omnes illius angulos excute. Neque unquam deerit quod rimeris & excutias. Si Bernardo credimus, conscientia tam nostra quam aliena, abyssus & nox est inperscrutabilis. Ergo inquire in teipsum, de teipso fer sententiam non connivente oculo, attentisque auribus, HOC AGE. Sed actum te agere scias, nisi jam hoc unum, idque serio agas. Ergo hunc diem tuum recognosce, affectus insolentiores compesce, marcentia in te excita, soluta constringe, contumacia doma, cupiditates tuas jugula : & istis dicentibus, Quousque eadem? responde, Ego debeo dicere, Quousque eadem peccabitis? remedia ante vultis quam vitia desinere. Ego vero eo magis dicam, & quia recusatis, perseverabo.

Bern. serm. 4. de adv ent. dom.

Senec. ep. 89. propius finem.

Hoc ergo agendum est, ut, quod censuram meretur, reprehendi & extirpari, quod laudem, commendari possit, & altius animo inseri. beatus, qui

Auso Eidil. 8.

Judex ipse sui se totum explorat ad unguem,
—— nil ut deliret amussis :
Cogitat, & justo trutinæ se examine pensat.

Ante-

Antequam veniat tibi somnus, inquit Chrysostomus, profer in medium, codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Cum Romano Sapiente hîc quivis optime dixerit: Hoc mihi satis est, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos objurgare. O quoties per diem nosmet amittimus, & vaga licentia errantes velut perditi, aut in Iræ, aut in Impatientiæ, vel etiam in Socordiæ dominium impingimus. Vesperi, quisquis voluerit revocare gradum, poterit, & à tam barbara servitute se vindicare. Inæstimabile bonum est, suum fieri, & in seipsum habere maximam potestatem, nec ulli rei affectu nexum esse, nisi uni Deo, cui, an mens hominis se ita donarit, non otiose ad conscientiæ tribunal disquirendum. Hoc opus, hic labor, ut quod tunc faciendum, non oscitanter, non perfunctorie, non somniculose fiat. quis enim non dixerit stultitiæ proprium esse, illud quod quis cura & studio vix recte faciat, hoc ignave ac segniter facere, & alio corpus impellere, alio animum Quicquid obsequii Deo defertur, id quam potest, studiosissime & accuratissime deferendum est: dignissimus est Deus, in cujus cultum nervi omnes, cum

Hom. 2. in ps. 50. post. med.

Sen. de beata vita c. 17.

animi tum corporis intendantur. Nec in levi negligentia ponendum quicquid hîc paullo negligentius curatur. Divinus Paulus precatur: Orabo, inquit, spiritu, orabo & mente. Nimirum in aliis satis fuerit partem hominis fatigari, hîc totus homo nunquam satis laboraverit. Sedulos ministros vult Deus, & qui quod agunt, toti agant. O Religiosi! an non sæpe hoc conscientiæ negotium remisse agitur, cum tædium, nausea, fastidium se insinuant, cum somnus & torpor obrepunt, cum cursim & obiter conscientia inspicitur? Gratiæ aguntur Deo, sed languide; Lumen à Deo petitur, sed in oculis nictantibus & semisopitis jam nox est; Culparum venia rogatur, sed frigide & mente alibi occupata; emendationis in posterum fit promissio, sed ea nec firma nec valde seria. Ita hæc conscientiæ quæstio & caussa per transennam agitur, & dormitante judice, à quo merito provocatio fiat ad vigilantem; ita rei accusatio, damnatio, castigatio somniculosa celeritate deproperatur, jamque pedes ad lectum festinant. O Simon, dormis? ô servi Numinis, hæc actæ diei clausula est, hoc ineundæ noctis exordium? Aliquando ad unumquemque horum talium, vox veniet non blanda: O Religiose, sic non potuisti, non dicam hora,

1. Cor. 14. v. 15.

hora, sed nec una horulæ parte vigilare mecum? Nunc mors tibi dies & horas computat, tu cogita an non annis præteritis sexcenties & amplius, conscientiæ causam dormiens tractaris? difficile tibi non erat ad rerum novarum narratiunculas attentissimis auribus vigilare; at mecum per horulæ partem rationes componere, fastidii plenum videbatur. O Religiose, rebus tuis consule, ne & illa vox te feriat: quia te non videns placuisti tibi, displicebis & mihi cum judicaberis, & tibi cum ardebis.

Idcirco sui muneris esse quisque credat cum Isaia profiteri: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem, & super custodiam meam stans totis noctibus: Confitebor adversum me injustitiam meam, & Dominus remittet impietatem peccati mei.

Is. c. 21. v. 8.

Ps. 31. v. 5.

Dorothei consilium est, non fibras tantum noxarum amputandas, sed ipsas etiam vitiorum radices & indagandas & extirpandas, quod sane nunquam fiet, nisi quotidiana Vigilantia conscientiæ hoc examen quam exactissime instituat. Ergo, ô Religiosi, HOC AGITE quod agitis. non satis hîc inæqualem superficiem utcunque complanasse; ardentiore conatu opus, altius fodiendum est, & ad

ipsas errorem origines penetrandum. Vigiliis hæc res agenda & solertissima cura, nec parcendum operæ: Nemini unquam sua probitas parvo stetit. Sane dormiendo vitia non dediscimus. Summum vitæ gaudium bona conscientia; summum vitæ supplicium mala conscientia; maximum vel in gaudiis tormentum, conscientiæ laniatus; maximum vel in dolore levamentum, pax & tranquillitas conscientiæ. Hanc quisque tanto curat impensius, quanto sincerius amat.

II. *Idem Beatissimæ Virginis Sodalibus commendatur.*

LEges etiam vestræ, ô Sodales integerrimi, hanc vobis lineam ducunt, ad quam omne opus diurnum exigatis. At si bene calculum pono, triplex fere inter vos est factio. Sunt qui dicant: Conscientiam sub quemlibet vesperem examinare, non vacat. Alii paullo protervius: Non lubet, etsi vacaret. Demum vero nomine sodales: Et lubet, inquiunt, & ut vacet, nos curabimus. Sed nescio an primi illi, his alteris censendi meliores. Inter illos & istos exiguum est discrimen, nisi quod illi excusationis mantelum prætendant culpæ, non vacat, ajunt; isti socor-

ſocordiam aperte profeſſi, diſſimulare nolint vitium, non lubet, inquiunt. Itane vobis, ô boni, non vacat? Nimirum ad alia omnia vacamus, præterquam ad ſalutis negotium. ſuas horas ſtudiis, ſuas luſibus, & ſomno ſuas idque liberaliſſime partimur: ſuas ſibi horas menſa habet; una conſcientia nec horæ quadrantem ſibi ulla ratione impetrat. Ad quaſcunque nugas abundamus tempore, cum vero à maculis eluenda conſcientia, *non vacat*. Sic tempus avariſſima tenacitate virtutis ſtudio negamus, quod turpiſſima prodigentia, in ſomnum, in ludos, in confabulationes effundimus. Cum ſalutis res agitur, *non vacat*; cum ſordes animi detergendæ, *non vacat*; cum actiones præteritæ diei magno emolumento remetiendæ, *non vacat*; cum horæ quadrans ſaluberrime ſuiipſius notitiæ dandus, tam anguſtum nobis tempus, ut nec tum vacet. ſic ad virtutem contendimus, inter vitia diſtricti. pudet dicere, honeſta non colimus, niſi quantum vacat. At quantum præmium nos expectat, ſi occupationes noſtras, & mala hæc tenaciſſima abrumpamus? *Has ergo habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore. Non enim vocavit nos*

2. Cor. c. 7. v. 1.

 Deus

1.*Th.c.* 4 *v.* 3. & 4. *Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.*

At sunt, quibus sua placet segnities, etiam sine pallio. nil excusationis opponunt; hoc labore supersedere se posse autumant, modo dicant, *non lubet*. Quod tantundem est dicere, ac, nolo facere quod officii mei est, sodalium legibus parere non volo, conscientiæ tranquillitatem tanti non facio, ut eam his impendiis emam. Ah! miseri, quousque tandem vestrum illud ignavissimum, *non lubet*? Filii hominum usquequo gravi corde! (*Ps.* 4. *v.* 3.) Conscientiæ puritas tanti est, ut operæ pretium sit omnino, eam vel maximis laboribus, vel quantavis molestia redimere. Suppliciorum extremum est, in vitio sibi facere delicias, & mentem cauterio resectam gerere. Beatus Gregorius: (*Greg. hom.* 4. *in Ezech.*) Quisquis, inquit, vitæ suæ custodiam negligit discutere, quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit aut nescit, sibimetipsi præsens non est, quia semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter sibi in præsenti est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit. Nam sunt multa peccata quæ committimus, sed idcirco gravia nobis non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausis oculis,

oculis, in noſtra nobis deceptione blandimur.

E veteri memoria in vos teſtes non producam: videte obſecro vel tantum ſodales veſtros alios, quibus hoc unice curæ & cordi eſt, conſcientiam quotidie in ſincerum nitorem repurgare: nullum illi diem finiunt, cui hanc clauſulam non apponant: nullam illi noctem inchoant cui hanc præparationem non præmittant; nunquam illi prius in lectum quam in ſeipſos deſcendunt: errores ſuos quotidie objurgant, quotidie aliquid ex vitiis ſuis demere conantur. De his optime, quem modo dixi Gregorius: Electorum eſt, inquit, actus ſuos quotidie ab ipſo; cogitationis fonte diſcutere, & omne quod turbidum profluit, ab intimis exiccare. Metuunt in his quæ ſe egiſſe meminerunt, & puniunt flendo, quod perpetraſſe ſe intelligunt: timent ſubtilia divina judicia etiam de his quæ in ſemetipſis intelligere fortaſſe non poſſunt. Vident enim videri divinitus, quod ipſi in ſe per humanitatem non vident. Atque in hoc ſecreto interioris judicii, ipſa mentis ſuæ executione conſtricti pœnitendo feriunt quod ſuperbiendo commiſerunt. Ibi namque adverſum ſe, quicquid ſe impugnat, enumerant, ibi ante oculos ſuos omne quod defleant

Greg. l. 25. mor. c. 6.

coacervant: ibi quicquid per iram districti judicis decerni possit, intueantur: ibi tot patiuntur supplicia quot pati timent, nec deest in hoc judicio mente concepto, omne ministerium quod punire reos suos plenius debeat.

Mercatores sunt qui maria terrasque assiduis itineribus circulantur; nunc Romæ, nunc Mediolani degunt, jam Parisios, jam & Constantinopolim appellunt, domi suæ vix unquam sunt. Pace vestra dixerim, tales & vos estis, vaga curiositate omnium domorum incolæ, una conscientiæ domo pertinaciter devitata, ita vix unquam domi & apud vos ipsos estis. O Sodales, nusquam est qui ubique est, foris argus, domi talpa. Quam autem hoc congruum rationi, ut qui per diem tot aliis, vesperi secum ipse, & cum sua conscientia loquatur. Ingredere & includere in medio domus tuæ; monet Ezechiel. Tuta domus, arcanum conscientiæ: miser est, & nec Deo, nec sibi vivit, qui hac domo habitare nescit, qui cum conscientia conveniendæ est, inertissimum illud objicit, *non lubet.* Sibi dictum putet unusquisque sodalium, quod Hugo Victorinus in hæc verba submonet: Redi ad cor tuum, & subtiliter discute teipsum: considera unde venis, quo tendis, quomodo vivis, quid

Ezech. c. 3. v. 24.

Hugo lib. 3. de anima.

quid agis, quid amittis, quantum quotidie proficis vel deficis, quibus cogitationibus magis incurſaris, quibus affectibus tangeris, quibus tentationum machinis à maligno ſpiritu acrius impugnaris: & cum totum interioris & exterioris hominis ſtatum plenę cognoveris, non ſolum qualis ſis, verum etiam qualis eſſe debeas, de cognitione tui poteris ſublevari ad contemplationem Dei. Conſcientiæ rationes quiſquis bene vult ſubducere, quotidie ſubducat: hoc ipſo male curatur conſcientia quia rarius. Ah, quam male eſt extra legem viventibus, quicquid meruerunt, ſemper expectant. Nam conſcientia accuſat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo certius punit, quo interius ſævit. Præclariſſime Bernardus: Conſcientia mala, inquit, contriſtat animam, eamque Deo exhibet immundam, angeliſque & hominibus fœdam & ſibi ipſi turbatam & inquietam. Nulla enim pæna major eſt mala conſcientia. Omnium ſiquidem delictorum noſtrorum ipſa eſt teſtis, ipſa judex, ipſa tortor, ipſa carcer. Ipſa accuſat, ipſa judicat, ipſa punit, ipſa damnat. At vero conſcientia bona, templum eſt Salomonis, ut idem Bernardus loquitur, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium,

Arb. ſatyr.

Greg. l. 25. mor. c. 6.

Bern. l. de conſc. proxime finem.

torium, gaudium Angelorum, Aula Dei, habitaculum Spiritus sancti, liber signatus & clausus, & in die judicii aperiendus. Nihil est jucundius, nihil tutius, nihil ditius bona conscientia: premat corpus, trahat Mundus, terreat diabolus, illa erit secura usque in finem.

III. *Idem aliis quibuscunque commendatur.*

NEmo hîc præmoliatur, se lege non teneri. Piacularis confessionis lex neminem habet eximium. Atqui vero huic rite instituendæ, necessarium prorsus est, conscientiam excutere & in notitiam deducere delictorum. Istud sane quo rarius, hoc & pejus fiet atque remissius; ipsa exercitatione in hanc industriam roboramur. Qui in re familiari neglectum omnem cavere vult, expensarum rationes quotidie inspicit; ubi moræ & dilationes crescunt, rem familiarem decrescere necesse est. Idem prorsus hâc, seipsum nosse non discit, qui seipsum raro inspicit. Horologii æquabilis ordo directricem manum quotidie postulat: conscientiæ sanitas quotidianis vult subsidiis fulciri. Epictetus pulchre submonens: Quemadmodum, inquit, in ambulando caves ne clavum

vum calces, pedemve distorqueas, sic in degenda vita cave, ne gubernatricem actionum, mentem tuam lædas. Quod si in re unaquaque observabimus, omnia cautius aggrediemur. At si spinam aut clavum pede indueris, an non ea mox hora, eo certe die extrahes, ne pars læsa in malignum ulcus suppuret? ita pedi consulis. Et conscientiam si læseris (septies enim in die cadet justus) non eodem mox die medicinam facies? mucronem subtilissimum pedi eximis, & lethale vulnus tolerabis in conscientia? Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis, ut ambuletis digne, Deo per omnia placentes. In quæ verba insigniter Augustinus: Dicitis, inquit, quid est ambulare? Breviter dico, *proficere*, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite, fratres mei, discutite vos sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis intus tecum, cui erubescas & jactes te. Est tibi, sed cui placet humilitas, ipse te probet. Proba & teipsum tu ipse. Semper tibi displiceas quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris, *sufficit*, & peristi. Semper adde, semper ambula, semper profice. Noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet, qui

Prov. c. 24. v. 16.

Ephes. c. 5. v. 15.

Coloss. c. 1. v. 10.

Aug. serm. 15 de verb. Apost.

non

non proficit: retro redit, qui ad ea r
volvitur unde jam abscesserat; devi
qui apostatat. Melius it claudus i
via, quam cursor præter viam.

Ruth. c. 1. v. 17. Laudata illa Moabitis Ruth, ut sa
cræ paginæ testantur, *collegit in ag*
usque ad vesperam, & quæ collegera
virga cædens & excutiens, inven
hordei tres modios. Constantiæ mon
pertinax hic labor, & exigendæ
animo rationis sub serem vesperen
Quisquis es, hoc tibimet tuto persu
de, non usquequaque omnia ex amu
& ad unguem te facturum, quin à
facta limam admittant, imo exigan
quantumcunque industrius & sole
sis, tamen tam puri seminis acervu
non colliges, quin collectum dilige
ter excutere oporteat, quando mult
facimus, quæ velut cassa nux omnin
cleo carent, & præter solam virtut
speciem nil habent in se pretiosi

Bern. c. 21. de int. dom. Quam multi quærunt scientiam, &
pauci conscientiam! Verendum sane,
ne olim cum reddenda erit ratio, eve-
niat nobis quod infelicibus illis E-
phrataeis, Jordanem transire molien-
tibus. Hi namque à Galaaditis inter-
cepti & interrogati an Ephrataei es-
sent, illis negantibus, imperatum
porro, vernaculi idiomatis notam
ederent, pronunciarentque vocem
Scibboleth, hoc est, spica granis plena.
Hic miseris inassueta lingua non pa-
tebat,

rebet, neque illi aliud enunciare poterant quam, *Sibboleth*, hoc est, culmus grano vacuus. è vocali hoc signo, hostes esse noscebantur. ideoque *statim apprehensi jugulabantur in ipso Jordanis transitu.* Et nos in itu perpetuo atque transitu sumus, è nostro in orbem prorsus alium & novum: neque fas transire ulli, quem non excipiat severum examen, in quo sola virtus non rejicitur. Animus à virtute vacuus, velut sterilissimus culmus ad incendia æterna dejicitur. At vero quemadmodum spicæ licet prægnantes granis, ob paleæ tamen sterilem societatem flagellis excutiuntur, ita vix ulli actus humani tam puti puri ab omni defectu & sorde, quin & in his pretiosum à vili, sincerum ab impuro sit secernendum. Ergo teipsum, tuasque actiones, mi Christiane cæde & excute; rejice paleam, remove omnia quæ maculant. Et sane par esset, ut, quod Ruth fecit, trium modiorum mensuram quotidie comportares. Hos sacri interpretes ajunt esse cogitationis puritatem, locutionis veritatem, optimæ operationis sinceritatem, ut diem totum sibi rapiant & sanctæ cogitationes, & colloquia utilia, & honestissimæ actiones unius Numinis honori editæ. Et hoc ipsum nocturnæ discussionis pars erit

Iudic. c. 12. v. 6.

videre,

videre, num tres modios istos repleveris.

Cass. coll. l. 1. c. 13. Omnes igitur cordis nostri recessus (inquit Cassianus) jugiter perscrutandi sunt, & ascendentium in eos vestigia indagatione sagacissima retractanda. *Chrys. hom. 11. in Gen. ante med.* Aureus ille orator ad ad idem gravissime suos hortatus: Et ne, inquit, ita simpliciter jejuniorum hebdomadæ prætereant, scrutemur suam quisque conscientiam, & rationem examinemus, & consideremus quidnam in hac hebdomada probe actum sit, quid in alia, & quale augmentum fecerimus ad sequentem, quas in nobis affectiones correxerimus. quod si vitam nostram non instituerimus, magnam animæ nostræ curam habentes, nihil nobis usui erit jejunium vel inedia quam toleramus, præsertim si comperti fuerimus inferiores his, qui tantum studium colligendis opibus impendunt. *Gal. c. 6. v. 4. & 6.* Opus suum probet unusquisque. unusquisque enim onus suum portabit. Suum opus, inquit Anselmus, non alterius examinet, ut Pharisæus publicani. Neque tantum peccata, sed & actiones alias, quantumvis bonæ videantur, examinari vult Paulus. *Gen. c. 1. v. 4.* Deus quàm primum lucem creavit, inspicere illam & experiri voluit: *Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Quid luci cum hujusmodi

modi experimentis? an non de bonitate illius constabat, maxime cum à Deo esset creata? Constabat omnino, sed ostendit hîc bonus Deus, qua ratione nostra nobis opera tentanda sint & experienda, quantumcunque bona illa & lucida videantur. Sunt quæ nitorem, non tamen naturam auri habeant.

Christus discipulos suos super [illegible] ma sua examinans: Quem, inquit, me dicunt esse turbæ? Idem & nostrûm quivis de se interroget: Et quem me ajunt esse cives mei? Quem? expecta sis, mi homo, respondebo. Ajunt te esse hominem potulentum & madidum, vini amantissimum, & in dies pene singulos ebrium: & fossan tu solus hoc ignoras? Aut dicunt te Veneris esse mancipium, sed omnem petulantiam & libidinem projectum, ore, oculis, manu inverecundum: & forsitan tu solus hæc nescis? Aut, non negant te cetera probum, sed deparcum, sordidum, avarum Euclionem, qui multæ pecuniæ longe sit appetentior, quam puræ conscientiæ, avidior numi, quam cæli: & fortassis te solum hæc latent? Aut, constanter asserunt te hominem esse turgentis supercilii, ore asperum, gestu inflatum, ceremoniarum & pompæ cupidissimum, ostentatione & arrogantia plenum: & forte tibi uni hæc igno-

Luc. c. 9. 18.

ignota sunt? Aut, non equidem dissimulant te pacis & concordiæ inimicum, omnis injuriæ impatientem, ad arma & iram præcipitem ruere, difficillime placari: & tu forsan te talem ad hoc temporis non credebas?

Aut, plerique affirmant te dandis consiliis illustrem, politicum, comem; cetera te hominem tui sensus & cerebri esse, pertinacem & æneæ cervicis, nec religionis adeo tenacem: & fieri potest ut tibi soli hæc nunquam innotuerint. Aut, vox fere omnium est, te quietis tam amantem, ut nihil tibi dulcius sit quam feriari & otio diffluere: & tu forte hoc virtutis in te non notaras? Aut, fatentur plurimi, te precum quidem studiosum, sed patremfamilias incuriose agere, & pecuniam utraque manu insigniter dilapidare: & forte an tibi hæc à nemine objecta? Aut, nemo est qui non accuset lividos dentes tuos & oris mordacissimum acetum, quo omnium famam perfundi dicunt: & tu fors edentulum te credebas & mansuetæ linguæ hominem?

Quid ergo contra sermones hos obducis? omnesne falsi? Sæpe fit, mihi crede, ut hominem sibimet ignotissimum, intus alii & in cute norint. Tu ergo tuam conscientiam quot diebus interroga, non mentietur;

tur: si illa te reum pronuntiarit, errores ne defende, sed emenda & corrige: si insontem te absolverit, rumores populi generosa patientia contemne. Conscia mens recti, famæ mendacia ridet.

Augustinus olim intrepide de seipso: Senti de Augustino, ait, quicquid lubet, sola me in oculis Dei, conscientia non accuset. Idem, quicunque alius serenæ conscientiæ homo liberrime dicat; Loquantur de me alii quod volunt, modo me ad Dei tribunal defendat conscientia. At quomodo defendet eum à quo neglecta, oppressa, vix unquam loqui permissa? Hic forte dicas, quanti sunt, qui vix semel in anno, conscientiæ suæ potestatem faciunt loquendi: & nos quotidianas illius accusationes toleremus? Et quid oro, Christiani, malæ caussæ argumentis pejoribus patrocinamur? Non est bonitas pessimis esse meliorem, aut effrenatissimis moderatiorem; non inde conscientia nostra erectior, quod ab aliis ea calcetur, neque nos culpæ eximit tantus aliorum neglectus. Jobus consiliis sanioribus usus: Veruntamen, inquit, vias meas in conspectu ejus arguam, & ipse erit salvator meus & annexa caussa: Verebar, inquit, omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Ut tuum, ô mi Deus judi-

Epist. ad Secundinum Manich.

Job. c. 13. v. 15. & c. 9. v. 28.

 cium

cium præverterem, diebus omnibus meipsum judicavi, & velut à deprehenso reo pœnas repetii.

Pulcherrime & ex natura rei de hoc differens Chrysostomus: Est tibi tribunal, inquit, multum habens emolumentum, & nullam referens accusationem. Constitue super conscientia judicantem rationem, & in medium omnia tibi patrata propone, animæ tuæ peccata scrutare, & pœnas exige diligenter, & dic; Quamobrem hoc, & hoc ausa es? Et si hæc quidem fugiat, aliena discutiat, dic ad eam: Non de his te judico, non pro his venisti te purgatura. Quid enim si ille malus? quare tu hoc, & hoc admisisti? responde, noli accusare, tua consideres, non aliena. & eam in hanc anxietatem agas continue. Postea, si nihil quod dicat, habeat, sed refugiat: dilania flagellans eam quasi quandam ancillam insolentem, & fornicantem: & quotidie judicium hujusmodi constitue (*quotidie, nota Gerarde, quotidie*) & ignis flumen designa, venenife-rum vermem, tormenta reliqua: nec eam amplius sinas diabolo copulari, nec impudenter loquentem toleres: Ille, venit ad me, ipse mihi tendit insidias, ipse me tentat, sed dic ei: Nisi tu velis, illa omnia superflua. Quod si rursum dicat: Corpori connexa

tam,

sum, carnem induta, mundum habito, in terra commoror, dic ad ipsam: Hæc omnia sunt excusationes & prætextus. Nam & ille carnem erat indutus, & ille mundum habitans, & in terra conversans, probabilis fuit: quin & tu ipsa, cum bene te gesseris, carne circumdata id facis. Quod si doleat hæc audiens, ne tollas manum: non enim morietur, si percusseris, sed eam ex morte erues. At si rursum dixerit, quod ille exacerbavit, ei responde: sed tibi licebat non exacerbari. Certe frequenter iram compressisti. Si dixerit, quod illius species me sublevavit, dicas ei, sed tu poteras continere, propone victos, propone primam mulierem quæ dixit: Serpens decepit me, nec à crimine liberatam. Cum autem hæc examinaveris, adsit nemo, nemo tumultuetur: sed sicut judices sub velis judicant sedentes: sic & tu pro velis, quietis tempus & locum inquire. Et parvorum magnas exige pœnas, ne magnis unquam approximes. Si per singulos hoc feceris dies (observa iterum Gerarde, singulos dies) cum fiducia stabis ante tremendum illud tribunal.

Ita verbum è verbo expressit Chrysostomus, qui una gravissime questus: Sed nos, inquit, non ita facimus, sed omne contrarium. nam simul

Chrys. ibid.

atque reclinati sumus, omnia versamus sæcularia, & hi quidem immundas inferunt cogitationes, hi vero fœnora & commercia, & corruptibiles curas. Ita somnum pessime auspicamur, inter vanas, avaras, invidas, inter impuras & sordidas cogitationes. ita nec dormimus quidem sine vitio, cum tam vitiose obdormiscimus.

Matt. c. 24. v. 42. Luc. c. 12. v. 40.

Hoc est quod Christus toties repetitis clamoribus inculcat: Vigilate & orate, quia nescitis diem neque horam, qua dominus vester venturus sit. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Pestilentissimæ incogitantiæ, & inexplicabilis audaciæ est, conscientiam ægram, & lethalis culpæ, vel unicæ ream, ad lectum deducere, ac plumis se sepelire, nec prius Numinis offensas deprecari, & cum Deo in gratiam redire. O mortalium miserrime, periisti, & æternum periisti, si nox hæc tibi sit ultima. Et cujus promissis securus, post hanc plures tibi noctes polliceris? Diebus pæne singulis immatura efferuntur funera; morte subita hinc illinc plurimi rapiuntur ad tribunal, & tu nihilominus offenso & irato tibi Deo, lectum temerarius irruis? Ah, infelix, quam non ludendum est cum *Æternitate!* levi obstaculo aut concessu, momen-

to

to unico spiritus intercipitur, & omne tuum vivere consumptum est: cras cadaver tuum in sandapila, animus erit in gehenna, si non prius peccatum excludas, quam somnum admittas. His sese periculis subducit, qui sopori se permissurus, ante serio evigilat, & quicquid per diem noxarum nævorumque contraxit, dolore abstergit & emendationis proposito.

Hic talis licet ea nocte vitam finiat, vita tamen beatiore non excidet. Ergo vigilate, qui nescitis neque diem neque horam: Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Sermonem, Gerarde, una cum die finiamus. Lux hæc abiit, sed non sine linea, quod tibi mihique gratulor. Longus fui, fateor, sed prædixi hoc futurum, & ideo longam à te patientiam postulavi. Ego quidem oppido fessus sum dicendo, sed non dubitem, quin tu etiam audiendo. Vtrique fatigationem somnus eximet, sed somnus quem præcesserit Examen conscientiæ, ut non doceamus tantum facere, sed & faciamus.

Imaginis sequentis brevis explicatio.

Sollicita mater loquente digito diversos beatorum ordines monstrat, instruitque puerulum, qua ratione non tantum nosse Cælites, sed & colere ac venerari debeat. Ab altera parte homo ærumnis pressus, quem Concupiscentia carnis (Veneris puer in pavone equitans) quem & simia cum speculo, seu, Concupiscentia oculorum; sed & serpentes, afflictiones scilicet aliæ fatigant: hic supplicem libellum porrigit Angelo, rogatque Cælitum apud Numen patrocinium, non ignarus ab Angelis ac ceteris Cælitibus adeuntium desideria excipi: cum Angelus luculente dixerit Tobiæ: Ego obtuli orationem tuam Domino.

Tob. c. 12. v. 12.

Quæ autem est ista justitia, inquit Chrysostomus, Sanctos colere, & sanctitatem contemnere? Primus pietatis gradus est, sanctitatem diligere, postea Sanctos. Sine caußa ergo justos honorat, qui justitiam non amat.

ILLVC SVSPICE

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

Ingressus ad sermonem

DE

CULTU CÆLITUM.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIUS.

DIem primum ad conſcientiæ tribunal exegimus: hunc alterum Divis Cælitibus dicabimus. Ante omnia velim audire ex te, & quæſo ignoſce quæſtioni, Gerarde: Chriſtianus es? GER. Sum. POL. Catholicus? GER. Sum. POL. Ergo jam peroravimus magnam partem. Nemo Catholici ſanguinis fuit unquam, qui Cælites negaret eſſe venerandos. An nos damnabimus, quicquid omnia retro annorum ſæcula probarunt? Laus Sanctorum, Laus Dei, qui omnis ſanctitatis fons eſt & origo. Quicquid honorandum aut commendandum in Divis eſt, DEI donum eſt. quicquid igitur honoris aut cultus Cælitibus impenditur, id omne in omnium auctorem Deum meritiſſima penſione refunditur. Laudatio ſervi, honor eſt domini.

mini. Quod beatus Hieronymus diserte affirmans: Honoramus, inquit, reliquias martyrum, ut eum cujus sunt martyres, adoremus: honoramus servos, ut honor servorum redundet in Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. In eandem sententiam beatus Gregorius Nazianzenus concedit, & : Athanasium, inquit, laudans, virtutem laudabo, quoniam omnes virtutes complexu suo tenet. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus ad homines promanat, cujusque beneficio nobis contingit, ut ad eum per cognatam illuminationem evehamur, vel potius revehamur.

Hier. ep. 53. ad Ripar.

Greg. de Laud. S. Athan. Alex. Arch.

I. Salomon humanæ sapientiæ miraculum, in eum errorem à feminis fascinatus est, ut pro uno, plurimos deos venerari cœperit. Roma caput Orbis, & veræ religionis nunc Antistita, olim eo prolapsa est abominandæ pietatis, ut diversorum deorum ipsa triginta millia percensuerit nominatim & coluerit Proh quæ ista & quam vilis deorum annona! alii longius etiam progressi infinitos pæne deos posuere; alii nullos: providentes alii, aliqui otiosos. Nos, quotquot Christiani sanguinis censemur, Deum unum agnoscimus, Divorum longe ultra triginta millia veneramur. Sed aliud est Deus, aliud Divus, qui quic-

quid honoris habet & ornamenti, habet à Deo.

Prisco ævo diversi generis amici numerabantur. Erant, quos *Primæ admissionis* amicos dixere: Alii secundæ, tertiæ alii vocabantur, scilicet ex ordine quo admittebantur. Tiberius Imperator, ipse amicos solitus describere in tres classes; & ab hoc more admissiones dictæ. Si hæc infima divinis fas conferre, Deus etiam amicos numerat, fere triplici classe distinctos. Amicos tertiæ admissionis dixeris, qui in gratia sunt apud Deum, sed etiamnum inter mortales degunt. Istos vero secundæ admissionis nuncuparis, qui vita functi & cælo destinati, sed nec dum cælo admissi. At illos velut primæ admissionis familiares jure veneramur, quos Deus cælo jam recepit, beatissimis sedibus locavit, & vere *admisit* in conspectum. Et hos sciamus auxiliari nobis & nosse, & velle, & posse. Preces nostras audiunt, miserias & ærumnas nostras vident, idque in eo qui videt auditque omnia. Deus illis voluntarium speculum, & theatrum longe quam amplissimum est, in quo eis universa, prout sunt, repræsentantur. Hæc illi assidue contuendo, incredibili prorsus voluptate perfunduntur. Beati utiq; immortali lumine circumfusi, & plura & clarius cernunt in Deo, quam

quam ullus olim prophetarum Atqui prophetæ ea viderunt quæ esse desierant, & præviderũt quæ nondũ erant.

II. Cur ergo Cælites, qui omnigena felicitate circumfluunt, ea nesciant quæ ad ipsos spectant, quæque ab ipsis sciri cupiunt ii, qui opem illorum implorant? Helias clarissimus Hebræorum vates jam in sublime curru igneo fuerat evectus & tamen quid Joramo Regi eventurum esset cognovit, & ad eum super futuro statu litteras scripsit. Divinus Paulus à Corinthiis corpore aberat, iisdem tamen præsens animo; & iste nunc cælestis gloriæ jubar indutus, rerum inscientia laboret? An non primus à Christo Pontifex Petrus Christianis promittit, non modo se dum viveret, sed & mortuum unius cujusque illorum memorem fore? Dabo autem operam, inquit, & frequenter habere VOS POST OBITUM MEUM, ut horum memoriam faciatis. Istud promissi probe cepit Chrysostomus, eaque de caussa, die Principibus Apostolis Petro & Paulo natali, suis Petrum verbis compellat, monetque fidei & pollicitationis, ut qui suis discipulis promisisset, eorum se haud immemorem, post discessum è vita futurum. Ergo norunt Beati quinam opem illorum implorent; ergo nil obstat quà notitiam hanc,

2. Paral. c. 21. v. 12.

2. Pet. c. 1. v. 15.

quo

quo minus auxiliari nobis possint. At jam cælo injuriam fecerit, qui beatissimam illius familiam non quidem neget id nosse, sed nolle affirmet: *Caritas nunquam excidit.* Caritas apud illos nunc auctior, inviolabili cursu æternitatis manet intemerata. Et nos pronissimam eorum in mortales voluntatem in dubium vocemus? Vere & venuste Cyprianus: Magnus, ait, illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum; frequens nos & copiosa illic turba desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Quis autem cum ratione ambigat de amplissima eorum potestate gratiaque apud Deum, à quo, ut canit vates Regius, *Constituti sunt principes super omnem terram.* Ita iis ipsis olim per Joannem arcanissimorum conscium promisit: Qui vicerit & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas. Ergo juvare nos norunt, & volunt, & possunt.

1. Cor. c. 13. v. 8.

Cypr. l. de mortalit.

Ps. 44. v. 17.

Apoc. c. 2. v. 26.

CA-

CAPUT II.

Cultus, Cælitum contra opiniones asseritur.

GERARDUS.

OBsecro, Polychroni, bona tua venia, liceat mihi, sicut heri pigrum, sic hodie hæreticum agere, & quæ strictim in fundamentum à te prolata, tricorni ariete concutere.

Placidissimam quietem Divorum turbari necesse est, si ad hominum vota vocesque animum debeant attendere, cum alioqui immensissimæ voluptatis suavitudine sic absorbeantur, ut alio mentem nequeant avocare. Hoc primum : en & alterum cornu. In Christum Servatorem ea ratione injurii erimus, si aliis insuper advocationem nostram committamus. En & tertium. Nullum est in divinis oraculis edictum quod ab eis opem & tutelam jubeat exposcere.

I. POLYCHR. Gossipio, non ferro præfixus est hic tuus aries. Et ô fatuam religionem! beatarum mentium, quæ Deo felicissime potiuntur, vim & efficientiam eo modulo metiri velle, quo nostros animos corporum custodia & concretione impeditos. Quid

Quid in mortalitatis mala superos adoptamus? hac quidem ratione Angelis, vix liberum ullum tempus aut solutum foret, si humanæ calamitates illorum continuæ felicitati obstarent. Sic & alii Cælites æternis deliciis immersi, vix mutuos in se aspectus flectere auderent, si hac reciprocati amoris benevolentia, à divinis amplexibus abstraherentur. Somnia sunt hæc, quæ nostros mores affingunt cælo, & quod terra patitur, id fieri putant inter sidera. Alii mores supra nos sunt, & vitæ ratio nostræ longe dissimillima. Beatissimæ cum Angelorum tum hominum mentes, in eo quem nunquam videre desinunt, dilucide vident, quæ ad illos pertinent omnia, tanquam lineas in suum centrum coëuntes, cum inferior hic mundus perfecte contineatur & distincte repræsentetur in archetypo illo infinitæ capacitatis mundo. Gregorius de Angelis: Interius, inquit, exteriusque sciendo diffusi sunt, quia ipsum scientiæ fontem contemplantur. quid enim de his quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Et de Beatis aliis: Quia, inquit, in æterna hereditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?

Lib. 1. moral. c. 2.

II. Sed tui arietis cornu alterum

retundo. Palam & liberrime fatemur cum Doctore Orbis : Unus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus. Hic humanæ gentis Advocatus, Mirabilis, Unus, Absolutus est, qui suo in nomine & auctoritate loquatur. Sed negare inferiores, alios velut sequestres & proxenetas, quos eo produxerit suprema Christi auctoritas, divinis paginis plane non repugnat. An non Moses sua voce divulgans : Ego, inquit, sequester & medius fui inter Dominum & vos, in tempore illo. Propter hanc eandem rationem Basilius in Nicæno Concilio secundo laudatus, Apostolos & Martyres vocat Mediatores, eorumque opem implorandam docet his verbis : Qui aliqua premitur angustia ad hos confugiat; qui rursus lætatur, hos oret; hic ut à malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Eleganter Gregorius Nyssenus Theodorum clarissimum martyrem obsecrat, ut immanitatem Scythicam armatosque cuneos Orienti jam imminentes suis precibus avertat : Ut miles, inquit, pugna pro nobis, ut martyr pro conservis utere libertate loquendi &c. Admone Petrum, excita Paulum, Joannem item theologum ac discipulum dilectum, ut pro Ecclesiis quas constituerunt, sint solliciti. Chrysostomus, Regum &

1. Tim. c. 2. v. 5.

Deut. c. 5. v. 5.

Basil. orat. 20. in 40. Martyres.

Greg. Nyss. or. in Theod. mart.

Chryſ. hom. 26. in ep. ad Cor.

& Principum, Conſtantini Magni præcipue pietatem in Divos dilaudans: Et ille, inquit, qui purpuram geſtat, ad ſepulchra illa ſe confert, ut ea exoſculetur, abjectoque faſtu ſtat ſupplex, Sanctoſque obſecrat, ut ipſi apud Deum præſidio ſint. Sed mens mihi non eſt priſcorum Patrum, qui luculente idem teſtantur, ſyllabum hîc texere. Quod ſi cenſura ſit ingeniorum, iis ego facile crediderim, quibus perſuaſum eſt, neminem ullum Origenis aut Auguſtini ingenio par unquam habuiſſe. Igitur quid Origenes, quid Auguſtinus hac in re ſenſerint, narratione brevi, ſed fideliſſima pandam. Origenes: Incipiam, inquit, me genibus proſternere & deprecari univerſos Sanctos &c. O Sancti Dei, vos lacrimis & fletus pleno dolore deprecor, ut procidatis miſericordiis ejus pro miſero &c. Heu mihi, Pater Abraham, deprecare pro me. O beate Job vivens in perpetuum apud Deum, & victor permanens in conſpectu regis Domini, ora pro nobis. Auguſtinus multo clariſſime hanc in Divorum poſcenda ope religionem firmat, & Jobi verba ſic interpretatur: Miſeremini mei, ſaltem vos amici mei. Angelos videtur poſtulare, ut pro eo deprecentur, aut certe ſanctos ut

In lament. ad finem Periarchon.

Lib. 2. in Job.

Aug. tom. 4. Ann. in c. 19. Job. v. 21.

pro

pro pœnitente orent. Et Augustinus ipse Divi Cypriani auxilium implorans: Adjuvet itaque nos, inquit, orationibus suis in ista carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona ejus imitemur. In opere illo nobilissimo de Civitate Dei, hanc formulam consuetæ precationis (ô Sancte, memor esto mei) ore omnium Christianorum usurpari affirmat his verbis:

Lib. 6. contra Donat. c. 1.

Tom. 5. l. 21. de civ. Dei, c. 27. proxime finem.

Quique sui memores alios fecere merendo.

Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum se cuique Sanctorum humilis quisque commendat & dicit, Memor esto mei, atque ut id esse possit, promerendo efficit. & : Cum itaque recolit animus ubi sepultum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Ideo idem Augustinus, ad subsidium à constantissimo martyre Stephano petendum hortatur, facilius enim orationes illius pro orantibus quam pro lapidantibus admittendas. Et: Injuria est, inquit, orare pro martyre, cujus nos debemus orationibus commendari. Nam, Sanctorum martyrum orationibus propitiatur Deus

Tom. 4. lib. de cura pro mortuis gerenda c. 4.

Serm. 1. de S. Stephano.

Serm. 17. de verb. Apost. Quæst. 108. in Ex.

peccatis populi sui. Omnes martyres qui cum Deo sunt interpellant pro nobis. Non transeunt eorum intercpellationes, nisi cum transit gemitus noster. Gaudeant de vobis qui orant pro vobis. Num tibi, Gerarde, solem claro meridie illustrioribus radiis vis allucere? nihil capit, qui hæc non capit.

Tom. 8. in ps. 85. paullo ante finem. In ps. 88. fine. Bar. c. 3. v. 4.

III. Quod tertio loco divinas paginas requiris, en dictorum testes. Vates Hebræus Baruch: Domine omnipotens, inquit, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum qui peccaverunt ante te. Observa mihi verba, *orationem mortuorum*. Ergo etiam mortui orant? Utique, sed ii qui jam vivunt supra cæruleas illas stellarum plagas. Laudatissimus dux, Judas Machabæus per quietem vidit Oniam Pontificem passis manibus pro populo supplicantem. Proxime hunc al[iu]s senio & maiestate venerandus assistebat, quem Onias velut digito designans: Hic est, inquit, qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Hieremias propheta Dei. Quin & ipse purpuratus epulo in flammis pro fratribus rogat, ne & ipsi veniant in locum illum tormentorum: Et Petrus ac Paulus in summis beatorum deliciis, jam ex toto securissimi, tacebunt? Hoc sensu Hierony-

2 Mach. c. 15. v. 12.

Luc. c. 16. v. 27.

mus ratiocinatus : Sanctus Paulus Apostolus, inquit, ducentas septuaginta sex animas sibi dicit in navi condonatas, & postquam resolutus, esse cœperit cum Christo, nunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto Orbe ad Euangelium suum crediderunt, mutire non poterit? Divino pariter imperio Iobi tres cognati ad Iobum sic ablegantur, Sumite vobis septem tauros, & septem arietes & ite ad servum meum Iob, & offerte, holocaustum pro vobis, Iob autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia. Ergo Numinis iram mitigabit homo, etiamnum sceleribus obnoxius, & civis jam cælo donatus, jam Numini proximus, id non possit? Tot in cælo potentissimi oratores nullam mortalitati nostræ gratiam exorabunt? tam copiosæ fragrantiæ nubes fœtoribus nostris mederi non poterunt? quid autem sunt cælitum præces, nisi odorum suavissima congeries? Hoc eis nomen tribuit beatissimus Ioannes, & : Habentes, inquit, singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. Ergo, Gerarde, hæreticam larvam quam sumpseras, jam tuto ponere licebit iterum, & certam Divorum opem agnoscere. GER. Si ergo Cælites colendi, an

Hier. tom. 4. contra Vigil.

Act. c. 27. v. 24. & 37.

Job. c. 42. v. 8.

Apoc. c. 5. v. 8

non cum delectu id faciendum? an non alii præ aliis, veneratione afficiendi? num alius alio non sublimior est in sedibus Beatorum?

CAPUT III.

Quinam Cælitum præcipue colendi.

POLYCHRONIUS.

HIc videri possumus in ipso limine offendere & errare, dum quærimus ne erremus. Audio scriptorem sacrum qui moneat: Noli etiam inquirere de meritis Sanctorum, quis alio sit sanctior, aut quis major fuerit in Regno cælorum? Quidam zelo dilectionis trahuntur ad hos vel illos ampliori affectu, sed humano potius quam divino. Magnum est vel minimum esse in cælo, ubi omnes magni sunt, quia omnes filii Dei vocabuntur. Sed pace tua, ô magne, & ô sancte scriptor, præceptis tuis nil refragatur nostra quæstio: Non illorum dignitates distinguere, sed nostrum obsequium instruere animus est. Nec male hic credam, me omnium voce loqui, si dicam secundum Christum JESUM qui orbem restauravit suo sanguine, matrem Christi, & beatissimas illas mentes, Angelos, præcipue esse venerandos. Hoc ratio, hoc au-

Thom. de Kemp. l. 3. Imita. Christ. c. 58. n. 2. 3. & 9.

ctoritas sacræ paginæ, hoc priscorum Patrum volumina, hoc omnis antiquitatis consensus docet. Sit, qui neminem Divorum norit, matrem Dei, Deoque proximum famulatum, Angelos ignorare non potest. Non nescio Chrysostomum in beati Pauli tutelam mirifico affectu transiisse, cujus & iconem in suo museo assidue oculis voluit obversari. Scio Sanctos Philippum & Joannem Baptistam à Theodosio Imperatore præcipua veneratione cultos. Novi Paulum Elcanum Sancto Nicolao & sanctæ Catharinæ devinctiorem quam Divis aliis. Non me latet à beata Elisabetha Hassiæ Landtgravia, Joannem Euangelistam in Divum tutelarem adscitum; & regem Anglorum Eduardum, nulli hujus Apostoli nomine petenti, quidquam negare solitum. Non ignoro Hungum regem Pictorum divo Andreæ, Carolum Siciliæ regem divæ Magdalenæ, Constantiam Constantini Imperatoris filiam divæ Agneti virgini, Zimiscam Imperatorem divis Georgio & Theodoro martyribus, Vrbanum II. Pontificem divo Benedicto singulariter devotum extitisse. Pari ratione alii alios sibi patronos delegerunt. omnes bene & pie. Sed neque noster, puto, errabit amor, si præ Divis aliis omnibus, ad Beatissimæ Virgi-

 nis,

nis, Dei matris, sanctorumque Angelorum patrocinium confugiamus. Gerardo, si pie vivere & sancte mori in animo nobis est, à matre Dei & ab Angelis deprecationem efflagitemus: perire non potest qui tales sibi conciliaverit patronos. Ita ego quidem inter Cælites, Matrem Domini, & sanctos Angelos singularibus obsequiis censeo nobis in amorem deviaciendos, utrumque paulo explicatius nunc doceo.

I. Virgo beatissima, Dei mater MARIA, nullius preces aspernatur, in omnes beneficiorum dives est. Quo major rogantis est miseria, hoc amplior dantis misericordia. Pulchre & cum sensu Bernardus: *Ipsam, inquit, sequens non devias; ipsam rogans non desperas; ipsam cogitans non erras; ipsa tenente non corruis; ipsa protegente non metuis; ipsa duce non fatigaris; ipsa propitia pervenis.* Ille solus hujus virginis laudes sileat, qui fideli prece appellatam suis necessitatibus senserit defuisse. Illud in hac Virgine admirandum, & opulentissimæ gratiæ illustrissimum argumentum. Adeo in hujus Virginis vultu & augusta venustas, & verecunda Majestas certabant, ut vel solo aspectu, vel ipsis tantum oculis etiam muta concionaretur, & aspicientis se animo castissimam flammam subjiceret.

Serm. 2. super Miss.

S. Th. part. 3. dist. 3. q. 1. art. 2.

ceret. neque solum omnes sui spectatores, ad pudicitiam mirifice accendebat, verum etiam si quid obscœni ignis in spectantium mente sæviret, protinus suo vultu, velut frigida, extingueret. Auctores hujus & testes complures sunt. Hinc forsan antiqui Patres, contra carnis maligniores illecebras, Virginis hujus imaginem, velut virtutis speculum, aspicere, tam potens quam suave remedium censebant. Hinc illa Clarevallensis Præsulis assidua exhortatio: Respice Stellam, voca MARIAM Proxima Numini hæc Virgo est, quæ Numen peperit, quæ terris Deum dedit. Cum hanc Virginem laudamus, feliciori encomio ad Deum assurgimus. Et quam laudem hac Virgine dignam humani oris paupertas reperiat? Sole clarior, Luna pulchrior; cælum premit, sideribus cingitur. Vere hortus conclusus, & paradisus voluptatis, imo horto floridior, & paradiso amœnior est. Propinquo Numine potentissima, virginitatis flore pulcherrima, in tota rerum universitate eminet, quam pulchra tam benigna, quam potens tam propitia. Ut Deum caperet, cælo major esse debuit: sic Deum concepit utero, & enixa est, ut cælum in terram traheret, & castissimis visceribus auream immensamque cæli majestatem vinciret.

S. Bon. q. 2. & 3. Gabriel Halensis. alii post D. Ambrosium.

At cum de Virgine hac dixerimus omnia, tacuisse plura videbimur: innumeris & æternis virtutum facibus collucet. Quicquid præconii & laudis, quicquid ornamentorum & nominum per quoscunque titulos ingressi, in hanc Divam congesserimus, majus tamen elogium non suppetet, quam unum illud naturæ ipsi obstupescendum, MATER & VIRGO, Mater Dei, Virgo perpetua, Virgo sine exemplo, Virgo sine pari, omnibus antistans, nec primam habere similem visa, nec sequentem; inter sanctas sanctissima, inter puras purissima, cæleste prodigium, Virtutis speculum, Mundi miraculum, Orbis utriusque gaudium.

Luc. c. 1. v. 48. II. Vaticinatur olim de se Virgo beatissima: Beatam me dicent omnes generationes. Ab ævo in ævum sic erit. Vel hostes tui, ô Virgo, præconium tuum augebunt. Tu illa regina cæli, terræ, maris. Tu Angelorum hominumque domina. Tu fons misericordiæ uberrimus. Tu intemerata mater, & humani generis sospitatrix perpetua, semper fovendis mortalibus munifica, dulcem matris affectionem miserorum casibus dispensas. Nec dies, nec quies ulla, ac ne vix momentum quidem tenue tuis transcurrit beneficiis otiosum, quin eos qui tuam opem inclamant,

clamant, mari terraque protegras, & depulsis vitæ procellis salutarem porrigas dextram. Te superi colunt, observant inferi. Tu solem illuminas, Orbem exhilaras, tartarum calcas. Tibi respondent sidera, ancillatur terra, serviunt elementa. Supra te nihil nisi Deus est, infra te est, quicquid Deus non est. Tu luna ab illo sole proxima. *Beatam te dicunt omnes generationes.* Quot enim librorum volumina, quot per orbem templa, quot divites templorum aræ, quot facundi titulis ac donis parietes, quot sacrorum hominum cœtus, quot piorum juvenum sodalitia te colunt, tuas laudes commemorant, tuis honoribus deserviunt? *Beatam te dicunt omnes generationes.* Omnibus retro sæculis, omnes hominum ordines, ubique terrarum & locorum *te Domini Matrem*, religiosissimo cultu venerantur. Una ubique Virgo es, sed materni divinique affectus ignem locorum varietate multiplicas: templa ornas, scholas erudis, domos protegis, imples Orbem beneficiis, virtutibus, gratiis, miraculis. Nimirum ab uno jubare innumeri emanant radii. O stella maris, quot naufragos servasti? quot perditos in salutis regnum revocasti? Mater es omnium qui cupiunt esse filii. O Magna, ô Admiranda! quæ in omnes esse benefica

per te vis, per filium autem potes: ô vere animatum cælum, ô abyssus gratiæ, ô Mater Dei! Nemo hanc matrem coluit, & servus fuit; agnoscit illa nomen suum amabile, & in cultores derivat: reddit affectum, & filios appellat.

Et hanc Divam, Gerarde, præ Divis omnibus colamus, assidua sed non perfunctoria pietate. Totis, inquit Bernardus, medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, votis omnibus MARIAM veneremur, quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per MARIAM. Si viæ duces hîc quæris, si exempla desideras, sanctissimos homines, augustissimos Imperatores, Reges, Principes, Virgini Matri devotissimos, his ipsis vestigiis præeuntes observa, & sequere.

Bern. serm. de Nativ. B. Virg.

At Angelorum Reginam tanto potentius nobis demerebimur, quanto studiosius & Angelos reverebimur. Huc Ambrosius digitum intendens: Obsecrandi sunt, inquit, Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt.

Ambr. c. 4 l. de Viduis.

III. GER. Mihi sane placet, quod una & Angelos, & Angelorum Reginam à nobis coli oportere doceas. Regina cæli supra omnes Angelorum ordines sublimis, illis præsidet, per Angelos ergo transeundum est ad

ad eorum dominam sua vota contendenti. Pol. Totus hoc sentio, beatissimam Virginem ab eo rectissime coli, qui & Angelorum amicitiam ambiverit: & quisquis Angelos amaverit, Reginam eorum utique amore prosequetur. Guilielmus Baldesanus, scriptor' insigniter eruditus & pius hoc ipsum diserte docet, ante Cælites alios omnes, beatissimam Matrem Virginem, & secundum hanc, purissimos illos genios, nobilissimos cæli ephebos, Angelos, veneratione singulari afficiendos. Multum debemus Angelis, multum supra omnem modum, & præsertim suo quisque' tutelari Angelo. Hic nobiscum quasi nascitur, & ad cunabula nostra 'mox vigilare non dedignatur. Hic nutricem fidelissimam longe superat, & infantem sæpius, quem nutricis negligentia necaret, tutissimis manibus (sic loquar) excipit. Post cunas custoditas, pædagogum agere, vile sibi non putat. Semina maxime & veluti fundamenta virtutum, præalto affectu insinuare clientulo suo laborat. Simul vitiorũ aversandam fœditatem proponit; intemperantiæ, mendacii, fraudis, inobedientiæ, libidinis turpitudine, velut insolentia prodigiorum exterret, fastigium præmiaque virtutis monstrat: præcipue vim Numinis venerari docet, nunc beneficio,

Lib. 3. stim. Virt. c. 12. & c. 13.

ficio, nunc vindicta suspiciendam. Et hoc ipsum non atroci aut molesta ratione urget. Suavissimis impulsibus, hæc prima rectæ disciplinæ initia, in sui clientis animum stillatim transfundit. Ubi lenibus his rudimentis pueritiam initiavit, ad virilem cautamque virtutem exhortatur.

Quod vero admirandum, & in summis beneficiis æstimandum, quantumcunque indocilem & refractarium discipulum sit nactus, eum tamen magisterio suo non excludit, sua ope non destituit, non subtrahit saluberrimos instinctus, diurnas nocturnasque excubias non laxat, non subducit se; hominem quantumvis improbum & contumacem ad usque supremum halitum constantissime tuetur & erudit.

O mi Deus, ô mi amantissime Tutor Angele, quantis beneficiis per momenta pæne singula obruimur, nec sentimus, incogitantis animi stupore defixi morimur ingrati.

IV. Nos misellos, viles vermiculos, tanti Deus æstimat, ut jugi castrorum incinctu providissime nos tueatur. Basilius Magnus, illud regii vatis, *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum*, sic exponens: Omni, inquit, in Christum credenti Angelus assistit &c. Considera igitur quanta sit Angelorum natura, quoniam universo

Basil. in Ps. 33. v. 8.

verſo exercitui, & caſtris numeroſæ hominum multitudinis unus aſſimilatur Angelus. Ob magnitudinem itaque ejus qui te cuſtodit, caſtra tibi munitioneſque præbet Deus: propter Angeli vero virtutem, veluti circumvallat te undique ſecuritate, quæ eſt per illum.

Quot ergo nominibus huic caſtrorum vigilantiſſimæ fidelitati obſtringimur? Et quinam Cælites in priſcæ novæque legis ſacris voluminibus crebrius laudantur quam Angeli? Non eſt liber è divinis, qui Angelorum elogia non recitet. Angeli per tota biblia largiſſime commendantur. Vix quidquam olim patravit Deus, quod effectum non ſit actoribus Angelis, qui ſemper vigilantiſsimis ſtudiis noſtram ſalutem curarunt. Et hæc, mihi crede Gerarde, cauſſa fuit cur meipſum Angelis arctiſsima devotione in omnem vitam ſtrinxerim. Non reperio per omne cælum nec plures numero, nec origine nobiliores ſeu miniſtros Numinis, ſeu amicos. Ab his mihi tibique omnem benevolentiam fidentiſsime polliceor. Angelorum in nos beneficia & plurima ſunt, & maxima ſunt, & ſunt perpetua. Nihil eis ſordet in miniſteriis & obſequiis erga nos, dum proſint nobis.

Et num me periturum trepidem, ſi pro me in extremis conſtituto, jam

jam-

jamque animam acturo, infinita pæne millia Angelorum, admotis precibus Deo fient supplices? Num in hoc tribunali salutarem mihi litteram non exorent, tot apud judicem gratiosissimi deprecatores? Num caussæ meæ alioqui non bonæ diffidam, si tantos habeam advocatos & Oratores? Ita dico: beatissimæ Virgini & Angelis amicus, perire non potest, nisi quem ipsa pereundi libido præcipitat. Non perit illis, nisi qui prius ipse sibi.

V. Illud tamen unum hîc monuerim, quod à prisco Philosopho discamus. Epictetus, ille origine quidem vilis, ac debilis corpore, sed mente nobilissimus, & qui inter omnis ævi lumina refulsit; cujus lucerna fictilis, illo mortuo, mille drachmis, seu, centum philippeis væniit, in memoriam & honorem viri, & ob divinas scriptiones, quas ad lucernam illam elucubravit: non est sane inter priscos illos qui bonam mentem magis aut trahat aut formet, tam docta scripsit, tam & salutaria. Hic, inquam, philosophus de tutelari Angelo disserens: Procuratorem, ait, unicuique addidit, genium cujusque, eumque illi custodiendum tradidit, & talem quidem qui nec dormiat nec decipiatur. Cum igitur fores clauseritis, & conclave tenebrosum effeceritis, cavete,

Epict. l. 1. disput. c. 14.

ne unquam dicatis vos esse solos; neque enim estis, sed Deus intus est, vester genius intus est. Non erubescimus ad has voces, Gerarde? hoc viderit philosophus in illius ævi tenebris? ita Deum, ita custodem Angelum præsentem esse monuerit? Nos Christiani, nos beatissimæ Virginis sodales, tam insana libertate in vetitum ruamus, ac si Deus, ac si custos Angelus longissime remoti, nihil nostri sceleris arbitrarentur? O temeritatem furialem! O impure, ô libidinose, quisquis es, quid impium illud SOLUS SUM, in lasoivam turpitudinem te animat? ah, cogita, ubicunque es, nusquam SOLUS ES. Quibuscunque vel tenebris vel latebris tegaris, nunquam SOLUS ES. Habes tui sceleris vel secretissimi spectatorem Deum, & custodem Angelum, & eum quidem custodem (uti Epictetus) qui nec dormiat nec decipiatur. Ergo attende tibi, & obscœnarum cogitationum vel primos aspectus exhorresce: NON ES SOLUS, etiam cum solas cogitationes animo versas, Deus intus est, intra tuum animum præsens est, libidinem tuam omnem vel latentissimam cernit. Ah, non SOLUS ES, ubique DEPREHENSUS ES; ipsa te conscientia nusquam deserit, ubique comitatur, omnium actionem testis & accusatrix, nusquam SOLUS ES.

CA-

CAPUT IV.

Quanam potissimum ratione colendi Cælites.

NOn est dignior litatio sanctis, quam Sanctorum imitatio. Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustino teste, summa religio est, imitari quod colimus. Atque: Si ad consortium, inquit, Sanctorum martyrum pervenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus: Solennitates enim martyrum, exhortationes martyriorum sunt, ut imitari non pigeat, quos celebrare delectat. Neque arduum nimis videatur, eos qui hac via præcesserunt, eadem & sequi. Illi ipsi jam beatissimi cælites iisdem, quibus nos initiis creverant, iisdem quibus nos elementis adoleverunt, easdem quas nos, molestias senserunt, & sæpe majores; ab iisdem hostibus impugnati, simillimis illiciis ad vitium invitati, iisdem nobiscum periculis obnoxii, nec aliis quam nos suppliciis & pœnis castigati, neque ipsis pectus ferro aut chalybe steut; corpus eorum æque ac nostrum fragile, & ad omnem injuriam projectum; tam ipsos quam nos Mundi rabies allatravit; ipsis non minus refracta-

Serm. 30. de Sanctis, & serm. 47. qui Augustino tribuuntur.

ria

ria fuit caro quam nobis; Satanas in eos non mitior, quam esse solet in alios omnes. At illi vincendis suis hostibus, rationem monstrarunt, qua nostros & nos debellaremus, si velimus esse victores. Illisne Deus adfuit? aderit & nobis. Vim eis & robur sacramenta contulerunt? & nobis conferent. Aliorum illis Divorum favor auxilio fuit? nec nobis deerunt, tam illorum quam horum conjuncti favores. Divos igitur venerari conemur potissimum *imitando.* Porro nobilissimum hoc venerationis genus fere triplici capite constat, oratione, carnis castigatione, sacra lectione. de his, si ita tibi videatur Gerarde, libabo paucula, ut paullo copiosius differere liceat de menstrua Divorum sortitione, de qua hîc dicere institui. GER. Nihil contradico.

I. POL. Oratione nobis conciliamus Divos, si tamen oratio è puro castoque pectore Deum anhelet. Nos sæpe generosum Creticum propinamus, sed poculo tam illoto & fœdo, ut id etiam vehemens sitis aversetur. Quandoque optimas preces Superis allegamus, sed animus interim suo hærescit luto. *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Beatissima Virgo, Dei mater, uti narrant, uni adolescentum per quietem sese spectandam dedit hac ratione. Vinum ei ut videbatur,

Eccl. c. 15. v. 9. Præcipue Alb.

N gene-

Cast. de rosario. generosissimum porrigebat, sed poculo immundo. miratus adolescens tam nobile donum in vase tam sordido. Cui Virgo: Vide, inquit, fili, rosarii tui preces mihi gratæ sunt & instar optimi potus, sed calix quo hunc offers, non placet. Oratio tua bona est, non item vita tua; pulchre precaris, sed turpiter vivis: ut in utroque placeas, castius vivas. Motus adolescens tam salubri spectaculo, castiores mores induit, ut se cælo probaret tam vivendo quam precando.

Illud autem frequentissimum, ut precantis quidem animum tam fœdæ sordes non involvant, eum tamen cogitationes plurimæ plusquam Metium Suffetium distrahant, & à precibus amabili fraude abducant. ita sæpe animus nihil minus cogitat, quam quod orat, seque ipsum sibi blandissima vi suffuratur. *Is. c. 29. v. 13.* *Appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est à me.* Nec tantum puræ, neque attentæ tantum, sed & constantes fiant preces nostræ. Heu, nimium lunæ in suscepta pietate ostendimus. Sæpe diem unum alterumve, unam alteramve hebdomadem magno precum numero fatigamus cælum: mox elanguescit ac hebescit pietas, & jam vel pauca tœdet precari. Constantius, obsecro, constantius, nec enim

enim in re ulla laudabilior est constans importunitas, quam in precibus. *Deus non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte?* *Et si ille perseveraverit pulsans*, ait Christus, *dico vobis, dabit illi quotquot habet necessarios* panes. Ergo, orationi instate, vigilantes in ea, orantes omni tempore in spiritu.

Luc. c. 18. v. 7. *Luc. c. 11. v. 8.* *Coloss. c. 4. v. 2. & Eph. c. 6. v. 18.*

GERARD. Odi ego meam ipse inconstantiam, nec tamen arceo: cœpi nuper Angelos quotidianis precibus venerari. Sed heu quod mihi antea quotidianum erat, jam vix est menstruum. POL. Nos ipsi nobis sæpe pessimo exemplo sumus, sed en meliora & majoris constantiæ.

Bernardinus patria Senensis, qui jam à parvulo in virtutis leges juraraт, annis compluribus, idque quotidie, & nudis genibus, ad beatissimæ Virginis effigiem precari solitus est. Eadem fuit plurium aliorum sanctissima in his conatibus pertinacia. Sed vicina & recentia nescio delectant magis an moveant. Prodigium est pæne, quod nostri ævi testimonium habet. S. Carolus Borromæus, Pii Quarti, Summi Pontificis nepos, è stirpe nobilissima, Romanus purpuratus senator, vir ad omnem virtutem à teneris factus, præter quotidianas prolixas sacerdotum preces, Officium & coronam Beatissimæ

Virginis quotidie, idque flexis genibus recitare consuevit, & nec in itinere quidem moris sui negligens fuit. En, tantus præsul, Cardinalis, Archiepiscopus, tanta mole negotiorum pressus, nihilominus velut otii abundans, diebus singulis, flexo poplite suas Matri Virgini laudes liberalissime admetitur. Idem sanctus Antistes, quandocunque æris campani signum ad Angeli salutationem audiret, quocunque loci esset, in via etiam fracta & cœnosa, mox in genua ruebat, ab equo etiam desiliebat, & humo poplites figebat, salutans cælestem Virginem. Pari pietatis officio, si quem per compita sacerdotem, qui ægro Angelorum ferculum deferret, offenderet, cœptum iter deserebat, & Christum dominum per omnem viam deducebat, nec prius abscedebat, dum in templo Eucharistia in suum locum reciperetur. GER. Quid nos, viles animæ, quid nos simile? est sane quod colorem ducere & erubescere ad hæc talia velimus. POL. Jure merito, in quibus nec umbra tam magnificæ virtutis elucet. Nec tacendus nobis vir ille doctissimus, Martinus Navarrus, qui sexaginta amplius annis rosarii quotidie recitandi consuetudinem habuit. Quis nostrûm hoc unquam fecit tamdiu, quis facturus? utinam longe faciliora non

Misell. 24.

subter-

ſubterfugeremus. Sine incuria non præterierim illum Beatiſsimæ Virginis cultorem eximium, Joannem Godefridum Bambergenſem & Würzburgenſem Epiſcopum, qui Divæ matris officium & roſarium, quantiſcunque negotiis diſtineretur, etiam in intinere, præter ſtatas ſacerdotum preces, quotidie recitavit, idque adeo conſtanter, ut illa ipſa qua obiit nocte, Canonicas preces (Matutinum & Laudes) una cum officio & roſario Beatiſsimæ Virginis recitarit, quod & S. Carolus Borromæus morti jam proximus feciſſe perhibetur.

Porro Joannes Godefridus ad Divæ Virginis Dettelbacenſis ædem, duobus milliaribus diſsitam, ſupplicationem crebrius inſtituit, nudis pedibus. Divi quoque Caroli Borromæi exemplo, quotidie hora una poſt cœnam, æris campani ſigno omnem aulicam familiam convocari juſsit, ut in ſacello litanias una recitarent, & examinarent conſcientiam. En, quanti hac præeant; quin ſequimur?

II. Sed hîc, Gerarde, velim una mecum in ſaluberrimam conſuetudinem non conſentias tantum, ſed jures. Solent Beatiſsimæ Virginis, & ſuæ ſalutis amantiores ſingulis horis, ad cujuſque horæ principium, verbis

Gabrielis Matrem *Domini* ſalutare, eidemque illud præſertim, NUNC, & *in hora mortis noſtræ*, ardentius commendare. Mos hic utiliſſimus quot horis Angelicam ſalutationem recitandi, etiam ſummorum Pontificum ſacra liberalitate ſtabilitus eſt. Leo Decimus piæ memoriæ, Chriſtianis omnibus mille dierum indulgentias impertiit, qui horæ ſigno audito, illam Angeli ſalutationem pronunciarent. Idem, piæ memoriæ Paulus Quintus Pontifex Max. anno milleſimo cexcenteſimo undecimo confirmavit. putem ego, decere admodum, ſi id loci ac temporis ratio ferat, ſubmiſsis genibus hoc facere. Gerarde, eſt quod tibi hîc in aurem, imo è meo pectore in tuum mihi amiciſsimum pectus transfundam, ſi tamen ſilentium ſpondeas. GER. Fidiſsimum & ſaxo dictum credas, quod dicturus es. POL. Ego, quandocunque domi in muſeo meo, aut alibi ſolus ago, mox atque horam audio, in genua procumbo, & oratiunculam Ave Maria &c. pronuncio; addo quæ ex Horologio Tutelaris Angeli didici: Benedictus Deus in æternum. Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam: etſi Domine minor ſum cunctis miſerationibus tuis. O Dominus meus, & Deus meus, ego me tibi

tibi offero in omne tuum beneplacitum: fiat voluntas tua. Ita Deo Deique matri, me, mea, meumque obitum horis singulis commendo. Hoc tu alios docere quidem poteris, de me nec verbulum poteris effutire, quia fidem tuam mihi obligasti in silentium.

Ceterum piam hanc industriam etsi facillimam, multis aliis precandi exercitiis prætulerim, modo quod instituimus facere, faciamus constanter. Et quid enim necessarium magis, aut magis optandum nobis, quam bona vitæ clausula & felix obitus? Hunc uno die millies & unice à Deo flagitemus, neque enim aliter quam precibus impetrari potest hoc prorsus gratuitum donum. hunc ipsum obitum nostrum divinæ Matri quot horis ardentissime commendemus: *& in hora mortis nostræ.* Ah, ab hoc mortis momento tota nobis pendet *Æternitas.* Hoc ergo momentum, Gerarde, momentis singulis prospiciamus, & vel singulis saltem horis serio precemur: *& in hora mortis nostræ.* Vix; mala morte defungetur, qui omnibus ante horis, illam ultimam prævidit, nec prævidit tantum, sed in eam cæleste sibi præsidium comparavit. GER. In tuam sententiam me omnino pertrahis, nec invitum. Felici

obitu nil felicius in hac vita, nec ullum operæ pœniteat, horis omnibus supplices preces cælo admovisse, modo unicam illam supremam horam impetret sibi benignam ac propitiam. Igitur, *ô Sancta* MARIA, *mater Dei ora pro nobis, nunc, & in hora mortis nostræ. O* MARIA, *mater gratiæ, mater misericordiæ. Tu nos ab hoste protege, & in hora mortis suscipe.*

Sic statuo: hac hora, & deinceps horis omnibus, ad usque horam ultimam, hoc unum assidue rogare non desinam: ita me juvent omnes Cælites.

III. POL. Prima ego ratio, Divos Cælites colendi, oratio est. Altera, Carnis castigatio. Hactenus nobis de Dei matre, & sanctis Angelis sermo est, de quibus & hæc dicta volo, quæ subjungo. Divus Bonaventura memorat, Angelorum Reginam cum devota sibi matrona (is Elisabetham fuisse autumat) in hæc fere verba locutam: Dico tibi filia, sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda devotione, multis lacrimis & afflictione, nihil gratiarum aut donorum me obtinuisse, gratia sanctificationis excepta. Scias igitur nullam gratiam cælo in animam descendere, nisi per orationem & corporis afflictionem.

C. 3. med. vitæ Christi.

Sane jam olim saxeos illos Judæos

toties

toties Deus urget: Affligetis animas vestras: Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: Hoc & Angeli inculcant: *Bona est oratio*, sed, *cum jejunio*. Testudinis fides nisi admonitæ & pulsatæ non respondent: hominis corpus nisi severius habitum rationi non obedit. Res gestas omnium Sanctorum evolve, & fateberis neminem illorum non novercam fuisse in seipsum. hoc omnium certamen erat, corpori non blandiri.

Levit. c. 16. v. 29. & c. 23. v. 29. Tob. c. 12. v. 8.

S. Carolus Borromæus, quem paullo ante nominavi, non precibus tantum, sed & jejuniis, & insolitis aliis rigoribus gratiam divinæ matris ambiit. Et quamvis frugalitatem nunquam non amarit, hostis lautitiarum, insuper tamen, omnibus Deiparæ pervigiliis pane solum & aqua ex more victitabat tantus princeps, velut pauperrimus mendicus. Nec in eo uno fuit abstinendi ardor. Non lubet hîc eorum catalogum texere qui singulis sabbati diebus, Beatissimæ Virginis honori cœna abstinuerunt, & etiamnum id faciunt. Fecerunt hoc sanctissimi homines, potentissimi principes. S. Nicolaus Myrensis Pontifex etsi quavis hebdomade diebus Lunæ, Mercurii, Veneris non cœnaret, nihilominus tamen divæ Virgini honorandæ, omni Sab-

bato præter aridum panem & fontanæ hydriam in opſonium nil admittebat. Idem fecit jam inde à puero S. Bernardinus Senenſis, idem S. Didacus Complutenſis, qui pariter omne ſabbatum ac pervigilium Virginis, fonte & modico pane traducebat. Illuſtriſſimum illud ſidus, in comitiis extinctum, Joannes Godefridus Bambergenſis & Würzburgenſis Pontifex per omnem vitam, omnibus Sabbati diebus, beatiſſimæ Virginis honori, cibo abſtinuit. Idem omnino fecit, qui in eodem ſolio præceſſit Nythardus Bambergenſis Antiſtes, qui quovis Sabbato circa veſperam à negotiis jam magis vacuus eſſe voluit, ut Virginem Matrem impenſioribus ſtudiis coleret. Bono igitur omine, die Sabbati natus, Pontifex creatus, inauguratus; eo demum die vita functus, eo ſepultus eſt, ſingulari utique beatiſsimæ Virginis favore ac patrocinio. Beatus Aloyſius Gonzaga caſtiſsimus juvenis, è Societate Jesu, Sabbato cœnare nefas ſibi duxit, ob amorem ejuſdem ſanctiſsimæ Virginis. Idem fecerunt alii complures, quorum exemplo ducti idem hodieque faciunt, non tantum religioſorum hominum plurimi, ſed & reges, & principes maximi.

Ratisbonæ. Anno 1622.

IV. Hîc ego nil arcani evulgo; urbs tota Monachium ejus rei conſcia, jam

jam pridem tacita veneratione ſuſpicit, Sereniſſimum ſuum Ducem & Electorem Maximilianum cum Sereniſſima conjuge Eliſabetha, omnibus per annum Sabbatis cœnam rejicere ſolere, Virginum Virgini colendæ. Et quis Monachii neſcit, omnibus itidem Sabbathis eoſdem Sereniſſimos principes, cum aulica familia in hypogæum (beatæ Virginis cryptam nominant) deſcendere conſueſſe, atque illic, dum res divina fit, in pavimento humi genibus niti; locum ipſum etſi ab aulico Palatio remotiorem ſæpe pedibus adire, ita divinæ Matri ſe devotiſſimos in rebus omnibus approbare. Qua in re & illud illuſtri argumento eſt. Cum Sereniſſimus Elector, Dux Bojariæ Maximilianus rebelli Auſtriæ ac Bohemiæ arma inferret, in labaro aulico, quod ſuum dominum fidelibus auſpiciis præcedebat, beatiſſimæ Virginis imago eleganter depicta viſebatur, cum hac inſcriptione: *Da mihi virtutem contra hoſtes tuos*. Vere dedit, toto expeditionis tempore, præcipue ad urbem Pragam, fugatis, cæſis, debellatis hoſtibus, victoria æternum memoranda; utraque Auſtria, Bohemiaque jam domita & in Cæſaris poteſtatem redacta. Poſſem plura tenerrimi in Dei Matrem affectus ſymbola in medium dare, ab iiſdem Sereniſſi-

nissimis Principibus petita: sed arcanum non temero.

En, Gerarde, quantis exemplis ad divinæ Virginis & Virtutis cultum trahimur! Nec desunt aliorum Principum, Regum, Imperatorum imitanda in hoc facinora.

Perp. l. 1. laudationis. orat. 3. in B. Elisabeth. ante med.

Illa cælo dignissima Lusitaniæ Regina Elisabetha, Petro Perpiniano teste, non tantum preces plurimas, sed & plurima jejunia Angelorum Reginæ in obsequium deferebat. Incredibile pæne est, quam illa in orando fuerit assidua. Siquidem diebus singulis sacerdotum preces ad omnes horas, Pontificum institutis comprobatas, septem psalmos pœnitentiæ scriptos, Officium defunctorum, una cum Officio Beatissimæ Virginis recitavit. Nec ei satis erat annuum vernum quadragintadiale jejunium, huic insuper alterum duplex & geminatum, a que diuturnum adjecit. Nam in honorem Matris Virginis à die festo D. Joannis Baptistæ, usque ad diem Virginis in cælum assumptæ, quadraginta omnino diebus, & ab hac Beatissimæ Virginis die ad S. Michaelis Archangeli festum diem, diebus plane totidem, si dominicos demas, pane tantum & aqua jejunium perpetuavit. Idem omnibus diebus dominici Adventus, omnibus S. MARIÆ, & Apostolorum pervigiliis,

giliis, idem diebus Veneris & Sabbati fecit, idem multis aliis diebus, quos ipsa privata quadam religione, propter certorum Sanctorum merita delegit. Præter hæc stata definitaque anni tempora tribus hebdomadæ cujusque diebus à cibo se continuit. Ita Regina hæc, ut summam jejuniorum ineamus, post omnes Adventus dies jejunio transactos, triplex insuper quadragintadiale jejunium servavit. Addidit per annum omnia Beatissimæ Virginis & Apostolorum multorumque aliorum Sanctorum pervigilia, omnes dies Veneris & Sabbati, quibus diebus omnibus communi continentiæ more non contenta, non solum carnes lautioresque cibos removit, sed nihil opsonii adhibuit, pane tantum & aqua vitam ægre toleravit. Tu jam numera, quibus diebus per annum non abstinuerit, & eos pæne digitis computabis. GER. Repeto, quod ante dixi, jam multo confirmatior: quid nos simile, quid obsecro tantæ virtuti affine facimus? nescio quid magni præstare nos credimus, cum leges non contemnimus. Illustrissima certe sunt illa, & magni nominis exempla, quorum nos nec umbram assequimur.

POL. Quid jam aliorum voluntarias afflictationes memorem? Henricus Imperator vere pius, vere Divus, quo-

Jo. Naucl. gen. 34.

quotiescunque Romam adiit, primam semper noctem in basilica S. MARIÆ majoris pervigil inter preces exegit. Maria de Oegnies quotannis ad ædem Deiparæ, duobus milliaribus domo dissitam, unica ancilla comite, nudis pedibus, aspera & rigente hieme revisit, impransa & incoenata biduo illo duravit, noctem totam in Virginis templo precando insumpsit. Eadem unius diei noctisque spatio millies & centies in genua procubuit æternam Virginem salutatura; & hoc salutandi officium subinde quadraginta diebus, ardore mirifico perseveravit. Sed ista me libaturum dixi. Orationi, & corporis afflictationi sacram lectionem subjungo.

V. Quam necessarium sit piæ lectionis studium, id nos etiam NICETAS, seu, Triumphata Incontinentia docet: notum tibi libellum nomino. Hic tantum, quos de Beatissima Virgine & SS. Angelis legamus, digito monstrare instituo. Francisci Albertini de Custode Angelo libellum non ignotum tibi reor. Horologium Tutelaris Angeli, heri, me spectante manibus versabas. Hos perge crebra lectione terere, neque enim Ambrosios aut Augustinos, ingentia volumina præcipio legenda. Libelluli, quos dixi, nec lectoris fastidium obruunt, &

virtutum radices quotidianis incrementis erigunt. Hac ergo suaviori lectione animum irriga quam creberrime, nunquam non eruditior, aut melior lectionem desines. De Matre *Domini* duo itidem scriptores præ ceteris tibi commendaverim: Franciscum Arias, &, Petrum Antonium Spinellum: Ille Imitationem, iste Amorem Deiparæ Virginis conscripsit, uterque magno emolumento legendus. Sed, quæso te, vidistine illud libri miraculum? Versus est unicus, nec plurium quam octo vocularum, & librum implet. In tenui scriptione ingens Divæ Virginis encomium est; in opere pusillo æternum argumentum. Poëta hic, totum versu uno complexus est cælum. GER. Hæc ænigmata tua, ego sane non capio. POL. Explico: Bernardus Bauhusius, versum scripsit unicum, hunc ipsum quem recito:

Tot tibi sunt dotes, Virgo, quot sidera cælo.

Hunc versum quatuordecim syllabarum, millies, bis & vicies mutavit, iisdem prorsus verbis, sensu, & metro, servatis. Quis hoc scriptionis prodigium non obstupescat? Versus quidem mille viginti duo numerantur, sed unicus est: in uno mille, in mille unus. Res inaudita & invisa, versum pangi qui magnitudine sua liber atque

que volumen sit. Vulgus stellarum numerum, quem confusum cernit, infinitum facit, quia oculis credit. E doctis alii jam olim ad calculos cælum vocarunt, stellas numerare ausim, hodieque non plures quam mille viginti duæ recensentur. Hunc stellarum numerum poeta expressit versu unico, qui in mille viginti duos versus diducitur, & plane in librum dilatatur. O admirandum voluminis compendium, novo prorsus & inaudito carminis miraculo: faciem mutat & pulchritudinem servat, numerum auget nec à monade recedit. Hic seu Versus, seu Liber, Proteus Parthenius inscribitur, & jure, nam mille viginti duas facies sustinet. Huic Erycius Puteanus vir eruditissimus, Thaumata pietatis adjunxit: scriptum tersum, elegans, admirabile. GER. Oro te, Polychroni, quæ officina venalem habet hunc librum? non morabor vel centum assibus emere. POL. Hoc volui: capta est hæc avicula. decepi te, fateor, credebam enim hac offa te facile inescandum. Vbicunque novi quid aut curiosi emergit, huc manibus pedibusque certatim advolamus. O vitium humanæ gentis! O curiositas! quam blande & suaviter rebus plane omnibus te insinuas? Pietas ipsa technis tuis capitur. GER. Feci quod mul-

multi, & rei novæ paullo appetentior fui. POL. Hic noster morbus est. In plerisque omnibus curiosa majoris apud nos pretii sunt quam utilia, quam pia. Adolescentulis in ludo litterario simillimi sumus, quibus non tam placent solida quam picta, qui potius pulchra quam docta sectantur, nec tam agentia diligunt quam sonantia, & ut vere Chrysologus, magis gaudent foliorum amœnitate conspergi, quam fructuum ubertate nutriri. Æqua est, & illius scriptoris querimonia: O quanti veritatem quærunt non in veritate, sed in vanitate: quæsitam inveniunt non ad veritatem, sed ad vanitatem, & quod miserrimum est, in verbis vitæ lucra mortis negotiantur! Ita, mi Gerarde, pii esse volumus, sed simul curiosi; eruditionem sectari, sed curiositatem non negligere; in libros studiose incumbere, sed simul etiam curiose: amamus pia, sed vana non satis odimus. Ergo ut famam hanc sinistiorem declinemus, eos libellos nostræ lectioni destinemus, qui nos facturi sunt meliores. Historiam ad solam contemplationem legere, otiosa voluptas est; imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio. Da veniam libertati meæ: quærere, ubi Franciscus Arias de Divæ Virginis imitatione vendatur, hoc decet

Prol. super Matt.

Rich. de S. Vict.

hujus Virginis sodalē. Formandis moribus, non fallendo tempori hæc talia legenda sunt. Nec multa simul aut raptim lustranda, sed uti cibum bene mansum in stomachum trajicere, sanitati conducit; ita lecta bene expensa in animum demittere, probitati. Unica subinde sententiola menti fidelius impressa, magna dedit incrementa Virtuti. Eo spectant gnomæ menstruis Divis subscribi solitæ. Hic nobis ostium sponte se reserat: si placet, ingrediamur, & quia de Cælitum cultu dicere instituimus, hoc agamus, obsecro, & de menstrua Divorum electione seu sortitione breviter, ordine, compendio differamus. GER. Hoc ipsum avidus expecto audire. etiam hic curiositatem pascere licebit; res est nova, nec mihi audita, nec ab aliis, puto, dicta. Et hoc, spero, non leviter faciet ad cultum Cælitum uberius promovendum. Sed agamus lege inter nos jam nota: magistrum alium quam te, Polychroni, hic neminem admitto; ex lingua tua prorsum captus sum. POL. Hoc quidem auribus das. Sed quæso, ostende ex intervallo, te linguæ usum nondum perdidisse. nimis stricte Pythagoræus es: loquere & tu interdum. GER. Pœnitet me audaciæ, qua jam toties te loquentem interrupi. Incipe Divis faventibus. POL.
Sed

Sed nunquid prius metas ducimus, & dictionem nostram septis includimus? Ordo & perspicuitas, vagum dicendi genus & extra suos limites effusum non amant. Certos ergo fines statuamus: & ne saltemus extra oleam, per hæc nobis capita eundum. Primum, quæ origo sit sortitionis istius menstruæ. Alterum, quid sibi velit Divi Cælitis nomen in menstrua schedula expressum. Tertium, quo fine addatur sententiosum dictum. Quartum, quo consilio preces imperentur per mensem proximum. Quintum, adscripta Virtus quid moneat.

CAPUT V.

Origo menstruæ sortitionis Divorum Cælitum.

INter complura colendorum Divorum pia incitamenta, primarium videri potest, menstrua sortitio Sanctorum, tam Partheniorum sodalium, quam religiosorum cætuum consuetudine recepta. Origo illius hæc.

Franciscus Borgias, Gandiæ Princeps, vir sane magnus quacunque spectetur. Opibus florebat, doctrina non carebat, virtute præstabat, gratia pollebat. Nam à Carolo Quin-

to Imperatore Maximo in aulam adscitus, honoribus & latifundiorum terrarumque censu auctus est. Inter has ille divitias atque delicias, inter has illecebras aulæ Sirenumque cantus, jejuniorum famem, flagellorum sævitiem, ciliciorum asperitatem non intermittebat, divina frequentabat assidue, pius magis in aula quam multi in cœnobio. Si quando ille aucupio vacabat, vincendi sui caussa, sæpius captas jam volucres generoso animo liberas rursum avolare permittebat, & missionem dabat: aut etiam dum aliis minorum gentium avibus casses & retia intendebat, tantisper animo volutabat, quam non dissimili fraude cacodæmon miseros homines in suas pedicas pertraheret. Inter hæc tam varia pietatis exercitia, illud etiam minime neglexit. Erat sollenne familiæ Borgiæ vetere instituto, ut è Divorum numero aliquem quot annis sorte educerent. Hunc illi toto quidem anni spatio, sed illo præcipue die qui ei Divo sacer esset, singularibus obsequiis colebant sibique demerebantur, adhibito ad lautas epulas certo mendicorum & pauperum numero, quos vicatim colligebant, iisdemque ad mensam ministrabant. Servabat religiose hunc morem, etiamnum adolescens Francis-

ciscus, qui postea felici ingenio reperit, ut quot mensibus Divorum singuli, singulis schedis inscriberentur distribuendi.

Atque hanc sortiendorum Divorum rationem Borgias, postquam in sancti Ignatii Lojolæ familiam transivit, Societatem Jesu amplexus, in eandem secum migravit & omnium suffragiis hoc sanxit, ut eo quo dixi modo singulis mensibus suum quisque Divum sorte caperet, vario cultu afficeret, eique se quotidie per mensem illum impensius commendaret, & devoveret. GER. Nesciveram sane tantum virum consuetudinis istius auctorem, qui olim Dux Gandiæ, Gothalaniæ Prorex, tertius in Societate Jesu Generalis fuit. vir magnæ virtutis & vel inde notus, quod cum juvenis obeso admodum & crasso esset corpore, post assiduis jejuniis ciborumque abstinentia, à cœna temperans, adeo se ipse maceravit, ut ventris cutem duplicaret, & pellem togæ instar, quo vellet, traheret; utrem dixisses esse inanem. POL. Hanc tu abstinentiam miraris? nec immerito: ego tamen magis animi demissionem miror & obedientiam, quæ utraque virtus in hoc viro vere admiranda. Habemus igitur auctorem menstruæ il-

lius ſortitionis, quæ ſuam nobilitatem ſuo debet inventori.

CAPVT. VI.

Cælitum nomen in menſtrua ſchedâ expreßum quid ſibi velit.

INdagavimus originem & caput piæ iſtius conſuetudinis, nunc porro videamus, quid ipſis ſchedulis perſcribatur.

Primum quod in oculos incurrit, eſt nomen Cælitum, ſeu, Patroni menſtrui aut Patronæ, appoſito unà menſis die qui eidem dies mortis & ultimus fuit, ſeu natalis & primus vitæ quam adiit immortalem. Hic ego te, mi optime Sodalis, aut quiſquis alius menſtruum Sanctum capis, ad examen cito, quæroque: Amabo te, mi juvenis, mi vir, quid cogitas, cum in menſtruali chartula (ut agamus de eo, in quo agimus menſe) Divum tibi in auxiliarem patronum deſignatum legis, & vel Miſnenſis Pontificis, & Monacenſis Tutelaris Patroni Bennonis, vel Pontificis Auguſtani Vdalrici, vel magni Apoſtoli Jacobi, vel Chriſti amatricis Magdalenæ, vel Mundi deceptoris Alexii, vel nobiliſſimi medici ac martyris Pantaleonis nomen intueris, quæ hic animi tui ſenſa, quæ tuæ cogita-

gitationes ſunt? An vero ſatis eſſe putas Divum menſtruum accepiſſe, irreverenti oſculo ſalutaſſe, nomen inſpexiſſe, perlegiſſe reliqua: Mox, ubi domum ventum eſt, obvio libello abdere, aut pulpito velut captivum includere, aut etiam contemptim ut vilem chartam abjicere, menſem elabi ſinere, nec menſe toto vel ſemel porrecti Sancti nomen aſpicere, imo nec meminiſſe quidem accepti. Hoc non eſt honorare, non eſt hoc colere Cælites: ſatius eſſet hoſpitem hunc è cælo nunquam domo admittere, quam ſic habere irreverenter, aut turpiter ejicere. Aliud ſibi poſtulat menſtrua ſortitio Sanctorum. Atque ideo omnium primo in hunc modum cogitationes tuas formabis: En, novam vitæ meæ mortiſque tutelam. En, D. Chriſtophorus, en D. Margarita, aut, en D. Ignatius pia ſorte mihi aſſignatus eſt in patronum. Et hic quidem homo fuit perinde ut ego, quem fames ſitiſque exercere, quem frigus & calor urere, quem humanæ miſeriæ omnes, æque ut me affligere, quem mors denique ſuperare ſolum vero Peccatum expugnare non, potuit. Non quod ille ab omni prorſus labecula eximius vixerit, ſed quod pravorum affectuum & ſui ipſius victor inſignis, nullum in ſe gravius delictum admiſerit, aut

admissum mature gemitibus & oculorum fontibus eluerit. En, (dices tibi ipsi) hic Divus, aut hæc Diva jam supra est, in illo meliori orbe, in illo cærulio palatio, in arce illa stellata & aurea, in immenso Divorum theatro, Angelorum cognatus, imo ipse Angelus, Deo fruitur, Christum videt, Christi Matrem intuetur, ambrosia pascitur & nectare, vitam vivit immortalem & beatam. ô quantum mutavit ab illo! non hoc futurum credebant, qui illum olim contumeliis, irrisionibus, convitiis impetebant: mori videbatur, & ecce vivit non moriturus æternum. Hæ, mi Sodalis, mi Religiose, cogitationes tuæ primæ sint, quoties in manus sumis schediasma menstruum.

I. Proximum est Sanctorum res gestas libris comprehensas adire, & in iis, quem tuus ille Divus vitæ tenorem servarit, exquirere. Qua in re Surios, Lipomanos, Baronios, aliosque complures habemus luculentos scriptores, & Divorum disertos encomiastas, è quibus tu tibi unum delige, qui omnia ex ordine, patroni tui acta & virtutes percenseat, ostendatque qua imitari possis, qua debeas. Vbi mores illius sanctissimos & omnem vivendi periodum pervidisti, tecum ita deinceps statue. Ergo huic aut constantissimo martyri,

aut castissimæ Virgini, huic Cæliti defensori meo, hoc mense has quotidie preces adnumerabo; hæc illi jejunia, has illi flagellationes, has eleemosynas, hæc alia atque alia ipsius honori sacrabo, simulque certa die qua aliequi non solerem, ubi prius omnem animum per confessionem purgaro, divinissimum epulum accumbam, in quo mihi cum in amicum & patronum magis conciliem atque propitiem, per illum ipsum cæli regem dominumque, quem lingua mea perinde ut alimoniam sum excepturus.

II. Hîc ego te, Gerarde, rem unam bene & in solidum velim capere: De cultu Cælitum agimus & quidem tali, qui & ipsis placeat, & nobis prosit. In quo mihi videntur ii præclarissime & sibi consulere, & Sanctis plurimum deferre, qui festis diebus omnibus Christi Domini, Sanctorum Angelorum, Divorum Apostolorum, notiorum martyrum, celebriorum Virginum, divinam mensam frequentant, Regem Sanctorum omnium suscipiunt, & tam illum ipsum Dominum quem suscipiunt, quam per illum, illius diei Divum, ad vitæ suæ horam ultimam, & supremam cum morte luctam invitant. GIRAR. Consilium mihi non displicet, sed quæso, explicatius hoc trade.

POL. Obſequor quantum poſſum: auſculta. Sit dies Chriſto Naſcenti, aut è ſepulchro Reſurgenti, aut in cælum Aſcendenti ſacer: ſit dies Matri Virgini aut Natæ, aut luſtratæ, aut ab Angelo Salutatæ, aut cælo Receptæ feſtus: ſit dies Divo Michaeli Archangelo, aut ſancto Bartholomæo Apoſtolo, aut generoſiſſimo martyri Laurentio, aut doctiſſimæ Virgini Catharinæ, aut cuicunque alteri è notioribus Divis Natalis: hoc tali die, ita Chriſtum, ita & Cælites meo bono venerabor. Animi ſordibus per confeſſionem expiatis, ſanctiſſimæ Euchariſtiæ divinum epulum accedam, & ubi cæleſtem hunc panem jam in ipſam linguam recepero, ſi dies ſit Chriſto Nato ſolennis, ſic precabor: *O mi amantiſſime JESU, ego te per teipſum, quem ore jam fero, & per hunc Natalem diem tuum humillime rogo, ſis mihi in ultimo deceſſu meo propitius judex.* Quod ſi dies Divo Michaeli Archangelo, & univerſis in cælo Angelis ſit ſacer, preces illas paullulum variabo in hunc modum: *O beatiſſime Archangele Michael, &, O ſanctiſſimi Spiritus, Angeli Dei, per hunc Dominum meum & veſtrum, univerſos vos ad agonem meum ultimum invito, adeſte tunc mihi, & in extremis meis juvate me.* Hæc ego in ſpecimen ſolum propono: addi his poteſt quic-

quid

quid tunc temporis melior ſenſus aut affectus ſuggeſſerit. Quod ſi dies feſtus ſit, aut uni Apoſtolorum, aut alicui è Martyrum, vel Virginum cætu, aut quibuſcunque demum Divis aliis, tum ego preces meas ſic inſtruam: *O beati Apoſtoli Philippe & Jacobe*, aut, *O beate Georgi Martyr*, aut, *O beate Joannes Baptiſta, per hunc ipſum Dominum, quem lingua gero, ardentiſſime te precor, adſis mihi morienti, & à bono Deo hanc unam pro me gratiam impetra, ut in obitu meo cum Deo ſim in gratia.* Vix ullus ab omni ſenſu tam ſterilis eſt, quin his & plura & meliora in rem ſuam precari poſſit, ſi animum attendat. Et hoc ego magni momenti duco, ſic piis ac providiis curis ad ultimum cum morte luctamen, ad fatalem illam neceſſitatem, ad illum Æternitatis ingreſſum ſe ſuaque mature diſponere. Si quid ego judico, vix gratia divina excidet, qui gratiam illam tam laudabili ambitu quæſierit; non pavebit ad æternitatis oſtium, qui tot viæ duces ac comites habuerit; diabolorum rabiem non formidabit, qui tot Angelos obtinuerit defenſores: vix cauſſa cadet ad ultimum tribunal, cui tot patroni ſuppetias venerint; vivet, qui ſic mori conabitur. Et hoc quoque arcanum è meo, mi Gerarde, in tuum mihi cariſſimum cor libuit transferre. Scis,

con-

consilia bona, primum bona sunt cum fiunt. Nec ignoras, neminem gratis servire Deo, aut Divis. quicquid officii Cælitibus impenditur, amplissimo redit fœnore. Audi rem miram & veram, cui consignatæ tabulæ fidem tribuunt. Est certe, ut dixi: Cælitum cultus nunquam indotatus, & sine præmio abit.

Anno 1586.

III. Henricus ab Haiden Canonicus Trevirensis, pari morum elegantia & nobilitate juvenis, cum ab extrema pueritia septem annos in Collegio Germanico Romæ egisset, instanter requisitus à suis, reditum parabat in patriam: sed veram illi patriam Deo destinante, incidit in febrem, quæ octavo die attulit mortem. Monitus à sacerdote de necessitate ultima (jam ante se generali confessione præmunierat) ad Apostoli Andreæ corpus quod Malphi colitur, pro valetudine peregrinationem vovet: certam dein pecuniam ad crucem argenteam ponendam in æde S. Apollinaris, is est Collegii patronus: itemque ad pallium, quo altare operiretur Deiparæ Virginis, in cujus erat Sodalitio, reliquit. His rebus ita dispositis, cum somnus multis præsentibus oppressit, post paullo evigilans, accersito sacerdote, qui erat ei à confessionibus: O pater, inquit, ô mi-

mi Pater, quæ ego vidi? Quæ? interrogat ille. Cui æger: Quæ nec oculis, inquit, nec auribus, sed nec ullo sensu percipi possunt. Cum commovisset expectationem, & jungerentur omnium preces, subjecit inter attonitum lætumque, sed propior læto: Salus mea fuit in angusto: at benignitas MARIÆ Virginis, Sanctorumque Andreæ, Apollinaris, & Martyrum nostrorum tutelarium in tempore succurrit. à dæmone sum ductus ad judicem. magna vis (cum solus essem) circumstabat accusatorum, varia crimina objectantium, jam jamque exactor supplicii me pertrahebat ad gehennam. Cum abesset prope nihil quin essem miserrimus, adstitit misericordiæ parens, & ad illos conversa: Quo vos istum? quid vobis cum illo, qui tot annos mihi in mea Congregatione servivit? Consecutus deinde Andreas, idem indignans, titulum ostendebat mei patrocinii, quam voveram ad ejus tumulum peregrinationem. Sanctus postremo Apollinaris cum ceteris martyribus, quorum sacra lipsana in æde nostra sunt, vim inhibuit adversariorum, memorans crucem, quam proxime mandavi faciendam. Ita, quæ Deo est gratia, periculo simul somnoque solutus sum. Hæc cum dixisset exultans, quar-

quarta fere poſt hora animam reddidit Conditori. Ita nemo gratis colit Cælites, quiſquis eos animo colit ſincero.

CAPUT VII.

Quo fine menſtruis Cælitibus ſententioſum dictum addatur.

ALterum, quod poſt Divi nomen in menſtrua tabella perſcribitur, eſt pronunciatum (nos ſententiam dicimus) vel ex ipſis divinis Bibliis, aut è ſanctorum Patrum monumentis, aut piorum ſcriptorum libris. Quod quidem dictum etſi unum ſit, & plerunque breve eſſe ſoleat, ſæpe tamen ei cui ſorte obtigit, plus attulit emolumenti, quam ſi is omnia Abulenſis præſulis Toſtati volumina evolviſſet. Paucæ ſæpius voculæ miros in animis hominum effectus dederunt.

I. S. Antonius etiam juvenis, cum in templo illud Chriſti promiſſum decantari audiiſſet: *Centuplum accipiet & vitam æternam poſſidebit*, vix è ſacra æde digreſſus patrimonii ſui rutillantem acervum hilari ore invaſit, & maximam illius partem ambabus manibus in pauperes tribuit, totum daturus, ni ſoror obſtitiſſet. brevi poſt idem in templo, Euangelico

Matt. c. 19. v. 29.

gelico illo monito: *Nolite soliciti esse in crastinum*, sic attonatur, ut nihil jam amplius cunctandum ratus, moræque omnis impatiens, continuo toti Mundo, rebus suis omnibus, sibique ipsi dixerit æternum Vale, multarum gentium in Ægyptia eremo factus pater. Seraphicus Franciscus prima verba dominicæ precationis: *Pater noster, qui es in cælis*, attentius secum expendens, mox patri suo & matri, mox opibus & voluptatibus omnibus renunciavit, & ad trophæum crucifixi Regis pervolavit nudus. Notum est & illud in ejusdem Divi ore frequentatissimum: *Deus meus, Deus meus & omnia.* S. Hieronymum assidua formidine perculsum tenebat unica illa sententiola: *Surgite mortui, venite ad judicium.* Hoc illi epulas omnes perfudit amarissimo cinere. Christus è rudi piscatorum plebe Orbis oratores, & cæli Principes fecit, duabus solum voculis istis, *Sequere me.* Simeon Stylites audit in templo à sacerdote cani: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*, & protinus opilionem exuens, monachum induit, vitamque egit omnibus post sæculis admirandam. S. Eucherius prosapia nobilissima oriundus, cum legendo in illud D. Pauli dictum devenisset: *Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum*,

Matt. c. 6. v. 34.

1. *ad Cor. 3. v. 19.*

Deum, loco quam primum co- surrexit, & suas Mundum res habere jussit, meliori ipse domino serviturus. S. Paulinus, vir complurium voce laudatissimus, cum illud Christi dictum ad opulentum juvenem: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni sequere me*, pensiculatius cogitasset, vitam priorem desiit, & ordiri novam, meliorem, sanctam aggressus est, atque in Gemetico cœnobio, cælesti philosophiæ se totum mancipavit. Quot hominibus salutem attulisse credendum est brevissimum illud, *Nosce teipsum?* S. Ignatius Lojola quantum sibi, suis, Orbique toti profuit illo brevi effato: *Omnia ad majorem Dei gloriam?* Neque dubium est quin multos improborum vehementi sæpius honore affecerit serium illud & severum de Euangelici Epulonis sepultura pronunciatum: *Et sepultus est in inferno*. O profundum sepulchrum! exclamat Augustinus. Et quis ille animus in saxum ita obriguit, ut ad tales voces & monita, non vivat ac sentiat?

Mat. c. 19. v. 21.

Luc. c. 16. v. 22.

11. Vir olim religiosus quispiam ad mollissimum juvenem, & pæne alterum Smindyridem, vitiis una & deliciis omnibus innutritum, alia lege aditum sibi aperire non poterat, nisi

nisi prius promitteret, de rebus piis, divinis, cælestibus mentionem se nullam facturum; de morte nihil, multo minus de inferis quidquam locuturum: lex autem erat, paribus poculis si certare collubitum esset, veniret, propinaret, responderetque propinanti, diceret quæcunque vellet. tantum non pia aut sacra, conditionem etsi iniquam prudenter accepit homo religiosus, nec dubitavit juvenem illum parte aliqua patere, qua saluberrime feriri posset. Adest ergo, & sano consilio multa dissimulat, & ut pacta conventa erant, nec de Deo, nec de diabolo quicquam sermoni aspergit. assidet lætus, ad risum etiam verba componit: jocatur simul, sed pudice, meridiatur una, sed parce, respondet propinanti, sed sobrie. demum abeundi veniam extorquet. Sub digressum, occasionem captat qua in animo incauti vel unicum pietatis aculeum defigat. Cumque bona fortuna juvenis ille lectum suum selecta pluma turgentissimum abituro monstraret, tum Pater: Nobilis Domine, inquit, Isaias vates novam lecti rationem describens: *Subter te, inquit, sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.* Atque cum dicto valedixit, & placidi somni propitiam noctem precatus est. Mox juvenis, id vero

Isai. c. 14. v. 11.

contra pacta & legem actum esse pronunciat, alio se tempore de eo pœnas sumpturum, delicti piaculum fore prægrande salutatorium poculum, quod in mulctam ei uni foret exhauriendum. cetera jam valeret, atque ita hominem religiosum dimittit; voluisset quidem iisdem foribus illud de vermibus dictum excludere, sed id nequaquam potuit. hærebat illud animo & reluctantem trahebat, fodicabat, impellebat, stimulabat, urgebat, miseris demum modis angebat; inquieti vermes omnem ei quietem turbabant. Hîc juvenis tam insolentis & occulti concionatoris impatiens, remedium huic malo circumspicere: itaque ad solitas compotationes redire, ambulationes iterare, sociorum numerum etiam augere, novos lusus excogitare, choreis plus indulgere, jocis effusius hilarescere, hoc demum agere ut à sole nunquam sobrius conspiceretur, quo hærescentem animo molestiam detergeret, abigeretque importunissimum conscientiæ monitorem, & vel sic tandem molestissimos hos vermes excuteret. Non evaluit tamen, quicquid egit contra domesticum hunc carnificem. agmen hoc vermium insuperabile animo expellere non potuit, quocunque conatu. Dum ridebat, dum bibebat, dum ludebat, vermes

vermes illi, & illæ tineæ conscientiam identidem pervellebant: arrodebantque. Evigil vir tandem miser juvenis, & prioris vitæ veternum excussit hoc secum instituto ratiocinio: Et quid, inquit ipse sibi, proficimus? dies noctesque contra importunissimam hanc & vermiculosam cogitationem pugno, nec inducias ullas aut quietem impetro, nec aliud hactenus egi resistendo, quam ut altius inhæreret; quo magis repugno, hoc minus excutio. Quod si sola de vermibus cogitatio animum ita compungit ac lacerat, quid vermes ipsi facient, præsertim stygii, & nunquam morituri? quid facient illi æternæ mortis ministri vultures? Sed mittamus hæc morosa & tristia. Si possem, equidem vellem. Da te lætioribus, & gaude cum gaudentibus. Sed ah, quam vanis & simul quam brevibus gaudiis inhiamus? hodie genialiter vivimus, cras inter alienas lacrimas perimus. Ita eodem sæpe loco quo luserunt navigia, sorbentur. Et quis tandem finis, ubi amabili insania diu luserimus? & ipsi demum ludibriũ simus immitissimæ mortis. Ergo: Ergo: dixi: nunc cœpi. Alius fui, alius ero in posterum. Vela feci ad gehennam, nunc ad cælum remigabo. Munde vale; diu satis ludos me fecisti, habes alios quos ludificeris: ego me

mature ſubduco. dixit, & fecit. & eodem quo cœpit pede ex magno Mundi proſtibulo in caſtra Chriſti tranſiit, unica illa breviſſima comminatione permotus.

III. En tibi quam diſerta fuerit & efficax concio, vel unica ſententiola. Laudatiſſimus ergo parthenioꝛum cætuum mos eſt, ſingulis tutelaribus Sanctis, ſingulas adſcribere ſententias, quas quivis non ſemel tantum legat (hoc enim parum, hoc nihil eſt) ſed toto illo menſe accuratius in omnem partem ſenſumque ſecum exputet. Nunquam ſine fructu eſt, quæ de talibus inſtituitur cogitatio, nec fruſtra ſcribitur, quod ad pietatem eſt calcar. Teſtimonio eſt luculentum hujus rei exemplum.

Anno 1606. Ante annos certe non multos Ingolſtadii juvenis fuit, qui ut vel morbi ſævitiem, vel certe Mundi blanditias evaderet, Deo ſeſe devovit & religioſo ſtatui. Morbus abiit & brevi poſt bonum hoc propoſitum cum illo. Senſim enim quicquid pietatis in morbo hauſerat, evanuit: & ita juvenis iſte poſt reſtitutam corporis valetudinem ægrotare primum cœpit animo, & poſt perſanatum morbum pejus habere. Principio quidem fervebat ac volabat, poſt paulo lentius ibat, deinde ſtabat, ſed

sed nec diu nec impigre; mox languere incipiebat, tandem aperte vitiorum dulcedini succumbebat. Nam Mundi facies, quæ prius terrebat, jam arridere; religiosus status qui antea placebat, jam terrere; societas bona qua gaudebat, displicere cœpit. ita miser tam suaviter & facile oblivisci potuit primum voti sui, dein sui ipsius, postea cæli, demum ipsius Dei. Ita paullatim per gradus ibat, sed non ad cælum: tendebat in præceps, sed via molli & clementer declivi. neque enim repente pessimus factus est, ut qui hodie fuit aureus, cras vix argenteus repertus est: brevi post æreus, exinde ferreus, denique factus est luteus, & ipsum cœnum. Ita prodigus ille Euangelicus, primo patrimonium repetiit: hoc impetrato in regionem longinquam abiit, parentisque oculis se subduxit: neque hîc stitit, pravæ etiam societati se junxit. nondum finis. ea tandem fecit quæ socii & sociæ; gula & luxuria in quotidianos mores transierunt. Ita ad mentem Siracidæ, Est processio in malis viro indisciplinato. Hoc plane modo, juvenis ille de quo cœpi dicere, sensim seipso deterior factus est, & è sancto progressu temporis in improbum mutatus: hoc fere solum retinuit boni, quod Beatissimam Virginem &

Eccl. c. 20. v. 9.

Marianæ Congregationis cœtum non penitus deseruerit, sed subinde se præsentem stiterit, saltem in ceremoniam. Ita factum est, ut stato die cum ceteris menstruum Sanctum acceperit, & quidem sorte prorsus divina. Nam sententia quæ pronunciata est, dum ille ante crucifixi signum ex more flectit genua, è mellifluo doctore Bernardo transcripta erat, hisce omnino verbis: Quid tardas ipsum, quem jam dudum conceperas spiritum parturire salutis? nil mortalibus vel morte certius, vel incertius hora mortis. quomodo vivere potes, ubi mori non audes? Audiit hæc juvenis, tacitus quidem, sed quasi fulmine ictus, monitorem è cælo agnovit, & illo statim die fugam è lubrico in tutum paravit, altera vero luce hilaris & alacer ad Religiosam domum contendit, iisque sese aggregavit, quos diu fugerat, victurus illic ubi mori non trepidaret.

S. Ber. epist. 10?. ad Romanum Rom. Curiæ Sued.

IV. En tibi vel unica iterum sententiola, menstruo Divo subscripta, apud juvenem istum tantum evicit, quantum vicenæ aut tricenæ conciones non potuissent. Ergo probo instituto menstruis Cælitibus sacrum aliquod piumque effatum subscribitur: sed illud malo contemptu sæpe non legitur, aut lectum non perpenditur. impius sane neglectus hic est

cum

cum concio tam brevis non auditur, aut oblivione quam primum sepelitur. Hoc ergo fine, Divorum nomini an menstruis illis chartulis, dictum aliquod de dictis melioribus subjungitur, ut aurem vellicet legenti, eumque officii moneat, addatque stimulum ad vitam emendatiorem. Non multum absimili modo sortem olim captabant è divinis oraculis, quod vel ex hoc pateat, quod subjungo. Meroveus Regis Francorum Chilperici filius, homo regii quidem sanguinis, sed probrosæ ambitionis, & qui scelus etiam per pietatem quæreret. Hic Turone D. Martini sepulchro tria sacra volumina, Psalmorum, Regum, & Euangeliorum imposuit, eaque nocte tota illic pervigilans, sanctissimum Antistitem Martinum rogavit, ostenderet quid eventurum, & an regno potiri posset. Huic pervigilatæ nocti triduum insuper adjecit, quod jejuniis, precibus, vigiliis exegit. O ambitio quid non mortalia cogis pectora! Exacto hoc triduo ad Divi tumulum regressus, sacram historiam Regum aperuit, primus autem explicatæ paginæ versus hic erat: *Pro eo quod dereliquistis Dominum Deum vestrum, & ambulastis post deos alienos, nec fecistis rectum Dei, ideo tradidit vos Dominus Deus vester in manibus inimico-*

rum vestrorum. Prioris Psalmorum versus erat iste: *Verumtamen propter dolos posuisti eis mala: dejecisti eos dum allevarentur. quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt: perierunt propter iniquitates suas.* Ex Evangeliis, in capite paginæ hoc legendum occurrerat: *Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur.* Ad hæc librorum responsa Meroveus, qui regnum inique affectarat, rubore & lacrimis confusus, assumptis in comitatum quingentis viris, discessit loco. in via ab Erpone Regis Gunthramni duce captus est, uti Gregorius Turonensis memorat. Quemadmodum vero sacri codices olim per usitatam sortem consulti, de futuris quandoque monuerunt, ita fit nonnunquam ut in menstruo Divorum sortitu, & oraculi vim habeant & vaticinii, quæ è sacris codicibus exscripta tradantur.

Hist. Franc. l. 5. c. 14.

Ut ut sit, minime negligendum est breve illud monitum in charta menstrua perscriptum: quanto enim minoris est operæ, illud quotidie perlegere, tanto majoris est negligentiæ, in re etiam tam facili torpere. Sed pergo.

CA-

CAPUT VIII.

Quo consilio preces indicantur in mensem proximum.

TErtium, quod in scheda menstrua visitur, est orandi scopus, nos intentionem dicimus, quæ aliud non est quam propositum & pia voluntas pro istis atque illis preces ad Deum allegandi, quandoquidem in tabella menstrua cuivis sodalium suaviter imperatur, pro quibus illo potissimum mense debeat precari. Ita pro omni statu sexuque, pro ætate omni & ordine, pro regnis & provinciis, pro amicis pariter & inimicis, probis, improbis, vivis, mortuis deprecationes instituuntur; ita ad omnem virtutem impetrandam, ad avertendam omnem noxam, & pestem quamcunque, certi precandi fines præscribuntur. Inter hos tamen ii singulariter observandi, qui preces nobis indicunt pro iis in quorum incolumitate vel interitu maximarum rerum momenta vertuntur. Par est omnino in precibus nobis commendatissimi sint Principes Christiani omnes, in quorum manu salus & exitium plurimorum sita sunt. ita vigilantissimos oratus à nobis postulant tota regna & pro-

 vinciæ,

vinciæ, afflicta bellis Hungaria, fœcunda martyrum Japonia, vexata hæresi Germania, revocanda ad fidem Anglia. sic & pro magnis Regibus Hispaniæ, Galliæ, Poloniæ omni studio Numini supplicandum. Et quis oblivisci possit vel lethaliter peccantium, vel manium in purgante flamma luentium, vel infantium de lustrali fonte periclitantium? Pro his talibus precari quicunque mensis initio admonetur; is certe sine culpa sic imperatas preces penitus negligere non potest; quanti enim censendum est vel uni infantulo suis precibus cælum donare; animam vel unicam ex igne lustrali evocare; ei qui delicto lethali obnoxius est, resipiscendi gratiam impetrare, & sic è turpitudinis cœno extrahere? Quantæ item necessitatis est pro dono Castitatis, sibi aliisque consequendo, Deum frequenter & ferventer rogare, pacem & concordiam poscere, ad Indos & extremos Sinarum populos suspiria mittere, benefacta his gratiis referre, inimicis injurias hac talione compensare, homines ad petulantiam & lasciviam obstinatos Cælitibus setio commendare, postulare denique perseverantiam nobis maxime necessariam. ita vere Antiochenus orator Chrysostomus dixit: Pro se precari necessitas cogit, pro aliis

aliis charitas hortatur; pro ſe orare, naturæ eſt, pro altero autem, gratiæ. Dulcior eſt autem ante Deum oratio, non quam neceſſitas rei tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commendat.

I. GER. Hîc ego forſan non male objecerim: Quantulus ſum ego unus, aut quæ ſunt precatiunculæ meæ, ut iis vel univerſam Galliam, vel latiſſimam Hiſpaniam, vel ampliſſimam Germaniam, aut Italiam totam, aut Principes Chriſtianos omnes fulciam? non earum ſunt virium preces meæ, ut ego Atlas ſim & humeros ſupponam ruenti cælo. POL. Atqui audi, mi Gerarde, non tuis ſolius precibus, ſed aliorum etiam tribuendum eſt, ſi iis toti alicui provinciæ opituleris. Deus tam bonus eſt ut ad paucorum caſtas puraſque preces maximis quandoque populis pepercerit: neque dici poteſt quantum virtus unius etiam, & ſolius homunculi poſſit, ſi Deus eam poſſe velit. Recente mundo unicus Abrahamus Deo ſupplicat pro quinque civitatibus, & benigniſſime auditur. Et profana conſideras? Unus ſoluſque erat Horatius Cocles, qui bello contra Porſenam, in ponte ſublicio toti exercitui ſe oppoſuit, magna ſui gloria & ſuorum bono. Q. Mutius Scævola unus ſoluſque & primus è trecen-

tis conjuratis Herruſcum Regem à Romano Capitolio avertit. Unus ac pæne ſolus Camillus fuit qui Romam jam prope buſtum factam, de manu Brenni & Gallorum ferro liberavit. Unus ſoluſque Hercules fuit qui monſtris Orbem inauditis repurgavit. Sed ut hos taceam, Vnus ſoluſque Joſeph fuit qui fame perituram Ægyptum ab interitu ſervavit. Vnus ſoluſque Moſes tot centenis millibus Hebrææ plebis toties ſaluti fuit, ſuis partim conſiliis partim precibus. Hieroſolyma funditus everſa in magnum cadaver corruiſſent, ſed unus ſoluſque Mathathias cum lugendo & ſuadendo, tum hortando, & agendo reſtituit rem. Iſraelis populus univerſus idolis litaſſet, niſi per unum & ſolum Eliam Thesbiten à tam immani ſcelere fuiſſet revocatus. Daniel unus ſoluſque fuit, & juvenis, cum ſenum plebiſque decreta reſcidit, & Suſannam paratæ neci eripuit, ipſoſque judices morte mulctandos æquiſſime judicavit. Vnus ſoluſque David fuit, tunc etiam adoleſcentulus & contemptus, cum carneam illam & loquentem Philiſthæam turrim, & quaſi ſedem belli Goliathum, in oculis trepidantis exercitus funda ſaxoque expugnavit. Vnus ſoluſque Samſon fuit, tantum aſini mandibula, non ære ferreo armatus, cum tot

ſimul

ſimul Philiſthæos trucidavit. Vnus ſolusque Joannes Baptiſtes fuit, qui tacentibus univerſis auſus eſt Herodem omnium facinorum quæ patrarat, arguere. Quid? etiam una & ſola mulier Hebræa Holofernem, tunc terrorem Orbis, ſuo ſibi gladio jugulavit, itaque Aſſyriam militiam univerſam una illa ſuperavit. Vnus Mardochæus & una Eſther omnem Judæorum gentem à certo interitu ſervarunt. Vno Ambroſio ſublato florens Italiæ ſtatus magnam partem corruit, Vnus fuit ſolusque Leo Magnus, cum illud Dei flagellum, Attilam, Romanis arcibus jamjam imminentem, oratione non modo ſtitit, ſed & in Pannoniam redire perſuaſit.

II. At vero ut neque Danieles, neque Abrahami, neque Samſones nos ſimus, certe ii eſſe poſſumus qui fuerint ævo etiam noſtro vel pueri & mulierculæ. Vnica ancillula, uti narrat Illuſtriſſimus Baronus, ſuis precibus & cilicio, quo multos ſanarat, totam gentem Iberum ad Chriſti fidem perduxit. Carolus V. Imperator, cum Thomam Morum, qui Regis Angli fuit Cancellarius, capite plexum inaudiſſet, dixiſſe fertur: Henricus Rex totius Angliæ caput præcidit. Tanti erat univerſo regno, virum hunc unicum amiſiſſe. Vna Joanna, Tullienſis virgo, pudica & ſancta, ab

Tom. 3. Ann. 327. n. 11.

ab obſidione plurimos liberavit. Melior eſt enim unus timens Deum, quam mille filii impii. Ab uno ſenſato inhabitabitur patria. Vnus itidem & ſolus Laurentius Juſtianus Venetorum urbem ab excidio ſuis precibus ſervavit. nam, quo tempore bellum inter Venetos & Mediolanenſes arſerat, in Corcyrano nemore Fremicola vaticiniis clarus degebat. Hunc è Venetis optimatibus vir nobilis adiit quæſivitque, cui parti bellum illud feliciter ceſſurum eſſet? huic reſpondens Anachoreta: Deus, inquit, urbi Venetorum vehementer iratus quod nulla morum emendatio poſt tot admonitiones, poſt tantos clamores ſequatur, illam, perinde ut Paleſtinæ Pentapolin jam dudum deleſſet, niſi unicus illorum Patriarcha, ſuis precibus vindictam divinam avertiſſet. Idem pæne de Simone Salo Leontius Neapolitanus Præſul commemorat. Fuit enim ut civis Emeſanus Hieroſolyma iret, quo illic ſe precibus abbatis Joannis commendaret. Joannes, Simeonis olim ſocius, cum illum Emeſa ad ſe veniſſe cognoſceret; Atqui quam maxime miror, inquit, te tantum viæ tam caſſo labore confeciſſe. Ecquid eſt quod me Hieroſolymis quæras cum Emeſæ habeas Simeonem, cujus precibus non ego ſolum, ſed & Orbis totus indi-

Aub. Myræus Ann. 1429. Eccl. c. 16. v. 3. & 5. Bern. Iuſtinianus orator, nepos illius apud. Zach. Lippeloo tom. 1. die 8. Jan.

indiget. Deus bone, quæ tua ſunt judicia! quem hominem ut fatuum & ſtultum mundus totus deridiculo habebat, hujus precibus mundus totus egebat. Ergo unius atq; unici hominis ad Deum emiſſæ preces, non tantum unum aliquod regnum, ſed & orbem terrarum univerſum ſuſtentare poſſunt. Ergo & ſodalis ille, qui cum alios innumeros juvare poſſit, tamen id tam temere negligit, innumeris nocere cenſendus eſt. vere enim nocet, qui cum poſſit non prodeſt.

CAPUT. IX.

In charta menſtruorum Cælitum adſcripta Virtus quid moneat.

ULtimum denique quod menſtruis ſchedis inſcribitur, una aliqua Virtus eſt per illum potiſſimum menſem crebriori actu exercenda. Campum dicendi hîc nullum ingrediar, cum exitum ſpectet mea dictio. hîc ſolum mirari multa debeo, ac etiam indignari. Et qua tu fronte, ô frigidiſſime Sodalis, quisquis es, qua conſcientia Sanctum menſtruum domi tuæ ſordeſcere ſinis, & pulveribus ſituque obduci, aut libello clauſum & maleſepultum non colis ut ſanctum, ſed cuſtodis tantū ut

vinctum, totoque mense illius nomen nec semel quidem aspicis legisque?

Memoriæ mihi est, Gerarde, ante annos aliquot missas ad nos Oeniponto literas, quæ defuncti Brixinensis Pontificis manes nobis commendarunt, simul etiam de hujus Principis virtute illustria quædam narrarunt, inter quæ illud eximium & imitandum. Siquidem Brixinensis iste præsul, suum sibi Divum quo mensibus Oeniponte ad se mitti, eundemque nunquam nisi flexis genibus accipere voluit. quis ambigat quam religiose coluerit, quem excepit tam pie. Novi ego Beatissimæ Virginis sodales, qui omnium Divorum Cælitum, quos unquam per menstruam sortitionem acceperunt, syllabum & litanias confecerunt, quas & ipsi singulis mensibus ordinate percurrerunt, & in mortis vicinia sibi ab aliis prælegi petierunt. Bona utique & jucunda est morituro hæc prælectio, si tamen eos quos nominari audit Cælites, in vita sibi familiares fecerit frequentiore cultu. Sed nobis nunc de virtute menstruis Cælitibus adscripta sermo est.

I. O Gerarde, quam longe aliud est dicere aut docere, aliud facere. Quoties apud nos virtus laudatur & alget? Omnis in actione consistit virtus

virtus, nec ulla eſt ſine labore. Virtutem in chartula menſtrua notatam circumferre, virtutis ſane non eſt. Quid porro de iis dicendum, quibus in diſtributione menſtrua è virtutibus Patientia obtingit, ipſi vero vel aſperiore verbulo afflati, velut vento peſtilente correpti fremunt, frendent, furunt, calcaturi omnia ſi poſſint, laceraturi & peſſum daturi omnia, adeo largiter bilem effundunt. O mi juvenis, & ô mi vir, quid menſtrua te ſchedula docet? an non illa hortatu tacito aſſidue tibi occinit: *Patientia, Patientia, Patientia.* quid ais? an omnem adeo patientiam conſumpſiſti, ut nec levem injuriam, aut innocentem jocum, nec paucas voculas, aut obliqui oculi minas poſſis concoquere? ô te heroem, qui ad pulicis morſum, Herculem inclamas! Quis unquam cælo ſe non dignum fecit impatientia? quis non probe contuſus in illam patriam pervenit? quis non omnia vincere poteſt ſilendo & patiendo? quid indignaris, quid ſævis, quid minaris? hi mores cælo non conveniunt. Sapientia comes eſt Patientia, quæ dolori cuicunque fert remedium. Iter ad cælum ſine Patientia nunquam reperies. Ergo ſchedam tuam inſpice, lege, & centies relege: hæc tua lectio voce unica conſtat, PATIENTIA.

II. Et quid de iis sentiendum, quibus in menstruis chartis Obedientia præscribitur, at ipsi nihil minus faciunt quam quod imperatur: quibus jejunium suadetur, illi nec unico bolo genium suum fraudant: quibus Veritas consulitur sequenda, illi technas, fucos, sutelas, mendacia consarcinant. Sic auditorum ubique multos reperias, factores paucos. An non ii auditores solum, apud quos pax publice laudatur, rixis illi ac jurgiis turbant omnia: examen conscientiæ jubetur, illi toto mense nec semel quidem in seipsos descendunt: quatuor novissimorum meditatio proponitur, illi mortis & judicii immemores, cæli & inferorum securi vivunt: vigilantia præcipitur, illi venientem solem hora septima in lecto salutant, ubi ubi tandem sit sacrum: pia lectio commendatur, illi libellos pios nec habere quidem student, nedum legere: frequens confessionis usus inculcatur, vix illi ut hoc quovis bimestri semel faciant, adducuntur. Et de illis quid dicas, quibus Virginitas & Pudicitia colenda indicitur? obscœnos illi Catullos pro stimulo virtutum legunt. O mi sodalis, an non iste mensis identidem tibi occentat, *Castitas, Castitas, Castitas.* Vide obsecro quam casti sint tui oculi, quam verecundi gestus,

gestus, quam pudica verba, vide ante omnia quam puræ & mundæ sint cogitationes tuæ; si hæ libidinis cœnum admittant, ne mireris & oculos, & gestus, & verba eodem luto infici. ubi cor libidinem olet, ubi cogitationes castæ non sunt, nec lingua, nec vultus, nec oculi cordis indices castimoniam spirabunt. Ergo & tu menstruam tabellam tuam inspice, lege atque relege centies, sexcenties; lectio tua finitur verbo, *Castitas, Castitas, Castitas.*

III. Quid porro de iis censendum qui menstruali scheda Sobrietatis monentur, illi diem mero frangere, & crumenam in calices student exhaurire. Quid de iis videtur quos pia illa sors ad desiderium patriæ cælestis erigit, illi in variam curiositatem effusi, omnibus vanitatibus indulgent. Quos putet eos, quibus scripta traditur Carnis afflictatio, illi hoc unum agunt, ut Carni faciant bene, ut corpus mulceant & saginent. Quid de his, inquam, omnibus sentiendum? qui prorsus in contrarium nituntur, & alia omnia faciunt quam quæ Sancti menstrui monent, suadent, jubentque. De te, Gerarde, tua me virtus meliora vult ominari. In eos dixi hactenus, qui torporem & desidiam nec alienis quidem tegunt oculis, qui suo se officio functos

credunt, cum consuetudini paruerunt, tametsi mense toto nec Divi cura, nec statæ preces, nec specimen virtutis ullum se prodat. Ita alios atque alios Sanctos, ita plurimos accipiunt colendos, nullum colunt, tunc maxime sensuri quam malum sit Divos Cælites negligere, cum serum nimis erit velle coluisse, cumque nihil ultra restabit quam ut tam profanæ socordiæ frustra pœniteat. Non satis est, ô juvenes; ô viri, non satis est menstruas schedas flexo poplite, reverenti manu, pioque osculo excipere, perlegere, retinere, nisi & Divos in iis descriptos colere, & virtutem in iis notatam placeat exercere. Nemo virtuti favet, nisi qui eam sequi potest, & Cælites nemo experitur propitios cum moritur, qui eos sibi amicos non conciliat dum vivit.

GER. Sæpe cœpi, sed sæpe etiam desii Divis menstruis honorem habere, nunc oblivione, nunc etiam tædio victus. POL. Vix est ubi altioribus clamoribus sit opus, quam cum bene cœptorum constantia docenda. Animus humanus ingenerato pondere nunquam non deflectit in prava, varius semper & mutabilis: virtutem præsentem sæpe non odimus, sed negligimus, ita virtutum radices non raro antequam

tequam adolescant, sterili frigore exarescunt, ut jam supra demonstratum est. Sed quicquid dixerimus, minus semper quam par erat, dixisse videbimur. Et quia de Conscientiæ, de Cælitum, de Corporis cultu agimus, hunc nobis laborem necessario sumemus, Gerarde, ut belluam istam huic triplici cultui infestissimam pro viribus impugnemus. Sane ab hac animi levitate & inconstantia admirandæ metamorphoses, & sæpe monstra vitiorum horrenda proveniunt, quæ ab iis eduntur qui quandoque sanctissime incipiunt, finiunt sceleratissime, ab angelis, suo vitio, in diabolos mutati. Hæc enim inconstantia, & lentus ad vitium descensus, non unam aliquam virtutem enervat, sed universas. Audi funestam tragœdiam in qua histrio seu actor, & conscientiam & Cælites religiosissime cœpit colere, suum etiam corpori, qui conveniret, cultum tribuere; sed quam sancte incœpit, tam impie finivit. Audi miram, bis miram catastrophen.

CAPUT. X.

Inconſtantia in Animi & Cælitum cultu, exemplo inaudito coarguitur.

UNus quidam adoleſcens, & honeſto loco natus, & à fortunis felix atque copioſus, melioris ſanctioriſque vitæ ſtudio incenſus, parentem obnixe rogavit, liceret ſibi rebus mortalibus abdicato, Chriſtum & immortalia ſequi. Negavit hoc ei pater. Inſtitit rurſum ac ſæpius filius: cum actum agere ſe putaret, propinquos in parentem immiſit, ut id à parente extorquerent. Impetravit tandem ab invito poteſtatem abeundi, & mox in cœnobium ſe incluſit, in quo tam magna & illuſtria continentiæ & abſtinentiæ quotidie documenta ceteris dedit, ut haberent omnes quod imitarentur. Cum aliquamdiu in cœpto vitæ curſu profeciſſet, ratus ſe perfectiorem quam erat, affectat ſolitudinem, & à Cœnobiarcha ſecedendi copiam flagitat. dehortatur juvenem prudens hoſtilium technarum pater, pericula proponit, inſidias exponit, enumerat damna ex eo diſceſſu ſecutura, nec perſuadet tamen juveni, quem jam perſuaſit, imo abripuit affectus. Si ergo,

go, inquit præses, audendum est, dabo socios qui comitentur. Ita discedenti comites geminos è contubernio suo adjungit, qui novo eremicolæ locum opportunum quærant. Faciunt una iter diem unum atque alterum, ac per vastam solitudinem fessi oberrant, æstuque tandem ac labore fracti in terram corpora abjiciunt, somno pauxillum vires refecturi. Cum aliquamdiu placide omnes quievissent, ecce tibi ales strepesis advolat pennis, & clangore alarum excitat sopitos. Hîc comites: En, inquiunt, socium Dominus exlitem tibi misit, sequere ducentem. Ille de providentia Dei mire lætus, salutatis comitibus, sequitur præviam ductricem. Ales post pauca spatia semel atque iterum subsidit, ac vanescit, in quo loco novus incola silvæ antrum reperit, juxtaque salientem ad sedandam sitim, & dactylos ad pellendam famem. Intellexit eam sibi regionem à Deo per avem designatam, ubi Deo preces assiduas sterneret, & vitæ cursum feliciter perageret. Ergo totum sexennium in summa vitæ innocentia & sanctitate solus & unicus traducit. Et jam de tironis felici progressu non parum sollicitus erat cacodæmon, timebatque ne tam altas virtutis radices ageret, quas non posset amplius convellere. Aggre-
 dien-

diendum itaque ſibi militem advocatis in conſilium conſuetis artibus decernit, perſonam inculti & horridi natuque grandis anachoretæ ſumit, tironem adit, ſeſeque ſpectandum primum exhibet. horret juvenis, & aſpectu inuſitati hoſpitis percellitur, nam intra ſexennium mortalium neminem aſpexerat. Dat ergo ſe in preces, precatur una in ſpeciem vaferrimus inſidiator, ſurgentemque hortatur, ut denuo ſecum etiam votis Deum conveniat. Tum perſonatus ille dæmon: Quamdiu, inquit, hîc degis? Sexennium, inquit juvenis. O infelicitatem, inquit hoſtis; quî te tam vicinum tamdiu ignoravi! non amplius quatriduum eſt cum hîc eſſe te cognovi, ſtatimque conſurrexi loco, & ſalutatum te perrexi, uti de iis inter nos rebus, quæ ad utriuſque ſalutem pertinerent, ageremus. Quid agimus hîc in tam vaſtis & deſertis ambo ſaltibus, à ſacris Chriſti myſteriis, à divino Euchariſtiæ epulo excluſi? vereor equidem ne ab ejus quoque regno excludamur. Ad decimum quintum hinc lapidem duo ſita ſunt cœnobia, quæ licebit nobis feſtis diebus adire, ac percepta ſacra ſynaxi redire. Viſa res imperito tironi ſalutaris ac neceſſaria, ſpecum deſerit cum ipſo dæmone, quem virum ſanctũ exiſtimabat, & do-

minico die monasteria petit. Templũ ingressus, & in preces fusus cum paulo post circumspiceret, & socium ac ductorem suum requireret, nusquam invenit. Quærit ex cœnobitis ubi comes suus & pater esset: neminem, inquiunt illi, nisi te & prorsus incomitatum adventantem vidimus. Tum demum sensit se à veteratore circumventum, & per dolum è cubili suo extractum, neque tamen nimium doluit, ad homines post tantum temporis, revisisse. Ergo ad latibulum suum reversus progreditur in consueto vitæ instituto. Sed adest rursus strophurum fabricator dæmon, verum jam alia longe via perniciem incauto machinatur. Juvenis formam induit, habitum civilem & patrium finxit, ut cui semel illuserat, eundem denuo falleret, ac tandem à loco, pietate, religione penitus averteret, ac in sempiternum exitium præcipitaret. Adest ergo & in latebra sedentem ad sui spectaculum elicit, nihil effatus, sed perinde ac si è patria quæsitum religiosum juvenem venisset: adstat, intuetur curiose, hæret, & modo vultum, modo alias corporis partes respicit, ut ad sciscitandam provocet tacentem. Nec frustra; rumpit silentium prior imperitus Anachoreta, &: Quid, inquit, ades, quid me tam exquisite contemplaris?

Hîc architectus mendacii: Haud videris me nosse amplius, religiosissime domine, post tantam temporis intercapedinem. Ego sum vicini patris tui filius, Pater tuus ita audiebat, hoc nomen erat matri, hoc sorori: sed mater quidem ac soror, ante biennium naturæ concessere, pater hoc anno defunctus, te hæredem ex asse scripsit, ut tu veluti pius ac religiosus filius relictum aurum ac thesaurum omnem, pro utriusque salute in egentes dispertias, misitque, qui te pervestigarent, nec hactenus ab ullo reperiri potuisti, quod equidem vehementer gaudeo, mihi eam felicitatem divinitus oblatam, ut in te inciderem. Respondet anachoreta religiose, modo etiam constanter: Ego vero pecuniæ caussa locum hunc deserturus non sum. Et ille: Quid enim mali suadeo? non sum auctor tibi ut opes possideas, aut retineas, sed in pauperes tribuas, ac relictam solitudinem quam primum repetas. Quid respondebis, de neglecta & direpta tanta pecuniæ summa, summo judici, quid patri? quid egenis ac miseris, quos tanta misericordia privas? Huic anachoreta: Ego, inquit, hactenus rerum caducarum curam penitus nullam habui: conscientiam solum, & cælum atque Cælites curavi. Et hoc est (inquit larvata vulpes) conscien-
tiam

tiam & cælum atque Cælites curare, parentibus, in caussa præsertim tam pia, succurrere, pauperibus per occasionem tam bonam non deesse. qui hæc non curat, conscientiam negligit, & cælum atque Cælites contemnit. Ad hæc anachoreta iterum: An non sunt, inquit, alii, an nemo superest cognatorum, qui me absente, bona hæreditaria in egenos dividat? Si tu desis, inquit impostor, avarissimus quisque advolabit, & prædam faciet pro libitu: interim mendicorum turba lugebit & abibit inanis, cujus culpam tu sustinebis. Ductus & victus his dolis simplex & stolidus juvenis, surgit, pedem, quem retulit nunquam, ex ædicula profert, solitudinem simul ac cælum Cælitesque deserit, viam init, patriam repetit. In via non pauca nec levia nequitiæ rudimenta accepit à viæ socio, à quo insigniter & cum fallaci venustate malus esse didicit, antequam id se doceri crederet. In patriam ubi pervenit, ecce domum paternam ingredienti pater ipse, quem dæmon finxerat mortuum, occurrit, miratur novum hospitem, nec agnoscit filium, sed probe filius patrem. Quærit pater, quis, unde domo, quid adesset? Attonitus prope filius, quod videret vivum, quem audierat defunctum, fingit (tantum in itinere ex comi-

tis ſocietate profecerat) fingit i
quam, ſe deſiderio patris extremu
videndi & ſalutandi adeſſe. agniu
pater in ædes admittit, & amiciſſi
ut filium tractat. Sed non diu in æd
bus paternis verſatus, Mundi mor
& leges exacte addidicit, fortaſſe
las nunquam ſatis oblitus, tanto ja
appetentior vanitatis, quanto an
pietatis ſtudioſior, perinde ſi dole
tamdiu vitiis non ſervíſſe, ita ſape
cœpit miſero peccandi licentia. Co
ſcientiam quam antea quotidian
examine ſolebat explorare, jam op
primere, eique ſilentium imperar
Cælites quos prius aſſiduiſſimis obſ
quiis conſuerat colere, jam contem
tim negligere, & faſtidire; corp
quod aliquot annis laboribus & in
dia macerarat, jam vere colere,
molliſſime procurare cœpit. his gr
dibus in præceps ibat, ſeipſo deter
factus in dies. adeo dulcis ei erat v
tiorum libertas, qua tamdiu care
potuiſſe mirabatur. Sic per ſummu
ſcelus pudorem & innocentiam am
ſit, turpiſſimiſque ſeſe flagitiis co
taminavit, ita ut à parente plag
etiam multatus, tamen non reſipiſc
ret, ſed infelicem animam in ſceler
ta vita exhalaret.

O prodigium! ô portentum! qu
unquam hoc ſanctius incœpit, qu
flagitioſius finivit? Mali orig

esse solet: melioribus non parere, sibi fidere, seipsum non nosse. hinc istæ lacrimæ. Verum quid huic misero irascor? mihi deberem. Et ego hunc lusum in aliis atque aliis quotidie ludo: & hoc, & istud, & illud incipio, nullum finio.

I. Tales protei sumus, hodie conscientiam lustramus & purgamus, & vix crastinum expectamus, cum eandem novis sceleribus implemus: hodie Divorum genua advolvimur, iisdem cras tergum obvertimus: Isaiæ vaticinium in nos plane non quadrat: *Current & non laborabunt; ambulabunt & non deficient.* Nos ambulamus quidem, sed brevi deficimus; currimus, sed medio sæpe cursu lassescimus; quandoque etiam finem jam vicinum, jam proximum, stultissima præcipitatione corrumpimus. Saul regum optimus, si ejus principia spectes, à Samuele jussus septem diebus expectare, dum victimas simul immolarent, expectavit omnino ad usque septimi diei serum vesperem, cumque populus ab eo dilaberetur, tanquam coactus sacrificavit. Et en eo ipso tempore advolans Samuel: *Stulte,* inquit, *egisti: nequaquam regnum tuum ultra consurget.* Heu lacrimabilem jacturam regni! sex diebus Saul expectaverat, & undecim horis septimi; angustiis tandem com-

Isaia c. 40. v. 31.

1. Reg. c. 10. v. 1. & c. 13. v. 8.

compulſus, & de Samuelis adventu diffiſus: ipſa ultima hora priore perſeverantiam omnem corrupit, & fecit, itaque ſibi poſteriſque regnum perdidit. ex quo tempore per eos ſcelerum gradus cœpit non ire ſed ruere, ut poſt mortale regnum amiſſum immortale quoque amiſerit & æternum. Quam tutum eſt alienis malis ſua dediſcere & aliorum ruina cognita, in ſtatu firmiore ſe componere. Et ſane ultima vitæ perſeverantia plurimum ab ea pendet quæ quotidianis actibus roboratur. Qui tam cœpta toties tamque facile deſerit in ſupremo vitæ actu ægre ſibi conſtabit. Ideo ſanctiſſimus Rex David: Inclinavi, ait, cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, & : In æternum non obliviſcar juſtificationes tuas. Nil magis neceſſarium nobis, quam quotidie firmiſſime ſtatuere ac proponere. Quid autem juvet quotidie proponere, ſi liceat propoſitum quotidie deponere? Nihil hoc eſt aliud, quam felici manu ſubſtructa, ridicula pœnitentia deſtruere, aut molem Siſypheam in ſupremum fastigium educere, mox in imam vallem rotatu præcipiti revolvendam. GER. Hæc labes noſtræ mortalitatis eſt, non diu eadem conſilia probare. POL. Amamus mixtas pœnitentiæ voluptates, & bona ſemper

plas

Ita ſentiunt Toſtatus Abul. Thom. Aquin. Bernardus, Hieronymus, & alii.

Pſalm. 118. v. 112. & 93.

placitura vix admittimus. Ger. Statui jam ſæpe, nullo die conſcientiæ diſcuſſionem intermittere: propoſui quot menſibus oblatos ſorte Cælites ſtudioſiore cultu proſequi: decrevi jam crebro corpori minus indulgere, oculorum incendia cavere, linguæ peſtilentes impetus coercere: cœpi non ſemel inſaniam amabilium nugarum & ſordium mearum deteſtari. Et tamen, quæ ſtatui non feci; quæ propoſui neglexi; quod decrevi violavi; quod deteſtatus ſum, rurſum amavi. quæſo, unde hic morbus, nunquam facere, toties ſtatuere? Pol. Mi Gerarde, forſan non ſatis firmiter ſtatuis. perfunctorie ac leniter leviterque velle, non animi decretum, ſed impetus eſt, qui uti cito vires acquirit, ſic cito amittit. ſubita cæli ſerenitas, ſubitis nimbis fœdatur, herbæ ac flores celeriter nati, celeri morte ſubducuntur. Firmum propoſitum non eſt, quod in cera aut arena ſcribitur: rigido metallo commendandum eſt quod diuturnum eſſe cupimus. Iobus hoc fecit; quod ſtatuit, perinde ſi exaraſſet id ære, ſic executus. Donec, inquit, deficiam & moriar, non recedam ab innocentia mea: juſtificationem meam & virtutem quam cœpi tenere, non deſeram.

Iob. c. 27. v. 2.

II. Narrant hominem generoſi ſan-

sanguinis, sed vitæ profligatissimæ, latrociniis insuper infamem, ejus sibi consuetudinis inviolabilem legem dixisse, ut nullus iret dies, quo se Matri Dei non commendasset Angeli salutatione. Quantula scintilla pietatis, in vasto mari flagitiorum! Habuit hic miræ & prolixæ fidelitatis famulum, qui ipsis quatuordecim annis industrie illi servit. Patuit tandem famulatum hunc fuisse insidiosissimum. Siquidem vir sanctus qui in castro illo captivus detinebatur, hunc famulum adegit Jesu Christi nomine, fateretur quis esset. Ille vim imperii sentiens, demum se diabolum fassus est sub humana specie tot annis illic serviisse, idque in mandatis habuisse, ut si quo die herus salutandæ Virginis consuetudinem omitteret, suffocatum abriperet ad impiorum carnificinam, verum ad id temporis nullum omnino diem abiisse quo herus Dei matrem pro more non coluisset. Hæc ego fide complurium aliorum recitavi. Hoc liquet mirifice placere Deo cujusque boni operis constantiam. Sicut natura indefessa operatrix ab exili planta arborem educit admirandæ altitudinis, non subitis incrementis, sed diu & continue operando; aquæ guttulæ lapidem cavant, non vi sed sæpe cadendo; ignis immortalitas tamdiu durat,

Jacob. de Vorag. archiepisc. Jannuens. Hercules Vincemala lib. 1. mirac. mir. 14. Pet. Anton. Spinelli de amore Deiparæ c. 5. fine.

durat, quamdiu subministrantur alimenta; semper vivit flamma, semper vorando: sic Deus, assidue operatur benefaciendo, sic homo probus ad immortale fastigium exurgit nunquam ignave cessando.

Felicem Pilarum si quo pede cœperat, decurrisset. Turpe est cedere oneri, & luctari cum officio quod semel receperis. Posito fundamento, imponenda est & coronis. Virtus boni operis perseverantia est, qua ubique est opus.

Orpheus Euridicen ab inferis reducturus accepit conditionem, ne inconstanti curiositate duci se sineret, & retro torqueret oculos. At miser,

——avidusque videndi
Flexit amans oculos, & protinus illa relapsa est.

Ovid. l. 10. metam.

Orphei & nos sumus (ingemisco cum cogito) & vix parta mox iterum perdimus inconstantia miserabili. Et quoties suam quisque animam ab Orco revocat pœnitentia? verum quia ad pristinos amores cor iterum reflectimus, iterum etiam atque iterum, relapsam ad Orcum animam damnamus. Quid juvat, hodie in castimoniæ leges jurare, cras iterum libidinis cœno se mergere? quid prodest, hodie infra omnes se submittere, cras grande supercilium resumere, & omnes alios despicere? quid magni, hodie

præclarum patientiæ specimen edere, cras omne patiendi studium abjicere? hodie frugali quadra vivere, cras helluari & græcari; hodie agni mansuetudinem induere, cras in lupum efferari; hodie cælum atque Cælites solicito cultu ambire, cras Veneri & Pluto ceterisque inferorum monstris applaudere. Gerarde, si Dei matrem, si Divos alios venerari cœpimus, quæso, non hoc solum die aut hebdomade, non hoc tantum mense aut anno veneremur: constemus nobis nostrisque cœptis, & cras simus quales hodie fuimus.

℣ III. Equidem multa sunt quæ nos ad constantiam hanc accendant. Nota tibi non ingeram vel alias audita. Illustre & prorsus inauditum apponam pro clausula. Narrat is qui & auribus suis & oculis non immerito vult credi. Nuperrime in scriptoris hujus notitiam deveni, è cujus fide hæc ego tibi fideli narratione pandam.

Ioan. Nyder. l. 4. formic. c. 7.

Franciscus Retzanus rerum divinarum consultus; è S. Dominici familia, in Austriæ Academia Viennensi triginta sex annis sacras litteras docuit. Hic à teneris unguiculis Beatissimæ Virginis cultor tam fervidus quam constans fuit. Quotiescumque Dei Matrem vel nominari solum audiit, vel eam ipse nominavit, mox ca-

calce[?]

casione proxima salutationem Angeli submisse pronunciavit. Idem fecit, quotiescumque illius imaginem, & quocumque loco transiret. Ea de caussa non tantum in museo suo, sed & alibi divinæ Matris iconem voluit esse frequentissimam. Preces, seu, Officium MARIÆ Virginis vel unico die intermittere nefas duxisset. Pecuniam omnem quam docendi munere fuisset promeritus, in beatissimæ Virginis cultum expendi voluit. Singulis sabbati diebus dimidiam prælectionis partem decorè & cum gratia in laudem divinæ hujus Virginis deflexit, & frequenter eo sensu, ut uberes lacrimæ verba dicentis interciperent. In precibus, quas magno numero quotidie huic Beatissimæ Matri adnumeravit, ingenti affectu animum omnem in hanc cæli Reginam intendit. Medullis ac visceribus ei hærebat pietas in istam Matrem. Neque vero interim quæ sui muneris esse norat, negligebat. Sic ad annum octogesimum quartum ætatem provexit, vir miræ abstinentiæ & hostis sui corporis, quo nudo telam lineam non attigit, culcitæ non nisi laneæ indormiit, religiosi silentii semper observantissimus. Si quando è cubiculo in bibliothecam, aut triclinium, aut templum iret, aut domo ad scholas prodiret, ne

tantilli temporis jacturam faceret, Dei parentem Angeli verbis assidue salutabat. Post lucubrationes plurimas & libros à se compositos, in illa Salomonis verba: *Per me principes imperant* &c. digressus, tria bene magna volumina conscripsit in laudem cælestis Virginis MARIÆ, cujus in cælum Assumptæ die, suum ipse laborem elimare cœpit, & curis secundis perficere. Dum ergo manum habet ad tabulam, en febricula scribentem occupat. tantisper ergo calamum ponit, dum impetus morbi solveretur. At ubi febris in dies recurrebat auctior & gravior, æger ad socium conversus: Quid hoc sibi vult, inquit, Virgo beatissima, quod me suis octodialibus festis suoque opere distentum æstu febrique jactari sinat? sed feramus, quicquid in nos Dei bonitas decernit. Et hoc etiam scribere est, hoc etiam est Deum Deique Matrem laudare, non repugnanter pati, ergo patiamur. Fecit, ut dixit. Jamque dies Beatissimæ Virginis Natæ aderat, cum sacramentis omnibus confirmatus Franciscus, visu tamen (quod rarum in hoc ætatis auditu ac mente integra consisteret. Horam novissimam præsentiens, more suo salutationem Angeli recitare cœpit, & licet in ultimis esset, jamque animam ageret, nihilominus tamen

tamen verba formabat, quantumvis exili ſpiritu ac inter mortuis vocibus, illudque ſuum (Sancta MARIA mater Dei, ora pro nobis) continue pronunciabat, uſque dum labra non amplius contrahere aut diducere valeret. Sic extremum vitæ ſpiritum in ipſo Matris deſideratiſsimæ affatu edidit. In extincti facie nil horroris, ſed hilaritas & prope vitalis decor ſpirabat, qui ad gaudium invitaret ſpectatores. En, Gerarde, inſigniſsimam in Deiparæ cultu conſtantiam per tot vitæ ſpatia ad ipſum uſque quartum & octogeſimum annum. Et quid miremur tam lenem & felicem exitum, poſt vitam in hujus Dominæ tam pio famulatu exactam?

IIII. Huic omnino geminum & plane recens addo, quod non ita pridem Pater quidam è Societate JESU mihi narravit, & ego nunc tibi. Paulus Hoffæus, quem incanum egomet ſæpiſsime vidi, neque enim adeo multi anni ſunt cum naturæ conceſſit. Hic in Societate JESU ſacerdotem egit ultra quinquaginta annos, muneribus & curis variis exercitus. Cumque à Collegii Rectore moneretur, pro veterum more, primum ſacrum in templo publice repeteret, vir modeſtus & ſubmiſsi animi, omniſque honoris & applauſus fugiens, privatim & in ſuo Bethlehemo (ſic appellarat

extemporaneum ſacellum, quod ipſius ſenio excitatum eſt) ſacrum illud fecit. Poſt plurimos labores otioſus repertus eſt nunquam. Mane diebus ſingulis ante horam tertiam ſurrexit: totum tempus uſque ad ſextam meditando & orando traduxit. meditationibus Sacrum, Sacro lectiones & ſcriptiones illius ſacræ ſucceſſerunt. Tam in verbis ſemper conſideratus & cautus, quam in cibo potuque omni abſtinens & moderatus fuit, quo effecit ut infeſtam podagram ultra ſeptuageſimum annum à ſe diſtinuerit. Et teſtati ſunt medici, vitam ipſi in tot annos ideo prorogatam, quod tam contumaci & ſevera abſtinentia ſeſe exercuiſſet. Cibos delicatos etiam in morbo averſatus eſt, facile parabiles & communes aliis omnibus, amavit. Patientiæ fuit tantæ, ut ſæviſſimos dolores calculi & podagræ, ſubinde etiam jocularibus dictis tegeret. Paupertatis religioſæ ſic amans, ut ob res leviſſimas facultatem à majoribus petere ſit ſolitus. Manes ſæpius (res ei jam nota erat) ad cubiculi fores auxilium ab ipſo flagitarunt. Eundem vitæ terminum habuit magnus iſte, quem prior ille, de quo dixi, nam pariter ad octogeſimum quartum annum ætate proceſſit. Hæc ideo noſſe intereſt ut ſciamus quantæ virtutis viri in clientelam fidemque

cæleſtis Reginæ confugerint. Quantum vero hic ipſe Paulus Hoffæus beatiſſimam Virginem Matrem amarit & coluerit, vel ex eo ſolum conjicias: Omnibus Divæ Virginis pervigiliis jejunium religioſiſsime ſervavit, & quem ſenem non facile ullus unquam cantantem audiit, is ipſe paucis diebus ante mortem carmen de Beatiſsima Virgine præter omnem morem cecinit. Dixiſſes octogenarium olorem funeri ſuo præludere. Mortuus, ſubridenti ſimilis, tamque amœno erat vultu, ut ab eo vocem expectaſſes.

V. En, mi Gerarde, adultos iſtos & prope nonagenarios Æternæ Virginis clientes, & cultores conſtantiſſimos. His, Franciſco & Paulo, qui Angelorum Reginam præcipue coluerunt, ſubjungo Franciſcum & Philippum, qui Angelos. De S. Philippo Nerio facile eſt conjicere quo honore affecerit Angelos, cum eum tanto affecerint Angeli. Nam in eam ſeſe humilitatem ſubmiſit Angelus erga Philippum, ut ab eo etiam ſtipem petere mendici habitu dedignatus non ſit, dixeritque, cum perſonam aperiret: *Veneram experiri quid facturus eſſes.* Eundem hunc integerrimum virum in altiſsimam foveam noctu prolapſum, penitus illæſum eduxit Angelus. Idem vir ſanctus

ſuaviſſime concinentes Angelos audivit, uti in ejus rebus geſtis teſtatur Antonius Gallonius. At vero Franciſcus Aſſiſias, ille pæne unus ex Angelis, ardentiſsimo ſimul ac conſtantiſsimo affectu complexus eſt Angelos. Atque ut omnibus beatarum mentium ordinibus ſe vere devotiſſimum probaret, à die beatiſsimæ Virginis in cælum evectæ quadraginta continuos dies jejunio & inedia traduxit. Et quia Franciſcus animorum ſalutem mire ardebat, Michaelem Archangelum, cui jus aliquod in animos corpore ſolutos, ſingularibus obſequiis ſibi demereri ſtudebat. Tantorum exemplis ducimur ad præſtantiſsimam in cultu Cælitum conſtantiam. Magni prorſus momenti eſt in omni actione nobiliori, non temere ordiri, non leviter & cito deſinere. Atque hîc præclariſsimi documenti loco ſit, quod Mathois abbas dicere ſolitus: Malo, ajebat, aliquod leve opus & continuum, quam grave & cito finiendum. Ut autem bene cœpta continuemus, neceſſarius eſt plane in rebus agendis ordo. D. Ambroſius id ſignificans: Animum, inquit, relaxaturi, videamus ne omnem harmoniam & quaſi concentum bonorum operum ſolvamus. Concentus iſte ut conſtans ſit, plurimum refert, ſi omnes diei occupationes eo fiant ordine

In vita S. Phil. Nerii.

Pelagius interpres è Græco. libell. 7. num 11. apud Roſweid.

Lib. 1. offic. c. 20.

dine, ut primariis hora conveniens assignetur, ad quam statim designati operis capiatur initium. Hunc dives ille Booz suorum messorum labori præfinivit modum, ut horam nossent, qua ad messem venirent, qua cibum sumerent, qua ad opus redirent, qua quietem interponerent qua demum vesperi labores finirent. Ne turbulenter facias, quicquid facere vis constanter ordine fiat quicquid diu faciendum est.

Rut. c. 2. v. 14.

Sed meministi, Gerarde, de triplici nos cultu cœpisse differere. De cultu Conscientiæ & Cælitum, ego meam tibi sententiam peregi: quam bene, tui hoc arbitrii facio. Restat de cultu Corporis agere. Sed hoc posteræ lucis opus erit. Jam Hesperus os cælo exerit, & dies flectit in noctem. Ego in crastinum promitto, ut quod cœpimus finiamus, & constantiam doceamus non verbis, sed re.

Imaginis sequentis brevis explicatio.

Salomon ad miraculum ornatus purpura & diademate in regem cultus, speculum à Servatore propositum interrogat, quid de se illud sentiat? Nam Dominus nos ad flores ablegans: Considerate, ajebat, lilia agri, quomodo crescunt. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut unum ex istis. Hoc speculum allocutus Salomon: O vanitas vanitatum, inquit, ô vanitas vanitatum, & omnia vanitas! Quid corpus, animi sepulchrum, ornamus frustra, si omni ornatu nostro nec quidem lilium pedibus calcandum æquamus? Quid fastu inani efferimur, si à floribus superamur? Facessat igitur vanus corporis cultus, qui magis est probro, quam ornamento. Animi decor, innocentia.

Matth. c. 6. v. 28. & 29.

Eccles. c. 1. v. 2.

LIBER

ISTVC DESPICE

LIBER TERTIUS,

DE CULTU CORPORIS

CATUT I.

Animone potius, an Corpori cultu[s] debeatur.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIUS.

Alex. ab Alex. l. 4. dier. gen. c. 20.

ERgo nos diem auſpicamur, a[d] ſolis occaſum, cum priſcis Æ[thiopibus]tiis? GER. Quid hoc verbi, Po[ly]chroni? num tibi ſol brevi obitu[ru]s eſt? mihi vix ortus eſt. POL. Ho[c] ajo: Diem hodiernum non hodie, ſe[d] heri exorſi ſumus ad ſolem jam de[cumbentem]. An non heſternus veſpe[r] hodierno ſermoni dedit initium? ſi[c] quidem uterque de *Cultu Corporis* no[s] acturos condiximus. GER. Iam capio: & ſic eſt: lucem hodiernam heri ſu[b] noctem inchoavimus, prorſus ad Æ[gyptium] gyptium tirum. POL. Hoc igitur ha[bemus]bemus: Cœpimus. ut autem amici fi[niamus]niamus, præmoneo, tuam à me pa[tientiam] tientiam explorandam varie. & ti[meo] meo ne ſubinde feriam vitalia, & de vivo quid reſecem. Sed noſti, Gerar[de]: Conſtans nunquam erit, qu[i] no[...]

non didicerit esse patiens. De *Cultu corporis* agere, res tam delicata quam seria est, quare ne in limine offendamus, & præmature serii simus, Deo Fabulino prius hostiam feramus.

Fabula est; quam refert Lactantius, Cererem, cum Proserpinam filiam quæreret, venisse ad Eleusiam regem, cujus uxor Meganira puerum peperit Triptolemum, seque nutricem simulasse. Hanc regina libens filio suo recepit. Ceres cum alummum suum immortalem vellet, interdiu lacte divino nutriebat, noctu clam igne obruebar. itaque præterquam soliti erant mortales, crescebat. Cum hoc pater miraretur, nocturno tempore observavit nutricem, & cum Ceres puerum igne perfunderet, pater expavescens & filio metuens exclamavit. Irata illa Eleusium examinavit, ac Triptolemo alumno suo æternum beneficium contulit: fruges ei propagandas & currum draconibus junctum dedit, quibus ille victor orbem terrarum frugibus obsevit. Inest non raro fabulis sapientia. fictæ illæ sunt quidem, sed ad docendum, non ad decipiendum, si fictas esse intelligamus Ego profecto, si hac de re sententiam rogarer, quod Ceres hanc Triptolemo curam fecerit, factum bene, dicerem. Verum equi-

equidem eſt, illud primum quod curetur, occurrere, cui natura ipsa primum ſuum conſecravit laborem. Nam cum animo conſtemus & corpore, animus aptum ſibi domicilium à Natura vult extrui quod occupet. Idcirco natura primam corpori curam exhibet, animo tunc nondum præſenti non poteſt. At nos incipere debemus, ubi natura deſiit: divíſam operam cum illa habemus, ut ſicut illa ſedula fuit, fecitque quod debuit inſtar fidiſsimæ nutricis, ita nec nos deſimus muneri noſtro: corpus illa aptavit animo, nos animum aptemus, ut recte præſit corpori. Dignior eſt animus cui ſerviatur, qui imperet, qui colatur. nam & ab ipſo naturæ Conditore homini datus eſt tanquam rector. Venit ille ad corpus nudus ab ornamentis omnibus, & ſuppetias à nobis expoſtulat, ut ad immortalitatem ſublimem illam & beatam creſcat & ornetur. immortalitas nobis cum Cerere curanda, ſeu lacte ſit opus ſeu igne, ſive animus eruditione nutriendus, ſive exercendus pietate. Ecquis recte ſentiens denegabit operam animo, quam corpori non denegat? Magnificum eſt aulas principum ſervitio colere: & cur nos nulla hujus ſervitutis gloria titillat? cur non magni facimus, ſi magnum ſervitium præſtemus animo? eſt ille à ma-

à magno illo Deo vere magnus, & aliquo modo illum refert, ad cujus imaginem conditus est.

I. Nihilominus corpus origine sua longe vilissimum, nimium sibi juris tribuit in animum, eodem fere dolo quo usus est amasis. Hic Ægypti rex factus, ob natales obscuros ægre tolerabatur ab incolis. maluissent illi vivere sub illustriori domino. Advertit hoc Amasis, & ne qua forte ob id oriretur seditio, cautum voluit erudita calliditate. Pelluviam habebat aureum, ex eo hospitibus vestigia & manus abluebantur, immundumque reddebatur ab immunda aqua: hoc in ignem conjectum conflavit fecitque ex eo statuam, tum in publico tanquam Deum adorandum proposuit. Circumfluxit ingens venerabunda turba, & materiam eandem quam antea ut sordidam cum stomacho aspexerunt, jam osculis attriverunt. Nec diu cunctatus Amasis, advocata concione hujuscemodi verba fecit: Viri Ægyptii, & qui habitatis regna nostra, quod videtis, etiam noscite. Pelvis erat ante, receptaculum sordium, oculi vix ferebant nauseabundi, nemo coluit: at vero postquam arte purgatum, & formatum in hanc statuam est, induitque Dei similitudinem, omnibus esse honori cœpit meritissimo. Sic quoque mea nunc vitæ conditio

ditio eſt. fui olim unus ex vobis, imo pleriſque inferior, & merito à vobis contemptus: at poſtquam ornamenta regia ſuſcepi, & ſceptro veſtro potitus ſum, alius eſſe cœpi, quod alia geſtem inſignia. ſimilis jam ſum aliis regibus; in eorum numero jam habere ſimilem, quem alioqui juſte aſpernari poſſetis.

Egregius hic regis ſermo, etiam nobis, Gerarde, utilis eſt, ſi attendamus. Si animus è fæce hac terrea concretus eſſet, ſi ex affinitate & cogitatione animorum mortalium prodiret, eſſet fortaſſe cur cunctamur, eſſet cur tanquam plebejo denegaremus famulatum, ſed cum ſupremi Regis gerat imaginem, omni officiorum genere colendus eſt. Corpus, quod luto proxima cognatione junctum, pro ſervo tractandum eſt. At pæne ſimile quid contingit corpori noſtro, quod Amaſis pelluvio. Corpus à natura ad ſervitutem abjectum eſt, ſed pravi amoris ignis, & neſcio quis adſcititius veſtium ſplendor illud ſic immutat, ut à multis pro Deo habeatur, & in animum dominetur. ſed veriſſime dixit ille: Nullos dominari deterius quam quos ad ſerviendum natura creaſſet. G E R. Sed antequam, quid corpus ſit, explices, quæſo quid eſt animus? quid enim colam hoſpitem ignotum?

II. Po-

II. POL. Heu quam multa sunt quæ esse concedimus; quæ & qualia sint, ignoramus. Habere nos animum, cujus imperio & impellimur & revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen sit animus, ille rector dominusque nostri, priscorum philosophorum turba nunquam satis expediet. Alius illum dicet esse spiritum, alius concentum quendam, alius vim divinam & Dei partem, alius tenuissimum aërem, alius incorporalem potentiam. Non deerit qui sanginem dicat, qui calorem. Adeo animo non potest liquere de ceteris rebus, ut adhuc ipse se quærat. Empedoclem fero, si negligat culturam animi, quem nihil aliud esse contendit, quam cordi suffusum sanguinem. Zenoni ignosco, qui animum ignem esse docet, ignis autem colendus non est, nisi fortasse à persis, qui illum pro Deo habent. Democrito quoque venia danda, si hac in parte hallucinetur, corpusque præponat animo, quem ex vilissimis atomis conflatum somniat. Pherecrates etiam pacate vivat, imo hilariter, & cuticulam demulceat. quid enim ad animum attenderet, qui, ut ipse eum definit, nihil est. Atvero nos melius & peritius animum noscimus, rem divinam & immortalem, originis nobilissimæ spiritum, & prope Deum in humano

corpore hospitantem: par igitur erit eum pro dignitate colere, corpori autem tanquam servo herilem majestatem nunquam induere, aut id in solium attollere.

Habuit Isocrates inter suos discipulum, quem advertit horti colendi studiosissimum esse, ceterum in ornandis moribus languere, nec fere quidquam in studiis proficere. Ideo aggrediendam sibi hominem ratus: Obsecro, inquit; ne hortum habeas cultiorem quam animum. Brevis exhortatio, sed seria, & omnium auribus ingerenda, eorum præcipue qui suos hortos, qui domos suas, qui sua corpora, qui alia sua omnia colunt potius quam animum. de quibus jure conquestus Demonax: Stultissimi mortalium, inquit, omnem solicitudinem suam ponunt, in extruendis ædibus, & hominum qui ædes illas habitaturi, nullam penitus rationem habent. Et quid magis miremur, quam cum omnes & cupiant optime vivere, & sciant non aliter quam animo sic vivi, nec fieri posse, quin si optime vivant, animus colendus sit, tamen animum suum minime colant. Sunt qui villas opipare extruunt, & domos ditissime exornant, & familias numerose comparant: sed in illis omnibus, in tanta rerum affluentia, nihil est cujus

Madaur. de Deo Socratis, fine.

illos

illos magis pudeat quam inculti animi. Habent igitur omnia cumulata, omnia affluentia, omnia opulenta, culta omnia & ornata præter animum, quem velut alienum & rem non ſuam negligunt. ea contra quæ aliena ſunt, inter laudes ſuas numerant. Et quid, mi homo, de bonis non tuis te jactas? Nobilis, generoſus es? parentibus age gratias. Dives es? fortunæ non credas. Honoratus es? ab honorante hoc habes. Validus es? ægritudine fatigaberis. Pernix es? abibis in ſenectutem. Formoſus es? expecta pauliſper, & non eris. Animus tibi cultus & eruditus eſt? Hoc tuum eſt. hoc enim nec à patre hæreditarium, nec à caſu pendulum, nec à fortuna mutuum, nec à ſuffragio annuum, nec ab ætate varium, nec à corpore caducum eſt. hoc à te, hoc vere tuum eſt. Animus cultus proprium cujuſque & revera magnum ac ſolum bonum eſt. Animus neglectus & incultus, intima, inhærens nimis, & vere ſumma paupertas eſt.

III. De modo colendi animi, ut video, Gerarde, quæſiturus es. An non nudius tertius abunde de hoc actum? Conſcientiam curare, eſt animum colere. Hoc tu, ſive conſcientiæ, ſive (quod forte uſitatius) animi cultum appelles; per me licet. Sed ut jam

de cultu corporis sermo sit planior, de animo colendo summam rem complectar Ceres etiamnum mihi in animo est. Quid fecit illa? alumnum suum, quem curavit, igne perfudit, ut immortalem redderet. Nec Cereri duntaxat hæc ad immortalitatem visa fuit via. Nam & ipsam Thetin indignatam se Deam mortali Peleo in matrimonium collocatam, filios, quotquot oriebantur, in ignem exurendos conjicere solitam tradunt mythologi, quod ita rebatur mortalitatem exuri, & quod immortale esset, perpurgari & conservari, uti aurum ære confusum ignis ope purgatur. Atque ita sex jam filios consumpserat, donec ad Achillem ventum, quem pater superveniens ab igne exemit. Utraque mulierum istarum animum curarunt per ignem, & eam hominis partem immortalem cupiverunt, quæ esse poterat. Duæ nobis pariter pro excolendo animo constituendæ sunt nutrices. quænam illæ? Pallas & Pietas. Pallas se primam offert, sed inermis & onusta libris, hæc suos quos informandos recipit, igne perfundit, ut æternet. quis ille ignis quem affundit? Doctrina est, mente homineque digna; nam cum omnis doctrina derivetur ab æterno illo doctore, & cælestis quædam quasi flamma sit, quid ni mortalitatem

litatem in animo comburat, & ad illas beatorum sedes erigat? Sed tamen hic ignis satis pusillus est, quantus quantus est, si virtus ejus spectatur; instar scintillarum duntaxat urit, parum aut nihil in animis excoquit, nisi & Thetis, hoc est, Pietas accedat, quæ non solum stricturas nobis inspergat, sed totos in focum præcipitet. absque his flammis crudi manent animi & confusa massa. Pietas verum ignem habet, & luminosum purumque, quo debiles & cæcas mentes roborat & illustrat. Ad cælestia & divina animi nostri non aliter se habent quam argillaceæ Promethei statuæ, quæ etiam solis radiis expositæ nec vigorem tamen habebant, nec movebantur: at vero ubi conscenso olympo virgulam soli admovit & incendit, reduxque in terras flammam superis ereptam, statuis inseruit, illico in membris motus & in statuis gressus sequebatur. ita mentes nostræ vecordes & statuis immobilitate similes, etiamsi doctrinæ igne perfundantur & collustrentur, tamen nisi cælestis & divinior illa lux superveniat, nullus animo vigor, nullæ sunt vires. Sed intervenit non nemo qui Thetin hanc impediat, qui culpet, qui exclamet & damnet. eam jam ætatem vivimus, in qua nec pietatem apud alios ferimus, nec in

nobis ipsis colimus, quam à nobis facimus per scel'ra extorrem. Tandem quid sumus? pulchræ statuæ. quemadmodum Stilpon interrogatus, quem statuis simillimum censeret? Hominem, inquit, stupidum, & animi sui negligentem.

Verum, extra chorum salto. Recepi dicturum me hodie de corporis cultu, non de animi. quamvis ille ab isto pendeat. Nos eo ipso animum negligimus, quia nimium colimus corpus. Ita cultum hero debitum, iniquissima permutatione transferimus in servum. Quicquid sapientum voces moneant, nos sæpe in solius corporis curam intenti, mire insanimus in exornando hoc mancipio. Et hoc est, quod severa castigatione dignissimum. Suum corpori cultum non eripiemus, sed nimias ei phaleras detrahere conabimur. Et quid est corpus, ut in illud potius quam in animum, omnem benignitatem tantis blanditiis effundamus? Sit ergo nobis hæc altera quæstio: Quid est Corpus?

CAPUT. II.

Quid ſit Corpus, & unde tam dignum coli?

GERARDUS.

AN non hæc quæſtio ſupervacua? quid quærimus quod videmus, quod tangimus? POL. Equidem videmus, ſed fallacibus oculis, equidem tangimus, ſed manibus in adulationem corruptis, hinc hoſti noſtro, etſi noxioſiſſimo, honeſtiſſimos tamen titulos imponimus, & pro amico colimus, odiis digniſſimum. Auxiliator noſter videtur eſſe corpus, ſed non minus inſidiator eſt; adjutor cenſetur, magis tamen impugnat quam ullus hoſtium. quid ergo eſt CORPUS?

I. Corpus hominis, ſepulchrum eſſe affirmabant priſci. GER. Itane, ſepulchrum? POL. Ita prorſus. GER. Quid ergo nos ornamenta ei adjicimus, & ſpecioſam facimus miſeriam noſtram? atra & triſtia illud melius decerent. POL. Corpus, Græce σῶμα dicitur, quod recte Plato vocavit σῆμα, hoc eſt ſepulchrum, quaſi animus in corpore delitescat ſepultus. Corpus certe ſimillimũ ſepulchro, mephitim exhalat undique. Hem! quam

Plato in Gorgia. Macrob. l. 1. in

vanus est labor noster! popina vermium, [illegible] serpentum, bufonum hospitium, sordium sentina, ita splendeat, ita curetur, ita superbiat! infelix hæc terræ gleba tam sordida, tam [illegible] ita tegatur? tanto labore inserviatur famulæ carni, relicto hero animo, nudo & intecto? *som. Scip. c. 11.*

Qui corpus sepulchrum vocant, honestiore nomine id afficiunt. fuere qui tartarum & inferos illud appellarent, Cælius Rhodiginus: Corpus; inquit, esse velut tartarum scripsere; in quo fluxiones infestent, & perflatus tumultuentur non absque æstuosis ardoribus, sitque plane mortuorum conceptaculum ac verius sepulchrum. Adjiciunt & illud auctores sanctissimi, multorum animas corpore tanquam mylone quodam, hoc est, pistrino esse obvolutas occlusasque. Et primi illi Theologi nil aliud inferos putarunt quam ipsa corpora, quibus inclusi animi, per omnium incommodorum, ægritudinum, dolorum species raptantur. *Lib. 7. antiq. lect. c. 9.*

Auctor hujus sententiæ Macrobius: Antequam, inquit, studium philosophiæ ad tantum vigoris adolesceret, qui per diversas gentes auctores in constituendis sacris ceremoniarum fuerunt, aliud esse inferos negaverunt, quam ipsa corpora, quibus inclusæ animæ, carcerem fœdum tenebris, *Lib. 1. in som. Scip. c. 10. 11. & 12.*

bris, horridum sordibus & cruore patiuntur. Hoc animæ sepulchrum, hoc Ditis concava, hoc inferos vocaverunt. Oblivionis fluvium, errorem dicebant animæ obliviscentis, divinæ originis majestatem: Phlegethontem, ardores irarum & incendia cupiditatum: Acherontem, humanæ varietatis dolorem & ægritudinem animi fluctuantis: Cocytum, quicquid homines in luctum lacrimasque compellit: Stygem, quicquid inter se humanos animos in gurgite mergit odiorum.

II. Neque vero hi adeo aberrarunt à vero, cum corpus hoc quà mortale, & mille tam vitiorum illecebris, quam incommodorum suppliciis obnoxium, animi carcerem & inferos nominarunt: quod & Hebræo Sapienti *animam aggravans* vocatur. Hoc corpus, quod nos palatium aut paradisum censemus, pro carcere habuit sapientissimus psaltes, nam velut carcerem hunc exosus in vinculis exclamat: Educ de custodia animam meam. Num carcerem in quo Samson molebat, isto fuisse molestiorem putas? aut Josephi lacum, aut Hieremiæ foveam, aut Danielis inter leones specum, aut Petri geminis catenis vincti militarem custodiam? non arbitror.

Sap. cap. 9. v. 15.

Psal. 141. v. 10.

Cur igitur sepulchro, carceri, pi-

ſtrino, tartaro, infeſtis tam pretioſum cultum, tam delicatum paſtum in noſtram perniciem impendimus? Hoc ſciamus, à nullo noſtrorum hoſtium tam nobis cavendum eſſe, quàm à noſtro corpore. Vis plura & ſpecioſiora corporis elogia? Cælius, quem ante nominavi, ſua corpori pigmenta conquirens: Imprimis vero, inquit, quam circumfers veſtem, exuere oportet (corpus deſignat) indumentum inſcitiæ, pravitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum, vivam mortem, ſenſivum cadaver, ſepulchrum circumvertile, domeſticum denique furem, qui dum blanditur, odit; dum odit, invidet, umbraculum inimicum, ad ſeipſum raptans deorſum, ne forte conſpicias veritatis decorem, & ejus oderis pravitatem. Hoc eſt, CORPUS ſua laude ornare. Et tamen domeſticum hunc furem tam operoſe nos & veſtimus, & alimus, ut, ſi forte parcior ſit aut lentior furando, noſtris ſubſidiis creſcat in majorem audaciam. Hoc non eſt aliud quam furi ſuam rapiendi licentiam non tam laudare quàm imperare, quin & modum docere quo peſſimas artes factitet liberius.

L. 3. antiq. lect. c. 9.

CAPUT III.

Quantus noster hostis sit CORPUS.

NOn tantum rem nobis & excellentia nostra indignam facimus, cum corpori servimus, sed etiam perniciosam. Nostine, Gerarde, ingenium crocodili? Audi obsecro. Penes mulierum Ægyptiam crocodili catulus educabatur: hanc Ægyptii beatam putabant, quod scilicet Deum nutriret, ideoque & mulierem & alumnum demulcebant. mulieri huic erat filius cum crocodilo educatus & ludens: Deus vero ille cicur erat, dum infirmis adhuc erat viribus, at aucto corpore ingenium detexit, puerumque illum occidit, atque hic finis fuit amicitiæ illius infidæ, has scilicet gratias altrici suæ retulit perfida bestia, quæ, antequam puerum sorberet, lacrimas profudit sceleris futuri testes. Quid nos aliud curamus & educimus nisi crocodilum, si corpus tantum curamus? suppetias ferimus hosti, & cum postea pugnandũ est, vincimur à subsidio nostro. Nec potest esse miserabilior clades quam propriis armis cõfici. Vere nullus major hostis hominis est, quã CORPUS, cum illud amicum habemus & amice tractamus: blanditur nobis, dum

dum nos illi blandimur, & quanto nos magis candide & fideliter, tanto magis ſubdole illud atque perfide, crocodilo animalium nocentiſſimo ſimillimum. Imo, quod pejus, non ſuis tantum, ſed & alienis pugnat viribus, ut jam oſtendam.

I. Rem mihi dixiſſe viſus eſt, qui CORPUS, diaboli vallum & propugnaculum dixit, è quo ille in nos pugnat opportunitate maxima. Undequaque patemus hoſti, ad omnem incurſum, ad omnem ictum, & ne fruſtra ſudet hoſtilis calliditas, corpus noſtrum operam ſuam adjungit, & nos vinci, gratiam interpretatur.

Muret l. 6. var. c. 17. è Græcorum commentariis.

Semiramis olim regii vernæ apud Babylonios ancilla fuit: captus illius forma rex Ninus, adeo eam deamavit, ut illa tandem temere quidvis auderet petere, ille negare non auderet. Illa in hanc occaſionem prona, velut leve quid poſtulans, unicum ſibi diem à rege indulgeri petiit, quo ſceptri & ſolii jus penes ſe eſſet. Facile rex annuit in preces, ut videri poterant, tam modeſtas. Itaque poſcenti conceſſit, in ſolio ſuo jus diceret, ejuſque juſſis omnes parerent. Hæc, poteſtatis quidem avida, primo tamen leviora imperat fieri, fiunt. Dein ſeria magis mandat perfici, perficiuntur. Tandem regem com-

comprehendi jubet, comprehenditur. vinciri, vincitur. interfici, interficitur. Sic ancilla ex diurno diuturnum principatum adepta est. Æque improba vafritie corpus sceptrum eripit male conniventi rationi. Initium à blandimentis sumitur, his fraudes succedunt, inde vis & Manliana imperia. Nec facile est corpus ab assuetis deducere, male servit hoc mancipium, postquam dominari assueverit. Quicquid ei vel semel per indulgentiam concessum est, hoc ut debitum exigit. subinde morbos simulat aut invaletudinem, ut abstinentiæ legibus fraudem faciat: jam pisces recusat, & stomachum caussatur; jam inediam non fert strictioris jejunii; jam has jamque illas vestes exigit, & ut deliciis ac pompæ honestum titulum prætexat, id ad status sui decentiam spectare pertendit. Hoc agit CORPUS ut imperet, & rationem, quam tollere non potest, ad turpissimos assensus emolliat.

Iobus de homine corpori nimium indulgente disserens: *Dulcedo illius vermes*, inquit, *non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.* In quæ verba Gregorius: Potest, inquit, apertius vermis nomine caro designari, unde, *homo putredo, & filius hominis vermis* dicitur? Sane, quisquis putidas corporis volupta-

Iob. c. 24. v. 20.

L. 16. mor. c. 29.

tates anhelat, quid nisi vermes amat? corpus sagnatione proxime vermibus junctum esse, sepulchra fatentur sincera veritate. Ita *dulcedo illius vermes.* Hinc fœdo cupidini vincendo plurimum facit, ut hoc quod vivum quis diligit, quale sit mortuum expendat. Fecit hoc Anachoreta, uti Hugo memorat, qui ad abolendam memoriam mulieris, quam dæmō illius animo identidem repræsentarat, tumulum jam sepultæ & tabescentis clam reseravit, & ablatam inde cadaveris partem toties naribus opposuit, quoties animum titillaret libido: & en, ajebat ipse sibi, *dulcedo tua vermes.* Ita præsigni victoria seipsum triumphavit. Vere, omnium luxuriæ deditorum *dulcedo vermes*, hoc est, corpus, brevi objiciendum vermibus pabulum & quia homines impuri ac libidinum suarum servi, talem amant dulcedinem, & in ea felicitatis suæ summam collocant, *non erunt in recordatione* apud Deum, ut ab eo præmium beatitudinis accipiant, *sed conterentur velut lignum infructuosum*, in flammas stygias dejiciendum.

Hugo Cardin. in c. 24. Iobi.

II Europa regis Agenoris filia, ut in fabulis est, ad littus Tyrii maris in prato nitidissimum taurum conspicata, quamvis primo contingere metueret, tamen ubi mitem & adblandientem nec minarum quidquam habentem

tem vidit, dempto metu adire, tangere, manu demulcere sustinuit; herbas etiam & flores in pabulum porrexit. Taurus varie alludens, & nunc blandus stare, nunc in genua procumbere; modo collum & palearia manu palpanda præbere, modo cornua serto impedienda offerre, jam etiam niveum tergum subjicere, & velut ad sessionem invitare. Tam humanam pecudem experta virgo regia, ansa est etiam, nescia quem premeret, tergo confidere. Hic taurus sensim atque fallaciter à sicco littore abducere, & inprimis undis falsa vestigia ponere, inde subito impetu per medium æquor cum insidente sibi præda natare. Misella littus relictum frustra respicere, & sero nimis sui lusus audaciam damnare. Verissima hæc effigies est hominis, carnis blanditiis jam capti. Plato (uti Augustinus *L. 59.* Cælius refert) Europam regis filiam, animam Dei sponsam interpretatur. Nam, sicut regia illa virgo, etsi patriam humentibus oculis respectaret, tamen à tauro, cui nimium blandita fuerat, à patria abducebatur: eodem prorsus modo anima æterni Regis filia, maximo salutis periculo, per medios hujus vitæ vortices, per procellosum hoc mare, ab indomito tauro, à suomet corpore in vitiorum præcipitia abripitur; & licet illa

illa cælum, suam patriam, licet illa Deum, conditorem & parentem suum sæpius respiciat, tamen à furente hac bestia longe à patre abducitur. Sed sibi culpam illa imputet: cur tam facilis & blanda fuit in hoc pecus, cur se illi permisit, cur fictæ illius mansuetudini fidem habuit? Sic agit corpus, ubi suis nequitiis vires acquirit, sic abducit miseram animam, sic ingemiscentem abripit per voluptatum fluctus, in lacrimabile exitium. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Nam, qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Huic ergo fallacissimo tauro, ô regis filia, ne fide, ne blandire, ne illum poppysmis demulce, ne sagina, aut tuum in te hostem incitas beneficiis nusquam pejus collocatis.

1. Cor. 15. v. 50.
Rom. 8. v. 8.

III. Elisabetha, sanctissima illa Lusitaniæ regina, quid non fecit tulitque (jam supra demonstratum est) ut hujus tauri impetum frangeret, furorem frenaret, rabiem coercéret, ut denique hanc bestiam immanitate teterrimam perdomaret. Neque vero aliud quam hoc ipsum se fecisse divinus Paulus tam animose proclamat. Castigo corpus meum, & in servitutem redigo. Hic ei cultus, hæc illi beneficia debentur, his obsequiis cicuratur in melioris disciplinæ cautionem, eadem enim corpori conve-

1. Cor. 9. v. 27.

veniunt quæ mancipio, quæ asino, flagellum, onus, severa castigatio. Nam debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Et certe, qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis, quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Ideo vel millies nobis ingerendum monitum illud saluberrimum: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nemo à vitiis liber est qui corpori servit. nam ut alios dominos, quos nimia pro illo solicitudo invenit, transeas, ipsius corporis dominium quam morosum & delicatum est? GER. Ergo negligendum est corpus imo & injuriis afficiendum? At tu, Polychroni, dicturum te promiseras, qua ratione colendum sit corpus, non qua vexandum aut affligendum. POL. Ergo tibi, mi Gerarde, agricola ille non censebitur agrum colere, qui eum aratro prôsciderit, qui steriles herbas evulserit, qui effætum solum mille vulneribus sauciarit? Nunquid non hoc colere est terram, ferro eam subigere? hæc cultura debetur agro, aliis alia, cuique sua. Certe vix quidquam est in orbe, quod non silvescat, si absit cultura. Sterilescit ager nisi in exercendo illo assiduæ manus defatigentur: for-

Rom. 8. v. 12.
Gal. c. 5. v. 24. & c. 6. v. 8.
Rom. c. 8. v. 13.

 descit

deſcit domus, niſi eam à ſordibus cura pervigil defendat: obſoleſcit veſtis, & turpes nævos contrahit, ſi illam aquæ non lavent, non purgent ſetæ. Deſit cultura, plantæ non ſurgent, flores non erumpent, arbores in directum non creſcent, ſegetes non emergent, paſcua non vireſcent; lapideſcent & ſilveſcent omnia. Adſit cultura, plantæ ſtabunt, flores pullulabunt, arbores triumphabunt, reſpondebunt meſſes, ridebunt campi, virebunt & gaudebunt omnia. Tanti eſt in pleriſque omnibus cultura. Atqui ſi iſta humanam & operoſam manum poſtulent, à qua colantur, homo ipſe ſine cultu erit? Primus eſt qui coli debeat, & ante alia omnia. At cum homo corpore conſtet & animo, corpus autem animum degravet, impediat, mille damnis afficiat, tu nihilominus illud præ animo & ſuavi quidem ac benigna humanitate colendum cenſebis? Hîc me ſines non elinguem eſſe, & libere profari quæ ad natam quæſtionem erunt, non omittam dicere quæ dedecent corpus, dum ea, quæ decent, dixero. Oſtendam hoc ipſo coli corpus optime, ſi non nimium colatur.

CAPUT

CAPUT IV.

Quantus labor impendatur à nobis corpori, hostium nostrorum maximo.

HErus fuit, qui duos in suo famulatu servos numerabat, plane dispares, æthiops alter, noctis colorem æmulabatur corpore; genere obscurus, doctrina rudis, artificii omnis indoctus; contumax etiam, vecors, ignavus, & qui non semel de domini nece cogitabat, jamque aliquoties impacta sica graviter sauciabat: Alter vero prosapia nobilissimus, scientiarum amantissimus, elegantissimus forma; natus ad omnia magna, & qui heri sui salutem curabat ut suam. & hic quidem ab hero extreme neglectus, non nisi laceris panniculis, & vix quidem tegebatur: cum alter ille fœdus æthiops ab hero plurimum amatus non nisi pinguibus & pretiosis tunicis superbiret, & jussu heri in formosum illum juvenem exerceret iniquum imperium. Subolet tibi credo, quid velim, Gerarde. Duæ sunt homini partes tanquam servientes, Animus & Corpus, ille è cælo, hoc è cœno, & tamen cœnum istud se supra cælum suum erigit, mancipium ingenuo, corpus animo præfertur. Ah, contra opor-

tet, & grandis injuria eſt animi nobilitatem ſic abjicere, vilitatem corporis ſic attollere. Ornatius eſt corpus, quo minus ornatur, & tunc eſt longe cultius, quo magis præ illo colitur animus. GER. Atqui ego hic putem, centones & mendiculorum tegetes, depexas & pertuſas tunicellas, crines incomptos & ſine lege errantes, vultum fame corrugatum, exercitatum labore, pulvere & ſudore madidum; illuviem, pedores, aliamque ſimilem ſorditudinem inter ea vere numerari quæ corpus dedecent. POL. O bone, quam facis, quod ego ſæpe, & erras! iſta ſint dedecora humani corporis, quæ quandoque etiam inter ornamenta illius numeranda? Ergo, tu idem ille purpuram auro crepantem, capillos ſurgentes & ſcite contortos, vultum longa ſagina nitidum, ſtibio & ceruſſa perunctum, ad vitreum oraculum ſæpius examinatum, veſtes concinnas & ad omnem oſtentationem factas: hæc, inquam, affirmas corporis eſſe decora? O quam rem tetigiſſes, ſi contrarium dixiſſes. GER. Atqui, hic omnium ſenſus eſt, qui meus. POL. Atqui ego velim ſerio ſciant omnes, nihil magnum aut præclarum eſſe quod omnibus placeat. Communis furoris mala eſt defenſio, furentium multitudo.

I. Certe

I. Certe aliter de cultu corporis sentit Romanus sapiens, quam sentiant isti tui omnes: Hanc sanam, inquit ille, & salubrem formam vitæ tene, ut corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est. Durius tractandum est, ne animo male pareat: cibus famem sedet, potio sitim extinguat, vestis arceat frigus, domus munimentum sit adversus infesta corpori. Hanc utrum cespes erexerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil interest. Scito hominem tam bene culmo quam auro tegi. Contemne omnia quæ supervacuus labor velut ornamentum ac decus ponit. Cogita in te præter animum nihil esse mirabile, cui magno nihil magnum est. Animus certe si nobilitatem suam nosse velit, corporis velut oneris necessarii non amator sed procurator erit, nec se illi cui impositus est, sed illud sibi subjiciet. Et hoc Senecæ judicium est, cui qui ogganniunt, non è sapientiæ schola prodiisse censendi, sed è taberna illiteratæ plebis, quæ nihil minus hodie negligit quam quod deberet maxime, quæ noctes & dies sudat pro corpore.

Senec. Epist. 8.

Conferamus nos paullisper in hoc magnum orbis theatrum; dispiciamus mortalium conatus, quid actitent inquieti. Hinc inundant milite campi, hinc institorum turba fervent

semitæ, hinc maria sternuntur classibus, hinc in montibus anxia & crudeli diligentia aurum effoditur; illinc concurrunt acies, & ferreis nubibus obtexunt cælum, unde, ut Papinius canit,

——stant ferrea cælo
Nubila & copiosa telorum grando volat.

Urbes ingrediamur, & videamus quæ non fiant in corporis gratiam. isthinc curiæ litigantium vocibus pæne rumpuntur, illinc opere assiduo æstuant officinæ, hinc summis contentionibus agitur, sudatur, curritur; omnia strepunt plena negotiis. nihil vacat ab operosis mortalibus; & moliuntur, & satagunt, & contendunt. Quo vero tot labores, tanta rerum impendia pertinent nisi ad corpus? cui hoc terræ punctum ferro & igni inter tot gentes dividitur.

II. Nunc vero parum ad nos redeamus, nosque ipsos nostramque domum inspiciamus. Non edimus, ut animus vivat, ipse immortalis est, sed ut corpus sustentetur; bibimus, non ut mens madescat, ipsa non bibit, sed ut corpus refocilletur; dormimus, non ut animus perpetuetur, qui mori non potest, sed ut conservetur corpus. Quæ vero alia nostra studia? quærimus gaudia, sed corporis; opes ambimus, sed corporis; ædificia strui-

ſtruimus, ſed corpori; thermas ædificamus, ſed corpori; vivaria, piſcinas, viridaria, hortos grandi ſumptu molimur, ſed omnia corpori. quicquid fere in nobis vigilat curarum, id vigilat corpori, maxime paſcendo, veſtiendo, ornando, comendo. Quotidiana cura noſtra omnis quo tendit niſi ad corpus? quo veſtitus tam vanus, niſi ad hoc ipſum corpus? propter quod novus dies novas veſtes videt. Ecquid vani ac miſeri noctes & dies pro corpore ſudamus? Quorſum omnis noſter labor & molimentum ſpectat niſi ad corpus & corporis commoda cultumque? A natura luxuria pridem deſcivit; quæ quotidie ſeipſam incitat, & tot ſæculis creſcit, & ingenio adjuvat vitia. Primo ſupervacua cœpuit concupiſcere, inde contraria, noviſſime corpori animū addixit, & illius deſervire libidini juſſit. Omnes illæ artes quibus aut exercitatur civitas aut ſtrepit, corporis negotiū gerunt: cui omnia olim tanquam ſervo præſtabantur, nunc tanquam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabrorum, illinc ſartorum officinæ ſunt, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus cantuſque docentium. Receſſit enim ille naturalis modus deſideria ope neceſſaria finiens: jam ruſticitatis & miſeriæ eſt, velle quantum Sat eſt.

Sic multa concupiſcendo, omnia amittimus, & neceſſaria ignoramus, quia non neceſſaria diſcimus. Ita dum corpori nimium indulgemus, & corpus & animum perdimus.

Petr. Reginald. in ſpeculo final. retrib.

Hîc mihi in mente eſt quod Reginaldetus narrat hunc fere in modum. Duo fratres una iter fecerunt, quorum unus intelligens & providus, alter non ſanæ mentis, homo rudis & bardus. Delati ad bivium litigare cœperunt, qua eundem eſſet. Amens ille viam prima fronte delectabilem ingrediendam ratus: Heus tu, inquit ad fratrem, hac eamus; invitat jucundiſſima ſemita, en merum viridarium. At ille providus: Mi frater, inquit, hæc viæ facies non diſplicet, amœna eſt: at exitus viæ me terret, ad peſſimum hoſpitium deducit. itaque tibi mihique ſuaſerim, hanc potius nonnihil aſperam inſiſtamus; principii & progreſſus moleſtiam hilari fine penſabit, ad hoſpitium ducet nobiliſſimum. At fatuus ille ſuæ ſententiæ tenaciſſimus: Ego, inquit, oculis meis malo quam tibi credere: hac eo, ſequere. Sic alter quamvis invitus, ne fratrem deſereret, comes ivit. Dum progrediuntur, in prædonum inſidias deveniunt. ab his in carceres ſed diverſos rapiuntur. Poſt aliquantum temporis, è vinculis educti, ad neſcio quod tribunal ſiſtuntur judici.

Hîc

Hîc alter fratrum, prudens ille & sanæ mentis: Mi domine, inquit, in has ærumnas frater iste meus, homo fatuus me conjecit. viam adiimus bonam & tutam, at ille stultitiæ suæ potius quam verbis meis fidem habere maluit, & aliam, per quam infesta sunt itinera, ingressus est. ita refractarium secutus sum altera via, amœna quidem sed intuta, & hæc latronum nos prædam fecit. itaque si moriendum est, ille horum omnium caussa pro me moriatur. Contra fatuus: Imo, inquit, non mihi sed fratri meo moriendum. nam si tam sapiens est, qualem se gerit, cur me tam facile secutus est? cur persuaderi se passus est? cur reluctatus non est? cur viam ivit, quam sciebat latronibus infestam? Ad hæc alter: O domine judex, in qui{ verba mea contumaciter rejecit; nulla ratione ab errore abduci potuit. Cui stolidus: Si me, ait, reclamante tu viam tenuisses tutiorem, ego vel invitus rediissem, & te secutus fuissem: tu meæ mortis es caussa. Mox prudentior: Tu stolide, inquit, tu caussa es meæ mortis. Ita utrinque verbis acriter certatum est.

His auditis judex sententiam in hæc fere verba pronunciavit: Tu fatue noluisti sapienti credere, & tu sapiens secutus es fatuum, ideo pœnas mihi dabit uterque.

Ita prorsus, mi Gerarde, ita supremo judicii die, cum *Corpus* & *Animus* ad Christi judicis tribunal stabunt inter reos, in utrumque sententia dicetur: Quia *Corpus* fatuum, omne consilium animi sprevit, & *Animus* sapiens omnem petulantiam corporis tulit, damnationem uterque meruit: Ite maledicti, ite, ite: simul deliquistis, simul luetis. Ite, in ignem non unius horæ, nec unius diei vel anni, non unius nec mille lustrorum, non unius vel centum millium sæculorum, sed, Ite in ignem æternum. Vere de judicis istius ore *gladius utraque parte acutus exit*, qui & corpus & animum feriat: corpus quod animi monitiones non admiserit, Animum quod Corporis libidines non coercuerit. Ideo judex ipse fidelissime nos præmonens: Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. ita dico vobis hunc timete.

Apoc. c. 1. v. 16.

Matth. c. 10. v. 20. Luc. c. 12. v. 5.

Sed ad Corporis curam redeo, qua & corpus perit & animus.

III. Chrysostomus, hanc pro corpore nimiam curã merito castigans: Animæ, inquit, nobilitas quanta sit, nobis serio cogitandum, ne quid ea indignum operemur, ne coinquinemus

Hom. 12. in Gen.

mus eam illicitis operibus, ne sub carnis servitutem eam subjugemus, ac tam nobilem tantaque dignitate sublimem sic crudeliter & immisericorditer tractemus. Sed nos conciones istas tanti non facimus, ut hosti nostro minus faveamus: dulce nobis videtur cum corpore non rixari. & sive amicum illud alii dicant sive inimicum, id nobis curæ non est, sed hoc pæne solum laboramus, ne corpori male sit. Idcirco Bernardus, nostrum hunc hostem ipsummet serio allocutus: Propterea, inquit, noli, ô corpus, noli præripere tempora: potes enim impedire animæ tuæ salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere ut nunc anima pro se laboret, magis autem etiam collabora ei, quoniam si compateris & conregnabis. Quantum ejus impedis reparationem, tantum impedis tuam: quod nimirum ante reparari non poteris, donec suam in ea Deus imaginem videat reformatam. Nobilem hospitem habes, ô caro, nobilem valde, & tota salus tua pendet de ejus salute. Da honorem hospiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima vero peregrina & exul apud te est hospitata. Quæso te, quis rusticus, si forte nobilis & præpotens quispiam apud eum voluerit hospi-

Serm 6. de Advent. Dom.

hoſpitari, non libenter in angulo domus ſuæ, aut ſub gradibus ſuis, vel in ipſis cineribus accubabit, cedens hoſpiti ſuo locum (ſicut dignum eſt) potiorem? Et tu ergo facſimiliter.

Sed ô beate Bernarde, non facit hoc corpus, non facit. recuſat ſubeſſe ruſticiſſimum hoc mancipium, nec dat honorem hoſpiti, non cedit, non reveretur, non obedit; omnia turbat agitque pro libitu. Animus vero inſipiens, tametſi ſatis ſciat vix ullum pernicioſiorem ſibi eſſe hoſtem quam corpus, nihilominus & connivet, & blanditur, & indulget, ac hoſti ſuo in ſuum exitium benigne facit: nec grande damnum reputat, una cum perfidiſſimo ſervo ſuaviter perire, quicquid vel cælum ſpondeat, vel inferi minentur, modo corpori bene ſit. hæc unica pæne actionum omnium norma eſt & regula: modo corpori bene ſit. Animus quidem millies & ſuæ originis & officii admonetur, ſed diſſimulat ille, &, modo corpori bene ſit, male ſibi eſſe tolerat. Corpus ipſum, quicquid ei minarum ingeras de morte, de domicilio poſt mortem; quicquid ei de diabolorum crudelitate, de cruciatuum atrocitate, de tormentorum æternitate proponas, hoc unum contumaciter agit, ac ſi reſpondeat: Id ſcilicet

curæ

curat corpus, modo corpori bene sit. Sic vivimus, sic obimus, sic interimus.

IIII. Pachomius, Tabennensis abbas, nobilissimis olim præceptis animum instituit, & velut dictat, qua ratione is corpori suo quotidie concionetur: Cum, inquit, vesperi venitur ad lectum, singulis membris sui corporis dicat: Suadenti mihi optima, obsecro morem gerite, dum in loco meliore simul simus; Domino mecum alacriter servite. Suis quoque manibus dicat: Erit tempus, cum vestra jactantia cadet, cum pugnus ab ira collectus solvetur, cum digiti ad res furtivas extensi rigescent. Dicat & pedibus: Erit, cum omnia vobis itinera obsepientur, cum ad omnem petulantiam excursus negabitur, velitis nolitis. Sed & alia membra sua pariter alloquatur: Eja quæso, antequam mors nos dirimat, certemus fortiter, stemus perseveranter, viriliter dimicemus; serviamus Deo sine pigritia, usque dum abstersis sudoribus, ad beatam æternitatem nos evocet. Et quid mihi vobisque proderit, omnem vitæ suavitatem gustasse, si qua tamen est ulla sincera suavitas, in tantis vitæ miseriis? Quid vultis vos labori subtrahere, nata & educata ad laborem? Quid recusatis pati? brevi vobis moriendum est, & sub terram eundum. Quid mollitiem & de-

In vita ejus c. 46.

& delicias quæritis? illic, illic in cælo reperietis, si tamen hæc prius velitis perdere Jactura in loco, pro lucro habenda. Non hoc deliciarum tempus, non locus est, supra est inter beatos. Hoc velim vos exactissime capere, per delicias iri ad flammas non amplius extinguendas, at per spinas perveniri ad delicias non amplius finiendas, & æternas. Quid contra me toties querimini & tyrannum vocatis, cum jejunia, cum vigilias, aut preces impero? indulgentia mea præsentissima vobis pestis est. Nemo unquam alteri sic nocuit sæviendo, quantum ego vobis parcendo. Hoc meum parcere, est & vos & me in exitium sempiternum conjicere. Si mitior essem, vestram vobis gloriam & beatitudinem, quam mecum pariter habebitis, inviderem. Vultis mecum una quiescere? una etiam laborate: vultis mecum simul gaudere? simul etiam pati & dolere ne recusate. quæ societatis fuit in luctu & labore, ea etiam erit in gaudiis & honore. Rem vobis dicam: Si vos jussis meis reclamare & obsistere, ego contumaciæ vestræ parcere velim ac indulgere, & me & vos supplicia manent æterna. Et quæ ista insania vestra est, brevissimo tempore, momento, laborem non summum, dolores

lores patibiles sufferre nolle, & tormenta sempiterna non formidare? Quare obsecro patientiam ne rumpite. Laborum vix bene initium facietis, & beatus finis labores vestros excipiet. brevis est luctus, gaudium immortale, levis est pugna, præmium æternum.

Hanc membris concionem ab anima quotidie haberi, sapienter suasit Pachomius. Et sane si hæc capiat pars ignobilior hominis, nullum quantumvis asperum imperium abnuet, nullum quantumvis vile tegumentum respuet.

Hæc generatim & universe dicta sint de cultu qui corpori debetur. nunc manum propinquiorem admoveamus ad pravum, curiosum, perniciosum cultum, qui corpori plane non debetur. Sed vide, Gerarde, ut nec patientia tua deficiat, nec constantia.

CAPUT. V.

Quam varius sit cultus Corporis exterior?

VEriſſime proclamat priſcus poeta:

Auferimur cultu—

Ovid. l. 2. de arte.

Nec in alio magis assentior Augu-

Augusto Cæsari, quam cum insigniorem corporis cultum, & amictum plus æquo nitidiorem, superbiæ vexillum & luxuriæ nidum vocavit. Vere sic est: Decipit hac oculos Ægide dives amor. Et uti orexin quantumlibet dormientem excitant odores, sapores, colores, & exotica ciborum condimenta; sic libidinem quamvis languentem & sopitam resuscitant hæc ornamenta, lenocinia, pigmenta corporis. O quanta ubique & quam incredibilis est vestium tam varietas quam pretium! Christus ad magnatum palatia nos amandans: Ecce, inquit, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Aulas ingredere, & videbis illic nitere vestes Attalicas, vestes pictas, palmatas, cycladatas, polymitas, phrygias, undantes, segmentatas, fimbriatas, paragiatas, rasiles, conchyliatas, surculatas, auro virgatas. Et utinam hæc vestium monstra intra aularum septa se modo continuissent: in alias etiam domus jam pridem immigrarunt. Tamque nos alii, etiam è plebe, dociles sumus, ut quicquid in veste ingeniosa ostentatio invenit, felici genio quam primum imitari sciamus, antequam didicerimus. Inde ingens & copiosissima suppellex vel soli capiti comendo reperta. Nosti, Gerarde,

Suet. in August. c. 3.

Mat. c. 11. v. 8.

Gerarde, Sycophantam. Plautinum sic olim gloriari solitum : Tam longum est nomen meum , ut ab aurora ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perveneris. Cui apte senex subjiciens : Opus est, inquit, face & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas. Hic ego prorsus idem dixerim, & jure meliore : viatico & face opus est ad iter tam longæ narrationis, quæ omnem colendi corporis instructum & mundum explicet. Singula pæne membra suum sibi, eumque singularem cultum vendicant. Hinc modo lunulas, modo torques, modo armillas & monilia poscimus : nunc mitellas, nunc murenulas, nunc discriminalia, nunc olfactoriola, nunc dextralia, nunc palliola depromimus: jam vestem sericam, subsericam, holosericam, jam byssinam, bombycinam, jam cymatilem, prasinam, russeam, xerampelinam, caltulam, crocotulam & carbasinam hosti nostro aptamus : jam & anulos & inaures, & gemmas fronti appendimus: jam & specula, & acus, & vittas, & sindones, jam theristra & Zonas, & fascias pectorales, & periscelides cum cura & studio, nimirum ornando nostro carceri disponimus. Omnino face & viatico est opus, dum colores, formam, pretium, materiam, imo & odores vestium distinguimus. Infinita

alii cumatilem.

nita res est cum de corporis cultu agitur. Et sane priscis in hoc genere non multum concedimus. Incredibile videri possit quod Athenæus & Plutarchus, inter Græcos scriptores celeberrimi memorant, consuesse Sybaritas ad convivia, aut etiam ad sacrificia, annum ante invitare feminas, ne quid temporis deesset, corporis cultui parando. Nec Persæ Reges feminam admittebant, nisi per annum prius lotam, comptam, politam, pumicatam, delibutam, exornatamque. Et id etiam sacra Estheris historia confirmat. Nulla sunt apud nos hæc miracula; subinde audemus majora. Nec nostro ævo rarum, dies & annos, & pæne sæcula in unius corporis cultum vanissimis laboribus impendere.

I. Et quantus olim vel in pedibus solum priscorum luxus fuit? Quantum veteres Romani stemmata & prosapiam lunatis calceis jactitabant, quos aut elegans lunula insigniebat, aut corniculans fibula mordebat. Varius certe luxus veterum, vel in hac infima & vilissima parte humani corporis. Antiochi regis Syriæ cæcam & amentem luxuriam imitatus exercitus, magna ex parte aureos clavos calceis subjectos habuit. Agnon Teius aureos quoque clavos crepidis suppactos solitus fuit gestare. Fuerunt qui gem-

Athen. l. 12. Dypnosoph. c. 6.

Plutarch. tom. 1. opusc. in conv. 7. sapiens.

Vide Perer. tom. 3. in Gen. disp. 3. c. 12.

Esth. c. 2. v. 12.

Valer. Max. l. 9. c. 1.

Ælia. l. 9. var. hist.

gemmas & uniones calceis adderent. Tertullianus testis: Et in peronibus, inquit, uniones emergere de luto cupiunt. Testis & Tranquillus: Nec crepidarum tantum obstragulis, inquit, margaritas ponunt, sed totis socculis addunt. Testis & Plinius: Tolerabiliorem tamen fecit (*Pompejus Magnus*) caussam Caji Principis, qui super omnia muliebria, socculos induebat è margaritis. Fuerunt qui pedi altiusculos calceos inducerent, ut incrementum darent staturæ. Et habuerint priscorum feminæ elegantes illos Sicionios calceos, habuerint mulleos patricii, soccos alii aut socculos, crepidas, cothurnos: Nos sane neque his cedimus, imo superare contendimus, qui hanc humani corporis partem ad lutum damnatam, sæpe sumptuosius tegimus quam caput. Face mihi denuo sit opus & viatico ad commemorandas tot novas, tot desitas formas calceorum. E rebus gestis complurium Divorum discimus, quam pertinaci luxu superioribus sæculis repandi & rostrati calcei passim apud omnes obtinuerint. Clamabant quidem contra hos à suggestu concionatores diversa, sed multis clamoribus parum proficiebant; valentior erat ostentationis istius pertinacia quam ut verbis cederet. Huic tandem

c. 3.
Tert. l. 6. de pall.
Suet. in Vitel. Imp.
Plin. l. 47. c. 2. init.

Perald. tom. 2. pag. 180.

calceorum formæ, seu illa sponte displicere cœperit, seu placuerit nova, aliæ atque aliæ successerunt. Necdum finis est excogitandi novas in annos pæne singulos. Nam modo acuminati placent, modo lati à fronte, modo fenestrati & dissecti, modo illos sine vulnere malumus. Ante paucos annos è simplici solea depressi fiebant, nunc passim cothurnos, & frangendo cruri perquam aptos videas. hic nostri ævi furor est, altiusculum lignum calceis addere, & ut audiaris quaqua incedis, & ut pedem nisi caute figas, facile frangas.

Sed nec idem color in calceis placet: plerisque nigri, aliis candidi aut crocei præferuntur. tam varius est lusus, in hac pedum, ut Tertullianus loquitur, tutela. Et uti non idem color omnibus, ita nec eadem omnibus placet materies. Aliquibus sordet corium, & pro eo holosericum substituunt. Taceo Tyrrhenicum & Hetruscum sandalicum Italis Hispanisque feminis usitatum. Eo jam luxus alicubi locorum abiit, ut aliqui, pæne phæcasiati, velut Antistites & Præsules, incedant. Proximis annis usque eo calceorum pretium excrevit, ut olim totidem florenis vestem toti corpori velando facilius præstinasses, quam nuper tale par calceorum

Tert. c. 6. de pall.

rum. Neque vero luxus, remittente annona, remittit, & aliquibus vix menſtruum militare ſtipendium in calceos ſufficit, tot ſuturis & elegantiis eſt opus. Neque temere & ſine delectu omne corium admittimus, nam ſæpe delicata curioſitate tam corii patriam quam vini exquirimus. Et niſi calceus ad pedem ſtrictus ſine ruga & plica niteat, velut noſtro pede indignum rejicimus: imo pedem uri & miſere torqueri malumus, quam calceum paullo laxiorem admittere. Quid ni hos tales, tam ſtultæ patientiæ homines, diaboli martyres vocemus?

Quid jam de calceamentorum vinculis dicam? olim anſulæ è polito ferro, aut etiam argento in uſu erant: his corrigiæ, obſtragula, ligulæ ſucceſſerunt. Jam vero & hæc eviluerunt. & quod mireris, periſcelides à genibus migrarunt ad imum crus in calceos, nam ſericas faſcias quibus olim utrumque poplitem vincire poteramus, nunc in calceis luculentius oſtentamus; nonnunquam ex eodem ſerico roſas apponimus, & ſuam pedibus æſtatem facimus. Univerſe, ſuperbiam & luxum non tantum pedibus non calcamus, ſed in regnum & ſupra caput attollimus. Sed quæſo, Gerarde, liceat ab imis veſtigiis ad hominis verticem aſcendere.

GER. Sed & prius quæso, Polychroni, hoc discamus, num olim etiam has seu vestium seu calceorum ostentationes sic amarint? POL. Etiam olim, mi Gerarde, sed nec olim quoque deerant, qui vanam hanc elegantiam reprehenderent. Quantum aureus orator Chrysostomus contra hanc in calceis pompam stomachatus sit, audi, sed audi patienter; tam prolixus quam disertus est. Ego nec verbulum Chrysostomi mutabo.

Chrys. tom. 2. hom. 50. in c. 14. Matth. p. 373. & seq.

II. Vultis igitur, inquit, ut largas orationi habenas mittamus, ac dedecus hujus rei præ oculis ponamus? Sed cur nolite, oro, irasci, imo vero etiamsi irascimini, parva mihi cura est, non enim ipse, sed vos hujus molestiæ caussa estis, qui cum nec peccata quidem ista putetis, ad reprehendendum acrius tale prodigalitatis genus impellitis. Age igitur diligentiori usi examine, quale malum hoc sit. Quantum vobis dedecus esse putatis, cum serica licia calceamentis vestris, quæ nec vestibus quidem vir probus unquam subtexerit, diligenter inseritis; quantis hoc dignum cachinnis arbitramur? Quod si huic nostræ sententiæ non acquiescitis, audiatis Paulum quanta hæc cum acrimonia reprehendat, & auctoritate ipsius turpitudinem rei cognoscite. Quid igitur hac de re Paulus scribit? Non in tortis

crinibus, inquit, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa. Quam igitur veniam habere poteris, cum neque uxori tuæ, jubente Paulo, pretiosæ vestes permittantur: tu calceos luxuriosissime polias, ac ita construas, ut nimium attentus ad ridiculosa dedecora esse videaris? Nonne vides naves fabricari, eligi remiges ac gubernatores, vela dari ventis, maria navigari, ac mercatores patria, uxoribus & liberis relictis, ac vita contempta, & fluctibus commissa; ad extremas barbarorum partes mille periculis pervenire propter serica hæc licia, ut tu scilicet calceis tuis ipsa inseras, & corium exornes? Dic, oro; quid hac absurditate pejus? Non erant veterum talia indumenta, sed viris probe convenientia. Quare ipse timeo ne tempus veniat, in quo adolescentes apud nos vestibus atque calceamentis, sine pudore aliquo mulierum utantur. Illud autem molestius differendum est, quod juvenum parentes, cum indifferentem hanc rem censeant, non increpent, non expostulent. Vultis ut afferam quod gravissimum mihi videtur, quod pecuniis ita abutimini, cum multi inedia laborent, cum esuriens Christus ac nudus in medio vestri versetur, captus, catenis etiam vinctus nonnunquam: & quibus non ista digna

ſunt fulminibus? illum quidem cibo neceſſario indigentem negligentes, vos ſericum calceis inſeritis. Ipſe cum diſcipulos ſuos legibus inſtituebat, nullos illis calceos permittebat: nos autem non dico nudis pedibus, ſed viriliter calceatis deambulare non ſuſtinemus. Qua turpitudine atque ritu quid pejus fiet? Magnam enim animi mollitiem hoc oſtendit, atque etiam ſævitiam & crudelitatem, magnam denique levitatem una cum curioſitate temeraria. Nam quando rebus poterit, qui tantis defluit luxuriis, diligenter vacare? quando animæ ſuæ curam habebit? imo vero, quando ſe omnino habere animũ cognoſcet? puſillaminis enim omnino eſt, atque abjectus qui hæc admiratur. Atrox etiam atque crudelis, qui hac de cauſa pauperes negligit. Virtutis quoque penitus expers, qui ſtudium ſuum ad hæc contulit univerſum. Nam qui gloriam ſerici, qui florem coloris, qui ad aureos intextus curioſe perſpicit: quando in cælum ſuſpiciet, quando illam pulchritudinem admirabitur, qui tincturas iſtas reſpiciens, & ad terram flexus altius ſe non poteſt erigere? Et Deus quidem cælum extendit, ac ſolem accendit, ut oculos tuos ſurſum erigat? tu vero ad terrena quaſi porcus, diaboli artibus perſuaſus devolveris,

veris. Hæc enim omnia ille excogitavit, ut illa tu beatitudine privatus, ad hæc miserrima detrudaris. Ita Deus, qui cælum tibi offert, à diabolo serica tibi licia offerente superatur: imo vero nec ista offert diabolus, opera enim hæc etiam Dei sunt, sed mollitiem, luxum, atque maleficas artes, quibus oppressi adolescentes aspicere terram coguntur, qui cælorum philosophiæ studere jussi sunt, magis calceis suis gloriantur, quam si novas res atque inauditas gessissent. Digitis enim pedum sublevatis deambulant in plateis, nimio plerumque inde mœrore confecti, ne cœno in hieme, aut pulvere in æstate, calcei sui maculentur.

III. Hæc tota Chrysostomi dictio est, & studio prolixam hanc facundiam in medium expromere volui, ut evidens & perspicuum nobis sit, quam ab illo ævo longe divertamus. quæ olim ut piacula habebantur, nos velut inane ludicrum ridemus: nostro an temporis vitio? Hinc liquet quædam à priscis Patribus severissime castigata, quæ nos in minuta numeramus: Chrysostomus hac ipsa oratione, ejus rei caussam reddens: Nam etsi, ait, parva hæc peccata videantur, ac ideo negligantur, majorum tamen delictorum caussas nobis præbent. Quod hîc prorsus verissimum. Illud

etiam jam clarum ex hac objurgatio-ne Chrysostomi, quam non otiose nos contra nimium & vitiosum corporis cultum agamus; res digna est acerrima insectatione. Sed permittes credo, Gerarde, Chrysostomum quod cœpit, pertexere: sic in eundem luxum differendo pergit. Quid facis homo? animam hac luxuria in cœnum conjecisti. eam in terra negligis detineri, & calceamentorum tanto mœrore angeris: discas usum ipsorum, & tanti ea facere pudebit. Quod si tu ab hujuscemodi labe munda cupis calceamenta servare, cervicibus tuis aut capiti connecte. Ridetis hoc audientes; mihi autem lacrimandum potius videtur, cum studia in his rebus vestra & vesaniam considero, cumque intelligam corpus nos malle luto, quam calceos deturpare. Ita pusillamini, ac penitus molles hinc juvenes efficiuntur, erunt etiam alia ratione pecuniarum avidi. Nam qui vestibus, calceis, ceterisque hujusmodi valde inhiare soliti sunt, cum multa in his rebus consumant, magno indigent pecuniæ cumulo: quod si acciderit, ut ambitiosum etiam & ostentatorem patrem quispiam habeat, tunc vero hac turpissima captus cupiditate, acrioribus servitutis vinculis coarctatur: sin vero avarum, cogitur ad alia pejora confugere, ut sibi pecu-

Ibid.

pecuniam ad impendia iſta conquirat. Hac ratione multi ex adoleſcentibus ætatis florem perdiderunt, & gnathones atque paraſiti divitum conſtituti, ut hujuſmodi cupiditatem atque animum ſuum expleant, turpia nimium miniſteria ſubierunt. Quod igitur avarus, effeminatus, puſillanimis atque otioſiſſimus ſit, & ad omnem luxuriam pronior qui hæc optat, manifeſtum ex iſtis fecimus; quod autem etiam crudelis, ac inanis gloriæ cupidus, quis unquam non inſanus dubitabit? Crudelis enim eſt, qui cum viderit pauperem, tanta ſui ornatus cura detinetur, ut nec aſpexiſſe quidem videatur: ſed auro quidem atque ſerico ſeipſum ornat, pauperem autem fame deperire ſinit. Inanis vero gloriæ cupidus eſt, qui vel minimarum rerum gloriam aucupatur. Ego quippe ſic arbitror, Romanorum nunquam Imperatorum fuiſſe, qui ſe tantum propter trophæa ſua jactaret, quantum luxu perditi adoleſcentes, ob calceorum ornatum, ob veſtes ſcite conſtrictas, ob cæſariem in modum pilæ tonſoris opere circumductam: nec pudet alienis artificum operibus gloriari. Adderem alia his graviora &c. Et hæc Chriſoſtomi hac de re ſententia eſt. Cui noſtra diſſertatio, Gerarde, bilem moverit, huic ego litem nō inten-

tendam; id unum à me audiet: Ad Chrysostomum abi, cum Chrysostomo litiga, Chrysostomus respondebit, Nunc, ut dixi, à pede & calceis, ascendamus ad caput.

IV. Verum, omnia capitis ornamenta insequi, mei instituti non est. Vix ulla fax aut viaticum ad tam longam narrationem sufficiat. E capitis cultu id duntaxat sumam, quod nos collare appellamus, translata voce à canum vinculis. Collaria nostra, ut scias, fere cum luna mutant, ita ut singulis pæne mensibus, aliqua collarium novitas se prodat. Perpetua hîc mutatio, & sæpe ridicula. Jam collare densum, & multo sindonis volumine impeditum, jam è simplici tela collo affunditur; jam in orbem, jam pæne quadrangulum disponitur: jam ferro aut chalybe à prunis calente, jam asserculis ligneolis in plicas & sinus ordinatur, jam à lotione temere plicatum collo injicitur. Memini, etsi facies mea nondum computet annos, cum è simplici bysso collaria in pectus usque, geminum cornu protenderunt; nec ita multo post dempti sunt apices, & cornua illa quasi forfice præsecta: quamvis & hoc pridem desitum. cœperunt deinde collaria nimium quantum in humeros expatiari, & tergum etiam vestire, credidisses mantilia cervici-

bus

bus circumposita. Nec istud diu placuit. Vidimus dein è Gallia aut Italia collaria advolare quæ velut alæ collum ambiebant, & linci candoris radiis cingebant. Sed neque ista ætatem tulerunt, jamque alia atque alia, semperque novæ formæ in consuetudinem veniunt. Passim jam videas collare multiplici plica gravidum, quod instar valli, collum ambiat. Pleraque segmentata, rugata, & striata liberaliter.

Quid, quod nec idem color in collaribus placeat qui olim. Ante annos aliquot nemini nisi candor in collari probabatur, & quo illa candidiora & magis nivea erant, hoc mundulis illis placebant magis. Jam vero & cærulea, & nigricantia & purpurea passim videas, seu filo, seu tinctura sic facta. GER. Equidem spero ad id ætatis me pervicturum, ut etiam prasina cernam & viridia collaria. POL. Olim pepla crocea pulcherrima censebantur, quod ævi sui muliebre judicium Guilielmus Peraldus Lugdunensis Antistes acriter perstringit. Sed tædet me prorsus omnem hujus insaniæ prodigentiam percensere, & sæculi nostri pudorem tam multiplici delirio onerare. Illud constat, neque id ipsi rei inficiari possunt, nimium laboris & pretii in hoc luxus genere collocari. Femina fuit

fuit nostro ævo, numorum quam pie-tatis ditior, quæ eo deliciarum & luxus processit, ut in unicum collare lavandum, explicandum, & ad certas leges componendum, ipsos quinquaginta Philippeos expenderit solita mercede. Prodigium omnino nobile, & suspiciendum in re tam parva tam magni luxus! Sed navis & mulier nunquam satis ornantur, dicebat Cato. Ceterum majorem partem videre est in viris feminisque protensa nimium & in humeros excurrentia collaria, nimis exquisite & operose simbriata, in quibus nimium & operæ & pecuniæ ponitur; neque alio nomine hæc culpa purgatur, nisi quod plerunque dicant, ita moris esse; hos, & illos, & istos idem facere, se illis non æquales tantum, sed & superiores esse tam censu quam sanguine, aut dignitate; si illis hæc & hæc liceant, eadem sibi potiori jure licitura. Sic ad aliorum mores pridem damnatos, componimus nostros; peccatis à peccantium multitudine patrocinium quærimus, atque per aliena exempla perire pulchrum ducimus.

V. Et quid de aliarum vestium fastu, lascivia, luxu, novitatibus innumeris dicemus? Repeto; face iterum & viatico foret opus ad narrationem tam prolixam. Ausim iterare quod dixi;

dixi: novus dies, novas vestes videt, adeo nihil neque nimium, neque satis diu bellum & elegans nobis videtur; pæne quotidie novitia repertura emergit, quæ pretium sæpe à novitate metitur. Adjicit ornatus proxima quæque dies.

Pileus jam fastigiatus caput circumtegit, jam depressus; jam acuminatus placet, jam in rotunditatem planus; jam cum spira, jam sine spira elegantior habetur; jam cinerei, jam candicantis, jam mustelini aut cervini coloris præfertur. Pallium modo simplex, modo alatum est, jurares vespertilionis exuvias esse. Et an non istud insignioris luxus nobile argumentum, cum pallium è lana, quantum quantum est holoserico subducitur, quasi tegere velimus expensarum superbiam, dum maxime ostendimus. Et quis thoracis patriam investigaverit, quem modo ex Gallia, modo ex Italia, ex Hispania modo petimus, jam dissectum, jam institis obductum gerimus, quandoque singularem elegantiam censemus, vestis materiem omnem fimbriarum numero cælare. Manicæ quæ? modo amplæ, arctissimæ, & ad brachium strictæ. Et quis omnes caligarum figuras explicet? Caligæ nunc ad genu, nunc infra, nunc supra genua clauduntur; nunc laxæ, nunc adstrictæ sunt; jam voli-

volitant & genibus illudunt, jam in globum aptantur: modo follicant, modo crassa farctura intumescunt; aliqui Gallos caligis, alii Anglos iis æmulantur. Ligulæ olim in eum duntaxat usum erant, ut caligas thoraci necterent: nunc numerosa ligularum agmina, totis caligis sparsa, puerilem prorsus & ridiculam concinnitatem exhibent. Vere, ut vetus verbum habet, *Afræ aves sumus.* Omnia hîc varia & pæne in dies nova; infinita series est mutationum cum statim moriente novitate. Neque tantum se circumspectat qui has novitates excogitare, sed & qui sequi scit & imitari. Sed & alius atque alius in veste color placet: ater, nimis lugubris est; lanæ nativus, simplex nimis. Luxuria vestibus quoque provocavit eos flores qui colore commendantur. Vestes quærimus non solum quæ muniant per pinguedinem, sed quæ mulceant per mollitiem: nec solum quæ per mollitiem tactum mulceant, sed quæ per colorem oculos seducant. Tertullianus eleganter & facete, versicolorum vestium & purpuræ usum perstringens: Nimirum Deus, inquit, demonstravit succis herbarum, & concharum alveis, incoquere lanas. Exciderat illi, cum universa nasci juberet, purpureas & coccineas oves mandare.

De cult. fem.

Et

Et ô quoties, vestium partim pondere, partim tormento misere vexamur! illum calceus urit, tolerat tamen; istum thorax constringit, tamen dissimulat; hunc frigus ultro advocatum contrahit, non tamen queritur, ne sua vesti pereat venustas.

O curas hominum! reliqua taceo, quæ ipsa per se oculis loquuntur: sileo aurium vulnera, olim usitata, quasi satis anulorum digiti non caperent: omitto nebulas lineas, ventos textiles, topas vitreas, ut Arbiter & Varro loquuntur: oratione nemo satis evolvat tot tænias, tot redimicula, tot strias & fimbrias, tot undas & uncinulos, tot globulos & clavos. Nam habitu ad omnem novitatem mollis elegantiæ assidue correcto, peregrina semper magis æstimamus quam nostra: modo aliunde sit forma vestis quæcunque, mox in laudem trahitur, nec formam tantum, sed & materiam vestis peregrinam amamus, lanam, & rudioris naturæ beneficium spernimus. Peregrinitas ubique gratiam reperit, à qua res quæque pretium possidet. Quis vestes parat in quod inventæ sunt? victum cultumque ad nova identidem exempla componimus. Hinc luxus noster transalpino serico pretium fecit; hinc non mollissimis tantum pellibus contecti, sed serico splendore ad

luxuriam vibrantes, vestium ambitiosa pretia mire augemus. Non est locus ut defleam satis, aut ut satis execrer ludibria hæc externorum habituum, quos nobis ab extremis mundi finibus furibunda præsens ætas intulit, & etiamnum quotidie infert.

Sopho. c. 1. v. 8. Minatur Deus per Sophoniam: Visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes qui induti sunt veste peregrina. Divus Leo Pontifex de Roma vetere: Hæc civitas, inquit, ignorans suæ provectionis auctorem, cum pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus: & magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem. Idem ego pæne ausim dicere de Germania, quæ cum suos in omnium nationum terras emittat, omnium nationum ritus recipit, & magnum sibi videtur adsciscere ornamentum, si nullum respuat peregrinum habitum. Vis videre vestitu Gallos, Italos, Hispanos, Anglos, Polonos, tantum Germaniam lustra, & videbis. Jusserat sibi, ut ferunt, Turcarum Imperator, omnium gentium habitum vestitumque pingi. Pictor, ubi plurimarum nationum diversissimas vestes expressisset, hominem indusio tectum statuit, & juxta varii generis pannos. Hanc pi-

Comus Erycii Put. pag. 137.

picturam suam interpretari jussus: Hi, inquit, Ungari sunt, hi Poloni, hi Galli, hi Britanni, Itali isti, ita & de aliis. ubi ad hominem illum investem devenit. Hic, inquit, Germanus est; certa vestitus forma pingi non potest, nam quotidie novam excogitat. Rem dixit hic pictor. Hinc videre est peregrinas omnis stultitiæ ineptias, & exoticum lasciviæ habitum ornatumque, unde ferme nec in moribus quidquam patrii ac vernaculi superest. Tanquam originis pudeat, hoc unum omnes agunt, ut videantur à majoribus descivisse. Et hæc illa ornamenta sunt, quibus superbus cinis nescio quam altum stemma mentitur, & pæne Adamum transilit.

VI. Interjungamus hic paullisper. Ecquid, Gerarde, hoc libri est quod manu tenes? GER. En nomen auctoris in fronte. POL. Non hoc quæro. GER. Quid ergo? POL. Quod gaudeo me non reperire. GER. Ergo suspicabaris mali quid latere? POL. Metus potius quam suspicio erat. & quid apud te dissimulem? mores avi nostri corruptissimos jam nosti; nihil non audemus. Hinc aliquibus non satis est domi, horas optimas pessime conterere inspiciendo speculo, libellis etiam inseri, & una compingi curant speculum, ut ubi demum locorum sint, vitrei hujus judicis re-

 sponsa

ſponſa in promptu habeant. Et quoties aliqui de die domeſticum hoc oraculum conſulunt, quanta patientia reſponſum quantumvis prolixum præſtolantur, quam ſollicite oculos in omnem partem flectunt, ne quid nævuli induſtriam oculorum effugiat. Vah! vanitatem vaniſſimam! O vane quid ſpeculum conſulis? mores tuas intuere, conſcientiam tuam inſpice, in Chriſtum crucifixum oculos conjice, hoc tibi ſpeculum, & opifex ſplendor ſit, in hoc non fabram lævitatem, ſed cruenta tubera, & alta vulnera conſidera. Quid vis ſpeculum omni occaſione conſulere, anxie inſpicere, cum tamen cognito Deo & adempta placendi voluntate, per luxuriæ vacationem, omnia illa ut otioſa, ut hoſtilia pudicitiæ recuſantur. Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adjutrix & ſocia ejus. Tertullianus, quaſi pudicitiæ nundinatrices eas feminas habet, quæ (ut loquitur) conſilium formæ à ſpeculo petunt. Potiori jure & in viris hoc ipſum reprehendit. Veriſſime Seneca: Jam ſpeculum, inquit, ornatus tantum cauſſa adhibitum, nulli non vitio neceſſarium factum eſt. Scis, Gerarde quid olim Pudens in oratione cenſoria velut grande crimen deteſtetur, clamitet: Habet ſpeculū philoſophus poſſidet ſpeculum philoſophus. At nos

Tertull. d. l.

De virg. vel. c. 12. & de cult. fem. c. 8.

L. 1. nat. qq. c. 17.

nos non vehementius vociferemur? Habet ſpeculum alumnus Parthenius, poſſidet ſpeculum ſodalis beatæ Virginis, inſpicit ſpeculum juvenis Marianus. Quid hoc, mei juvenes, ad pietatem aut litteras facit, formam ſuam ſpectaculo aſſiduo explorare? Socrates quidem philoſophus, ſuis ſuaſiſſe fertur, ut ſemel in ſpeculo contemplarentur, ſed in morum ac diſciplinæ, non in formæ gratiam id ſuaſit. hoc enim volebat vir ſapiens, ut ſi quis ſuorum à pulchritudine commendaretur, impendio procuraret ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret, qui vero minus ſe commendabilem forma putaret, ſedulo operam daret, ut virtutis laude turpitudinem tegeret. Non juſſit Socrates, ad ſpeculum curioſius comam ſtruere, non capillamentum in ſtatione diſponere, non crines velut ſuggeſtum ædificare, non turres ſublimibus cincinnis in occipitio excitare, non denique tempus nobiliſſimum apud vitreum hunc cenſorem perdere, quod nos injuſſi ſæpe facimus. Graviſſime queritur Seneca contra otioſos hos fucos, quibus apud tonſorem multæ horæ tranſmittuntur, dum decerpitur ſi quid proxima nocte ſuccrevit, dum de ſingulis capillis in conſilium itur, dum aut disjecta

L. de brevit. vitæ c. 12.

coma restituitur, aut deficiens hinc atque illinc in frontem compellitur. Quomodo irascuntur si tonsor paullo negligentior fuit? quomodo excandescunt, si quid ex juba sua decisum est, siquid extra ordinem jacuit? &c. Quis est istorum qui non malit rempublicam turbari, quam comam suam? qui non solicitior sit de capitis sui decore, quam de salute? qui non comptior esse malit quam honestior? Hos tu otiosos vocas inter pectinem speculumque occupatos? Si hæc Seneca non immerito exprobrat, ignoscendum Cyrillo Alexandrino exclamanti: Væ calamistratis ad lædendas & vulnerandas animas. Crede mihi, hæc talia omnia, speculum, & ad speculi examen vibratus capillus, cirri, cincinni, gypsatissimæ chirothecæ, peregrini odores, moschū, smigmata, tot quæsitæ elegantiæ, tam diversæ amictus deliciæ, hæc inquam, omnia castitatis & pudicitiæ amorem non olent. Qui castimoniam amat, hæc fugit & vitat omnia: optimus odor in corpore, est nullus. Jam olim minatus Isaias: Et erit, inquit, pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium. Mirabilis mutatio! illis ego carere malim, quam cum istis mutare: alterutrum necessarium. Qui illis abstinere non vult, audiet tandem horrendum istud:

Is. c. 4. v. 24.

iſtud: Quantum ſe glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Neque tantum graviorem cenſuram incurrunt hæc talia, ubi honeſtas Chriſtiana viget, ſed & ab idololatris honeſti amantibus damnantur. Flavio Veſpaſiano Imperatori juvenis quidem gratias egit pro impetrata præfectura. At hæc gratiarum actio minime placuit Cæſari, ea ſolum de cauſſa: juvenis ille plus æquo comptus videbatur, & quia etiam unguento fragrabat, Veſpaſianus ſevero eum nutu contemnens: Maluiſſem, inquit, allium oboluiſſes. mox & litteras conceſſas revocavit.

Apoc. c. 18. v. 7.

Optime olet, qui nil olet, & ſatis formoſus eſt, qui formæ judice ſpeculo poteſt non egere.

VII. Ger. Si ſpeculum damnes, Polychroni, multo magis pigmenta damnabis, quæ ad ſpeculum prælinuntur vultui. Pol. Optime mones; omiſeram pæne nobiliſſimum genus colendi corporis. Fui tamen, fateor, in errore antehac: feminas noſtri ævi fuco non uti credebam. Ger. Errabas ſane, ô mi Polychroni, pridem revixit Ieſabel, nec jam una tantum ceruſſatas buccas oſtentat. In urbibus tales invenire eſt, quæ ſibi ipſæ non placerent, niſi purpuriſſatum os ſpeculo propinarent. Novi fe-

minas quæ ut turiore nequitia hanc artem factitent, maritos id velle fingunt. POL. Pulchre conveniunt, fingere & ſtibio ſe ungere, quid enim figmentum, niſi falſitatis ſtibium? Sed ô miseræ, & in propriam perniciem vafræ! velint nolint, jubeant non jubeant mariti, ceruſſatam cutem nunquam ſatis excuſabitis hic ratio & Chriſtianæ leges reclamant. Audite, oro, quid priſci ævi Patres in peſſimum hoc pingendi ſe ſtudium pronunciarint.

De cult. fem. Tertullianus non ſine ſtomacho: In illum, inquit, delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt. diſplicet illis nimirum plaſtica Dei, in ipſis redarguunt, reprehendunt artificem omnium, reprehendunt enim cum emendant, cum adjiciunt, utique ab adverſario artifice ſumentes additamenta iſta, id eſt, diabolo. Quod naſcitur, opus Dei eſt, ergo quod fingitur, diaboli negotium eſt. Quantum autem à veſtris diſciplinis & profeſſionibus aliena ſunt, quam indigna nomine Chriſtiano, faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas omnis indicitur, effigiem mentiri, quibus lingua non licet appetere quod datum non ſit, quibus alienum abſtinentiam in ſpeciem exercere, quibus ſtudium pudi-

pudicitiæ est.

Atque utinam miserrimus ego in illo die Christianæ exultationis vel inter calcanea vestra caput elevem, videre, an cum cerussa, & purpurisso, & croco, & in illo ambitu capitis resurgatis, an taliter expictam Angeli in nebula sublevent obviam Christo.

Idem in eodem lib. post enit.

De cetero cultu corporis moderando sic monet Tertullianus: Quamobrem erga vestitum quoque, & reliqua compositionis vestræ impedimenta, perinde vobis curanda est amputatio, & decessio redundantioris nitoris. Nam quid prodest, faciem quidem frugi, & expeditam, & simplicitate condignam divinæ disciplinæ exhibere, cetera vero corporis, laciniosis pomparum & deliciarum ineptiis occupare? Hæ pompæ quam de proximo curent luxuriæ negotium, & obstrepant pudicitiæ disciplinis, dignoscere in facili est.

L. 3. pædag. c. 2.

Clemens Alexandrinus non minus acerbus in tam sterilem solertiam: Turpe est, inquit, pudicam facere flaventes pilos, sed & genas fucare, & oculos depingere. Non intelligunt autem miseræ, se propriam perdere pulchritudinem dum externam inducunt. Summo itaque mane se lacerantes & extendentes, variisque ac confusis mixtionibus effin-

gentes, vivum quidem cutis colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiunt, curiosisque ac superfluis abstersionibus proprium decoris florem corrumpunt, & marcidum efficiunt. quocirca à cataplasmatibus quidem pallidæ cernuntur, à morbis autem facile arripiuntur, ut quæ adumbratam carnem venenis jam liquefactam habeant: hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit eis largitus pulchritudinem. Jure ergo quod ad domum servandam & administrandam familiam attinet, ignavæ fiunt, ut quæ sedeant, veluti depictæ ad spectaculum, non natæ ad domus custodiam familiæve administrationem. Quo autem nihil dici aut fingi potest absurdius, fictæ istius suæ formæ, perinde ac si res ab eis bene gesta & confecta sit, specula excogitarunt, cum huic fraudi esset potius admovendum operculum. *Et paucis interjectis:* Si ergo naturalem corporis pulchritudinem minus quam pulchritudinem animæ æstimat Dominus, quid sentiet de adulterina, qui quicquid falsum est, omnino expulit.

Ut autem hujus probrosæ artis primum magistrum fuisse diabolum sciamus, Cyprianus hoc fucandi artificium gravissime detestatus: Quæ omnia,

omnia, inquit, peccatores & Apostatæ angeli ſuis artibus prodiderunt. illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere; mutare crinem adulterinis coloribus, & expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptelæ ſuæ impugnatione docuerunt. *Addit:* Manus Deo inferunt quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt; neſcientes quia opus Dei eſt omne quod naſcitur, diaboli quod cunque mutatur. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio eſt iſta divini operis, prævaricatio veritatis. Et: Num ſinceritas perſeverat & veritas, quando quæ ſincera ſunt, polluuntur colorum adulteriis, & medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum; & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te eſſe potiorem? Audaci conatu & ſacrilego contemptu crines tuos inficis, &c. Non metuis, oro, quæ talis es, ne cum reſurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat, & ad ſua præmia & promiſſa venientem removeat & excludat; increpans vigore cenſoris & judicis, dicat: Opus hoc meum non eſt, nec imago hæc noſtra eſt; cutem falſo medicamine polluiſti, crinē adultero

Cypr. de hab. virg.

colore mutasti, expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es; de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsura.

Seria sunt hæc, ô Deus, & alte cogitanda! Atque de corporis colendi studio, universe sic sentit Cyprianus: Ornamentorum, inquit, ac vestium insignia, & lenocinia formarum non nisi prostitutis & impudicis feminis congruunt. Et; etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas & velut gladium te & venenum videntibus præbeas; excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica. redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus.

Cypr. l. de discipl. & hab. virg. medio fere.

Gregorius Nazianzenus: Quod si ob adscititiam formam, inquit, ita insolescis, nunquam certe pudicum animum habebis, utpote qui fucum aversatur.

Carm. de orn. mul.

Chrysostomus, huic vitio verecundam honestatem opponens: Quæ unguentis, inquit, delibuta non pergit, quæ faciem nequaquam fucis atque coloribus pingit, quæ Dei contenta opificio nihil ex se addere quasi arte molitur. Quid enim studium tuum, quid artem consummato à Deo opificio

Hom. 4. in 1. epist. ad Tim.

ficio admovere præsumis, atque ad auctoris injuriam ornaris?

Sed & profani scriptores hunc corporis cultum vituperant. Optime dixit priscus satyricus: Color arte compositus inquinat corpus, non mutat.

Arbiter in sat.

Theophilactus Sophista feminam ætate progressam, suavi vituperio abstracturus ab hac insania: Naturale, inquit, ornamentum tibi præteriit, & ad rugas properat elegantia. Tu vero veritatem obscurare conaris fictitio ornatu. quid frontem sputo & cerussa signas? obtempera tempori. Non enim decent prata in autumno flores. Memineris etiam mortis, cui vicina es, & modestiam ex necessitate disce colere. Alioqui senium & juventam afficis injuria: hanc enim promittens, frustraris, illud autem possidens adulterare conaris.

Simocathes Theano Euridicæ epist. 3.

En, undique vapulant purpurissatæ genæ: sacri juxta & profani scriptores stibium & cerussam ab honestis matronis removent. Ergo vilior ei honestas est, cui purpurissum & fucus tantopere commendatus est.

Finio cum Tertulliano qui hic agmen duxit: Quare, inquit, meditemur duriora, & non sentiemus: relinquamus lætiora, & non desiderabimus. Stemus expediti ad omnem vim, nihil habentes quod relinquere timea-

Loc. cit.

timeamus. - Retinacula ista sunt spei nostræ: projiciamus ornamenta terrena, si cælestia optamus.

Multa dixi hoc capite, sed in summam colligam, quæ dixi Quicquid carnem olet, nihil sanctimoniæ spirat: quod Corpori jucundum & pulchrum, Animo plerumque noxium: Conscientiam non curat, Cælites parum honorat, qui corpus nimium amat.

CAPUT VI.

De cultu Corporis quid sacræ pagina, & sancti Patres sentiant.

Eccl. c. 19. v. 27.

E Veste virum noveris. Nam, *amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de eo.* Vt risus, ut sermo, ut incessus, animi cogitationumque character & nota sunt, sic & habitus non immerito esse perhibetur. Vestitus levis, levem; muliebris, effeminatum, monstrosus, monstrosum, plus æquo nitidus ostentationis amantem: ac vicissim gravis prudentem, modestus continentem arguit: atque ut ille probrum, sic iste laudem domino suo conciliat. Minatur olim Deus severe, omnem cultum corporis auferendum, & : In illa die, inquit Isaias, auferet Dominus ornamentum calceamen-

Is c. 3. v. 18.

mentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, &c.

Esther quamvis reginarum amplissima, tamen imminente suis fatali periculo, vestem regiam omnemque mundum muliebrem ponens, & indumentis ad luctum vestita, has Numini preces supplex admovit: Tu scis necessitatem meam quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud. Quibus illa verbis luculente testata est Orbi, quantum oderit cultum corporis, qui vere signũ est superbiæ. Hîc ego non diffiteor, terreri me sæpius illo Christi monito, de Epulone purpurato: *Homo quidam erat dives, & induebatur purpura & bysso.* Tantine res flagitii est, ô Christe, byssina & ostrina veste amiciri? neque enim aliena vi aut dolo rapuit, ut purpuram & byssum emeret, nec opifices manupretio fraudavit, nec mercedem famulis negavit, nec invasit aliena; è suis loculis, ære suo hæc sibi comparavit, & ut videtur, dignitati & opibus congrue se vestiit. Et tamen sepultus est in inferno. in hoc ei sepulchrum viam stravit, è bysso & purpura vestitus. Horreo cum cogito. hunc mihi horrorem augent Divi Gregorii verba: Sunt, inquit, nonnulli qui cultum subtilium pretiosarum-

Esth. c. 14. v. 16.

Luc. c. 16. v. 19.

Hom. 40. *in Evang.*

rumque vestium non putant esse peccatum. quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquetur apud inferos, purpura & bysso indutus fuisset. Nemo quippe vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam quærit, ut honoratior ceteris esse videatur.

I. GER. At decorum est egregie vestiri. POL. Mos est, nec tu id ignoras, vilia & fœda coloribus & fuco venalia facere. Hoc illustrium vestium callidum munus est, ut viles & abjectos animos veleat illustri fuco. Ita profundissimum cœnum vestit fragilis indigna fronde cespes, ita fimum nives induunt, nec ipsis anguibus pulchrum veneni tegmen versicolore tergo, & squamis fulgentibus deest. GER. Honori est, exquisite indui. POL. Pudebit te cultus exterioris, quoties quid eo tegatur, cogitabis. insana enim est ambitio, fimum operire purpura. GER. Ecquis reprehendat vestes quam mundissimas habere? POL. Non audisti quid ille vir fortissimus apud Crispum dicat: Munditiem mulieribus, laborem viris convenire. Et quamvis sequiori illi sexui divus Paulus plusculum quid ornamenti concessit, aurum tamen & argentum & vestem pretiosam adimens: Non in tortis crini-

Madaurēs. l. 1. Milesiar.

crinibus, inquit, aut auro, aut argento, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera. Ejusdem animi & divus Petrus: Quarum, inquit, non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. GER. At vestitus insignis auctoritatem addit. POL. Sæpissime minuit, dum suspicionem auget, eum vanissima cura placendi laborare, qui has sibi phaleras circumdat. Et sæpe cultus corporis qui ad famam quæritur, risum movet: nec ulla re pejus sibi consulit deformis homo, quam cum formosus vult videri: quod si natura ei formam non inviderit, quid ascititiis his pigmentis naturalem gratiam corrumpit? GER. An non festi dies plus cultus indulgent corpori? POL. Cadaveri, dicas. Pone in feretro aureo cadaver pallidum, gemmis illud ostroque circumda, quo plus ornatus, plus & horroris erit. Et ne ad injuriam trahas quod dixi, origo nominis inquirenda est. Cadaver à cadendo dicitur: mortui corpus cecidit, vivi casurum est, caditque continue, semper enim morimur quamdiu vivimus. ita exili discrimine, istud ab illo discedit. Hoc sensu Jacobus Apostolus: Agite nunc divites, inquit, plorate & ululate in miseriis vestris, quæ advenient

1 Tim. c. 2. v. 9.

1. Pet. c. 3. v. 3.

Jac. c. 5. v. 1.

nient nobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta à tineis comesta sunt. Factum dicit, quod certo & proxime futurum erat ut fieret.

Tertullianus interrogans: Quo pacto, inquit, pudicitiam sine instrumento ejus, id est, sine gravitate tractabimus? quomodo autem gravitatem administrandæ pudicitiæ adhibebimus? nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur. Nam, ut idem testatur, pudicitiæ Christianæ satis non est, esse verum & videri. At vero qua ratione in illo videatur, qui tantopere studet, ut Tertullianus loquitur, sese *expingere*?

De leg. lib. gent. hom. 24. II. Magnus Basilius, hic velut legem condens saluberrimam: Quicquid necessitatis, inquit, usum excedit, vitandum, neque corpori plus ornatus dandum est, quam quantum animæ prosit. *L. 1. de virg.* Non minus eleganter & vere Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. *Epist. 113. ad Sophiam virg.* Eximius hac in re Bernardus nobilissime de cultu corporis philosophatur, & : Serica, inquit, & purpura, & tincturarum fucus, decorem habent sed non præbent. quicquid tale applices corpori, exponit speciem suam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipsum. Porro

deco-

decor qui cum veste induitur, & cum veste deponitur, vestis procul dubio est, non vestiti. Tu ergo noli æmulari in malignantibus & mendicantibus pulchritudinem alienam, ubi perdiderint suam. Ejusdem divini doctoris sensu, mollia dicuntur vestimenta, quia mollem faciunt, aut esse ostendunt. Mollia, inquit, indumenta, animi mollitiem indicant. Mollibus vestimentis delectatur regis curia: asperis vero & humilibus delectatur Christi Ecclesia. Talia debent esse vestimenta servorum & ancillarum Dei, in quibus nihil possit notari novitatis, nihil superfluitatis, nihil vanitatis, nihil quod pertineat ad superbiam, aut ad vanam gloriam. Nam, quanto amplius in compositione corporis lætamur, tanto magis à superno amore disjungimur.

Idem de modo bene viv. ser. 9. initio, & fine. plura in Apol. ad Guil. abb. ante finem.

Orabat sapientissimus Salomon, tantum victui suo tribui necessaria, non superflua. Habentes (inquit Apostolus) victum & vestitum, non ornatum. Alius quidam Sanctorum: Si dederit, inquit, mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum quo operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo & nos, inquit Bernardus, contenti simus vestimentis quibus operiamur, non quibus lasciviamus, non quibus superbiamus, non quibus muliercu-lis vel similari vel placere studea-

Prov. c. 30. v. 8. 1. Tim. c. 6. v. 8. Gen. c. 28. v. 20.

 mus.

mus. GER. Sed hoc faciunt ii quibuſcum habito : ſi non facio quod ceteri, notabor quaſi numero velim eximi, & eſſe ſingularis. POL. Licetne, Gerarde, tua venia Bernardi reſponſum addere ? GER. Cur per me non liceat? non eſt auditoris, magiſtro legem dicere. POL. Addo ergo, querelæ tuæ Bernardus ſic reſpondet: Propterea exi de medio eorum, ne aut in urbe notabiliter vivas, aut exemplo pereas aliorum. quid agis in urbe delicate miles ? Commilitones tui quos fugiens deſeruiſti, pugnant & vincunt, pulſant & intrant, cælum rapiunt & regnant, & tu ſedens ſuper ambulatorem tuum, indutus purpura & byſſo, circuis plateas, vicos perambulas ? Purpura non propulſat libidinem, non ſuperbiam, non avaritiam repellit, & ſi qua ſunt alia ignea inimici jacula non extinguit. Denique quos magis metuis, febrem non prohibet, mortem non arcet. Ubi ſunt arma bellica, ubi ſcutum fidei, ubi galea ſalutis, ubi patientiæ lorica ? Laurentius Juſtinianus operoſiorem cultum corporis gravi cenſura notans : Sicut, inquit, continens ac pudicus vilibus induitur veſtimentis ut ſe oculis divinæ majeſtatis exhibeat mundum : ita impudicus ac incontinens, ut videatur magnificus ſatagit veſtiri pretioſioribus ac mollibus.

Epiſt 2. ad Fulconem.

L. de ligno vitæ c. 5.

bus. Ephrem hîc apte interrogans: Quid lucrabimur, inquit, vestimentorum cultu, & ornato elationis amictu, nisi ignem inextinguibilem?

L. 1. de lucta Spir. c. 2.

III. Gregorius Magnus originem indagans cultus qui corpori impenditur: Res ipsa, inquit, testatur, quod pro sola inani gloria vestimentum pretiosius quaeratur. Nemo vult ibi pretiosis vestibus indui, ubi ab aliis non possit videri. Divus Hieronymus de Pauli defuncti Anachoretae tunica, velut de opimis spoliis triumphans: Vos, inquit, in tunicis aurum texitis, ille ne vilissimum quidem vestimentum habuit mancipii vestri. Sed è contrario illi quidem pauperculo paradisus patet; vos auratos gehenna suscipiet; ille vestem Christi, nudus licet, tamen servavit, vos vestiti sericis, indumentum Christi perdidistis. Aureus ille Constantinopolitanus orator Chrysostomus, tam diserte quam copiose de cultu corporis haec pronuncians: Audiant, inquit, opulenti & qui luxuriantur in vermium operibus, & vestiuntur sericis, discantque quomodo ab initio humanam naturam misericors Deus docuerit. Pelliceas vestes fecit eis ut confusionem tegerent, quo docuit nos ut mollem & dissolutam vitam fugiamus, nec inertem & remissam sectemur, sed magis austeram amplexemur.

Hom. ult. in Euang.

Hier. t. 1. in vita Pauli, sub fin.

Tom. 1. ho. 18. in c. 3. Gen.

xemur. Itaque vestium amictus continuum nobis sit monimentum, quo memores simus quantis bonis exciderimus, & discamus quanto supplicio humanum genus ob inobedientiam sit affectum. Dicant igitur nobis, qui tanto utuntur apparatu, ut jam usum lanæ prorsus audire nolint, sed serico vestiantur, eoque insaniæ pervenere, ut aurum vestibus intexant. Imprimis autem mulieres huic mollitiei deditæ sunt. Quare, dic obsecro, corpus ita ornas, & gaudes ejuscemodi ambitu? Non cogitas quod pro magno supplicio, propter transgressionem, tegmen hoc excogitatum est? Et quare non audis Paulum dicentem: Habentes victum & amictum illis contenti simus? Vides quod unius duntaxat rei habenda sit hic cura, videlicet, ne corpus nudum sit, sed ut tegatur. Num adhuc de vestium varietate oportet solicitum esse?

Ger. O mi optime Chrysostome, quam apud multos tam sacros quam profanos, tam Ecclesiasticos quam politicos, antiqua nimis est & simplex hæc tua oratio! hæc illi monita, etiam millies ingesta, & occentata millies, non pensi habent. Te in cathedra clamantem non turbant, audiunt monita, at interim domi, non quod tu mones aut jubes, sed quod illis

illis lubet, faciunt, & pro more nostri ævi dicunt: Fuit vehemens oratio. Hic omnis illorum profectus est, concionem frigidissime laudare: cetera nec hilo meliores, in eodem hærent luto, nemo est qui dicat: Rei sumus, emendemus nos. POL. Sed non terretur Chrysostomus, qui omnem luxum perosus, sic pergit: Quali venia dignandi sunt, qui & in vestimentis multam vanitatem ostendunt, & quod gravissimum, in his superbiunt? Si omnia quæ intus reposita habent, indigentibus divites distribuerent, neque sic supplicium effugerent eorum peccatorum (nota Gerarde) quæ in deliciis vestium & conviviorum admittunt. quo enim supplicio non sunt digni, qui modis omnibus dant operam, ut sericis & auro intertextis induantur; & post se pompam trahunt in foro, Christus vero nudus obambulat necessario alimento destitutus? Post pauca: Quot pauperum ventres poterant inde posci, & quot corpora nude agentium poterant contegi ex his quæ à solo collo & humeris pendent, nullius alterius usus gratia, quam in damnum & nocumentum animæ? Et ut dictorum caussam reddat: Hoc enim studium, inquit, in ornando corpore internam indicat deformitatem, & hujus deliciæ illius manifestam fa-

Tom. I. hom. 37. in c. 15. Gen.

faciunt famem, & hujus vestium sumptus illius indicat nuditatem. Impossibile enim est aliquam agere curam animæ, & tanti facere corporis pulchritudinem ac ornatum; sicut & impossibile, in externo illo cultu tantopere occupatum, illius agere curam. Ita, Chrysostomi sensu fieri non potest, ut is exteriorem cultum adeo curet, cui quidem curæ sit animus. GER. Chrysostomus hæc solis mulierculis objicit. POL. Ignoscat mihi tuus genius, mi Gerarde, erras luculente: etiam viros ob hanc colendi corporis insaniam acriter reprehendit. & en verba Chrysostomi tomo quarto, homilia vigesima octava in caput XII. epistolæ ad Hebræos. Lege, lege, hæc illius verba sunt: Non enim mihi sermo ad solas mulieres dirigitur, sed etiam ad viros, omnia enim reliqua quæ habemus, supervacua sunt. Soli pauperes supervacanea & vana non possident, fortassis autem etiam ipsi ex necessitate. ceterum si liceret, neque illi prorsus abstinerent. Ita Chrysostomus ad verbum. Si quis contradicat, huic ego non aliud, quam quod supra, insusurrem: Ad Chrysostomum abi, cum Chrysostomo age, Chrysostomus respondebit. GER. Do manus, magis à te victus sum quam ab Apolline Marsyas. POL. Ergo jam ad alia.

CAPUT VII.

Cultus corporis nimius, quam à ratione, & prisci nostrique ævi legibus alienus sit.

SOlebant Indi reges majorum suorum cadavera igni siccare, deinde in palatii penetrali pretiosis funibus suspendere, auro & gemmis ornare, sic ornata servare, & pæne adorare. Ridenda superstitio, sed an nos non etiam in illa sumus, qui corpus in cadaverosam tabem brevi abiturum sic comimus, sic ornamus, sic excolimus? Num hoc cum ratione, & recte fieri dicendum? Sed hîc opportune monuerim, nullum mihi sermonem esse de habitu cuivis hominum ætati & ordini conveniente. Sunt certæ inter homines (quis nescit?) distinctiones & gradus ab ætate, ab nobilitate, ab eruditione & virtute, ab officiis & dignitate, sunt & certa pro his gradibus vestium discrimina, de quibus ego hîc nihil; neque illos philosophos audio, qui omnes attrito pallio suo amiciunt, hîc solum contendo, nec omnem, nec nimium cultum corpori esse indulgendũ. quod probe solo rationis ducta intellexit Saladinus, ille Christianorum olim terror, qui

cum Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem subegisset, morti jam vicinus in cogitationem hanc serio descendit, & solam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in hasta sublimem ferri jussit, cum acclamatione: *Hoc unum ex domitore Orientis restare.*

I. Obsecro te, quicunque corpori plus æquo faves, & rationi tam audacter insultas, intuere Adami purpuram, ovem habebat indutui, sed non ostro rubefactam. Non male Demonax quondam purpurato alicui insolentius sese jactanti, ad aurem immurmurans: Heus tu, inquit, hoc ante gestabat ovis. Et quoties sub tali ove ferocia lupina, pigritia asinina, vulpina astutia, superbia pavonina delitescit? Sunt in Palæstina poma Gomorrhæa, quorum intrinsecus favillaceam fuliginem, extimæ cutis ambitus elegans & formosus quidem continet, at si hæc vel levi tactu premantur, fumum exhalant, & in vagum pulverem fatiscunt. Simillimum huic pomo corpus humanum est, quod sæpe cinnama fragrans, balsama rorans, & vario comptu elegans est, sed prematur nonnihil sepulchro purpurascens hoc pomum, quid exprimetur præter pulverem, fœtorem, saniem? Non immerito castigat olim Athenienses suos Græcus Cicero, quod

quod cum in Philippum Macedonem eundum eſſet, cum aggeres muniendi, miles colligendus, exercitus inſtruendus, ipſi turres & mœnia dealbarint. Quid nos facimus aliud? carcerem noſtrum dealbamus, cum in ſtygium draconem juratum & æternum hoſtem nunquam non ſit pugnandum, cum mille alia potius agenda ſint. Num hoc rationi congruum? Refert è Seneca Auguſtinus, ille antiſtitum Antiſtes, apud Romanos in Capitolio idolis ex more lumina accenſa, velut in tenebris agentibus, ſalutantium nomina pronunciata tanquam audientibus, ſpeculum quaſi videntibus oſtenſum, capillamenta pexa, uti ſentientibus; eaſdem etiam illas ſtatuas aquis lotas, ſtrigilibus frictas, unguentis permulſas, linteis exterſas, velut veros homines. Quam imitamur avide hanc impiam religionem! Idolum habemus *Corpus*: hoc lavatur, hoc ungitur, hoc comitur, hoc colitur. Ubi ſpeculum animo, ubi lavacrum, ubi unguentum? Ah, ſordeſcit dominus, dum ſervus bene nitidus incedit; herus calcatur, dum extollitur mancipium; princeps conſpuitur, dum ſubditus adoratur; rex cruciatur, dum epulatur famulus; necatur imperator, dum triumphat gregarius miles. Et hoc prorſus contra omnem rationem. O improbum mancipium, ô exe-

L. 6. de civit. Dei c. 10. Senec. epiſt. 105. poſt med. I. Lipſ. l. 2. elect. c. 18.

crandum idolum! quod in ſuum dominique ſui malum tantis impendiis exornatur, quod videri vult & conſpici, quod locum ambit eminentem, quod omnibus ſervitiis vult coli, proximum eſt ut faces ei accendamus, & adoremus. An non hic & ratio & veterum exempla graviſſime reclamant? GER. Optime hæc quidem à ratione ducis, ſed non æque ab exemplis veterum, qui ab hac ſapientia longiſſime diverterunt. & ſi quidem de corporis cultu ſit ſermo, quæ non hîc portenta habuit priſcum ævum?

II. Feminæ fuerunt, teſte Antiphane, quæ crocodili excrementis faciem polirent. hem, eruditam inſaniam, & ô dignas quæ hoc vultus ſui medicamen etiam glutirent. Clemens Alexandrinus jure graviter indignatur: Ter enim, inquit, non ſemel dignæ ſunt ut pereant, quæ crocodilorum excrementis utuntur, quæ ſpuma ſepiarum unguntur. Poppæa Domitii Neronis imperatoris conjux quingentas ſecum per omnia trahens fœtas aſinas, balnearum ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem & vultus candorem ſervari credens. ajunt enim ab hoc lacte faciem erugari & tenereſcere. Hæc eadem, etiam in exilium relegata, ſuas ſecum aſinas trahebat. Affirmat

L. 3. pædag. c. 2.

mat Plinius, notum esse quasdam etiam è Romanis feminis, quotidie quingentas asinas custodito numero in hanc ipsam curam fovere: O scyllas & charybdes patrimoniorum, quæ per hunc unum corporis cultum profusissima luxuria sorbentur. Et quod illud monstrum, non femina, quæ, ut Vmber poeta canit,

L. 11. c. 41. Nat. hist.

—incedit censu induta nepotum.

Plinius visam à se ait Lolliam Paulinam Caji Principis matronam, ne serio quidem ac solenni ceremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœna, smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisque, quæ summa quadringenties HS colligebat: ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Portentum & prodigium in Oceanum deportandum! una mulier, uno corporis cultu * decies centena millia philippeorum gestet sibi circumposita? Queritur jure Seneca, &: Video, inquit, uniones non singulos singulis auribus comparatos: jam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt: junguntur inter se, & insuper aliis binis superponuntur. non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent. De Christianis

L. 28. c. 12.

* 1000000 Silberlinen / sive, zwanzigmahl hundert tausent Thaler (?) ... *tanti enim*

nis feminis Tertullianus: Ajunt & de frontibus draconum, inquit, gemmas erui, sicut & in piscium cerebris lapidositas quædam est. Hoc quoque deerit Christianæ, ut de serpente cultior fiat. sic calcabit diaboli caput, dum de capite ejus, cervicibus suis aut ipsi capiti ornamenta struit. Neque hic sexus immodico tantum pretio subinde, sed & nimio studio animi ergastulum adornat, & hoc anxie agit ut omnia corporis æquabiliter fiant ad regulam, ut incessus ad artem compositus, vestigia nihil extra mensuram aberrantia dirigat, ut caput aliquot horis ornatum decore emineat, ut denique omnia cultum præ se ferant & gratiam, velut si de arca prodirent, aut, ut Seneca loquitur, de capsula totæ.

philippeus, quod hic & alibi notandum.

L. 7. de benefic. c. 9.

De hab. mul.

Epist. 115. initio.

III. At ne solæ feminæ in jus ambulent, & luxum luant, etiam viri olim in hac noxa sunt. Quis nescit quam solicite nitorem & venustatem vestitus consectari sint Demosthenes & Hortensius, quorum iste diem collegæ dixit, quod ei in loco angustiore forte obvius, togæ structuram disturbaverat. Ita, mi Polychroni, veteres ne nimium lauda: leges iis non malæ, sed victrix legum audacia, in colendi corporis studium certatim se effudit. POL. Quid cum prodigiis aut larvis luctemur

Gellius lib. 1. Noct. Attic. c. 5.

quod

quod si à prisci ævi moribus patrocinium quæras cultui corporis, frustra es, & tuo te jaculo sauciatum videbis, iisdem tibi nominibus occurro. Constat, illum ipsum oratorem Græciæ Demosthenem propter nimis accuratum exquisitumque cultum, probris sæpe laceratum fuisse. fecit ergo quod nec illius quidem sæculi homines probabant. Hortensium item Censorum & reprehensorum voculas ob nimiam munditiem, nimisque affectatum decorem haud effugisse. si rem ævo suo dignam Hortensius fecisset, in hanc reprehensionis notam non incurrisset. Quin & ipsis feminis Romæ lex Oppia, nec veste varii coloris uti, nec auri plus semiuncia habere permittebat. Et nostro ævo an non bonæ leges, & pravi mores inter se pugnant? quam præclaræ multarum urbium sanctiones sunt in hoc vestium luxu abolendo? Promulgantur, & non servantur, tabulæ figuntur & negliguntur. Quam serio edixit Augustissime memoriæ Imp. Carolus V. ne quis fraudem faceret legi seu latæ seu ferendæ circa rem vestiariam. Edita est Augustæ Vindelicorum, anno 1548. Reformatio politiæ Imperialis, quæ ut legis dicendæ caussam exponat, vestitus insolentiam his ipsis omnino verbis perstringit: *Modus autem vestium*

Constit. Imperiales, in Ref. form. Polit.

c. 9. 10. 11. 12. 13. ad finem tomi.

stium ac ornamentorum, cum in tantum luxum devenerit creveritque inter dominos, equites, nobiles, cives, & colonos seu agricolas, hoc pacto modoque, ut idcirco non solum privatæ personæ, verum etiam nationes & provinciæ inde extenuentur, egentioresque efficiantur: videlicet cum per aurea, argentea, sericaque indumenta, per Dammasena, Attalasena, Byßina, aliosque peregrinos pannos, mitras, margaritas, uniones, qui hodie abusus ad luxum magnus est multusque in Germanica natione, ex qua trajicitur atque avehitur in peregrinas & alienas regiones ingens pecuniarum copia: ut interim de livore, odio, atque invidia in diminutionem ac detrimentum Christianæ dilectionis conticescamus. Quandoquidem igitur in tanta luxuria, & ut ita dicam, pretiositate & prodigalitate immodestia exuberat, sic ut inter Principem & Comitem, inter Comitem & Nobilem, inter Nobilem & Civem, inter civem & colonum sive agricolam, nullum discrimen nullaque agnoscatur differentia. Idcirco &c. Quid aliud diceret è cathedra religiosus Ecclesiastes? Ne igitur commune malum deflere solum videatur Imperator, & inaniter queri, etiam imperat & coercet: inter cetera & hoc quod maxime mireris: *Porro (verba legis sunt) Nobiles, sericas, aut carmasinas atlasinas vestes non gerant.*

Ergo

Ergo Nobeles * serico abstineant? ergo natales suos corio aut panno patrio abdant? ergo nefas iis veste serica aut holoserica uti? certe sic lex jubet. Sed quis legi paret? jam etiam textores, cerdones, sartores in totas sibi vestes holosericum conscindunt, quod viris nobilibus, in fimbrias solum lex permittit, quæ & addit: Nobilibus torques aureos non nisi involutos, pro veteri ritu, nec ultra ducentorum florenorum licere gestare, evolutos torques, & sine fascia, tantum equestri dignitate auctis permitti. Eadem lex Baronibus & Comitibus vestes intertextas, seu, Attalicas penitus interdicit, & nec fimbrias quidem tales assui concedit. Tu illic reliqua vide, & miraberis legibus tam probatis, mores tam corruptos invaluisse, quamvis etiamnum maximorum virorum modestia sibi constet, & communem furorem exemplis luculentis damnet. Sed hoc ipsum uberius jam demonstrabimus.

* fammat.

CAPUT VIII.

In cultu corporis quanta maximorum virorum fuerit modestia.

Modestiam cultus appello eam virtutem, quæ decorem in cultu corporis, & alio rerum externarum apparatu servat.

Lessius de Jure & Iust. lib. 4.

 Ale-

dub. 14. *Curt. lib.* 3. *c.* 10. Alexander Rex Macedo, hoc etiam nomine Magnus, & jure laudandus, quod ei cultus corporis habitusque paullulum à privato abhorrens fuerit. Cumque corpus à labore calidum adhuc & sudore perfusum, in Cydno amne pararet abluere, decorum quoque futurum ratus est, si ostendisset suis, levi & parabili cultu corporis se esse contentum. *Suet. in August.* Augustus Imperator, vel hoc ipso nomine augustior, quo modestior in hoc cultu. Hic tantus monarcha, non verbis tantum sumptuosas illas vestium elegantias exagitavit, sed & exemplis damnavit modestissimis. nam nec toro cubitabit nisi humili & modice instrato, nec temere alia quam domestica veste, ab uxore, sorore, & filia neptibusque confecta uti consuevit. Has sartrices, ditissimus hominum, Romanorum Imperatorum maximus domi aluit, & compendio admirando eandem & conjugem suam & sartricem, easdem & filias & netrices suas habuit. En, cunctorum dominus, paucas quidem sibique junctissimas feminas occupabat: nos, aliorum servi, disjunctissimas fatigamus gentes. Equidem nobis Christianis, addo, nobis & mendicis ad Augustum collatis, turpissimum est à tanto principe moderatione in hoc superari. Neque vero alii non secuti sunt post ipsum Impe-

Imperatores. Hadrianus Cæſar frequenter vili tunica contectus proceſſit in publicum, baltheo præcinctus in quo nihil eſſet auri. Septimius Severus Imperator humili amictu contentus, ſic ſactum defendit: Imperatoria Majeſtas virtute conſtat, non corporis cultu. Veſpaſianum etiam ſcimus veſte & habitu neglecto fuiſſe, & vix à gregario milite diſtante. Neſcio an non præcipuus adſtricti moris auctor Aurelianus Imperator; qui non modo veſtem holoſericam in veſtiario ſuo non habuit, ſed nec alteri utendam dedit. Quid ni etiam Alexandrum Severum nominem, quem conſtat veſtes holoſericas nunquam induiſſe: ſubſericam nunquam donaſſe. Imo quod gemmarum ei fuit, vendidiſſe, aurum autem in ærarium contuliſſe, dicto addito: Gemmas viris uſui non eſſe. Quid Tacitum Imperatorem memorem, qui holoſerica veſte viris omnibus interdixit; toga qua ipſe privatus fuerat uſus, nonnunquam in Imperio utebatur. Verum, ne fabulas à me narrari putes, etiam noſtri ævi Principes, Reges, Imperatores in cultu corporis modeſtiſſimos, paullo poſt tibi ſiſtam.

I. Nec omittendum illuſtre Cari Imperatoris exemplum, quia nec vulgatum. Narrat hoc Syneſius, ſed quod ille de Carino homine ignavo

per errorem affirmat, hoc ad Carum qui in Persas movit, referendum. Carus ergo Imperator, cum ad Armeniorum limites pervenisset, militem corpus curare jussit, & cibum è suo commeatu capere, brevi ex hostico (simul elata manu Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agit miles, ecce adsunt hostium legati, neque tamen sperant se illico ad Imperatorem admittendos; opinabantur scilicet futurum, ut primo ad proceres quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo ad ipsum belli ducem. At ille ad se recta jubet adduci. Cœnabat tum casu, cum ingressi sunt. Et vide, mi Gerarde, quæ in victu vestituque tanti Imperatoris pompa fuerit. Jacebat in herba Carus, frequens miles circumstabat, sed argento vel auro nil cultus. Vestis Cari erat punicea chlamys; cibus, vetus aliquod & nigrum pulmentarium, & in eo frustula quædam salsæ suillæ carnis. Atque ut vidit oratores illos ad se ita jacentem ingressos, nihil omnino turbatus, & illos ad se ultro vocans: Scio, inquit, quid vester hic adventus velit, hic ipse Carus est qui vobis quæritur. Sed redite, & juveni vestro regi renunciate, nisi resipiscat, futurum, ut intra unam Lunam omnis illius ager, tam glaber sit & nudus, quam hoc

meum

meum caput, & simul cum dicto pileum sustulit, & caput tam glabrum ostendit, quam galea ejus fuit quæ adjacebat. Vos vero manum in ollam mittite, & mecum pultem haurite, si quidem appetitis: sin minus, statim abite, & extra Romana castra este, tanquam legatione omni jam defuncti. Ita me Deus amet, ista virum olent, imo heroem, qui in comitatu suo, qui in victu, qui in omni vita quam minimum voluit esse tragœdiæ & pompæ.

II. Neque Græcia viris caruit, qui cultum in animo, non in corpore posuerunt. Agesilaus dignus rex Sparta, senex jam in Ægyptum Regi Tacho suppetias ivit, & cum navi vehens propinquaret, ingens Ægyptiorum turba in portum se effudit, ad celebrem illum ducem spectandum. Præceperant animo, majestatis plenum virum, veste, comitatu, ipso corpore spectabilem. At ille prodiit vili & defloccato palliolo, gregalibus suis non multum aspectu cultuque absimilis. Non impar huic Philopæmenes, Achæorum præstantissimus dux, de quo non sine lepore Plutarchus hæc narrat. Megaram ivit hic Philopæmen ad quemdam suorum familiarium, cui se vespere affuturum convivam prænunciari jussit. Civis ille Megarensis lætus ob talem hospi-

Just. Lips. lib. 2. Monit. Politic. c. 15.

tem, curam uxori demandat ut quam celerrime domi paret, verrat, ſternat, nec quicquam eorum omittat quæ tanto hoſpiti conveniant : ipſe in forum officioſus properat ut obſonet. Dum abeſt & rerum ſuarum ſatagit, adeſt Philopæmenes obſoleta amictus chlamydula, & comitibus poſt ſe relictis, hoſpitam inquietam ſalutat, illa reſalutat, ſed ut erat curarum plena, virum non agnoſcit, ſed de cultu ejus & corpore unum aliquem ex miniſtris & antecurſorem ſuſpicata: Heus tu, inquit, manum admove, & adjuta festinamus. en, paratum tibi laborem, quæſo te, hæc mihi ligna finde, & una porrigit ſecurim. neque ille moratur; chlamydem abjicit, & ut rogatus ſeu juſſus, ligna ſcindit impiger. Supervenit interea ille de foro, & attonitus exclamat : Quid hoc rei eſt, Philopæmen, ita te & me dedecoras? Subridens ille: Pœnas, ait, do cultus & vultus mei, adeo non indignatus eſt ſe pro ſervo habitum, ut ultro in ſe ſit jocatus.

Quam nos, ad hunc virum delicati ſumus? ubi vel ſuſpicio eſt noſtram dignitatem lædi, mox ita & impotens ſui animus ſe prodit, ſuperbire ſcimus exacte, quid ſui deſpicientia ſit, plane neſcimus. Auctoritate florere volumus inviolabili : nemo nos tangat, honoris vel minimi de-

rogationem non ferimus sine stomachi noxa. Verbo, belli homines sumus, & præterea nihil. Sed Cari & Philopæmenis modestiæ comites damus.

III. Quinque & quadraginta magistratus gessit Phocion, ille Atheniensium clarissimus, sed quo sit vestis genere interim usus, calceandi ratio in eo demonstrat. Nam, inter urbanos in proverbium cessit, ut cum immensum frigus & intolerabile significare vellent, Phocion, dicerent, calceatus est. Omitto hîc Synopæum Diogenem Cynicæ disciplinæ affectatorem, qui pallio vixit unico contentus, tanto rigidior Antisthene, qui ejus sectæ princeps, pallium duplicavit. Reipsa hi tales viri docuerunt, etiam in hoc vestitus genere verissimum esse illud: Natura paucis contenta.

Portius Cato (ut Romana Græcis misceamus) qui à nobilissima censura quam gessit, Censorii cognomē tulit, nunquam toga usus est pluris quam * drachmis centum empta. Apud nos mediastini & atrienses, famuli lautius vestiuntur. Nec Catone sumptuosior esse voluit Thebanus dux Epaminondas tot victoriis clarus, qui tam exactæ fuit continentiæ, ut unica veste contentus ætatem fuerit, & si quando vetustate detritam resarcire

** Sunt tantum 13. floreni, & 10. sestertii.*

Ælia. lib. 5. var. histor. c. 5.

opus foret, domi se clausum continere cogebatur, dum sarta vestis rediret. Huic tam rerum inopi, quam fortitudinis & prudentiæ diviti, cum rex Persarum magnam vim auri dono misisset, modeste repudiavit. In qua quidem munerum abstinentia, ut mea fert opinio, celsiore animo fuit is qui tantum auri potuit non accipere, quam qui potuit offerre. Epaminonda & Catone ditior esse noluit Agesilaus, sextus Lacedæmoniorum rex, qui sub eadem veste & æstivos calores, & brumæ frigus pertulit. Porro Dionisius Siculorum tyrannus, cetera illaudatissimus, hoc uno tamen in præconii partem venit, quod cum sicarios aut depeculatores gravibus suppliciis afficeret, iis tamen, qui splendidarum vestium aut ornamentorum fures essent, iram donare difficilis non esset, quo scilicet facilius Syracusani lascivam habitus elegantiam dediscerent.

Ergo jam satis liquet, prisco etiam ævo exquisitum corporis cultum vestiumque luxum, & exemplis præclarissimis, & honestissimis legibus damnatum fuisse. Neque tibi, Gerarde, amplius integrum negare, quod vestium curiositas, ut Bernardus loquitur, & morum judicium sit, & mentium deformitas.

Lib. 3. de Consid.

IV. Priscorum in habitu modestiam,

ſtiam, etiam noſtri ævi magnates ſanxerunt. Benedictus XI. ſummus Pontifex, humili loco natus, cum ad hoc dignitatis faſtigium evectus eſſet, non erubuit ſuæ paupertatis rudimenta. Mater illius, dum is inter monachos ageret, pannos lavit. Hanc, creatus jam Pontifex ad ſe venire juſſit. Venit illa, ſed pæne alia quam ante fuerat. Matronæ illam, ut Pontificis matrem, ſummis honoribus extulerunt, & veſtibus in diverſam à priori feminam mutarunt, decere hoc ratæ, pro magnificentia ſummi principatus in filio. Ita in conſpectum filii producta eſt. Pontifex, ubi eam aſpexit, agnoſcere diſſimulans: Quid, inquit, facitis errando? meam mihi matrem adducite; hanc ego dominam non novi. mea mater lotrix eſt, cum hac colloquar: ite. Obruebantur pudore, qui honoris cauſſa matrem deduxerant. Detracto igitur omni mundo muliebri, pannuciam illi ſuam reddidere, ac denuo reduxerunt. Tum eam amplexatus Pontifex: In hoc, inquit, veſtium apparatu matrem meam reliqui, ſic jam novi, ſic recipio. O tempora, & ô mores, novos quidem ſed malos! ab antiquis illis moribus quantum mutatum eſt? Quis jam è ditioribus illis non ruborem ducit, ad occurſum pauperculorum parentum aut cognato-

Albert Crans. lib. 8. metrop. c. 48.

rum? ita tenuitatis nostræ primordia erubescimus, vestes & numos humanius salutamus quam cognatum sanguinem. Hos mores gravi censura notans beatus Jacobus: Etenim, inquit, si introierit in conventum vestrum, vir aureum anulũ habens, in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hîc bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum?

Jacob. c. 2. v. 2.

V. Post Pontifices, Imperatores & Reges Maximi, majus sibi decus pararunt aspernando cultum corporis quam usurpando. Rudolfus I. Austriacus, Imperator, in vestitu adeo moderatus fuit, ut à plebejo nihil differret. & accidit, ut Moguntiaci quodam mane solus egressus pistoris domum ingrederetur, & se ad prunas furno ejectas conferret, tremulas manus (aura frigidior erat) calefacturus. Hic à pistoris uxore, cum pro milite haberetur, non tantum audaces calumnias in Imperatorem jactas audivit, sed tandem etiam vase aquario in prunas conjecto, vapore, fumo, cinere perfusus, domo ejectus est, nec se minima ultus est. O vere virum, qui

Anno 1277.

qui adeo omnem corporis ſplendorem contempſit, ut ob illum etiam contemni non indignaretur! GER. Sed iſte cultus ejus privatim fuit, non dubitem quin publice plus oſtenderit Imperatorii ſplendoris. POL. Prorſus imperite judicas, par ce dicto. Nec in publico quidem ornatior fuit Rudolfus. Quis dies lætior, & aptior pompæ, quam cum victum Ottocarum, Bohemiæ regem, ad ſe vocatum, excepturus erat, & fidem ab eo (homagium vocant) accepturus? Rex Ottocarus cum magno & ſplendido comitatu veniebat: viri & equi, auro, gemmis, ſerico nitebant. DictumRudolfo, talem, & aliter adventare, & ſedulo à quibuſdam additum: Pararet ſe, veſte & cultu ornatiore, tantum Regem admiſſurus. Rudolfus renidens: Imo rex Bohemiæ, inquit, *griſeam meam veſtem ſæpe deriſit, nunc ipſum veſtis mea griſea deridebit. At vos arma & equos expedite, & accincti inſtructique, ut ad pugnam, ſtate. Decus Teutonicorum armorum, non veſtium, advenis illis oſtendite: hoc me vobiſque dignum eſt. Ottocarus certe illi vili cultui ſe & aurum ſuum ſubmiſit, & ad genua ſupplex acceſſit. Imperatorem nimirum, non veſtem veneratus eſt.

* *Latinis, cineream.*

Carolus Quintus Imperator Auguſtiſ-

gustissimus, ut sanguinem ab eo, sic & hanc virtutem traxit, in omni vita temperans, maxime vero in cultu. Vestium adeo fuit incuriosus, ut non temere alia quam amiculo laneo plebejoque uteretur. Ostendit hoc in primo & solenni ingressu Mediolanum. Nam cum viæ omnes aulæis, tabulis, frondibus superbirent, cives vero vestibus quam cultissimi cum aurea umbella obvii venirent, ille & Imperator, & non semel Rex ac Princeps, in lanea & nigra penula, vilique pileolo sub aureum illud cælum se dedit. Videbant illum & tamen quærebant quem videbant, passim audisses interrogari: Istene Carolus, iste Imperator est? cultu tam modicus! Vana plebs vestes auro illusas, & fulgentes in vestibus gemmas expectabat.

Macti virtute Imperatores! magni fuistis, quo minus corporis cultu magni esse voluistis.

VI. Secundum hunc, Carolus Alberti Neapolitani Regis parens, tam eminuit hac modestia, ut præter restrictam, & subductam vilem tunicam, tegumentum aliud non admiserit. Ludovicus secundus Rex Gallorum, gloria regnoque, in primis liberalitate, quantum ullus superiorum regũ ingens, victoriis etiam clarus, lana aut bombyce induebatur, cum alii

Reges

Reges ſerico & auro radiarent. Denique Ludovicus XI. Galliæ, Matthias Pannoniæ, & Alphonſus Neapolis ac Siciliæ, Reges, nihilo fuere à vulgo elegantiores hoc corporis mundo. Et Alphonſus quidem notatus à quopiam, quod parum regie veſtitus eſſet, reſpondit: Malle ſe moribus & auctoritate regem videri, quam diademate & purpura. Vox magnifica & Rege digna. Fuitque hoc magnorum aliquot principum laus, plebi virtute eminere, cultu conſentire.

Sed quam diſpares ab his, Imperatores Græcanici, quos luxus & deliciæ ad cultum vix virilem traduxerunt. quod Nicetas Choniates narrat de Alexio Angelo Byzantino principe. Hic cum inaudiſſet ab Henrico Quinto Imperatore legatos ad ſe mitti, ſuos omnes quam ornatiſſimos, auratos & gemmatos adeſſe imperavit, ipſe à capite ad calcem nil niſi ſplendor & nitor fuit, rarum vel in templo aliquo ſpectaculum, quo legatorum oculos præſtringendos putavit. Germani vero ut venerunt, Germanos ſe oſtenderunt, hoc eſt, viros, & tantum abfuit, ut hoc aſpectu in metum adducerentur, ut etiam ad prædæ cupidinem incitarentur, nihilque jam magis vellent quam cum effeminatis iſtis quam primum manus conſerere.

Lipſ. lib. 2. Monit. Polit. c. 15.

rere. Accedentes interim Græculi, cubitis eos tangebant, & loquente digito hortabantur: viderent gemmeam Imperatoris vestem, qua ille ut floridum pratum varie nitebat. At Germani luculente probarunt se his spectaculis minime terreri: tempus esse, ut Græci his sepositis aurum commutent ferro, nam si legatio sit irrita, Græciæ pugnandum non cum pavonibus, sed cum viris vere Martiis & infracti animi. Hæc Germani ad Græcos jam tum verbis territos. quid si ad rem ventum fuisset? & fuisset, nisi mors Henrici Imperatoris subsecuta, consilia ista turbasset. Hæc, majorem partem doctissimi Lipsii verbis percensere volui, qui aurum & gemmas non digna satis ornamenta magno principe agnoscit. Et præcesserunt ævo superiore, magni fastigii exempla, quæ doceant, ut dixi, virtute plebem vincere, non veste. Narravit mihi vir fide dignus, inventas alicubi in vetusta charta subductas rationes: in his inter expensa cetera, & istud studiose annotatum: Item, Cæsaris thoraci reficiendo 6. cruciferi expensi. O Deus! hæc priscam frugalitatem sapiunt, hæc illa tantorum principum adoranda modestia: hæc longe plus suspicienda posteris, quam si legant: Pro pallio nuptiali expensa tria millia philippeorum, pro cristis

cristis & pilei ornamento mille florem, pro thorace & caligis mille ducenti aurei, pro cetero mundo corporis octingenti philippei, præter uniones & gemmas sparsim additas. Et hæc erubescendi luxus egregia sunt specimina: mirabuntur posteri lecturi talia, & ad audenda majora animabuntur. Hæc forsan admirationi sint apud imperitos, laudi nunquam erunt apud prudentiores. Et sane quisquis serio laudari vult, non à veste, aut corporis cultu, sed aliunde laudem colligat, quod illustri facto, priusquam caput hoc finiat, ob oculos ponam.

VII. Elegans cum primis & scitu dignum est, quod Joannes Damascenus vir miræ sanctitatis & eruditionis, in hunc fere sensum commemorat. Iter faciebat Rex Magnus, numerosa satellitum manu stipatus. In via viri duo sordente & lacero habitu, ora macie confecti, exangues & pallidi obvios se tulerunt. Non ignorabat rex à corporis voluntaria afflictatione & laboribus, Dei caussa toleratis, hunc oris pallorem contractum. Ut igitur eos cominus vidit, è curru desiliens, & prono in terram corpore illos veneratus, mox humanissime complexus salutavit. Iniquis oculis id tulerunt aulæ proceres, alienum hoc rati à regio fastigio. Ita ger-

Histor. Jos. & Barl. c. 6.

germanum regis ſubornarunt, moneret fratrem, ne diadematis majeſtatem ad infimorum hominum pedes deprimeret. Hæc à fratre monitus rex, verbis ambiguis & obſcuris reſpondit. Mos autem illic locorum erat, ut ſi quis capite damnandus, mortis præco tubicen ante illius fores canere juberetur. Rex igitur ſub veſperem ad fratris ædes lethalem hanc tubam, velut extremi ſupplicii nunciam miſit. Audiit regis frater, & cohorruit ad fatale hoc claſſicum. Proximo mane atratus & lacrimis perfuſus, cum omni familia ad fores palatii adeſt. Rex ad ſe accitum aſperius affatus: O demens, inquit, ſi fratris, cum quo idem tibi ſanguis, & honor pæne par, præconem ſic exhorruiſti, quamvis nullus tibi criminis conſcius, cour mihi vitio vertebas, quod ſupremi regis ſummique judicis olim affuturi præcones, ego non unius ſceleris reus, nuper ſubmiſſius ſalutarim? Tuæ ergo dementiæ caſtigandæ hoc factum: in poſterum non è facie, non è veſte judicabis hominem: ſed & illi faxo errorem ſuum intelligant, qui hanc tibi mentem injecerunt, nunc ſalvus abi. Fratre ſic correcto, quatuor arcas ligneas fieri juſſit, quarum duas auro veſtiri, ſed cadaverum oſſibus refferciri; duas alias pice & bitumine oblini, ſed ſelectis unionibus
&

& unguentis impleri præcepit, atque has ita compactas proceribus suis, intempestivis illis monitoribus proposuit, ut suam utrique æstimationem facerent. Illi duabus auro inductis pretium ingens imposuerunt, ut quæ indubie coronam & ornamenta regia; continerent, iis vero quas bitumen obduxerat, pretium leve fecerunt. Quibus Rex: O boni, inquit, erratis largissime; nec me fugiebat hanc à vobis censionem statuendam. mox arcas omnes aperiri jussit. Et en, ait, stultitiæ vestræ præsens argumentum: oculis nimium credidistis, & hinc viros his diebus mihi obvios, ab exteriori habitu imperitissime judicastis. Sed ite jam, non sic feretis impune tam impudentis judicii errorem.

Sapienter prorsus rex ista. Quemadmodum enim stultus est qui, empturus equum, non ipsum inspicit, sed stratum ejus & frenum: sic errat qui hominem ex veste aut conditione, quæ modo vestis nobis circumdata est, æstimandum putat. Hoc non philosophia tantum arguit, sed ratio, & Senecam testem adjungo: Equum empturus, inquit, solvi jubes stratum; detrahis vestimenta venalibus, ne qua vitia corporis lateant: hominem involutum æstimas? Mangones, quicquid est quod displiceat, aliquo leno-

Macro. l. 1. Saturn. c. 11.

Ep. 80. fine.

cinio abſcondunt. Itaque ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt: ſive crus alligatum, ſive brachium aſpiceres, nudari juberes & ipſum tibi corpus oſtendi. Vides illum Scythiæ Sarmatiæve regem, inſigni capitis decorum? ſi vis illum æſtimare, totumque ſcire qualis ſit, faſciam ſolve: multum mali ſub illa latet. quid de aliis loquor? ſi perpendere te voles, ſepone pecuniam, domum, dignitatem: intus te ipſe conſidera. Nunc qualis ſis, aliis credis. Imo, mi Seneca, veſtibus & noſtris & alienis credimus, & tunc demum nos, aut alios, quaſi magnos ſuſpicimus, cum laute veſtitos cernimus. Abſurde fallimur; & hoc eſt in emendis equis phaleras conſiderare, & balthei polimina inſpicere, & ornatiſſimæ cervicis divitias contemplari. Quoties ſub ſordido palliolo culta latet ſapientia? quoties in vagina aurea plumbeus abſconditur gladius? ſed progrediamur.

Madaurens. de Deo Socr.

CAPUT IX.

Cultum corporis, Sanctiſſimi homini[...] quam & aderint, & fugerint.

NAtura, omnium parens & opifex ſolertiſſima, abun[...] ſatis docuit hominem, ſi [...]

num id animal non seipsum oblivisceretur, quam non operosa sit opus velamento ad tegendum corpus. Nisi quis hanc vocare malit novercam (quod nefas dicere) ut quæ ceteris animantibus varie tegumenta tribuerit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera: truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata sit; solum hominem nudum, & in nuda humo natali die ad vagitus statim & ploratum abjecerit. Atqui sapientissime hoc egit natura, velut sciens providens, non diu placiturum homini quicquid demum tegminis ei assignasset. Itaque nudum statuit hominem, docuit tamen quo fine, quibus legibus vestes sibi aptaret ipse, nimirum ut eæ tegerent & velarent, aerisque injurias defenderent. At homo legibus naturæ procul relictis, eo processit, ut per furorem & insaniam, non jam vestitum qui tegat, sed qui oneret & torqueat humana corpora, inter ignotas feras, inter peregrinos vermes & maris belluas, tam stulte quam laboriose quærat.

Protoplastorum hominum prima vestis, è ficu folia fuerunt, huic crudæ pelles successere. Nec multo cultius vixit Joannes Zachariæ filius, Jordanis accola, camelorum setis ami-

ctus, ſcortea zona cinctus. Chriſto, Regi ſummo, Mariæ Virginis filio, veſtes quidem mundæ fuerunt & honeſtæ, ſed, uti Iſidorus Peluſiota loquitur, quibus uſi ſunt pauperes in Galilæa. Si harum pretium ſpectaſſent Pilati milites, Chriſtum iis amictum crucifigere potuiſſent, tam non fuerunt pretioſæ. Sed altius hic æternæ providentiæ conſilium, quæ in noſtros uſque annos ſervari voluit veſtem illam, quæ arte ineffabili contexta verius quam ſarta, cujus magnum in opificio miraculum, majus in uſu, neque enim perpetuo veſtitu attrita, neque minus habilis, ſed ad corporis modulum augeſcebat: digniſſima prorſus, quæ vaticiniis multo ante laudaretur, & in Calvaria rupe in ſortem abiret, ne ſcinderetur. Sed enim, hanc in cultu ſobrietatem, quam admirando ſpectaculo docuit Chriſtus in cruce nudus, in præſepi linteolis obvolutus? Invenietis, inquit Angelus, infantem pannis involutum, & poſitum in præſepio. Jam tum divinus infans vel mutus concionabatur, & mortalium in veſtitu vaniſſimas curas damnabat, ſed ea exhortationis dulcedine, ut delicatos illos jure pudeat non perſuaderi. En ſuaviſſimus puer, noſtrum nobis luxum non exprobrat, nec amarulentis verbis faſtum noſtrum ut intolerabi-

Lib. 1. epiſt. 74.

Luc. c. 2. v. 12.

lerabi-

ſerabilem perſtringit; hoc unum agit, ut oſtendat pompam noſtram ſibi non placere.

Quid ſervuli cunctamur, has Domini veſtes minime pretioſas, hunc regis habitum modeſtiſſimum æmulari? Clamant in ſtramineis cunis viles pannuli, clamat in cruenta cruce nuda & extrema paupertas, heu nimis potenter invitamur ad veſtitum modeſtiorem. Sed confer mihi obſecro, Gerarde, has Chriſti faſciolas & inelaboratas telas cum veſtium noſtrarum laſcivo & ſubinde monſtroſo ambitu. Rem miram audi, & plane monſtrum pretioſæ elegantiæ. Fuit anno à pariente Virgine, milleſimo quingenteſimo decimo octavo Princeps ſacri ordinis (nomen prætereo) qui talarem tunicam habuit, ſuffultam pellibus, quas pellio è * carduelium ſeu acanthidum capitellis, opere prorſus incredibili, confecit. Hem, quot centuriis, quot millibus avicularum, ad unam hanc togam convolandum erat? nimirum ut unicus homo ad raram venuſtatem veſtiretur, tot avium turmæ, ſuis veſtibus erant ſpoliandæ. Adeo multum apud nos poſſunt Chriſti exempla & monita? Veriſsime dixit Bernardus: In ſignum poſiti ſunt panni tui, Domine JESU, ſed in ſignum cui à multis uſque hodie contradicitur. Sed nos ad lineam.

* Auſz Stiglitz kopfen [illegible]

Ser. in Natali Dom.

I. Nota lex Christi, quam discipulis tulerat, singuli singulas haberent vestes, non arcas vestiarias secum traherent, è quibus modo has, modo illas indutui sumerent. Jacobus Alphæi filius, qui ob faciem similitudinis indiscretæ, Christi frater dictus, è matris utero sanctus, sanctior dein Christi disciplina factus, nunquam balneo usus, nec unguento unctus, nunquam attonsus, qui esu carnium penitus abstinuit, vinum & siceram non bibit, de quo Chrysostomus: Ajunt, inquit, genua ejus obduruisse callo, tantamque in eo carnis incuriam fuisse, ut adhuc viventis omnia fere membra morerentur, atque orationis assiduitate, jugique ad pavimentum corporis prostratione, frontem quoque ejus callo similiter (*quod inauditum*) obductam, ut nihil fere à cameli genibus, si duritiem spectes, discreparet. hic sanctissimus vir, non laneis vestibus, sed amiculo lineo usus est, tam membris suis quã membrorum tegumentis pie iratus. Petrus, ille Apostolorum princeps & Ecclesiæ caput, ille primus à Domino Pontifex, nihil amplius tegumenti habuisse creditur, præter tunicam & pallium, nihil aliud calceamenti, præter caligas. Illud Clementis liber, hoc Apostolorum Actus testantur. Rideant hanc tenuitatem, qui igno-

Hom. 5. in c. 1. Matth.

rant Ecclesiam ab ipso fundatam, olim in paupertate gloriantem, postquam cumulari divitiis cœperit, virtutibus decrevisse. Nemo divitum nunc ægrotos verbo sanat, tunc autem seminudi Pontifices etiam mortuos reviviscere jusserunt. Nec alios Domini discipulos delicato aut eleganti serico vestitos crediderim. Nec multum ab his diversus Aurelius Augustinus, gemma Præsulum, qui vestitu calceatuque indiscreto vixit, cum iis, quibus sanctitate, scientia, dignitate longissime antistabat. Si quis ei vestem excultiorem obtulisset dono, acceptam venum jubebat dari, ut pecuniam inde exactam cum aliis communicaret, quandoquidem vestis ipsa communis esse non posset. itaque Clericis suis officio præstitit, habitu par fuit. Facile est ei vestium pompam spernere, qui purpuram immortalitatis ambit.

Paulus, qui primus eremum habitavit pietatis studio, non laneam, non scorteam, non lineam habuit vestem, sed quam inculta solitudo suppeditare poterat, è palmæ foliis contextam, illustri exemplo humanæ luxuriæ à natura repudiatæ, quando ipsa tam modicis contenta est. Antonius abbas, qui Paulum ope leonum velut vespillonum terræ reddidit, defuncti pallium adeo in deliciis

habuit, ut illud festis duntaxat diebus indueret, tam memorabili exemplo quam Hieronymi optatu clarum, qui maluisset in vilibus exuviis Pauli quam in regum ostro conspici. Nam: Si mihi Dominus, inquit, optionem daret, multo magis eligerem tunicam Pauli cum suis meritis, quam regum purpuram cum regnis suis. Porro Timotheum anachoretam non folia, sed capilli texerunt, adeoque humanam ei speciem ademerunt, ut à Paphnutio in solitudine repertus, immanis fera primo aspectu, non homo sit creditus, vox inde hominem aperuit, quem cultus efferatior involvit. Felix Timothee, cui sua vestis in capite nata est. Haud multum absimilis huic Onuphrius, & ipse eremi incola, qui consumpta veste, quæ illi unica fuit, foliis se texit. Satis indutus est, qui sic cum Christo nudus est. Animam Onuphrii ab Angelis, aspectabili obsequio sideribus illatam tradunt. Quis nostrûm rudiores pannos aspernetur, cum nudi etiam ab Angelis honorentur? Hilarionem taceo, totque alios viros sanctos, qui generosissimum, quo fervebant, spiritum sacco velabant. Patientissimus Iobus hoc exemplo illustris: Saccum, inquit, consui super cutem meam. Non minus aspera fuit interior lorica illius Hebræi Regis, qui;

Iob. c. 16. v. 26.

qui: Ego autem, inquit, cum mihi molesti essent, induebar cilicio. Quo etiam ut veste usus: Et posui, ait, vestimentum meum cilicium. Sed hæc aliquanto vetustiora, nec recentioribus & notis destituimur. Franciscus Asisias rigidæ paupertatis cultor studiosissimus, non in eremo vasta, ut illi, sed medio in luxu, crassi nativique panni tunicam nudo induxit corpori, inductam fune compressit, nudis pedibus ligneas subjecit soleas, ut quantum liceret, animum à corporis contagione seduceret, & cælestibus donaret. Omitto innumeros Francisci cum virtute æmulatores.

Ps. 34. v. 13.
Ps. 68. v. 12.

II. Norbertus tam sanctitate quam submissione singulari clarus, dictus jam Magdeburgensis Pontifex, quia aspernabili togula & excalceatus incessit, à janitore velut mendicus repulsus est. Clarevallensis Abbas Bernardus, tenui etiam & despicatiore tunica est usus, ceterum minime sordida, cujus illud scite dictum: Vestem sordibus obsoletam, socordiæ testem esse. Ad tantorum virorum tam eximiam in habitu modestiam, an non ruborem ducant, quibus parum est, si vestis munda sit, nisi sit & nitida? Hîc veniam & pacem præfari oportet, neque vero aliena vineta cædere, aut cuiquam importunius insultare, mihi mens

Zacha. Lippelo. 6. Iunii.

 est,

eſt, ſed monere ſolum, idque ſuccincta modeſtia. Scio, admoneri bonus gaudet: peſſimus quiſque correptorem aſperrime patiatur. Reperias forſan, Gerarde, noſtro hoc ævo viros ſacros & eccleſiaſticos, homines religioſos & Deo devotos, Antiſtites & ſacris titulis inſignes, qui magiſtri morum audire velint, qui Chriſti paupertatem & Euangelium verbis ampliſſime doceant, ſed exemplis pæne contrariis confutent, quibus panniculi Chriſti & ſtramineæ cunæ ſordent, qui legum ſuarum obliti, paullatim in profanos cultus degenerant, qui comam accuratius ſtruere, barbam cura & arte pectere, collari leges ſuas dicere, indumentum aut colore non congruum, aut filo nimis pretioſum, aut forma parum religioſum, aut opere ultra quam decet, ſumptuoſum geſtare ſolent, qui nitorem à templis & aris in corporis cultum, aut menſarum apparatum, aut equorum phaleras transferre religioni non habent: qui mappas à cœnis ſuis repudiarent, quas Dominico corpori ſubſterni nimis modeſte ferunt, qui numos in pauperes erogandos, in pompam effundunt, varia ſed mala liberalitate. Ego hîc quidem digitum labellis impono, ſed clamat pro me Bernardus: audite ſanctiſſimi viri juſtas querelas: Nobis autem, inquit, eſt pro

Senec. l. 3. de ira. c. 37.

Apol. ad Guiliel. abb.

pro victu ſatietas, nec veſtitum appetimus ſed ornatum, quæritur ad induendum, non quod utilius, ſed quod ſubtilius invenitur, non quod repellat frigus, ſed quod ſuperbire compellat: non denique (juxta regulam) quod vilius comparari poteſt, ſed quod venuſtius, imo vanius oſtentari. Et paucis interjectis: Ecce enim habitus noſter (quod & dolens dico) qui humilitatis eſſe ſolebat inſigne, à monachis temporis noſtri, in ſignum geſtatur ſuperbiæ. Vix jam in noſtris provinciis invenimus quo veſtiri dignemur. Subjicit: Vanùm cor vanitatis notam ingerit corpori, & exterior ſuperfluitas interioris vanitatis indicium eſt.

Indumenta molliora & animi mollitiem indicant. *Monoſt. Trochaic.*

III. Hîc cum Bernardo non immerito quis quærat: Ubi ſenatus principis Chriſti per urbem Hieroſolymorum aſina vehentis? Vbi ſanctiſſimi Joannis Baptiſtæ hirſuta tunica à camelo mutua? ubi ſaccus Hilarionis, ubi melota Seraphionis, ubi cilicium Benedicti? Laudamus veteres, & noſtris utimur annis. Ex ejuſdem divi Bernardi epiſtola unica, quam ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum dedit, quid vetat paucula delibare, ubi de ſacerdotum officio: Honorificabitis autem, inquit, miniſteriũ *Bern. epiſt. 42.*

veſtrum.

vestrum, non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis. Quam multi aliter? Cernitur in nonnullis sacerdotibus, vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus, aut exiguus. Vide cum vacat, Gerarde, quæ sequuntur. Illis addit: Verum tu sacerdos Dei altissimi, cui ex his placere gestis, mundo an Deo? Si mundo, cur sacerdos? si Deo, cur qualis populus, talis & sacerdos? Nam si placere vis mundo, quid tibi prodest sacerdotium? nec enim potes duobus dominis servire, qui autem vult amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur, &c. Sed etsi ego sileo, clamatur tamen in Ecclesia, Non in veste pretiosa. Nunquid etsi ego non loquor, sua cuique non loquitur conscientia? quid si alius audacior me, illud gentilitium ingerat: Dicite Pontifices, non quidem in sancto, sed freno quid facit aurum? quam tolerabilius cernitur in sancto, quam in freno! Hoc me etiam tacente, etsi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat: Sileat licet fama, sed non fames; clamant nudi, clamant famelici, &c. Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis, nostris necessitatibus detrahitur, quicquid accedit vani-
tati-

tatibus vestris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando *(ignoscamus hanc vocem Bernardo)* peritis, & nos spoliando perimitis. Plura addit Bernardus, & æque seria, & crede mihi, non sunt è pelvi hæc tonitrua. Vera hæc esse, satis loquuntur oculi; improbanda esse, abunde testatur sacri codices. Hi tantum? etiam monita priscorum. Carolus IV. Imperator, cum Moguntiæ ageret, forte in colloquium venit cum * Archiepiscopo Gerlaco. Una tum aderant, honoris caussa, aliquot è Canonicorum numero. Hîc Imperator paullo attentius circumspiciens, observavit unum aliquem profanæ elegantiæ hominem, cujus pileus maxime, auro & gemmis nitebat. Dicebatur is Cuno ab (sed familiæ, quia notæ, parco) hunc Imperator humaniter accedens pileum ei, velut per facetias blanda manu detraxit è capite, & suo imposuit. & quæ comitas ejus erat: Mi domine, inquit, dic obsecro, quis tibi nunc videor, sacerdoti an militi similior? Et ad Moguntinum Pontificem conversus: Domine Archiepiscope, inquit, tempus & necessitas flagitat, ut disciplina Cleri corrigatur, & hi vestium abusus tollantur. Parere nolunt? nec sacerdotiis fruantur. O Carole, Imperator Magne, ô veniant

Anno 1359. Naucler. volum. 3. generat. 46. Serarius hist. Mogunt. l. 5.

** Qui Elector 26. Archiepiscopus 42. Episcopus 82.*

veniant dies qui corrigant mores, qui tollant vestium abusiones, qui faciem meliorem restituant orbi!

IV. GER. Liceat hîc paucula. Ergo nitelam omnem à veste proscribis, ergo nefas ornari? Et an non vestium mundities curanda? POL. Non ego ornatum omnem accuso, lasciviam accuso. Eo jam ventum, ut munditiem sola pompa æstimemus, & vestis non vestis sit, nisi pretiosa. In corporis cultu plerunque non sordes fugimus, sed aularum delicias adumbramus, nec tam vestiri volumus quam ornari? non calorem in habitu, sed colorem quærimus. Divi Hieronymi monitum est: Elegantias & sordes pari modo fugiendas, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Nescis illud Augustini? Etiam in ipsis sordibus luctuosis posse esse jactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit. Hoc nomine non immerito reprehensus Antisthenes, qui cum depexum & pertusum palliolum spectatoribus vanius jactasset: Aspicio, ajebat Socrates, per pallii scissuram, animi tui vanitatem, quin desinis teipsum ostentare? Idem Diogeni fuit animus. hic cum olympiam venisset, adolescentes quosdam Rhodios illic conspicatus, cũ risu: Hoc nihil est, inquit, nisi fastus. Rursus cũ in Lacedæmonios

Epist. ad Nepot.

T. 4. l. 2. de serm. Dom. c. 12.

Ælia. l. 9. var. hist. c. 35.

monios incidisset, vilibus tuniculis ac sordidis opertos: En, inquit, alius fastus, tam enim Spartani squalore, quam Rhodii ornatu sese jactabant: illi se justo plus colebant, isti se justo plus negligebant. Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudem pariunt. pulcherrimum est, nec turpia velle, nec nimia. Itaque non culpaverim quod pulchrum, aut decenter ornatum, sed quod inane, quod redundans, quod fastum, mollitiem, delicias, luxum, lasciviam, pompam præ se fert, hoc vitupero, & mecum sentit Bilbicus vates:

Mart. l. 2. epigr. in Pannicum. ep. 29.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos;
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.

An nescitur medium à beatis teneri, virtutem in medio, & modum in rebus esse? Sed & hoc addo: Meminisse me apud Hieronymum legere: Sordes vestium candidæ mentis indicia esse. Et beatus Hilarion saccum quo semel amictus fuit, nec lavit unquam, nec mutavit, supervacaneum asserens, munditias in cilicio quærere. Plures omnino invenias, in sacris paginis, & sapientum libris, ab illo munditiei & lotionum contemptu laudari, quam ab earundē studio. Et pars quædam pœnitentiæ est, neglectus polituræ, omniumque harum concinnitatum & elegantiarum.

Epist. ad Rusticum, mon. quæ incipit. Nihil Christiano felicius.

Isaias

Isaiæ, c. 47. & v. 1. Isaias olim proclamat: Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra. Lavat se David, sed post fletum. Lavat faciem Joseph, sed post lacrimas, quas viso Benjamino fuderat. Lavat se Judith & ornat, sed Assyrium ducem Holofernem hoc laqueo deceptura. Sane vestitus mollis & pumicata illa ac polita mundities, libidinum fomes, oculorum rete, animorum suavis est pernicies. *Lib. de virgin.* Hinc Ambrosius, serius hac in re censor ausus dicere, mulierem comptam, domum esse omnium infernalium dæmonum. *Eccli. c. 9. v. 8. & 9.* Hinc & Siracides clamat: Averte faciem tuam à muliere compta, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. *Esth. c. 14. v. 16.* Hinc regina Esther has tales elegantias signum superbiæ nominat. *L. adversus Helvid.* Hinc & Hieronymus: Ingrediuntur, inquit, expolitæ libidinum victimæ. Hinc omnes Sancti, & quibuscunque cordi fuit pœnitentia, hunc corporis cultum velut libidinis incitamentum, adeo & oderunt & fugerunt, ut inter prima semper pœnitentiæ specimina fuerit, suas corpori plumas & ornatum detrahere, vestem mutare, sacco se operire.

Sur. tom. 7. Novēb. 19. c. 7. p. 447. V. Sapiens illa mulier, & regum progenies Elisabetha, plerunque trita & panniculis sarta veste amiciebatur, gestiebatque magis mendici centonibus, quam regum ostro spectari. Fuit, ut hæc

ut hæc ſollenniori die, publico ſe commiſſura, exquiſite in reginam ornaretur, & auro,gemmis, inſuper regia corona irradians ad templum,rem divinam auditura deduceretur à frequenti familia. Primo fere ingreſſu templi, crux Dominica, & ex ea pendentis Chriſti cruenta imago incurrit oculos. Hoc illa aſpectu feriri graviter, & animo ſauciari, hîc altum ingemiſcere & velut pudefacta erubeſcere, lacrimas demum vi prorumpentes non continere. Mox varii cogitationum æſtus in animo ſe prodere: En creator, dicebat illa ſecum, en ſervator meus JESUS, nudo corpore, flagris laceratus, ſpinis redimitus, ſanguine perfuſus, in alta trabe mortem pro me obiit ignominioſiſſimam: at ego miſera tot vitiis immunda, tot delictorum rea, byſſo tamen auroque, purpura gemmiſque culta niteo, heu vitam divinis beneficiis indignam perdo magis, quam ago. Ah, divinum illum verticem in Pilati domo ſertum ſpineum perforavit: ah, Domini mei aures opprobria innumera ſaturarunt. At vero caput meum corona cingit aurea, me numeroſum circumdat famulitium, cuncti veneraantur, ſuſpiciunt, pæne adorant. Me mulierem infelicem! ſiccine præceptis Domini obtempero? itane Dei beneficia recogito? iſtane vita Chriſti

 veſti-

vestigia sequor? ô membrum sub spinoso capite nimis delicatum! ô me nimis dissimilem meo Domino! Adeo mentem intimam cogitationes hæ penetrarunt, ut Elisabetha jam ægrius respirare, pallorem in ore trahere, animo linqui, humi demum defectis viribus collabi. Nec prius ad se rediit, quam gelidæ aspersione fuisset recreata.

Una hæc regia mulier altius aliis videtur cepisse, quis cultus corporis eos deceat, qui Christi disciplinam profitentur, regi crucifixo auctorati. Elisabetham reginam sibimet irascentem intuemini vos expoliti pavones, cultissimæ imagines, vos pompæ fercula, quibus nil magis curæ est quam speculorum, anulorum, inaurium, strophiorum, cycladum & hujusmodi nugarum vanissima supellex. Vobis, ô munduli, pectunt, vobis nent, vobis texunt Belgæ, vobis Persæ, vobis Seres, vobis Indi; vobis Tyrius murex natat, vobis fragrans bacca hispidis pendet arbusculis, vobis oves Britannicæ albicant, vobis Indica sandix rubet, uterque vobis sudat Oceanus. Eo usque decrevit apud vos virtus, crevitque superbia, ut jam pudor sit imitari sanctissimos viros feminasque, Norbertos aut Elisabethas: jam optimis contemptis abire placet post pessimos: sed

Franc. Petr. l. 1. de utraque fort. dia. 20.

ſed nec Auguſtum Imperatorem in veſtitu frugalem prorſus & ſobrium ſequi lubet, ſed Cajum & reliquos quorum nec civilis unquam, nec virilis, nec Romanus certe, nec humanus, ſed inſanus, & nunc femineus, nunc divinus, ab omni autem parte profuſus atque monſtrificus cultus fuit. Hoc ſocietas eſt vitiorum, & novæ cupiditati inhærentium oculorum, perque varios illecebrarum motus volitantis animi: ſic virtus atteritur, ſic animi corporiſque vires expugnantur. Qui exemplis vult vivere, ne periculoſa ſit imitatio, honeſtiſſima ſectetur.

CAPUT X.

Cultus Corporis quantorum malorum cauſſa ſit.

CVltus corporis nimius, non ſolum peccatum eſt, ſed multorum malorum vel cauſſa vel effectus, & argumentum eſt. Peccatum eſſe arbitratus Gregorius: Nemo, inquit, exiſtimet in luxu & ſtudio pretioſarum veſtium peccatũ deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Dominus Joannem de veſtimẽti ipſius aſperitate laudaſſet: ſi hoc culpa non eſſet, nequaquam Apoſtolus feminas à pretioſarum veſtium appe-

Hom. 6. in Euang. & homil. ult. in ead.

appetitu compesceret, dicens: Non in veste pretiosa. Isaias sane Hierosolymorum urbi inter graviores culpas, & hoc opprobrans: Et ornasti, inquit, te regio unguento, & multiplicasti pigmenta tua. Christus ipse hanc circa cultum corporis, solicitudinem & curam manifeste damnans: Nolite, inquit, soliciti esse dicentes; quid manducabimus, aut quid bibemus, *aut quo operiemur?* Et: *de vestimento quid soliciti estis?* Idololatrarum hoc est non Christianorum, diffidentiæ hoc argumentum est non fiduciæ. *hæc enim omnia gentes inquirunt.* Quod quid aliud est quam ordinem rerum turbare, & rei vanissimæ curam divino cultui anteponere: *Primum quærite regnum Dei.* Quod si Deo displicet solicitudo circa necessaria, quanto magis curiositas circa superflua? Atque, si quidem theologos audiamus, peccatum etiam letale est, si quis corpus eo animo colat, ut ad libidinem spectatores pertrahat: aut si propter cultum hunc ita semet extollat, ut alios despiciat, salutem aliorum nihili pendat, nec curet perniciosum exemplum prodere: aut si quis alios ideo suppilare, debita non solvere, eleemosynam non erogare, aut alia demum ratione ob corporis ornatum gravius delinquere non detrectet. Neque Deus in his puniendis tardus

Isaiæ. c. 57. v. 9.

Matth. c. 6. v. 31.

Less. de Iure & Iust. l. 4. c. 4. dub. 14.

tardus vindex. Prætextatæ matronæ nobilissimæ, cum Eustochium virginem, conjuge Hymetio etiam jubente, ad sui sæculi lascivam venustatem componeret, manus arefactæ sunt, evidenti vindicta Numinis. & ubi per quietem monita, necdum ornatrices manus à virgine abstineret, vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium: en tibi, quinto post mense, miserabili & præmaturo interitu sublata est. Hujus rei narrationem Hieronymus in hæc verba concludit: Sic gemmas & pretiosa ornamenta Christus defendit. Verissimum in hac caussa, quod de alia quapiam Cyprianus affirmat: Tormenta paucorum, exempla sunt omnium.

Epist. ad Lætam de instit. filiæ.

I. GER. Quid caussæ est, hæc minuta sic puniri à Deo? POL. Caussam rogas, & minuta vocas? Expecta sis, & grandia dices, & caussarum satis. has ad digitos numeremus.

Prima: Exterior hic cultus corporis, animi neglecti pæne certum est indicium. Vti avis è pennis noscitur, sic homo è veste. Dilucide Bernardus: Quanto amplius inquit, corpus foris propter vanam gloriam componitur atque ornatur, tanto interius anima fœdatur & sordidatur. Non ita curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus.

In Apol. ad Guil. abb. & super Missus &c.

Hom. 18. in ep. 1. ad Cor.

bus. Chrysostomus: Difficile est, inquit, difficile, ô dilecti, fortasse autem etiam fieri non potest, ut sic ornato corpore, simul quoque ornetur anima, sed necesse est, ut si alterutrum curetur, alterum negligatur; non est enim ejusmodi eorum natura, ut simul fiant. De Paula non minus sancta quam nobili matrona Hieronymus: Si vidisset, inquit, comptiorem aliquam, contractione frontis & vultus tristitia arguebat errantem, dicens: Munditiam corporis atque vestitus, animæ esse immunditiam. Venuste & graviter, ut solet, Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. His subscribens Cyprianus: Sericum, inquit, & purpuram indutæ, Christum induere non possunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt. Quis non id execretur & fugiat, quod alii fuerit exitio? quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? &: Nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor vilis est.

Lib. de discipl. & hab. virg. med.

Ita corporis cultus, animi parum culti signum est. Nec id veteres nescierunt. Philippus rex Macedo quendam ex Antipatri familiaribus in judicum subsellia extulit: verum ubi

cum,

eum, nescio quo fuco barbam & capillos tingere rescivit, officio movit, & caussam hanc dedit, eum in rebus gerendis non videri dignum cui fidatur, qui in capillis fidus non esset. Augusto Imperatori, conviviorum & vestium luxus, ægrotantis Reipublicæ signum fuit. Hic idem Imperator licentiore vestitu filiæ graviter offensus, cum illam postero die, veste mutata vidisset: Quanto, inquit, probabilior est hic cultus tam honestus in filia Augusti! Hanc ob caussam Augustinus: Verus, inquit, ornatus Christianorum, non tantum nullus fucus mendax est, verum nec auri quidem vestisque pompa, sed mores boni. Ergo, plerumque ubi corpus sic nitet, squalet animus. Omnis gloria ejus, filiæ regis ab intus.

Macr. lib. 2. Satur. c. 5.

Ps. 44. v. 14.

Ger. Ne tamen, Polychroni, tot honestissimas feminas in turbam earum conjiciamus, quas parum laudavimus, feminæ factum audi prorsus illustre, nec ab antiquo sæculo petitum. Hoc ipso anno nobilissima matrona, non sanguine tantum & opibus, sed & ingenio florens, novum vestimenti genus invenit tantæ concinnitatis & elegantiæ, ut omnium oculos in sui spectaculum raperet. mirabantur aliæ feminæ, non solum vestis pretium & artifi-

Anno 1624.

 cium,

cium, ſed tantam ingenii felicitatem, quæ hoc artificii reperiſſet. Palla erat perquam ſpatioſa è purpura ſerica; hanc acu pinxerunt ex auro tres Phrygiones, qui animum & amplius huic veſti aſſiduam operam impenderunt. Ad cycladem hanc ſeu pallam, quam dixi, additus eſt thorax feminæ habilis, ex eodem purpureo ſerico, aureis filis pariter pictus. Primo autem die quo hanc veſtem matrona illa indutui gerebat, obſervavit nimium in ſe oculos convolare, timuitque ne aliæ atque aliæ novi artificii curioſitate ductæ, imitari vellent quod vidiſſent, peterentque ejus conficiendæ modum ſibi dictari. Itaque ne facere rogaretur quod recuſare vix poſſet, hortante vehementer conſcientia, omnem hanc imitationem mature præcavit. Ergo veſtem illam, unico die ſpectatam & ſemel exutam, nunquam induit amplius, ſed pio conſilio, quod ſuperbiæ fuerat inſtrumentum, religioſæ liberalitatis & eleemoſynæ ornamentum eſſe voluit, & illum omnem mundum Mariæ Magdalenæ in templo quodam obtulit ſacravitque. Porro ex hac una tam pretioſa veſte, altari ſacrum frontale ſeu pallium, ſacerdoti ſacrificantis indumentum, calici velum, libro miſſali tegumentum, ſanctiſſimæ Euchariſtiæ amiculum

con-

confectum eſt. En Polychroni, etiam fæminæ in triumphum ducunt ſuperbiam. POL. Vtinam, quibus luxum illum ſectari placet, norint & hanc frugalitatem ſuique victoriam imitari. Sed cauſſam alteram addo.

II. Altera cauſſa: Veſtimentorum luxus, non tantum animi corrupti eſt index, ſed & corruptor, fons, origo malorum multorum. Aperte Chryſoſtomus: Nunc autem, inquit, multa etiam alia mala naſcuntur ex nimia ornandi ſui cura, manifeſtæ ſuſpiciones, ſumptus intempeſtivi, blaſphemiæ, avaritiæ, & plura habendi cupiditatis occaſiones. Teſtem locupletem addo Tertullianum: Quid alteri periculo ſumus, inquit, quid alteri concupiſcentiam importamus: neſcio an impune abeat, qui alicui fuerit cauſſa perditionis. Perit enim ille ſimul in tua forma, ſi concupierit, & admiſit jam in animo quod concupivit, & facta es tu gladius illi. Ea cauſſa divus Antoninus Florentinus Archiepiſcopus, feminas petulantiore habitu, velut illicium diaboli, in templis non ferebat. Appoſite quærit Chryſoſtomus: Quid enim ornaris, dic quæſo? ut viro placeas? Igitur domi hoc facias. At vero contrarium fit, incultior domi, foras prodis cultiſſima. Utinam hîc tam modeſte pec-

Hom. in epiſt ad Coloſſ.

Lib. de cultu fem.

Sur. tom. 3. in vita illius.

caremus, ut culpa se domi contineret. Sed malum hoc publicari vult, ut pluribus noceat, quo plurium oculis hanc vanitatem ingerit. Quis eam quam nulli ostenderet, induit purpuram? nemo oculis suis lautus est, sed alienis. His implendis, aut saltem in admirationem rapiendis, tot hominum omnes pæne cogitationes laborant. Hoc mihi nemo persuaserit apud hos comptulos multum profundæ, aut piæ cogitationis reperiri: prima virtus, quæ apud hos exulat, notitia sui est. Et sicut ligno putrido innati vermes, lignum magis corrodunt: sic è superbia, vanitate animi, cupiditate oculorum, superfluus cultus, & vestium luxus nascitur, idemque post luxus superbiam auget, erigit, consummat. Ab artifice diabolo sunt hæc irritamenta, quæ de proximo curant lasciviæ mercimonia, & obstrepunt pudicitiæ disciplinis. Hinc illa Laconum severa lex, cujus servandæ curam gerebant Ephori (supremus magistratus) ut quotidie obirent inspectiones vestimentorum, si quid in illis forte à decenti justoque ornatu alienum inveniretur. Eandem ob caussam apud Syracusanos lege cautum erat, ne mulieres auro, veste florida, contextu purpureo uterentur, nisi quæ pudicitiam vulgassent, ne quis etiam vir super-

Ælian. lib. 14. var. hist c. 7.

ſupervacua veſte modum excederet. Factum bonum: nam ſi Tertulliano credimus, pudicitia non tantum in carnis integritate, ſed & cultus ſimplici munditie conſiſtit. Non minus præclara lex illa veterum Francorum, quam totidem verbis exſcribere non piguit. Hæc eſt:

Lib. de cult. fem. c. 1.

Nemo pluris vendito aut emito, quam ſagum optimum & duplum XX. ſolidis: ſimplex X. Vilnos autem minoris: Roccum Matrimum ſeu Lutrinum optimum XXX. ſolidis. Siſmuſimum optimum X. ſolidis. Qui ſecus faxit XL. ſolidis multator, & delatori XX. ſolidos exſolvito.

GER. Priſca hæc ſunt, & ad Euandri matrem pertinent. POL. Ergo etiam noſtri ſæculi vis ſpecimen? Antverpia Europæ oculus, inter plurimos laudum titulos, hunc quoque tulit à ſuo encomiaſta, qui de nobiliſſima hac urbe: Magna, inquit, ubique majeſtas oculorum, inceſſus, oris, veſtium: in quibus nihil quod libidinis negotium curet. nulla hîc purpura multo ſaturata conchylio, intexta auro, coloribus diſtincta; aut ſane non niſi perquam rara. Plurimum pulla veſte gaudent: & reſpondet innatæ morum gravitati & modeſtiæ, veſtitus enim pudoris prænuntius eſt, nam mores fere habitus prænunciat, gravi-

Carolus Scribanius in Antverp. tit. 5.

gravitatem ergo hic & quamdam maturitatem ſapit, nihil leve, nihil quod matronalem, nihil quod virginalem pudicitiam dedeceat. Itaque honeſtatis exempla non deſunt, ſed imitatores.

III. Tertia cauſſa: Diſpendium temporis, quod corporis cultum ſequitur. Notum illud Comici: Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. Sanctus Nonnus Heliopolitanus, Præſul, cum videret Pelagiam, mulierem vulgarem ad unguem undequaque gemmis & auro cultiſſimam, forte tum tranſeuntem, in ejus contemplatione aliquantulum oculis defixus, dein ad circumſtantes verſus: Et quot, inquit, horas putatis hæc mulier expendit, dum ſe in cubiculo comit, lavat, ungit, componit, ornat, dum ſe omnium oculis quam exactiſſime polit? & nos quantillum temporis, neque id ſine nauſea, inſumimus, ut Deo placeamus? Cum dicto in lacrimas & preces ſolutus eſt. Et certe à Deo hoc impetravit, ut Pelagia ex impura, in caſtam & pudicam mutata, longe aliter finierit quam cœperit, vitæque peſſimæ clauſulam optimam appoſuerit.

Sur. in vita S. Pelagiæ Herib. Roſweid. in vitis Patrum. lib. 1. p. 377.

O temporis jacturam irrevocabilem! quanti horulam emerent vel unicam ad inferos dejecti? & nos tot horas optimas prodigentia peſſima perdi-

dimus magis quam vivimus. Bernardi querela est æquissima: Tempore nihil esse pretiosius, sed eo nihil aut vilius haberi, aut pejus expendi. Transeunt, inquit, dies salutis, & nemo recogitat: nemo sibi non reditura momenta perisse caussatur. Cum re vera tamen dispendium temporis vel modicum, damnum sit gravissimum, damnum irreparabile, nec ullo auro reconcinandum. Crede mihi, Gerarde, si cultus corporis aliud malum non inureret, nisi hanc temporis amissionem, nullo censu sat æstimandam, dignus esset utique quem modis omnibus detestaremur. Thomas Morus ille martyrum æmulus & Angliæ gemma, litteris & pietate clarissimus vir dicere solebat: *Quam plurimos in hac vita eo labore infernum mercari, cujus vel dimidio cælum lucrati fuissent.* Cumque hic ipse vir sanctus interveniret virgini ad speculum stanti, quæ multo cum labore, nec sine dolore comas nodo cogebat, & tunicam, quo gracilior videretur, arctissime stringebat, tam festive quam sapienter interpellans: *Nisi Deus*, inquit, *tibi pro hoc tuo tanto labore infernum reddat, magnam tibi profecto injuriam faciet.* Ita est; hi tales labores malo otio pejores sunt, nam & temporis pretium auferunt, & pestem afferunt, non

In Evang. Ecce nos reliquimus omnia, &c. multum ante finem.

Stapleton. in vita Mori, c. 12.

unius

unius vitii.

Alii, Pammon. Rufin. Aquil. apud Rosweid. num. 164.

Alexandriam contenderat * Pambus eremita, ab Athanasio Episcopo accitus: occurrit in via mulier sumptuosius ac delicatius ornata, quæ omnium oculos in sui spectaculum flexerat. Hanc ut Pambus tacito stupore conspexit, attonito similis hæsit, uti Nonnus, & protinus in lacrimas iit. Rogantibus sociis, quid hæ lacrimæ sibi velint? Duplex mihi caussa flendi, respondit: una, quod videam hanc mulierem sibi aliisque exitio esse: altera, quod ego ah neutiquam tantum studii ac curæ adhibeam, ut mihi prosim & Deo placeam, quantum femina illa, ut sibi obsit & Deo displiceat. Certe hoc paullo aliquid supra dementiæ malum est, fatigari in suam pernicem. Apage sis hunc impium laborem, si non possim corpus colere, nisi velim tempus perdere.

IV. Quarta caussa: Cultus corporis non alium ullum aut fructum quærit aut finem respicit, quam *vanam gloriam*. Sæpe plus expendimus ut oculos pascamus quam ut ventrem. Verissime Seneca: Non sunt, inquit, homines ad popinam dentibus, & ventre, & ore contenti, oculis quoque gulosi sunt. Nec ille inscite dixit: Mundum esse animal mirabile, quod majo-

Nat. qq. l. 3. c. 18.

majores habeat oculos quam ventrem. Ergo, ut os hominum mereamur, oculis placere cupimus, & ut laudatores habeamus, ſpectatores ambimus, & tum demum operæ pretium feciſſe credimus, cum voces illas audimus: En, quam ſcite, quam eleganter, quam venuſte veſtitus eſt! en hominem ad omnem gratiam excultum! Nimirum tanti eſt Deum lædere, ut ab homine laudcris. qua una re uti nihil in ſe vanius, ita divinæ legi, & Chriſtianæ diſciplinæ nil repugnantius. Meo judicio liberaliſſime deſipit, qui ob cultiores veſtes vult aut ditior, aut doctior, aut ceteris dignior videri, quaſi vero equum phaleræ faciant generoſum, aut quaſi vero interior domus ideo ſpecioſa ſit, quod foris magnifica ſe ſpecie oſtentet. Helenam olim pingebat unus aliquis è tyronibus Apellis, eamque picturam auro liberalius, quam artis erat, obduxerat: vidit hoc magiſter, & iſtud pingendi compendium minime probans: O adoleſcens, inquit, cum non poſſis pingere pulchram, pinxiſti divitem. Tales ſunt qui ab exteriore corporis cultu formam ſibi quærunt, & neſcio quod nomen vel auctoritatis ſplendorem venantur, ſimillimi templis Ægyptiis, de quibus eruditè Clemens Alexandrinus: Apud Ægyp-

Lib. 3. *pædag.* c. 2.

Ægyptios, inquit, templa, porticus, vestibula ac luci magnifice instructi, & atria multis columnis cincta sunt. Parietes autem lapidibus externis & artificiose depictis resplendent, ita ut nihil desit. Ædes enim auro, argento & electro collucent, & ex India ac Æthiopia variis fulgentibus lapillis: adyta vero intextis auro adumbrantur peplis. Sed si penetralia templi ambitus subieris, & ad ejus quod præstantius est, spectaculum properans, imaginem quæ templum habitat, quæsieris, non invenietur Deus qui quærebatur & expectabatur sub tanto apparatu, sed felis, vel crocodilus, vel serpens indigena, vel aliqua ejusmodi bellua, quæ templo quidem est indigna, sed antro speluncæ, ac cœno magis congruit. Ita nostrum, velut templum, variam sibi venustatem adscissit à crine, à pigmentis, à veste; filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. En templum, sed Deum intus quære, hujus ædis incolam, & reperies animum ignorantem, indoctum, rudem, pusillum, abjectum, sordidum, impurũ. en crocodilum, en felem, en colubrum in cultissima domo habitantem. Vir magnus & eruditus (nuperrime mihi narratũ) juvenem cetera cultissimum, sed indoctum & Romani sermonis penitus ignarum

Ps. 143. v. 12.

ignarum latine inſtituit examinare. hîc miſero nec vox erat nec ſenſus. Cum cantharo & poculis loqui didicerat bonus juvenis, non cum viris doctis: Bacchum noverat & Cupidinem, non Muſas, ita vel piſce magis mutus ſtabat, & ne omnino feriaretur, terram pede terebat. Ubi hominem vir ille doctus tam amuſum vidit: Pulchra eſt, inquit, beſtia; ſed dolendum, eam nil didiciſſe quam ſuperbire. De hoc tali homine veriſſimę dixeris: ô pulchram ſtatuam, modo ei cerebrum non deeſſet! ô plumbeum gladium in aurea vagina! ô elegans templum, ſed in quo ignorantia pro dea colitur!

Innocentius Pontifex hoc ipſum ſapienter adſtruens: Quid, inquit, aliud eſt pretioſior ornatus, quam ſepulchrum foris dealbatum, intus ſpurcitia? Crœſus rex Lydiæ regie ornatus, ſublimi ſolio reſidens, Solonem interrogavit, an pulchrius unquam ſpectaculum vidiſſet? Vidi, reſpondit, in gallis gallinaceis, phaſianis, atque pavonibus. Certe pavones ſumus; ſpectari volumus, & ab hoc ſpectaculo quod aliis præbemus, laudari. Xantippe olim, Socratis uxor, lautius ſe veſtierat, à marito cauſſam ejus rei interrogata, reſpondit ſe ſpectatum prodituram, ô mea conjux, inquit ille, non ut ſpectes, ſed

Lib. de vilit. condit. hum.

Laert. lib. de vit. Phil. c. 2.

Ecclef. c.1.v.2. ut fpecteris, fic veftiris. Vanitas vanitatum, dixit Ecclefiaftes (oftenduntur enim iftæ res, non poffidentur, & dum placent, tranfeunt) vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et quid vanius iis hominibus, qui quo meliorem habent togam, eo fibi meliores & ipfi videntur. *Thom. Morus Utop. l. 2.* qua una in re bis errant, neque enim minus falluntur quod meliorem putent togam fuam quam quod fe. Cur enim fi veftis ufum fpectes, tenuioris fili lana præftat craffiori? At illi tamen tanquam natura non honore præcellant, attollunt criftas, & fibi plus pretii credunt accedere ab ornatu, honoremque quem vilius veftiti fperare non effent aufi, elegantiori togæ velut jure fuo exigunt, & prætermiffi negligentius, indignantur. Vanitas vanitatum! Et hanc Anglus quifpiam non è plebe, tam feftive quam opportune oculis fubjecit. Londini in Angliæ metropoli mofis eft, ut cives primarii, præfertim exdecuriones, ftatis diebus apud Prætorem urbis prandeant, etiam invocati. Ad has ergo Prætoris ædes, civis honefte quidem, fed non delicate veftitus venit, cum ceteris pranfurus. Verum à janitore, velut eo cœtu indignus, repulfam tulit: ille cauffam erroris facile addivinans, domum rediit, veftem mutavit, ftructius proceffit; & priorem aditum denuo tentavit,

ravit. Jam notus, jam gratus hoſpes admittitur, accumbit, prandet. Prandio expirante, & ceteris gratiarum actionem parantibus, ille togam ſibi detractam imponit menſæ, & obſervantia ſingulari venerabundus, ſuæ veſti ob prandium illud gratias agit ampliſſimas. Aliis inſolentiam facti mirantibus, ſui conſilii rationem memoravit cum riſu & applauſu omnium. Vanitas vanitatum! quæ nos gloriæ ſed vanæ, ſed ſtultefacit mancipia. Pulchre Chryſoſtomus: Gloriantur, inquit, in re quam vermes & gignunt, & perdunt. Noſti, Gerarde, aves in nuptiis Aquilæ indigniſſime tuliſſe, upupam avem paſtu alias obſcœnam, tamen ob verſicolores pennas & plicatilem criſtam ceteris præferri. Non minus ſtultum eſt laudare vel honorare quempiam, ob veſtem potius aut formam, quam virtutem. Hinc ille non immerito in ſuas ipſe veſtes ſæviit, quamvis ridicula crudelitate. Expertus is fuerat ſibi in obſoletiore toga ad forum deſcendenti, honorem illum minime deferri, qui tamen in nitida veſte prodeunti, magno ceremoniarum apparatu deferebatur ab omnibus. Idcirco cum è publico domum rediit, veſtem humi abjectam pedibus calcans: Eſne tu honoratus ille vir, inquit, an ego? tibine honor iſte tribuitur,

Hom. 3. in epiſtol. 1. ad Timoth.

Hermannus Buſchius.

an mihi? Vanitas vanitatum, & omnia vanitas!

V. Caussa quinta: Vestium luxus & numos dissipat, & rem domesticam frangit. pecuniæ comparcere difficile est, ubi tam multiplex imperium jubet effundere. Crumena sapius hiet necesse est, ubi corpus studiosius ornari cœptum est. Jam hoc, jam illud deest, aut certe deesse fingitur, modo istud, modo aliud argento pensandum. Res tam nota quam mira est, neminem egenum esse, cum superbiæ negotium agitur. Petunt pauperes? non suppetunt numi. Corpus ornari postulat? jam abundamus. Opem pecuniariam rogant amici? jam pridem ipsi egemus. Nova vestis commetienda est? jam turget marsupium. Opificibus merces solvenda est? differri hoc potest in aliud tempus. Novum collarium genus repertum? simile quam primum conficiatur. Necessarium quid domesticis emendum? expectent; pecunia deficit. Nuperus & novitius corpori cultus parandus? paretur; superest loculis quod dent. Ita paupertatem nunquam pejus odimus, quam cum vestium nitori adversum it. Tunc opulenti sumus, cum sumptus faciendi in corporis lenocinium. Jure Bernardus queritur: Inveniunt curiosi quo delectentur, & non inveniunt

veniunt miseri quo sustententur;cum periculo animæ acquirunt, unde oculos hominum delectent. Neque hîc formidamus nomina facere, & æs alienum cogere, modo vestis splendeat, quisquis nomina expungat, aut ære alieno nos levet. Fit quandoque ut quis in veste se jactet quam adhuc sartori & mercatori debet. neque injuriarum agi posset qui accederet & moneret: Heus tu, hæc vestis nondum est tua, quid te in aliena vendis? tuus creditor suam appellat. Et quam turpe est corniculæ plumis non suis superbire? Sed ea est libido quorundam sumptuose se vestiendi, ut nullas expensas seu suas seu alienas vereantur. Hinc monstra illa & prodigia: Nero nullam vestem bis induit: Heliogabalus gemmas ab optimis artificibus sculptas in calceamentis ferebat, quæ nunquam iterabat; sed nec linteamen lotum unquam attigit, mendicos dicens qui lotis uterentur. Nec nostro ævo talium monstrorum inopia est. Gualterus Rajolæus ille apud Angelicanam Cleopatram nimis gratiosus homo, visus est in aula crepidas gestare ita gemmis distinctas, ut 6600. *hoc est*, sex millium sexcentorum aureorum & amplius æstimarentur. Ante annos non adeo multos, cum feminarum syrmata etiam-

num in usu essent, sed minime laudabili, Comitissa quædam in materiam unius hujusce syrmatis, florenorum duo millia & quingentos, opifici vero in manu pretium & pro opere faciendo centum quinquaginta florenos numeravit liberali manu. Sunt, quibus fortunas omnes veste bajulare ac deterere pulchrum est, tanta stultitia contemnere audent opes, qui jactant; qui gerere malunt quam possidere. Sic aliquibus omne in ornatu patrimonium est. Et eo jam luxus vestiumque pretia excreverunt, ut quo vestitu olim Comites, Marchiones, Duces usi fuerunt, illo nunc novi homines & infimæ nobilitatis viri feminæque utantur, & qui antea nobilium erat habitus, is jam plebeculæ & mechanicis vix approbetur. Hinc pretia rebus sic inflammantur, ut jam inter maximos sumptus numeretur, TEGI. Verissime Satyricus etiam de nostro hoc ævo:

Juvenal. satyr. 3. vers. 180.

Hîc ultra vires habitus nitor; hîc aliquid plus
Quam satis est: interdum aliena sumitur arca.
Commune id vitium est, hîc vivimus ambitiosa.
Paupertate omnes ——

Quando ergo Principes suum famulitium splendore & sumptu vestium

ſtium ægre ſuperare queunt, rectiſſime ſapiunt, qui ſumptuoſiſſimum hoc certamen detrectant, & quos luxu nequeunt, vincere conantur modeſtia. Olim qui mollibus veſtiebantur, in domibus regum erant. Deſierunt jam iſta ſæcula, aliis nunc moribus vivitur! Etiam in tabernis, tuguriis, caſis ſunt qui molliſſime veſtiantur, quique potius ſordide & parce cœnare, quam minus ſumptuoſe veſtiri velint, multi malunt male eſſe, modo bene & opipare veſtiantur; adeo etiam gula multum ſuperatur à ſuperbia. Mirum! ſaccus optimo tritico refertus, trioboli fune ſtringitur, ſaccus noſter, corpus noſtrum immunditiis plenum, non tam veſtimentis quam ornamentis ſumptuoſiſſime vult cingi.

Vociferatur Amos Propheta: Væ vobis optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Iſrael. Quantis hodie clamoribus ageret vates, ſi cerneret quo apparatu, quanta pompa, non opimates ſolum, ſed & è plebe uterque ſexus in templa ſeſe inferret. Numen ſuppliciter exoraturi, quanta poſſunt oſtentatione in ædes ſacras, velut ad choream conveniunt; ad divinum cultum properant, ſed ut ſuum oſtendant. Num hoc, Gerarde, mores Chriſtianos ſapit? Theophilactus velut

Amos c. 6. v. 1.

templi custos, comptiorem feminam examinans: An saltatura, inquit, ad Ecclesiam pergis? nunquid hic nuptias & lasciviæ oblectamenta conquiris? num ut tui spectaculum præbeas advenisti? Non iste supplicis est habitus, accessisti ut Deum pro peccatis tuis depreceris, ut cum gemitu & lacrimis veniam petas; quid teipsam ornare improbo & intempestivo studio contendis? Profecto hæ curæ nec domos ditant, nec templa ornant; illæ sumptibus exhauriuntur, hæc levitatibus & petulantiis implentur.

VI. Caussa sexta: Ostentatio hæc vestium sine modo est, nec finem invenit. Quod præclare docuit Clemens Alexandrinus: Ebriosum esse, inquit, & vinosum, etsi sunt magna vitia, non tamen tanta, quantum est nimium sui ornandi studium. Mensa plena & frequentes calices satis sunt ad implendam ingluviem. At qui auri, purpuræ & gemmarum nimio studio tenentur, iis nec quod super terram, nec quod sub terra est, aurum suffecerit. Dum ergo cupiditatis limites sibi non constituunt, in impudentiam impingunt. his enim opus est & theatro, & pompa, & spectatorum multitudine, & errore in sacris, & diuturna mora in triviis, ut sint manifesti omnibus. Ita vitia

nec finem habent nec modum, juvatque ludere impendiis, & lusus hos geminare, dum quotidie aliquid novitatis sumptuosius adjicitur. Linum aut byssum patriam pridem fastidimus, peregrinam quærimus. Belgicam aut Batavam quantovis pretio mercamur. muscus quo chirothecæ aut vestes imbuendæ, ab ultima Thule & terræ finibus apportetur necesse est; omnia vicina & quæ vilioris pretii sunt, sordent. Sic earum vestium summa commendatio est, quarum odor invitet etiam aliud agentes. O Gerarde, male olet quicquid carnem olet, etiamsi moschum oleat. Sed & hoc spectamus in cultu corporis, ut is plus artificio debeat quam naturæ, & majus pretium sartor exigat quam mercator, labore materiem superante. Novi virum doctum dicere solitum: A Jurisconsultis quibusdam minores sumptus fieri in libros & juris codices, quam à multis feminis in mundum & concinnitudines. Finem non invenit & modo caret ambitiosus hic vestium cultus, qui jam olim excogitavit, qua ratione aranearum textura in amictum transiret. Diserte Plinius affirmans: Telas, inquit, araneorum modo texunt, ad vestem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Telas illas raritate tex-

L. 11. c. 22.

turæ, & macularum pervia latitudine tralucidas, seu vestem Coam, cum araneorum opere confert Plinius. Sed an non hoc extra modum est, sic vestiri quasi araneos textores habueris, & eorum retia in vestem aptaris? O quantum à lorica discessere mores, ut oneri sint etiam vestes! ô quam commode possemus vestiri esse sine commercio Serum & exoticis his deliciis! Prudentius olim jure quærit & indignatur:

Num pudet esse viros? quærunt vanißima quæque
Queis niteant: genuina leves ut robora solvant,
Vellere non ovium, sed Eoo ex orbe petitis;
Ramorum foliis fluitantes sumere amictus
Gaudent, & durum scutulis perfundere corpus:
Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto stamine formas.
Ut quæque est lanugo fere mollißima tactu
Pectitur, hunc videas lascivas præpete cursu
Venantem tunicas, avium quoque versicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

D. Hie-

D. Hieronymus ad Lætam de institutione filiæ in eandem hanc nimiam & pellucidam mollitiem invectus: Spernat, inquit, bombycum telas, Serum vellera, & aurum in fila lentescens. talia vestimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. In Marcellæ viduæ epitaphio ad Principiam virginem: Solent enim, inquit, purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare cervicibus. Nostra vidua talibus usa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum usque ad anuli signaculum repudians. At nos plerunque omnia nostra, bona & pulchra esse malumus, quam nos ipsos & animum nostrum. Vir nobilis & opulens Aristippum * philosophum in ædes introduxit, & circumduxit quaqua versum. Varia ubique & pretiosa supellex, summus in omni angulo nitor, & accuratissima ubique mundities. Et jam gratiæ agendæ erant ab eo qui sic humane fuisset deductus: cum ecce philosophus sputum colligit, & in ipsius heri barbam jacit. Ille, quasi conjecto in se Tisiphones angue, totus in fermento esse & ardere ira. Philosophus ut huic incendio verborum lymphas affunderet: Quæso te, inquit, ignosce; totam domum

De hoc queritur Seneca l. 7. de benef. c. 9. & in Consol. ad Helv. c. 15. & epistol. 90.

* *Alii: Diogenem.*

mum lustravi, nec angulum reperi qui immundior esset hac horrente tua barba. videbar ergo recte factu-rus, si in locum domus tuæ sordidis-simum has oris sordes ejicerem. GER. Hîc silentium rumpo, vel te in-vito. Quanta & quam incredibilis huic philosopho fuerit audacia? POL. Longe major est, sed tectior diabo-lo. Vaferrimus hic philosophus ex Orco, ubi in homine omnia compta videt & exculta, præterquam animum hominis, variis eum suggestionibus conspuit, & hoc prolixe agit, ut tanto magis sordescat animus, quan-to magis nitescit corpus. Erubes-cat ergo seipsum homo malum & turpem, inter res suas bonas & pul-chras. Et sane vestes pudori nobis sint potius quam honori. Nam ve-stis apertissimum signum est, primum omnium parentem fuisse furem. nisi vetitum malum è paradiso suble-ctum fuisset, nativa etiamnum pul-chritudine gauderemus. Quis vero stigmaticorum, stellantem & caute-rio inustam frontem in laude po-nit? Neque ad claudi aut loripedis gloriam facit, ligneo pede gradi vel argenteo, cum defectus fulcrum sit, non argumentum roboris; neque est quod scabiosus triumphet, si scabiem panniculis nitidioribus velet. Et quid ægrotus cataplasmatum aut medi-

ca-

cæmentorum copia ſuperbit? Quid ergo nos veſtes notiſſimi furti argumentum inter decora noſtra numeramus? GER. At veſtes ornant nos. POL. Hoc laudis eſſet, ſi nos illas ornaremus.

VII. Cauſſa ultima: Jactura nominis & famæ. Nos laudem aucupamur ambitioſo habitu; plerunque contra fit, & vituperium reportamus, aut in ſuſpicionem ſiniſtram venimus. Rex Ochozias, nuncios ſuos ad ſe redeuntes interrogavit, cur ſpe citius reverterentur? At illi remiſſos ſe ajebant à viro, qui occurrerit in via. Inſtitit porro rex quærere, cujuſnam habitus eſſet vir ille qui occurriſſet, & mox è viri veſte colligens quis eſſet: Elias, inquit, Théſbites eſt, hic ipſus eſt. O mi Gerarde, ſi te viderint alii adeo comptum & velut pumice expolitum, non te dicent Eliam, ſed Thraſonem, ſed pavonem, ſed cultam ſtatuam. Animum noſtrum reſeramus iis qui nos vident; defectus noſtros aperimus ſpectatoribus noſtris, eoſque qui forte nos frugales & ſapientes cenſebant, erraſſe oſtendimus. Latentis in animo vanitatis indicium eſt, ambitioſior corporis ornatus. quam vero prona & facilis poſt hæc indicia, ſuſpicio? Salomon dum ſe tantopere in ſui cultu occupat, Dei oblivіſcitur, & ſenſim

4. Reg. c. 1. v. 2.

per

per tot corporis lenocinia ad gentium idola turpissime deflectit. Vere *dedit maculam in gloria sua*, & sapientiam stultitia confudit. Quando nux ante tempus corticem abjicit, intus se corruptam ostendit: quando Christianus exteriorem habitum disciplinæ Christianæ congruum rejicit, hærescentis in animo vermiculi cariem prodit.

Eccli. c. 47. v. 22.

Vulgare feretrum efferendis cadaveribus assignatum, nunquam decentius vestitum cernitur, quam cum cadaver in illo recumbit. ah multi tales, & huic feretro simillimi sunt, qui corpus suum tunc maxime ornant, cum animum letali culpa emortuum circumgestant. In hunc talem Abacuc jam olim pronuncians: Ecce iste, inquit, coopertus est auro & argento, & omnis spiritus non est in visceribus ejus. Tam varia tamque disparia simul ex æquo curare non possumus; corpus comere, & animum excolere vix ejusdem hominis est. In nimium diversas curas hæc agunt, quantoque plus solicitudinis huic impenditur, tanto plerunque minus alteri. ita dum corpus cura & diligentia nostra complectimur, animum otiosi & negligentes fere transimus: nimirum ut servus niteat, herus in squallore est. Arca testamenti erat intus obducta auro, at foris cooperta

Abac. c. 2. v. 19.

cilicio;

cilicio: si animus noster amore divino plenus, parum interest, qualem se ostendat exterius. Cordis penetralia virtus occupet, nec anxius eris qua veste corpus alienis oculis commendes. Commemorat Paulus probatissimos homines priscæ legis, camelorum & caprarum pelles vice vestium habuisse. Sciebant se nudos in hunc Orbem prodiisse, nec aliter discessuros.

Hebr. c. 11. v. 37.

Nescit natura divites, inquit Ambrosius, quæ omnes pauperes generat. neque enim vestimentis induti nascimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem egentes cibo, potu, amictu; nudos recipit terra quos edidit; nescit fines possessionum, sepulchro nos includit cespes angustus, qui & pauperi abundat & diviti, & terra viventis quem non cepit affectum, jam divitem capit. Eodem sensu Seneca: Nemo, inquit, nascitur dives: quisquis exit in lucem, visus est lacte & panno esse contentus. At ista non cogitat; alios mores sapit qui vestes lautiusculas tam provide quærit, atque hoc unum agit ut placeat, sed plerunque hoc unum minime omnium impetrat: sæpissime alia omnia dicuntur quam quæ in laudem. En, ajunt, politissimam statuam, en pavonem speciose ingredientem; en vestitus insolen-

Tract. de Nabuchodon.

lentiam, en cultum censu majorem! Unde huic homini ad hanc lautitiam tam dives crumena? tam magnifice non incederet, nisi & aliena marsupia emungeret. en ostentationem inanissimam, en pompam idoli! Et quis tandem est hic Thraso, qua domo, qua gente, quinam ipsius progenitores? homines è pago, rustici, gens agrestis: ille ipse olim olus vendidit, & nares brachio abstersit, noluisses de manu ejus panem accipere, nunc quantus, quam sublimis est? Hæc illa sunt elogia hi speciosi tituli, quibus liberalissime afficiuntur ii qui sui status & ordinis rationem ignorantes, in vestitus elegantias plus expendunt quam laudari possit. Ita melioris notæ famam non auget, qui corporis cultui tam religiose studet: malignas suspiciones non effugit, qui seipsum tam affectate comit. Pulcherrima deformitatis excusatio est, vestitus decentia & honestas.

CAPUT XI.

Dictorum ratio, confirmatio, coronis.

GERARDUS.

ET cur, mi Polychroni, aut unde tam disertus es in vestium luxum, & quidem facundia tam prolixa? POL. In aurem tibi dicam ipsissimam veritatem: Hoc vitium multa secum trahit vitia, curiositatem, delicias, vanam gloriam, pessimam liberalitatem, temporis jacturam, & post hæc omnia, revera potens Libidinis fomentum est. Non venit de integra conscientia hoc studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus. Ita Hieronymus sentit, &: Si vir, inquit, vel mulier se ornaverit, & vultus hominum ad se provocaverit, etsi nullum inde sequatur damnum, judicium tamen patietur, quia venenum attulit, si fuisset qui bibisset. Est ita, ut dicit: concinno vestitu alienos oculos vulnerare facillimum. GER. Absit hoc. POL. Ita loqui solemus, sed commune nobis vitium est; aliter dicere & aliter facere, ut merito idem Hieronymus moneat, aut loquendum nobis ut vestiti sumus, aut vestiendum ut lo-

Ad Nepot.

quimur. Lingua castitatem jactamus, veste levitatem aut impudicitiam sæpe non dissimulamus. GER. Modo in leges divinas non peccemus. POL. Ubi politicæ calcantur, nec divinæ in honore sunt. at politicas hîc sperni, vel oculi loquuntur. O lex Oppia quam dudum exulas? O leges vestiariæ tot urbium & provinciarum, quam dudum expirastis! jam pridem nullos limites patiuntur effusissimi sumptus in vestium pompam. Et quæso te, Gerarde, dic quæ biblia docent cineres serico velandos, cœnum auro tingendum, fimetum purpura operiendum? & an non corpus nostrum cinis, cœnum, fimetum? Cur istud, mi homo, sic operis, sic comis? subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Pulchre Ambrosius: Audi, inquit, omnes nascimur nudi & morimur: nulla distinctio inter cadavera mortuorum, nisi forte quia gravius fœteant corpora divitum distenta luxurie?

Isaiæ c. 14. v. 11.

Voluit bonus Deus spiritum hominis, velut divinæ particulam auræ, & sui simulacrum nullo pretio sat æstimandum, nihilominus vili sacco corporis abscondere: cui jam verosimile videatur, opificem hunc voluisse, corpus quod vilissimum est, pretioso tegmine involvi, qui spiritum inæstimabilis pretii tam vili tegumento

mento circumſcripſit ? Et cur ipſe Deus protoplaſtis pelles in veſtem dedit, ſi nos auro & gemmis veſtiri voluit ? Aut igitur miſerabili virtutis inſcitia laboramus, aut inſaniam hilarem inſanimus.

I. Quæſiit nuper è Dionyſio cognato meo quiſpiam, quos ille in ſtultorum navigio prima ſede putaret honorandos ? Hæſit nonnihil Dionyſius ad ſubitam quæſtionem, & : Res hæc, inquit, multæ cogitationis eſt ; at tu luce craſtina redi, & reſponſum à me auferes : interim ego ſenatum in animum advocabo, ut ſuis momentis quæſtio tam ſeria ponderetur. Rediit alter poſtero mane, & ; An reſponſum, inquit, reperiſti meæ quæſtioni ? Cui meus cognatus : Reperi, ait, & ut ſcias ſecreta æſtimatione rem probe penſiculavi, demum hoc ſtatui : in ſtultorum triremi primos omnino videri aut primis proximos, qui à veſtium luxu magnum ſibi ornamentum crederent accedere. Cumque alter ejuſmodi reſponſionis rationem ſibi non liquere dixiſſet, ſubjecit cognatus meus : Tu ergo vide quid fieri dementius poſſit, quam operimenta, quæ dedecoris noſtri & infamiæ, à primis parentibus contractæ, certa ſunt indicia, in laudem & ornatum velle trahere? niſi vero tu dicas nebulonem numel-

 lis,

lis, aut furem ornari fune. Addo: cum à lapſu protoplaſti, libido & omnis generis fœdæ concupiſcentiæ in membris noſtris jam ante nimium quantum exardeſcant, nos infami huic incendio pabulum inſuper ſufficimus, & ardenti camino prælarge oleum affundimus; colimus & comimus nos, & ſic cultos comptoſque mutuis aſpectibus propinamus, ut ſi forte ſopita dormiat laſcivia, ad has illecebras reviviſcat. Memini, etſi nondum ſenex, cum non tantum corpora, ſed & veſtes ipſæ honeſtiſſime tegerentur: Viri ſuas promiſſiore nigro pallio, ſuas matronæ nigra & per totum corpus defluente palla tegebant. At nunc tantum abeſt ut veſtes tegantur, ut pæne etiam detegantur corpora, & initium alicubi jam factum eſt, ritu plane non Germano, ſed extero & inverecundo. Non ſatis eſt pompaticæ oſtentationis curioſitatem omnium oculis ingerere, jam etiam, quæ olim velata, nudamus, & paullatim pectus aperimus. Quod quid aliud eſt quam pudicitiam aperto Marte oppugnare? Quid hoc aliud quam irritare cupiditates hominum jam ante incitatas? an non hoc nobile ſpecimen eſt flagitioſæ ſtultitiæ, & quæ primas mereatur? Quidquid dicas; hæc in veſte lenocinia non ſunt pudoris tegumenta,
ſed

ſed irritamenta libidinis. Luculenta hæc eſt & manifeſtaria inſania, ad mortem damnati ſumus omnes, capitis ſupplicium nemini non impendet, ex quo natus eſt: jam ducimur, in via jam ſumus ad ſupremum exitum, & tamen etiamnum de curioſiore cultu ſoliciti ſimus? Et quam illud ſolers ſed grandis ſtultitia eſt, domum, quæ jam vitium facit & ruinas minatur, foris magno ſumptu depingere, intus nil opitulari ruituræ? Quid corpus, ruinoſum hoc tugurium tam exquiſito veſtium nitore, tot pigmentis obducimus? jam ad ruinam inclinat; brevì abjicietur in tumbam, terra obruendum. Cyprianus objecturo hìc occurrens: At locupletem, inquit, te dicis & divitem; & utendum putas iis quæ poſſidere te Deus voluit; utere, ſed ad res ſalutares: utere, ſed ad bonas artes: utere, ſed ad illa quæ Deus præcepit, quæ Dominus oſtendit. Divitem te ſentiant indigentes. Patrimonium tuum Deo fœnera, Chriſtum ciba; commenda illic theſauros tuos, ubi fur nullus effodiat, quo nullus inſidians graſſator irrumpat.

Lib. de diſcipl. & hab. virg.

II. Vix credi poteſt, quantum poſt Apoſtolos viri doctiſſimi, Apoſtolorum imitatores laborarint, ut Chriſtianos quà cultum corporis, in modeſtiæ officio continerent, præ-

 ſer-

ſertim cum idololatræ in eos qui neglectioris habitus erant, varie jocarentur & dicteria ſpargerent, uti divus Hieronymus commemorat, cujus verba hæc ſunt: Si tunica non canduerit, ſtatim illud è trivio: Impoſtor, aut Græcus eſt. Laborandum [illegible] fuit ne Chriſtiani vitandis his [illegible] corpus potius excolerent [illegible]. Hinc Tertullianus de [illegible]rum, Cyprianus de habi[illegible]ginum ſcripſit; hinc Ambroſius, [illegible]onymus, aliique complures ad [illegible]c ipſam in cultu corporis mode[illegible]m graviter cohortati ſunt. Sed [illegible] hos omnes Juſtinus martyr [illegible] olim in eas declamat, quæ arte [illegible] tentarent quod feminis Chriſtianis eſſet interdictum, atq; has ita objurgat: Uſu venit quibuſdam ſeipſas fallentibus, ut cum aperte vultum pigmentis fingere non audeant, arte id faciant. Nam in undam aut oleum facie inclinata deſpicientes de ſeipſis judicant, an adverſus caſtitatem belligerare poſſint. E quibus facile eſt ſcire, Chriſtianas pudicas feminas nec ſpeculo quidem licenter uti ſolitas, cum eæ, quas Juſtinus perſtringit, legem eluderent arte. Nec diſſentit Tertullianus, qui eas pudicitiæ nundinatrices nominat, (ſupra expoſui) quæ conſiliũ formæ à ſpeculo petunt. Et quæſo quid Numinis & naturæ ordinem

Ad Marcel. epiſt. [illegible]

C[illegible] *ſtian.*

De cult. femin. c. 8. & lib. de virg. veland. c. 12.

ordinem invertimus? Cur servum ornamus, ad speculum comimus, & deliciis pascimus, dum herus & imperator fœda macie tabescit? Bernardo magna abusio est, & nimis magna, dominam ancillari, & ancillam dominari. Apud Romanos olim stati dies Saturnalium, quibus per ludum & jocum, jus herile servi occupabant: at nos Christiani Saturnalia totis annis agimus, & corpus mancipium, supra dominum extollimus, ut & de nobis verum sit, quod Ecclesiastes notans: Vidi servos, inquit, in equis, & principes ambulantes super terram quasi servos. Incredibile dictu est quam acri pœnitentiæ studio, quantis oculorum fontibus, illud viduarum decus Romana Paula, hanc in se culpam expugnarit. monita namque, parceret oculis, neve illos effleret, respondit: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sæpe depinxi; affligendum est corpus, quod multis vacavit deliciis; longus risus perpeti compensandus est fletu; mollia linteamina & serica, & pretiosa, asperitate cilicii commutanda: quæ viro & sæculo placui, nunc Christo placere contendo.

Eccles. c. 10. v. 7.

Hiero. in epitaph. S. Paulæ.

Ejusdem animi fuit Edildrida Anglorum regis filia. Hæc extrema ætate sacrarum virginum antistita,

ſe colli tumore magnos dolores capiebat, quos non tantum moderate & placide, ſed & egregia animi alacritate, & voluntate ſumma tolerans, dicere ſolebat: Recte omnino mecum agitur, rectiſſime; quibus membris delinquimus, his punimur. Memini me juvenculam ſupervacua monilium pondera geſtaſſe collo, jure igitur pœnas expendit ſui peccati collum. Tuum hoc, ô mi Deus, beneficium auſterum quidem eſt, ſed ſaluberrimum: Animi pharmaca ſunt, tua, mi JESU, vulnera: his plagis docemur modeſtiam.

Thom. Staplet. in vita illius c. 6.

III. Thomas Morus, ſidus illud Anglicum, ille ſupremus regis Henrici Cancellarius, tanto majorem meretur laudem, quanto minorem ipſe curam ſui corporis geſſit. Sileo, in menſa eum uno tantum cibi genere, quod ut plurimum bubula caro fuerat, veſci ſolitum. Veſtis ei ſimplex, & tunc ſolum ſerica, cum publici magiſtratus officium cogeret. Vna eademque ſemper utebatur, niſi cum famulus mutandam moneret diceretque: Here, hodie curiam ingredimur; paullo melior veſtis ſumenda. Ita herilis habitus arbitrium omne penes famulum erat, qui calceos, caligas, aliaque in hunc uſum neceſſaria præſtinabat. Hunc ea de cauſſa *tutorem* ſuum ſolebat vocare Morus, cumque

que die aliquo calceis admodum attritis & pæne pertuſis prodiret, monitus eſt, veteres ſoleas novis immutaret: Et tu, inquit, meum tutorem roga, alios mihi emat. Denique in his quæ corporis curam cultumque attinebant, maluit vir illuſtriſſimus, religioſorum hominum more, alienis imperiis parere, quam ſuo nutu agere, ſive ut animus excelſiſſimus ad hæc tam minuta non devocaretur, ſive ut principem hominis Chriſtiani virtutem, ſubmiſſionem & modeſtiam inſignius in ſe exprimeret. Vere, nuſquam in minore pompa magnæ virtutes, quam hîc habitarunt. Saxoniæ Dux Guilielmus, honeſti habitus amantiſſimus, in aulica familia hominem habuit vetuſtæ ſtirpis, ſed mentis vanæ, & qui novitio ritu, prout nunc fere mos eſt, veſtem gerebat. Hunc affatus princeps: Quæſo te, inquit, ne recuſes mihi gratificari: ſartorem adi, & ex optimo panno veſtiri te jube meo ſumptu, ſed more meo, & ſciſſas has veſtes depone. At ille aliquantulum præceps & bilioſus: Et cur, inquit, illuſtriſſime princeps, non meo me arbitrio veſtiam? Et cur, ſubjungit dux, non meo te arbitrio aula ſubmoveam? Atque mox miſſione data, alium ſibi dominum juſſus eſt quærere. Non iniquum imperium, & ad priſci ævi modeſtiam at-

temperatum. Certe & Lacedæmonii hospitem Milesium, in vestitu sumptuosiorem, quam pro Spartana consuetudine, jusserunt civitate excedere, & domi suæ, aut ubi demum vellet, modo extra urbem suam, Milesiam exercere. Augustus etiam Cæsar habitum vestitumque pristinum reducere studuit. Ac visa pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos gentemque togatam! Itaque negotium ædilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro circove nisi positis lacernis, togatum consistere. Optima pudicitiæ custodia, vestitus honestas.

Lib. 3. *dissert. cap.* 1. Epictetus, philosophorum longe clarissimus, & pæne dixerim, Christianus, eleganter prorsus cum juvene confabulatus: O adolescens, inquit, quem vis pulchrum facere? Cognosce prius quis sis, ac tum te ornato. Homo es, hoc est, animal mortale, quod visis cum ratione utitur. Ratio vero quid est? quod naturæ fit congruenter ac perfecte. quid ergo eximium habes? Animal? Non. Mortale? Non. Uti visis? Non. Rationem habes eximiam, hanc ornato & expolito; comam vero relinquito ei qui illam finxit, ut ipse voluit. *Et ad capitis finem:* Sed vide quid Socrates dicat omnium pul-

cher;

cherrimo & elegantissimo Alcibiadi: Dato, inquit, operam ut formosus sis. Quid ei dicit: Finge comam tuam, vesti tuæ nitorem adde? Absit. Sed orna to voluntatem tuam, malas opiniones abjice. In hanc Epicteti sententiã præclare dire dixit Julianus imperator: Turpe esse sapienti, cum animum habeat, captare laudes ex corpore. Quod si tantopere sericum, pigmenta, byssum, purpuram amemus, Tertullianum sequamur, qui, qua ratione hæc in laudem venire possint, ingenue docens: Vestite, inquit, vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ, taliter pigmentati Deum habebitis amatorem. Nec est quod quis addubitet nitidas & numerosas vestes, ad animi profectum & ad cultum virtutis parum facere. Certum est enim vanitatis aut infirmitatis argumentum, *Pluribus indigere.* Prorsus ad vivendum velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Cui pulchrum est corpus, & anima mala, bonam habet navim, sed malum gubernatorem.

Madaurens. lib. 1. Apol.

IV. Sed vitiis facile fucum invenimus, vel quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitamus. Passim responderi audias: Dives sum, nobilis sum, in magistratu sum, sponsus, conviva, paranymphus sum, sum juvenis. Quisquis

quis demum ſis, mi juvenis, homo es, lutum es; & ad te mihi nunc potiſſimum ſermo, nec indignaberis, ſi cum priſco pedeſtri Satyrico pauca ex te quæram: Dic quæſo, quo ſpectant flexæ pectine comæ? melius flectitur pervicacia: quo facies medicamine attrita? animus magis indiget: quo crines in fronte refugi, & in altum erecti? mens erigitur rectius: quid facit gemma in articulo? ſi neſcis, in ſcriptis pulchriores ſunt gemmæ quam in digitis: quid tot faſciæ pedes implicant? faciliùs ferrent ſuum truncum abſque his impedimentis. Aſpice mihi mendiculum diſparibus & male conſarcinatis centunculis ſemiamictum, & purulentam manum ad excipiendam ſtipem porrigentem. ſquallent horrentque comæ, ſine nitore vultus eſt, extant nuda & ſole peruſta membra; an ideo illum ex hominum cœtu exturbabis, velut extremum buſti cadaver, velut primum vitæ dedecus, & ſolum Orci faſtidium? Flecte oculos ad longa retro ſæcula; primus homo inveſtis & nudus ſtetit ſuo figulo, imo nudus non fuit, nam ſatis tectus eſt, quem tegit innocentia. deinde ſit nudus qui in ponte mendicat, an neſcis tales nec à decem quidem palaſtritis ſpoliari poſſe, & ſæpe tanto minus vitiorum habere, quanto minus numorum?

Arbitro.

Adde,

Adde, pares omnes naſci, pares mori, licet quod temporis intercurrit, in illis purpura fulgeat, gemma niteat, aurum ſplendeat, alios vix trita tegat lacerna. Nemo tamen tam nudus fuit, tam vilibus tectus, quam cum naſceretur; illud momentum æquavit omnes. de morte quid dicam? Omnium idem exitus & idem domicilium. Corpus hoc ſub quacunque purpura ſudaverit, areſcet in pulverem; ſub quacunque gemma ſuſpiraverit, tenuabitur in cinerem; ſub quocunque odore fragraverit, in nidorem putoremque laxabitur. Nunc ergo beatos cenſebis illos, qui gemma bibunt, qui in oſtro dormiunt, in argentea ſponda recumbunt, qui manus auro, cervicem monilibus onerant, qui delectantur catenis & vinculis, dummodo auro ligentur; nec putant onera eſſe ſi pretioſa ſint, neque vincula eſſe putant, ſi in his theſauri coruſcent? apud quos & gemmæ ſua habent pondera, & veſtes ſua habent frigora; qui in gemmis ſudant, in ſericis algent: hos tu beatos dixeris? nil horum exterret mortem. tam certa manu hos rapit, quam infimæ fortunæ mendiculos. Mors nec blandiri didicit, nec blanditias admittere.

V. I nunc, convertere calamiſtro crines, vultum unguentis enubila, byſſinis & hyacinthinis lænis, corpus

amici,

amici, ventos balsaminos post te trahe, & quaqua incedis, vias imple, idem tamen gurgustiolum sortieris, quod hominum postremissimi.
Ps. 48. v. 12. Sepulchra eorum, domus illorum in æternum. Specus subterranea, ad corporis modulum angustissima, brevi tuum palatium erit. Et scisne, mi juvenis, quam bestiam ita colas comasque, cum corpus colis comisque? qualem in oculis vix feras, fœdum serpentem. Nam audi Plutarchum & Plinium, quorum iste affirmate docet è medulla quæ tergi spina clauditur in homine, serpentem enasci. Attende sis, caput integrum è Plinio recitabo. GER. Modo non longum sit. POL. En iterum te cepi. Hæc nostra legendi & audiendi patientia est; sæpe nauseamus, & damnamus antequam audire vel legere incipiamus. GER. Audio, mi Polychroni, audio, tu tantum recita. POL. Vix
L. 10. c. 66. sunt viginti voculæ; sic Plinius loquitur: Anguem ex medulla hominis spinæ gigni, accepimus à multis. pleraque enim occulta & cæca origine proveniunt, etiam in quadrupedum genere. Hoc totum caput est, & dignum scitu. Plutarchus vero in vita Cleomenis hæc habet: Cum comperisset Ptolemæus, Cleomenem sua ipsius violenta manu trucidatum, cadaver detracta pelle in crucem sustolli

li jussit, & cum cura custodiri. Ponuntur aliquot dies in hac custodia, animadvertunt tandem milites circa suspensi caput, miræ magnitudinis serpentem repere, & saginam sibi ex adesis artubus instruere. Incessit regi Ptolemæo trepidatio, & cum ea quoque superstitio, ne fortassis innocentem & humana sorte majorem in furcam extulerit. Alexandrini quoque ad supplicii locum confluunt, & viperam illam per cadaveris caulas (ut loquitur Lucretius) libere vagantem, curiose spectant, Cleomenem heroem appellant, & Deorum filium. sed erepta illis hæc mens est ab eruditis aliquot viris, qui liquido docuerunt, è putrescente bove apes, ex equo vespas, ex asino scarabæos, ex hominis medulla serpentes progigni. En, quantos thesauros vestes contegant, an non merito pretiosæ sint, quæ semen tam pretiosum, nempe viperinum convelant? Plutarcho & Plinio fidem vix negabis: sed alium do testem & recentiorem.

VI. Fuit hoc nostro ævo nobilissimus juvenis, & qui Hyacinthus, aliquis, aut Damocles haberi poterat, ob eximiam oris venustatē. At cum moriendum est, eximius nullus est; neque ille juvenum formosissimus cæcum furorem mortis tam eleganti & luculento vultu à se abstinuit; moriendum

dum fuit. Hîc locus induciarum nullus eſt. Venit ergo ad extrema in ipſo ætatis flore, & dum naſceretur hæc roſa, conſenuit. Adſunt cognati, lectum ſepiunt, diverſa plorant, precantur multa, illud tamen maxime, uti poſteris vultus ſui vel ſic exhauſti & palleſcentis effigiem velit non invidere. ita rogant omnes, hoc ſibi monimentum relinquere non gravetur.

Surdus eſt æger ad has preces (uti olim ad ſimiles fuiſſe dicitur Ageſilaus) hoc ſolum illis annuit, ut poſtquam pluſculos dies cum matre ſua Terra fuerit, ſepulchrum aperirent, & eam quam tum reperirent formam, penicillo excipi ac depingi curarent. Maluiſſent equidem cognati obſecrationem ſuam non repudiari, pondus tamen & momentum habuit apud illos hæc juvenis juſſio, quia extrema. Faciunt ergo ut juſſit, extinctum terræ inhumant, certoſque dies, uti edixerat, expectant. Tandem urnam pandunt; ſed heu quam fœde mutatum offendunt! illam paullo ante venuſtiſſimam faciem certatim vermes lacerant, diaphragma ſeu dorſi ſpinam aliquot ſerpentes occupant; macellum dixiſſes è quo carnes emerent eſurientes colubri. Horrent conſanguinei tanquam ad revelatam Perſei parmam, & pæne lapi-

deo frigore obrigescunt, nec jam vel oculis vel naribus viciniores esse sustinent, & quia id morienti datis dexteris promiserant, fidem verentur fallere. Pictorem ergo adducunt, qui juvenem non juvenem sed sepulchralem larvam depingat. Extat adhuc hodie in illustri Germaniæ loco lacrimanda hæc effigies, quæ ut ætatem ferret, saxo etiam incisa est.

Etiamnum dubitamus, cui impendamus servitium & cultum, cum corpus colimus? Sed amor corporis ad illam subinde dementiam excrescit, ut malimus perire, quam non servire corpori. Et ut lignum occulta teredo consumit, sic animum vitiat paullatim & exedit ignava & se unam contemplans luxuries. Hinc ad insaniam concupiscimus, quidquid corpori placet. Apud plerosque tandem piaculi loco est, corpori non in omnibus obsequi.

Sed antequam tertiam hanc vesperam claudamus, alter in alterius sinum, Gerarde, suaviter & candide rem magnam confabulemur.

Ecquis est hodie, obsecro, qui cum insanientibus, non dico, insaniat, sed non insanierit aliquando? Contemplare mihi hominem non exquisitissime cultum, quantum tamen etiam iste in cultu exhibet inanitum? Vide pileum è pilo canis Pontici, una cum

p lei cingulo ſexcenties jam mutato: vide comam curioſe ſtructam, barbam in peregrinos ritus attonſam, neque hîc tamen ulla conſtantia: collare, oculorum fabula, innumeris gaudet mutationibus, hoc ſolo venuſtum, quod nunquam idem, quod varium ſemper & mutabile: thorax ſuam patriam ignorat, nam in pluribus provinciis domi eſt: caligæ toties in novam formam tranſeunt, quoties hero ſuo delirare lubet. Et quid tibi, quæſo, de ligulis videtur, quarum totus exercitus caligis illudit mira ridiculæ elegantiæ vanitate. Ligularum harum ea lex eſt, ut ſolutæ caligis involitent, non adſtrictæ. An hos tales, non dicas pueros, ſolutis ligulis jam paratos, ad excipiendam betulam? Alicubi his caligarum ligulis præfigunt aurum, ut fures eſcam habeant cui inſidientur: tintinnabula iis commodiſſime appenderentur, ad convocandos ſpectatores. Gerarde, fateor, improbum votum hîc mentem ſubit. Velim urbes illas plenas eſſe furibus, ſed qui tantum has auro armatas ligulas, & ſi quid harum nugarum eſt, dextre præſcindant, arriſuro utique Mercurio Sed poſt caligas tot ligulis non ligatas, ſed pæne ad volatum paratas, etiam periſcelides inſpice, quæ modo ante genu dependeat, jam ad latus, jam etiam pone

genua in globum adſtringuntur. De calceis nihil habeo dicere, cum pæne nullus illorum amplius ſit uſus, niſi inter pauperrimam plebem. Jam cothurnos gerunt viri fæminæque. Ignotum tibi eſſe haud poteſt novum calceamenti genus, utrinque liberaliter feneſtratum, & baſi ligneola ſuffultum. Ita cothurnati jam incedimus, & calceos caprinos oſtentamus. Non abſurde, hiſtriones & mimos nos dixeris, ad agendam in ſcena fabulam conductos. Ecquis non hodie, aut Heraclitum induat oculis jugi fonte rorantibus, aut Democritus fiat petulanti ſplene cachinno? adeo multum ridiculi, multum & laſcivi habet veſtitus noſter.

In feminarum comptu res infinitæ obſervationis eſt. Ambitioſæ ligulæ etiam per illarum capita jam ſerpunt, ſed adſtrictæ. Cetera quis narret? Illud cui riſum non moveat? Olim collaria largius excurrentia filis ferreis aut argenteis fulciebantur, jam neſcio quis * ſericus paries à cervice in obliquum ſeſe attollit; jam collo geruntur propugnacula, quibus ſtructiſſimum collare quieta ſtatione recumbat.

* ſtreiſz weber.

GER. Ligulæ ſericæ, quarum ante meatio, tam pervulgati moris & uſus ſunt, ut putem ad id ævi nos perventuros, quo etiam barba his vincu-

lis illigetur. Adeo namque hæc ligularum hæresis vestitum omnem occupavit, ut illum, velut arborem vermes, omni parte perreptet. Caput, vittas, capillos, collaria insident. Olim in scorteis collobiis potissimum cernebantur, ab his in caligas, inde in calceos descenderunt. Ego cum tam multum superfluæ ostentationis cerno, illud Diogenis animum subit: *Quantis non indigeo!* At miror, Polychroni, nil à te dictum de * amylo glutinoso, quo collaria firmantur. POL. Gerarde, nunquam dicendi finis sit, si omnia vestitus vitia perstringenda. Per omnium gentium vestes imus, ut in uno Germano nunc gentes videas omnes. Hic in memoriam recurrit, quod ipse audivi ab eo qui candidum illud gluten collarium coquit. Affirmavit hic triplex amyli genus à se vendi: Libram unam amyli vilioris * quinque sestertiis; libram selectioris sex aut septem sestertiis; libram optimi decem sestertiis esse venalem. Enimvero, ait, vilissimi hominum, quibus vix scissile indusium est, collaribus suis candefaciendis & firmandis amylum emunt selectissimum, ditiores sæpe vilius. GER. Rem miram dicis, si veram. POL. Verissimam. Et vide hîc cacodæmonis vafritiem. Ditioribus ea vanitas non displiceret, sed nummis parcunt.

* sterꜩ starck.

* 20. kreutzer.

Tu jam cogita, quam largam ii dent ſtipem, qui etiam in his tam ſordidi. Plerunque recte dicitur: Quo ditior, hoc avarior. Deinde cum opulenti ut plurimum ſuas opes jactent, ſatis vel hinc ſuperbi ſunt, nec opus eos à diabolo multum vellicari. At vero tenuiores, cum à nummis nequeant, à veſtibus pretium ſui parant. Vide, obſecro, mi Gerarde, quam nos varie cacodæmon vinciat: opulentos avaritia, egenos ſuperbia irretit. GER. An non leges veſtiariæ ſunt? POL. Sunt, tam priſcæ quam novæ: ſed quis eas obſervat? At fingamus his legibus religioſe obtemperari, nec ullius veſtem eſſe holoſericam, cui ſolum pannus aut corium permiſſum, nihilominus graviſſime hic delinquitur. Nam etſi veſtes non peccent materia, peccant tamen forma, quæ plerunque vaniſſima, & omnis honeſtatis ignara. Hic Rhodus, hic ſaltus. Interea nemo ſe reum fatetur. Sartor excuſat, & ſic dictari ait. Qui veſtem dictat: Hoc, inquit, ſartor curabit, qua ratione me juvenem, me ſponſum, me talem veſtiat. Ita utrimque palliata ſuperbia eſt: Sed noſti * ſuaſoris & delinquentis parem eſſe culpam.

* hehler und ſteler.

Eo certe inſaniæ prolapſi ſumus, ut veſtitus vix poſſit eſſe levior & magis ad laſciviam factus. Et quod

pejus, tam pertinaciter his deliriis favemus, ut nec bella, nec pestem, nec annonæ caritatem multum curemus: vestitus nec minima quidem parte plus honestatem sapit. Quærimus nimirum, non quo involvamur, sed quo opes projiciamus. usque adeo fortunas perdere pulchrum est. Et quæso te, feminarum vestes intuere: quam eæ leves sunt & lascivæ! Calcei nivem æmulantur, palla varie farta, colores refert operosissimos colorum; nativa omnia jam sordent: palliolum fœde curtum humeris injicitur, non ut tegat, sed ut ornet. Quamvis hoc ipsum jam aliud atque aliud. In nobilioribus feminis virorum nunc pallia cernuntur. Et quamdiu hoc? nuperrime monstrum feminæ vidi: erat ea non ocreis tantum, sed & calcaribus, sed & pugione ad latus pendulo armata: pileum habebat ritu militari, cristis insignem. Tu si eam vidisses, aut Palladem, aut ipsum certe Martem dixisses. Eam ætatem, Gerarde, vivimus, qua viri paullatim feminæ fiunt, & veste, & crinibus; qua & feminæ viros induunt, atque in urbibus ac pace majestatem spirant bellicã. Sic omnia invertimus. Profecto vestium luxus inter Christianos nimium invaluit. Sed num ignoramus, à nobis non solum corpus castum, sed & castum animum castasque cogitationes

tiones postulari? Hæ leges Euangelii sunt. At vero vestitus tam lascivus his legibus aperte contradicit. Libidinis negotium fideliter curat hæc vestium insolentia.

Verum, ut dixi, qui se reum fateatur, nullus est. Difficile nobis videtur consuetudinem evertere; quod usitatum ac receptum est, sequimur, * ne contra morem agamus. Hoc fuco culpam prætexemus. Heu quam non speranda est emendatio, ubi vitia in mores transeunt!

A la mode Monsieur.

In memoriam hîc venit apologus de equo & equisone. Equiso non tantum Hipponæ, sed mercurii quoque scholam triverat, & ex arte poterat furari; itaque avenam quotidie subtrahebat equo, eamque vendebat. Nihilominus equum solerter curare, accurate calceare, sternere, strigilare, infrenare, atque ita credere avenam tam fideli opera restitutam, & equum non minus obesum ac nitidum fore, quam si bona fide avena ei præberetur. Hoc autem equus indignari, & equisonem suum audacter alloqui: Heus tu, ajebat, bona strigilis & mala pastio, non commendant equum: Si me vis corpulentum, avenam in posterum ne subtrahe. Da mihi quod meum est, & tu quod tuum est cura, sic utrimque melius habebimus.

Modo prorſus ſimillimo & nos agimus, quo ille furaciſſimus equiſo. Corpus lavamus, ungimus, ornamus & polimus; tanto tempore veſtes induimus, tanto capillos ſtruimus, tanto ſtolam fundimus & cutem fingimus, tanto ſpeculum conſulimus, & collum demulcemus, tanto alia corporis ornamenta diſponimus, ut ſcilicet è capſula & ſpeculo prodeamus. Atque in his omnibus libidini egregie ancillamur, & tanquam ſuſpenſa hedera venalem caſtimoniam prodimus. Ah, nec dimidium quidem curarum & laboris animo impenditur. O furaces equiſones! hoc eſt avenam equo ſublegere, omnem pæne curam & laborem impendere corpori, huic dies & annos conſecrare:

Terentius.

——noſti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.

Hæc fiunt, & quis ſe reum fatetur? Negari tamen certe non poteſt, libidinem & laſciviam hoc corporis ornatu ſtrenue promoveri. O Munde immunde quam multa numeras mancipia, cum interim vix ullus ſit qui ſe tuum fateatur eſſe mancipium.

O Chriſtiani, ſi vultis ut optima pars veſtri non pereat, non tantum ad ſtrigiles & phaleras equi, ſed ad pabulum

pabulum quoque attendite, non exteriora solum, sed animum curate, & hunc maxime. Corpus bene vestire, bene pascere, animi vix ullam curam gerere, quid aliud est quam equum studiose fricare, & inique pabulo privare. Inanis fatuusque cultus est purpura fulgere, mente sordescere. Et indignum prorsus, tot horas his vilibus dare. Animi moderati, serii, sedati ac compositi signa è modesto ac moderato cultu elicimus. Ita fere quo quisque prudentior ac maturior, hoc in veste modestior. Beatos nos, si tantum venerationis, temporis, sudoris in Deum conferamus, quantum in hanc vestium nimiam religiositatem. Ah, ubi in Christiano nomine Christiana facta?

Eberhardus. Barbatus.

Aliter Eberhardus Sueviæ dux, qui æternam sui memoriam ad posteros consecravit, laudabili vestitus frugalitate. Venerat ad eum juvenis sacerdotium impetraturus. Forte huic candidato ventus talarem vestem aperiens, ita reflarat, ut princeps caligas ritu militari scissas videret. Qui illico, ut erat morum ac disciplinæ acerrimus vindex, hominem jubens facessere: Tu, inquit, militem agis, & sacerdotium ambis? Tua te vestis prodit, quam male cultus tibi sit animus: abi, nil impetras. Nimirum judex animi vestis, & de moribus pro-

nuntiat habitus. Ubi videris in nitore supra mediocritatem curiosum, & quasi ad fastidium elegantem, totum pæne animum in vestem defluxisse cogita; alibi ne quære.

Hoc tam multiplex luxus choragium innumera infert damna, ut jam demonstravimus. Rem hic in compendium conferam. Vestitus ad hujus ævi mollitiem factus, Castimoniam, Tempus, Pecuniam occultis, sed maximis viribus suffuratur, & ubique spargit nequitiæ femina. De Castimonia res in aperto est: ad libidinem sæpe potentius invitat petulantia adscititiæ polituræ, quam præstantia formæ; imo hæc sine illa quandoque spernitur. ita lasciviæ negotium maxime agit oculis blandiens vestitus. De Tempore quid controversi? Ille omnium minime temporis parcus est, qui sui corporis servus est. Horæ integræ in otiosissimos hos labores insumuntur, nec id in damno ponitur, quod longe damnosissimum est. Quisquis horam aufert vel unicam, nil dignum tanto impendio redditurus est Pecuniam variis meatibus illic diffluere, ubi vestium luxus in pretio est, nemo non experitur. Mihi nuper maximæ urbis patricius ingenue fassus est, se suosque cives occulta, sed ambitiosa paupertate incredibiliter laborare, atque si cui civium etiam

Proximo c. 10.

etiam primariorum mille antea floreni fuissent, jam nec centenos superesse. Hic ego interpellans: Quo ergo, inquam, omne aurum diffluit? Non in mensas primas, nec secundas, respondit ille, sed in arcas vestiarias: quamquam & convivia apud nos olim & rariora fuerint, & frugaliora. Tanti est VESTRI. Hæc nostra est patientia, ne luxus decrescat, patimur decrescere divitias.

Sed num scire cupis, Gerarde, quid Christianos Hierosolymis, quibus olim potiebantur, ejecerit? Compendio dicam. Princeps Saracenus Admiraldum vocant, in Christianos humanissimus, Canonico Trajectensi Guilielmo quondam narravit, Christianorum leges inde sibi notas, quod puer educatus esset Hierosolymis, in ea tamen urbe mores tunc viguisse corruptissimos: Gulæ & Luxuriæ cognatis vitiis neminem non deditum; vestitus vero insolentiam fuisse tantam, ut verbis æquari vix possit, tam varie & forma, & colore, & pretio exorbitatum. Quantum istud me offenderit, ajebat, vestes meæ pro me dicent. Eæ profecto nec auro nec serico virgatæ, sine plicis, sine artificiosis suturis, nihil curiositatis aut artis præferebant. Addidit: Ecce, hæc illa sunt vitia, ob quæ Deus Palæstinam Christianis denuo ereptam aliis commiserit.

Fuse narrat Cæsarius Heisterbach. l. 4. de mirac. c. 15.

miserit. Ita nos non tam nostris viribus vos illinc ejecimus, quam vestris vitiis. Hæc Canonicus ille Trajectensis Guilielmus, qui postea sacræ Cisterciensium familiæ se adjunxit, fideli narratione aperuit.

En, Gerarde, etiam ab hostibus nostris sapere docemur, modo sint qui discere non recusent. At nos, post clades etiam nostras, cladium caussas amamus, tam alte nobis hæret inepta & misera vanitas. Pedi ligneo in aurea crepida, ut verbum est, simillimi sumus.

Lucianus adversus indoctos.

Fuit in Asia vir opulentus, cui calamitoso casu, cum per nives iter faceret, putrefactus frigore uterque pes deperiit. Ille tam miserabilem fortunam expertus, ut infelicitatem suam solaretur, mutilo corpori aptavit pedes ligneos, quos & calceis texit: ipse famulis innixus, novo sed ægro incessu sese inferebat. Ubi hoc insuper ridiculum comminiscebatur, ut crepidas pulcherrimas semper & novas haberet, quibus scilicet sp c l osam faceret miseriam suam. O nobilem compositionem! *Pes ligneus in aurea crepida.* Istud nos felicissime æmulamur: Miseriarum, vitiorum, ignorantiarum scatemus, clauda mente & sensibus ficulneis sumus, plane *pedes lignei*: vestibus tamen, supellectile, libris, ac ædibus speciosis studemus

demus enitere. Nimirum, ut magis conſpicua ſit noſtra inſania, & miſeria ſpecioſior, libet cum ratione inſanire. Ita humanæ ſtultitiæ præclarum ſtat trophæum & ſymbolum, *Pes ligneus in aurea crepida.* Quid tu ad hæc, Gerarde?

VII. GER. Tot ictus infers, Polychroni, ut vel ſuperbiſſimam quercum dejeceris. Tam à me quam ab aliis emendationem ſpera. POL. Si modo ſperare liceat conſtantem. Mores noſtros noſti, Apriles dies imitamur, quorum ſæpe ſerenus ortus, occaſus pluvius: id jam ſupra demonſtravimus, de Conſcientiæ & Cælitum cultu. Sed omnibus horis dicendum eſt, quod nunquam ſatis dici poteſt. Nimium flexibiles ſunt hominum voluntates, inſtabiles nimium mobileſque. Leviter incipimus, varie imus, inconſtanter progredimur, diſſimiliter finimus. Volaticus eſt ſæpe conatus noſter, qui à ſeipſo brevi deſciſcit. Itaque aſſiduiſſime ingerendum nobis eſt illud: CONSTANTIA.

Fons eſt in Idumæa, ut refert Iſidorus, qui ter in anno mutat colorem. Parum eſt hoc noſtræ inconſtantiæ; ter in hebdomade, ſubinde ter in die ſincerum virtutis colorem mutamus, ſicut lacus ille qui apud Troglodytas eſſe dicitur, ob maleficam vim inſanus appellatus. Hic ter de

Plin. l. 31. c. 2. med.

die

die fit amarus salsusque, ac deinde dulcis, totiesque noctu etiam mutat, scatetque albis serpentibus vicenûm cubitorum. Ab hujus aquæ genio non multum diffident mores nostri, qui eam inæquabili motu feruntur, ut jam blandi, jam asperi; aliquando profusi, mox sordidi simus, jam vehementer amemus, jam supra modum oderimus, nunc sanctimoniam induamus, jam toti prolabamur in vitium: omnis dies, omnis hora nos mutat. Sed non est quod hujus rei culpam aut diabolo impingamus, aut Mundo. Neminis alterius vitio mali sumus, sed nostro. Illud Spartani dictum mihi etiam nunc semper in animo hæret: Athenienses scire equidem quæ recta essent, sed nolle facere. Atheniensium nos prorsus simillimi sumus, quæ agenda sint, exacte scimus, sed agere ea nolumus: Noluit intelligere ut bene ageret. Ignorantiam culpæ prætexere non possumus, cum ignorantia voluntaria laboremus: voluntarie ignorat, qui discenda discere non curat, aut si quæ recte didicit, didicisse male dissimulat. Atque his quidem decretum est non bene agere, sed modo hunc, modo illum voluntatis impetû sequi. Ut Chamæleon, quoniam aura (ut ajunt) non cibo vescitur, hianti semper est ore: sic illi variarum cupiditatum vento in-

Ps. 35. v. 3.

inflantur, hoc volunt, hoc nolunt: hoc hodie ſpernunt, cras appetunt. & ut rami aut tigilla quæ fluentibus innatant, temere impingunt in hanc illamve partem: ita nos varie fluctuamus, & ſæpe nec icti ſapimus, vel beſtiis magis excordes. Memini me legere, viro nobili in aula Wirtenbergenſi canem fuiſſe, qui ubi vel ſemel tantū ab aulicis canibus male acceptus eſt, injuriæ damnique memor, deinceps herum ſuum ad veſtibulum tantum arcis aulicæ comitatus eſt, & mox domum ſe recepit in tutum. Obſervavit dominus ſui canis tam circumſpectum obſequium, &: Vere, inquit, meus canis plus me ſapit: ego in aula toties peſſime habitus, in dies tamen uſque redeo.

Jo. Mank. tom. 3. collect. p. 196.

Et nos quoque, moniti toties, rogati, caſtigati toties in eaſdem iterum culpas impingimus, frequenter gravius quam ante, *& mentitur iniquitas ſibi.* Ita fit ſubinde ut ad aliquam habitus ſobrietatem nos cōm ponamus, corporique detrahamus ſuperflua. Et quamdiu hoc? dum nos pœniteat fuiſſe hac in re ſobrios & frugales: tunc autem ejuſcemodi pœnitentiæ obnoxii ſumus, cum videmus aliis non eandem in veſte modeſtiam placere, cum veremur ne minus opulenti, aut parci ſordidique habeamur. Sic noſtra probitas ad aliorum oculos

Pſ. 26. v. 22. Senec. epiſt. 120.

los

los se fingit, ad sermones aliorum huc illuc se vertit, & quod erat, esse desinit; sic modo palliati modo togati, frugi sumus & graves, & modo prodigi & vani: mutamus subinde personam, & contrariam ei sumimus quam exuimus, plane multiformes sumus. Magnam rem puta, unum hominem agere. Malæ mentis indicium est hæc fluctuatio, ac inter simulationem virtutum, & amorem vitiorum assidua jactatio. Vsquequo claudicatis in duas partes (clamat Elias) si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini illum. Quid ora hominum pavemus, quid mortalium oculos reformidamus, si Deus Dominus noster, si modestia in cultu placet, cur Deum offendere, modestiam abjicere non veremur? Divi Bernardi soror, hac in re animo fuit plane non femineo. Fortiter incœpit, constanter perfecit incœpta. Petiverat illa in colloquium cum fratre admitti: sed quia comptior erat quam fratris oculis probari poterat, ab aditu monasterii repellebatur. Hanc illa injuriam mitius ferens, fratri renunciari jussit, si delinquentem rejiceret, saltem admitteret corrigi volentem. Admissa est. Hic ei Bernardus gravissimis verbis, & in os, illum vestium lusum & vanissimum lenocinium objicit: Christianæ feminæ non esse, corpus

3. Reg. c. 18. v. 21.

Vita S. Bernardi l. 1. c. 7.

corpus brevi in putredinem iturum sic perornare. Profuit illi hæc audiisse, nec distulit ad frugem se corrigere: mox pretiosam vestem, mitras, armillas, monilia, inaures, vittas, speculum, discerniculum, anulos, gemmas, & omnem mundum exilio damnavit æterno, jussitque Pompam & Voluptatem res sibi suas habere, ipsa Domino deinceps servitura. modestiam quam cœpit, hanc & finiit. Non languide ad virtutis difficultatem exurgendum: alacriter incumbendum est inchoatis. Vera modestia non tam principium invenisse gaudet, quam finem addidisse: in extremo actu non corruit, usque ad *Plaudite* persistit, à carceribus ad metam decurrit.

VIII. At nos, ô arundines vento agitatas, ô homines mollibus vestites! quibus tunc demum modestia in cultu placere incipit, cum nummi in fundo suspirant, imo sæpe ne tunc quidem. nam multis suavius est nomina contrahere, quam aliquid pompæ vestium detrahere. O Jordanis accola, ô Joannes Baptista! quam constanter rigidissimam tui vestitus modestiam, ad usque ultimum vitæ actum retinuisti! cameli pellem, non purpura, non serico unquam emutasti. Nos vero indociles discipuli, nec monita sequimur magistri, nec

 exempla

exempla: annis & sæculis in eadem classe hæremus, aut si paullulum promovimus, mox ad eandem recurrimus.

Cleobulus in convivio septem sapientum apposite narrans apologum: Luna, inquit, à matre petiit, tunicam sibi suisque annis convenientem texeret. Cui mater: Et qua ratione id possim, ô mea filia, cum te modo grandem & obesam, modo gracilem & perparvam videam? mutabilitatem ejura, & vestem à me spera. Lunæ nos germani fratres sumus, & jam decentem in veste modestiam sapimus, jam pompam & fastum spiramus, frequenter in hoc etiam expiramus. Indubie, Gerarde, nosti, quem exitum sortita sit nobilissima illa Campaniæ Comitissa, Maria Ludovici Pii Galliarum regis filia, sed moribus non perinde similis parenti Hæc, licet vidua, nihilominus ambitiosissimum corpori cultum non desinebat, dum mors pulsaret fores, & irrueret importuna. Jam ergo moribunda Persaniæ abbatem acciri jussit, cui conscientiam aperiret, verum cum ille advenisset, illa jam è vita discesserat. Neque hîc morari famuli, rerum suarum quisque satagebat, hic vestem, hic vasa, ille culcitras, iste tapetia diripuit. sed nec mortuæ parsum est. nam infimæ sortis homo, dominæ

Thom. Cantiprat. l. 1. mirac. c. 7.

dominæ ſuæ cadaver lecto evolutum, in terram pronum ejecit, & ſibi linteamina in ſpolium rapuit. Admiſſus demum abbas in defunctæ conclave, ubi miſerabile hoc ſpectaculum vidit, & corpus illud, cultiſſimum olim, jam male opertum & abjectum humi reperit, exclamavit: Venite, cernite nobiliſſimæ Comitiſſæ pompam: En, hic rerum humanarum exitus, hæc ædes eſt fallacium voluptatum, hanc habent clauſulam mortalium triumphi. ô vanitas, ô ludibrium! Ita, mi Gerarde, ita qui hodie florent, in autumno ſuo decident, & fortaſſis etiam calcabuntur. Viderit, quem juvat de carne gloriari.

IX. GER. Licetne interrumpere? huic non abſimilem eventum nuperrime mihi recitari audii. POL. Dic liberrime. GER. Camberiæ in provincia Lugdunenſi, anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſeptimo, matrona nobilis, amœniore cultu, quam decebat, delectabatur dum viveret. Admonebat eam frequenter ſacerdos, qui ei à confeſſionibus fuit, meliori daret operam ornatui, quo placeret non humanis oculis, ſed Deo. Illa, ut erat ingenio liberiore, ſerium ſermonem familiari joco eludens, ſolebat rogare, corporis ludendi curam ſibi relinqueret, aliud nunc ævum, alios eſſe mores: ſciret, & ſibi,

 animi

animi sui salutem cordi esse, quarè hoc unum potius orare, ut in extremo vitæ tempore adesset morienti. Sacerdos, adfuturum se recepit, si quidem ullo modo posset. Et vero etiam adfuit, sed illa sibimet non satis aderat, nam morbus miseræ audiendi usum abstulit. ita æquo Dei judicio factum videtur, ut quæ salutaria sacerdotis monita noluit audire cum potuit, nec audire quidem posset, cum velle debuit. Pol. Igitur, ut audio, mortua est surda & tacens, sed nunc etiam vivit exemplo & inclamat imitatores ac imitatrices, ut sint in cultu moderatiores.

Quin ergo ista contemnimus, propter quæ vulgus insanit? Satis paruimus corpori, reddamus nos tandem in disciplinam virtuti. Præclare Romanus sapiens: Fateor, inquit, insitam esse nobis corporis nostri caritatem; fateor nos hujus gerere tutelam, nec nego indulgendum illi, serviendum nego. Multis enim serviet qui corpori servit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus, non tanquam propter corpus vivere debeamus, sed tanquam non possimus sine corpore. Hujus nos nimius amor timoribus inquietat, solicitudinibus onerat, contumeliis objicit. Et hoc ipsum tam vere quam sapienter in hæc verba

Sen. epist. 14. & 88.

verba consignat: Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est. Et sicut plerunque quorum corpora in sagina, eorum animi in macie & veterno sunt, sic etiam quorum curæ adeo fervent in colendo corpore, horum in ornando animo studium fere nullum est. Ut catuli ad venandum inepti sunt, qui saltare & ejusmodi delicias norunt: sic ad exercitia magis seria & sacra parum apti, qui in curiosiore sui cultu operam ponunt. Simplici cura constent necessaria, in delicias laboratur: sed labore non vano tantum, sed & noxio.

Idem ep. 90.

Dionysius olim rex Siculus, Archidami filias multi pretii veste donavit. quas tamen Archidamus modeste recusans ajebat: Vereri se ne suæ filiæ tam insolenti amictu turpes videantur. Intellexit vir prudens virgines nullo cultu melius ornari quam simplici. Sane ut luxus vestium animum parum sobrium arguit, sic spectatores ad libidinem suavi fallacia invitat ac pertrahi. Decet autem ut homo castitatis amans & virgo, undique virgo sit, nec ulla ex parte significationem det corruptæ mentis. Cur ergo vitiis jam ante in nos grassantibus subsidium feramus, labore tam sumptuoso? Optime dixisse mihi videtur Musonius, qui eodem modo utendum esse ajebat veste, quo armis, ni-

mirum tutando corpori, non ostentando. Sicut igitur ea optima sunt arma quæ firmissima, non quæ nitidissima: sic optimus est amictus, qui corpori commodissimus, non qui splendidissimus, aut qui spectantium oculos in se rapiat, sed qui severitatem redoleat, qui pudicitiam testetur.

Quid ergo vani agimus, quid corpori, hosti nostro splendorem quærimus tot sumptibus? quid ingeniosi sumus in perniciem nostram? Deum culpa offendimus, hominibus exemplo nocemus, egenos subsidiis fraudamus, rem familiarem frangimus, tempus pretiosissimum, irrecuperabile dilapidamus. Apage mihi hanc pestem, si aliter placere aliis nequeam, nisi displiceam Deo, malo displicere omnibus, ut uni placeam Deo. Gerarde, sancte potius quam scite vestiri velimus, &, ut Augustinus loquitur, non affectemus vestibus placere, sed moribus.

In reg. tom. I. fine.

Et hæc de cultu *Conscientiæ*, *Cælitum*, *Corporis* dicta sint. Triplex funiculus est ruptu difficilis. Hæc trias mihi visa est inseparabilis. Cælitum cultus illic exiguus est, ubi nullus est cultus conscientiæ vel animi, & multus corporis. Qui corpus tam studiose colit, conscientiam profecto negligit; porro qui conscientiam sil-

Eccl. c. 4. v. 12.

vescen-

vescentem habet & incultam, quomodo colet Cælites ? Ergo, mi optime Gerarde, ut non negligamus conscientiam, minus colamus corpus ; & plus Cælites.

FINIS.

APPROBATIO

R. P. Provincialis.

TRISMEGISTUM *Christianum*, P. HIEREMIAS DREXELIUS, *Societatis nostræ presbiter scripsit, aliquot ejusdem Societatis Theologis censum probatumque; Ego* GUALTERUS MUNDBROT, *Societatis* JESU *per superiorem Germaniam Præpositus Provincialis, facta mihi potestate ab admodum R. P. N. Generali* MUTIO VITELLESCO, *in lucem dari permitto, fidemque mea manu facio, & more Societatis consigno, Monachii Nonis Julii, Anno Christiano,* 1624.

Gualterus Mundbrot.